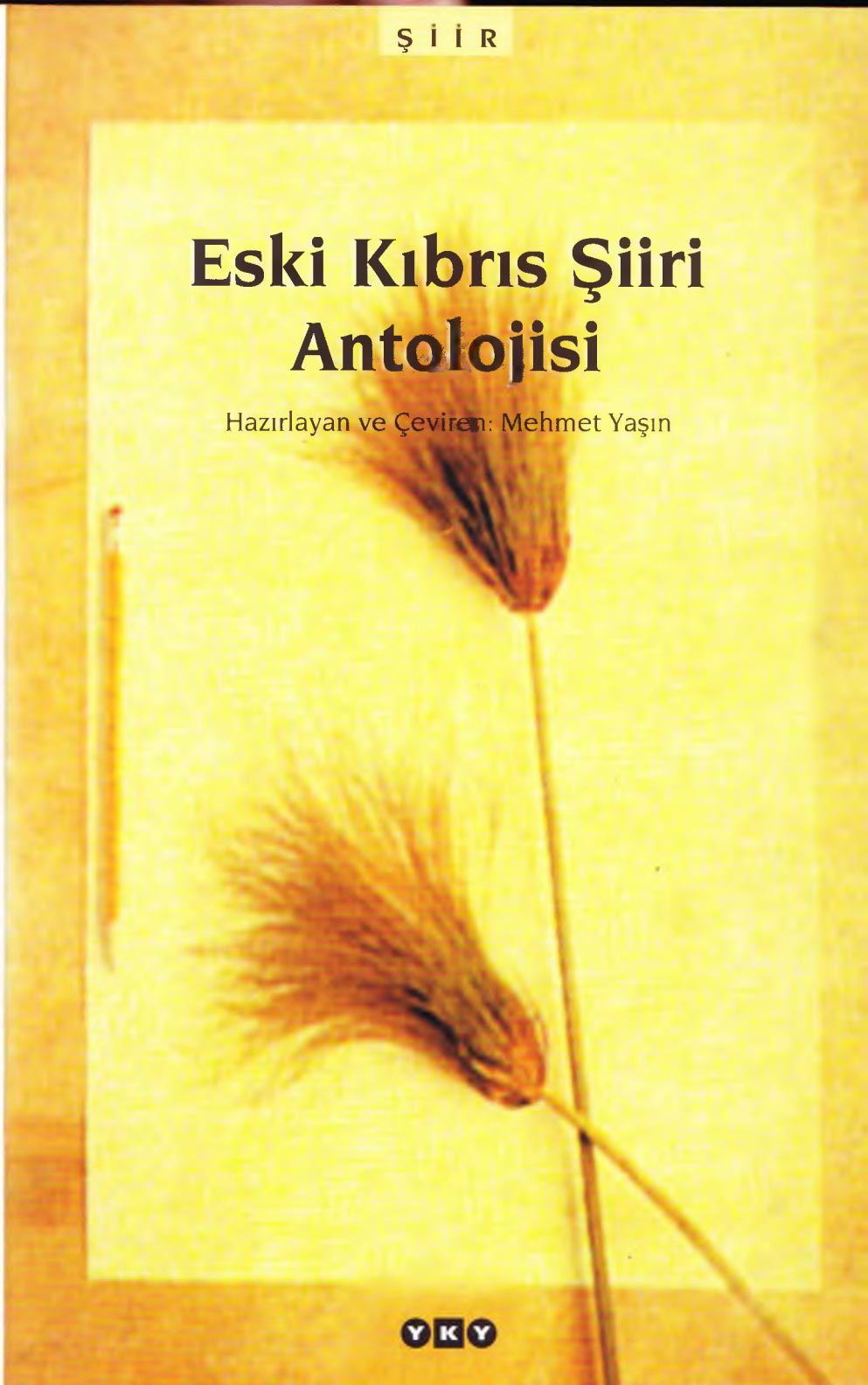
ŞİİR

Eski Kıbrıs Şiiri Antolojisi

Hazırlayan ve Çeviren: Mehmet Yaşın

YKY

ESKİ KIBRIS ŞİİRİ ANTOLOJİSİ

YKY

ESKİ KIBRIS ŞİİRİ ANTOLOJİSİ
(MÖ 9. yy - MS 18. yy.)

Mehmet Yaşın (d. 1958), Londra, İstanbul, Ankara, Lefkoşa ve Atina'da yaşadı. Şiirleri İngilizce ve Yunanca başta olmak üzere çeşitli dillere çevrildi. Halen Midllesex Üniversitesi'ne bağlı Edebiyat ve Çeviri Araştırmaları Merkezi'nde misafir öğretim üyesi olarak çalışıyor.
Kitapları: Sevgilim Ölü Asker (*şiir*), Işık-Merdiven (*şiir*), Pathos (*şiir*), Sözverici Koltuğu (*şiir*), Hayal Tamiri (*şiir*), Poeturka (*deneme*), Kıbrıslıtürk Şiiri Antolojisi (*antolojik araştırma*, YKY), Soydaşınız Balık Burcu (*roman*, YKY) ve Hayal Tamiri (*şiir*, 1998).

Mehmet Yaşın'ın
YKY'deki öteki kitapları:

Kıbrıslıtürk Şiiri Antolojisi (*1993*)
Soydaşınız Balık Burcu (*1998*)

ESKİ KIBRIS ŞİİRİ ANTOLOJİSİ

(MÖ 9. yy. - MS 18. yy.)

Kozmopolit Bir Adada Ulusçuluk-Öncesi Şiirin 2700 Yılı

HAZIRLAYAN VE ÇEVİREN:
MEHMET YAŞIN

YKY

Yapı Kredi Yayınları
Şiir - 112

Eski Kıbrıs Şiiri Antolojisi (MÖ 9. yy. - MS 18. yy.)
Hazırlayan ve Çeviren: Mehmet Yaşın

Kitap Editörü: Pelin Özer Savlı
Düzelti: Korkut Tankuter

Genel Tasarım: Faruk Ulay
Kapak Tasarımı: Nahide Dikel
Baskı: Şefik Matbaası

1. Baskı: İstanbul, Mayıs 1999
ISBN 975-08-0030-3

İçindekiler

19 • Sunuş / Kozmopolit Bir Adada Ulusçuluk-Öncesi Şiirin 2700 Yılı: Eski Kıbrıs Şiiri (MÖ 9. yy - MS 18. yy)
19 • Eski Kıbrıs Şiiri'nin Yeni Okunuşları...
26 • İlkçağ ve Mitolojik Dönem Şiiri: Modern Efsanenin Kaynakları
46 • Ortaçağ ve Hıristiyanlık Dönemi Şiiri: Kutsal İktidar İçin Bastırılan Aşk
72 • Yakınçağ ve Folklorik Dönem Şiiri: Halkın Ulus Adına Yükselişi
101 • Ulusçuluk Çağında Kozmopolit Bir Halkın Şiiri Kurumsallaşabilir mi?

BİRİNCİ BÖLÜM:
İLKÇAĞ VE MİTOLOJİK DÖNEM ŞİİRİ

FENİKE VE ASUR ŞİİRİ
111 • **Yazıtlar, Sungular**
Şairi Belirsiz ya da Anonim
111 • Adı Silinmiş Bir Fenikeli'nin Mezar Taşı
111 • Baal'a Sungu
112 • Kartihadast Anıt-Yazıtı
113 • Alasya Kralının Yükselişi
113 • Kithera'dan İki Mezar Taşı
114 • Kurrili Bekri'nin Yazıtı
114 • İdalion'dan Anat'a Sungu Sözleri
114 • Melkart'ın Sesi
115 • Paphoslu Astarte İçin

Peram
115 • Yılın Her Ayında Lapta'yı Koruyan Tanrılara

ESKİ ELEN ŞİİRİ
119 • **Destanlar**
Stasinos
119 • Kıbrıslı Destan

123 • **Kehanetler**
Euklos
123 • Kehanet
Kurionlu Kleon
123 • Bitirince
Solili Kastorun
124 • Pan'a Övgü
124 • Tanrı Misafir
Şairi Belirsiz ya da Anonim
124 • Golgoi'den Bir Levha

125 • **Satirik Şiirler**
Kurionlu Ermias
125 • Ayaklı-Dizeler
Sopatros
125 • Galatyalılar
126 • Bakhi
126 • İyi-Öğüt(ün)-Tanrı-Benzeri-Ölümlü(sü)
126 • Bıyık Hizmeti
126 • Bokböcüsü
127 • Silfai
127 • Orestes
127 • Hayvanlardan Esin (Fabulis Incertis)

128 • **Yazıtlar, Sungular**
Sopatros (Devam)
128 • Ölüye Sungu

Şairi Belirsiz ya da Anonim
128 • Marion'dan Bir Mezar Taşı
129 • Nikokreon Yazıtı
129 • Amathus'tan Bir Mezar Taşı (Epigraf)

İKİNCİ BÖLÜM:
ORTAÇAĞ VE HIRİSTİYANLIK DÖNEMİ ŞİİRİ

ROMA VE BİZANS ORTODOKS ŞİİRİ
135 • **Dinsel Metinler**
Yosef Levi Barnabas
135 • Barnabas İncili (Apokrifa)
135 • 50. Bâb: Başkasını Yargılamak
136 • 89. Bâb: Bağışlanmayı Beklemek
137 • 115. Bâb: Şehvet Duymak
138 • 203. Bâb: Yerüşalim Şehrinin Lanetlenişi

140 • **Dinsel Şiirler**
Atinalı Efraim
140 • Maşera'nın Kutsal Bakiresine
Aziz Neofitos
140 • Vicdan Azabı Çeken Dizeler
Başpiskopos Hilarion Kigalas
142 • Dua
Anonim
143 • Barnabas'a İlahi

144 • **Destanlar**
Anonim
144 • Diğenis ile Azrail
148 • Yabancı Diyarlara Giden Adamın Dönüşü

LÜZİNYAN VE VENEDİK KATOLİK ŞİİRİ

153 • **Baladlar**
Şairi Belirsiz veya Anonim
153 • Lefkoşa Lüzinyan Saray Şarkıları
153 • Her Zaman Kutsal – Kutsal ve Doğmamış Olan
156 • Öylesine Tatlı İç Geçirdiğini Hissediyorum ki Kalbimin
157 • Bütünüyle Aşkla Dolu İçim
158 • Yücelik İçin Yüksek Sesle Şarkı Çağırmalı
158 • Kimin Kalbi Dolu Değilse
159 • Yücelten Övgü (Gloria)
160 • Hiç Şüphesiz – Gülü Sevmeliyiz Var Gücümüzle
161 • Balo
161 • Suşa
162 • Tek Bir Tanrıya İnanıyoruz Biz
163 • Aşk Nasıl da Tatlı Eziyetler Çektiriyor Bana – Gerçek Sevgili Asla
165 • Nasıl da Hayatın Zevkine Vardım Belli Bir Kadında

166 • **Destanlar**
Anonim
166 • Arodafnusa
Laptalı George
170 • Her Kulağa Girsin Diye Doğaçlamalar
Jean Sire de Journy
172 • Tövbekârın Ödediği Aşar Cezası
Manoli Blessi
172 • Lefkoşa'nın Düşüşü
173 • –Lefkoşa Düşerken Kıbrıslı Kadınlar–

174 • **Tarih Metinleri**
Leontios Makharias
174 • Şirin Diyar Kıbrıs
George Bustron
177 • Kıbrıs Günlükleri

180 • **Soneler**
Şairi Belirsiz
180 • Kıbrıslı Erotik-Aşk Şiirleri

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
YAKINÇAĞ VE FOLKLORİK DÖNEM ŞİİRİ

RUM-HIRİSTİYAN ŞİİRİ
191 • **Türküler**
Anonim
191 • Ninniler
193 • Şölen Türküsü
194 • Düğün Türküsü
195 • Dans
196 • Güllerden Bir Yorgan

197 • **Beyitler**
Anonim
197 • Öpüşmeler
198 • Düğün Günü Beyitleri
199 • Anne Beni Suya Gönder

200 • **Çatışmalar**
Anonim
200 • Âşık Çatışmaları (Poetriades Catismadaları)
201 • Çiftleşme
202 • Kemaneci Çatışması

203 • **Destanlar**
Anonim
203 • Tryantafilleni - Gülden
204 • Pandelis Hoca

207 • **Elit Şiiri**
Yiannis Kigalas
207 • Kerkiralılara Söylenmiştir

OSMANLI-İSLAM ŞİİRİ
211 • **Tekke Şiiri**
Handi (Hızır Dede)
211 • Tevâbi'-i Felekde Savt-ı Hikmet Yekdir Allah Yek
Seyyid İbrahim bin ebu Bekir
212 • Derviş İsen Derviş
212 • Lugaz
212 • Mevlevihâne

213 • **Türküler**
Anonim
213 • Şeher Yolu
214 • Gemici Türküsü

215 • **Çatışmalar**
Anonim
215 • Yorgan Atışması

218 • **Kehanetler**
Anonim
218 • Kıbrıs'ın İstikbali Hakkında İstihraç

219 • **Manzum Masallar**
Anonim
219 • Satirik Meselcikler
219 • Avlanmaya Çıkan Padişah
220 • Zalim Padişah ile Nuh'un Zamanından Kalma At
220 • Hırsız Fandis ile İstincolu Kadıncık
221 • Çok Bubası Olan Çocuk
221 • Gıyamet Gününde Osmannılar
222 • Kıbrıslılar

süregelen
CEMAATİ BELİRSİZ ŞİİRLER
225 • **Destanlar**
Anonim
225 • Hristofi ke Emine
227 • (Χριστοφή και Εμινέ/Hıristofi ile Emine)

229 • **Çatışmalar**
Anonim
229 • Luricina Çattizmadası
231 • (Τσαττίσματα της Λουρουτζίνας/Luricina Çatışması)
232 • O Neo ke O Yero
234 • (Ο Νέος και Ο Γέρος/Delikanlı ile İhtiyar)
235 • Sdu Gulumbara du Kafene
236 • (Στου Κωλομπαρά του Καφενέ/Gulumbara Kahvehanesi)

237 • **Türküler**
Anonim
237 • O Uranos
239 • (Ο Ουρανός/Gökyüzü)
240 • Allaksade din Omorfi
241 • (Αλλάξατε την Ομορφην/Gelini Güzel Giydirin)
242 • Miroli sdon Ali Dayı
243 • (Μοιρολόι στον Αλί Νταή/Ali Dayıya Ağıt)

244 • **Maniler/Beyitler**
Anonim
244 • İ Gorin du Muhdari
244 • (Η Κόρη του Μουχτάρη/Muhtarın Kızı)
245 • Μορφιτίσσα & Dertler

247 • *EKLER*

249 • *ŞAİRLER, YAZARLAR*
249 • Atinalı Efraim
249 • Aziz Neofitos
249 • Euklos
249 • George Bustron
250• Handi (Hızır Dede)
250 • Hilarion Kigalas (Başpiskopos)
251 • Jean Sire de Journy
251 • Kurionlu Ermias
251 • Kurionlu Kleon
251 • Laptalı George
251 • Leontios Makharias
252 • Manoli Blessi
252 • Peram
252 • Seyyid İbrahim bin ebu Bekir
253 • Solili Kastorian
253 • Sopatros
253 • Stasinos
254 • Yiannis Kigalas
254 • Yosef Levi Barnabas

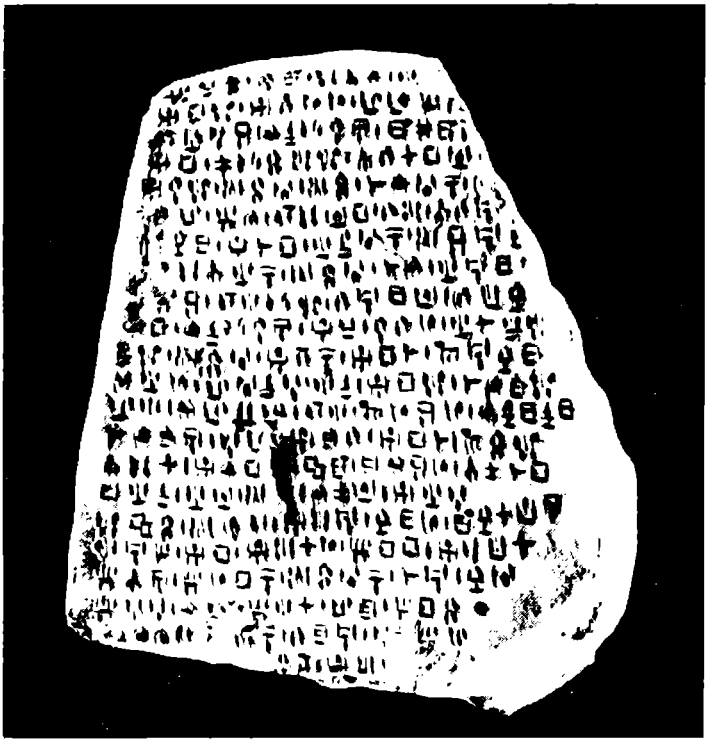
255 • Diğer Şairler, Yazarlar

257 • *KAYNAKÇA*

265 • *DİZİN*

Necmi Sagıp Bodamyalızâde, Derviş Ali Kavazoğlu,
Hikmet Afif Mapolar, Haşmet Gürkan ve Kutlu Adalı'nın anısına

Special Thanks to *European Commission*

Kıbrıs'ta bulunmuş en eski yazılı belge (MÖ 15. yy, Enkomi). Henüz bütünüyle çözülemeyen bu levhalar, Ada'nın ilk dil ve alfabesi "Kıbrıslı-Minos Dili ve Alfabesi"nde yazılmıştır. Diğer adıyla "Kıbrıs-Arkadya Dili" dünyada kendi yazısını yaratabilmiş en eski beş dilden biridir.

Sunuş

KOZMOPOLİT BİR ADADA ULUSÇULUK-ÖNCESİ ŞİİRİN 2700 YILI ESKİ KIBRIS ŞİİRİ (MÖ 9. yy. - MS 18. yy.)

ESKİ KIBRIS ŞİİRİ'NİN YENİ OKUNUŞLARI...

Bu antoloji, "Eski Kıbrıs Şiiri"ni, öncelikle dil ve edebiyatın kendisi için ele alıp, Ada'nın Elen-olmayan şiir birikimini de günışığına çıkaran ilk başvuru kitabıdır. Bugüne kadar hazırlanmış "Eski Kıbrıs Şiiri" ya da "Eski Kıbrıslı Şiiri" başlıklı seçki ve derlemelerin hepsi Kıbrıslırum kurumları ve yazarlarının elinden çıktı. Son 50 yılda ulusçuluk hareketine koşut bir yayın seyri gösteren bu antolojik kitapların temel yaklaşımı aşağı yukarı aynıdır: Kıbrıs şiiri ve edebiyatı MÖ 7. yüzyıldan itibaren, bugünkü Yunanlılıkla özdeşleştirilen Eski Elen'le başlatılmakta, Bizans-Ortodoks ve Kıbrıslırum halk kaynaklarına dayalı bir kurgu içinde incelenmektedir. Böylece, "Eski Kıbrıs Şiiri", sadece Elen-Rum dilini, Elen mitolojisini, Rum-Ortodoks dini ve kültürünü esas alan bir tarihsel sürekliliği, yani Kıbrıslıların baştan beri esasen Elen (Yunanlı) olduğunu doğrulamak amacıyla kullanılmaktadır.

Bu, edebi olmaktan çok, siyasi kaygılara dayanan bir tutumdur. Ada'daki Yunan ulusçuluğunu haklı çıkarmak, hiç değilse 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Elenliğini gerekçelendirmek isteyenlere dil ve edebiyat bağlamında ideolojik malzeme sun-

mak endişesi belirgindir. Böyle bir endişe, Kıbrıs'ın Fenike, Asur, Yahudi, Arap, Maronit, Ermeni, Roma, Lüzinyan, Venedik, Osmanlı, Türk vb şiir kaynaklarına elbet yer vermeyecek, hatta mümkün olduğunca görünmez kılmaya çalışacaktır onları. Nitekim, sözü edilen "Eski Kıbrıs Şiiri" seçkilerinde, Elence dışındaki şiir mirasına ya hiç yer verilmiyor ya da "geçici bir süre için" Ada'ya "dışarıdan" gelmiş "yabancı" bir dil ve edebiyat olarak öylesine değinilip geçiliyor.

Örneğin, "Latin", yani Levanten (Lüzinyan, Venedik) yapıtları için şiirlerin dili ve içeriği "Elenleştiği" ölçüde, Kıbrıs edebiyat tarihi içinde anılma şansı artıyor. Benzer bir tutum, Kıbrıslıtürklerle ilgili ya da Kıbrıslıtürkler tarafından, Kıbrıslırumcası olarak söylenen halk şiirlerine yaklaşımda da görülüyor. Ada'daki Kıbrıslıtürk varlığı, ancak bu çerçevede şiir tarihine dahil ediliyor.

Öte yandan, Kıbrıslıtürk kurumları tarafından resmi ya da yarı-resmi yayımlanmış kitap ve yazılarda, Kıbrıslıtürkler tarafından Kıbrıslırumcası yazılmış ya da Elen edebiyatından esinlenmiş hiçbir şiire, hatta böyle bir şiir geleneğine dair bir bilgiye rastlamak da mümkün değil. Kendini, devlet katından "mazlum azınlık" durumuna düşmüş bulanların şiddetli tepkisiyle hareket eden ve 1950'lerden beri şovenizmin en akıldışı sınırlarında at koşturan Kıbrıslıtürk kurum ve yazarları, "Eski Kıbrıs Şiiri"ni, Osmanlılardan önceki her şey gibi yok sayıyor. Bugüne kadar, Kıbrıs'ın Osmanlı öncesi şiir ve edebiyatına ilişkin hiçbir Türkçe derleme yapılmayışı, 1970'lerin sonuna kadar bundan söz bile edilmeyişi inanılır şey değil, ama gerçek.

Konuya ilk defa, "74 Kuşağı" diye anılan ve 1970'lerin sonunda şiire adım atan genç şairlerin ilgi göstermesi rastlantı sayılamaz. Önceki şair kuşakları ya da şiir hareketleri ve anlayışlarıyla köklü bir yol ayrımına giren bu genç şairler, yazmak istedikleri yeni şiir için, yeni bir şiir mirasına ihtiyaç duyuyordu.

Her edebiyatta, şiir çeviri ve derlemeleri, genellikle yeni şiir arayışlarına koşut seyreder. Değişmekte olan poetikalara göre ortaya çıkar ve onu pekiştirir. Ada'daki Türkçe şiirin yanı sıra, Elence şiirin de kendini sorgulamasına yol açan genç Kıbrıslıtürk şairlerin, daha ileri giderek, çok-kültürlü yeni bir "Kıbrıslı Şiir" yaratabilmek amacıyla, eski Kıbrıs'ın çok-dilli şiirine el attığı söylenebilir.

Bugünkü Kıbrıslıtürk şairlerin, kendi şiirleri kadar geçmişe dönük şiir geleneği arayışları, genellikle, Ada'daki Türk milliyetçiliği ile 1974 olaylarına bir tepkiden ibaretmiş gibi değerlendiriliyor. Genç kuşakla bağlantılı olarak 1970'lerin sonunda ortaya çıkan şairler ya da şiirsel eğilimler, özünde 1960'lar Kıbrısındaki kültürel ve toplumsal değişimin ürünüydü. En azından kendi deneyimlerim böyle...

(*Eski Kıbrıs Şiiri Antolojisi*'nin dayandığı bu kültürel tarihe ışık tutması açısından parantez içinde belirtmeliyim: Birincisi, 1974 savaşından söz eden şiirlerimiz ya da başlangıçtaki şiirsel izleğimiz, bir anlamda 1963-1967 yıllarında yaşadığımız Türklere yönelik toplu-katliam, yağma, savaş esirliği, göçmenlik vb hatırlayışların yansımasıydı...

İkincisi, Elen/Türk milliyetçilerinin yarattığı o kan banyosuna rağmen, her nasılsa kendimizi 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin simgeleriyle özdeşleştirmiştik. Hiç unutmam, 1972-1973'te, uluslararası stilize folk dansı festivallerinde Kıbrıs adına dans etmeye başladığım zaman, ceketlerimizin koluna Kıbrıs Cumhuriyeti'nin armalarını dikmiş, tişörtlerimize ise Kıbrıs bayrağını boya ile kendimiz çizmiştik.

Üçüncüsü, Kıbrıs'taki resmi Türk/Elen kültür kurumlarının temsilcimiz olamayacağının o kadar farkındaydık ki, sanırım 1972'de, bir grup arkadaşla beraber, Kıbrıslırum halk danslarını Elenleştirip oynayan ekibin Lefkoşa Uçakalanı yolundaki binasına giderek, icra ettikleri dans, müzik ve şiirlerin Türk kökenliler dahil, tüm Kıbrıslılara ait olduğunu söylemiş ve onları soru yağmuruna tutmuştuk... Bu bilgileri aktarmak için eski dosyalara bakınca, dördüncü bir noktayı daha fark ettim: Kıbrıslıtürkçesi'nin farklı dilbilgisi, deyiş ve sözcükle-

riyle ilgili olarak tuttuğum ilk not defterleri 1971 sonlarında başlıyormuş).

Ve böylece, 1970'lerin sonunda, devralınan çağdaş Kıbrıslıtürk şiir mirası, genç kuşak şairleri tarafından şiddetle eleştirilirken, bugünkü Kıbrıslırum şiiriyle karşılıklı tanışma süreci de başlayacaktı. Kıbrıs edebiyat tarihinde bir ilk olan şiir çevirileri ve yazılarımız, Lefkoşa (*Haravgi*, 1978-1989; *Neo Epohi* 1979-1981; *Neolağe/Edon*, 1980-1988; *Filelefteros*, 1984-1988; *Embros*, 1988; *To Kenurio*, 1989; *Karanfil*, 1980; *Yenidüzen*, 1986-1987), İstanbul (*Sanat Emeği*, 1979; *Varlık*, 1988-1989) ve Atina (*Politistiki*, 1980; *Diavazo*, 1985; *Leksi*, 1989) dergileriyle gazetelerinde yer aldı. 1990'larda, süregelen savaş statükosunun bir parçası olarak, artık resmi kesimler tarafından da ister istemez kabul gören barışçı aktiviteler çerçevesinde kimi Kıbrıslırum-Kıbrıslıtürk şairler, birbirlerinin şiirlerini çevirip yayımlamayı sürdürdü.

Benim, 1970'lerin sonunda başlayan Eski Kıbrıs şiirini tanıma ve tanıtma hevesime gelince, bu, ilk defa 1987'de Londra kütüphanelerinde gerçek bir çalışmaya dönüşebildi. Söz konusu çalışmanın ürünleri ise şöyle bir kronoloji izleyecekti: Eski Kıbrıs şiirleriyle ilgili ilk Türkçe konferansı 1988 yazında Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası'nda verdim (Çağlayan-Lefkoşa). İlkçağ ve ortaçağ şiir çevirilerimi ilk okuma günü, yine 1988'de Lefkoşa Türk Belediye Tiyatrosu/Açıkhava Sinması'nda gerçekleşti (Kızılbaş-Lefkoşa). Çevirilen bu eski şiirlerin, kapsamlı bir tanıtım yazısıyla birlikte ilk defa yayımlanması ise 1989 yılında, *Varlık* dergisinin Ağustos ve Eylül sayılarında oldu. Bunun yanında, Horizon Okulu (Londra, 1987), Mağusa Kapısı (Rum) Kültür Merkezi (Lefkoşa, 1988), Harvard Üniversitesi (Boston, 1994), Middlesex Üniversitesi (Londra, 1997) konferanslarında sunduğum tebliğlerde, buradaki görüş ve yaklaşımlar büyük ölçüde temellenmişti. Çevirdiğim eski Kıbrıs şiirleri, 1992-99 yılları arasında İstanbul'da, *Varlık*, *Adam Sanat*, *kitap-lık* dergilerinde zaman zaman yayımlanmaya devam etti. Ta ki, elinizdeki şiir antolojisi olgunlaşıncaya kadar...

Belirtilmesi gereken bir nokta da şu: Genç Kıbrıslıtürk şairlerin açtığı söz konusu yeni edebiyat yoluna sonradan girenler, bütün izleyiciler gibi daha uç noktalara savrulacaklardı. "Türk ulusçusu" ya da "Türkiye taklitçisi" olmakla eleştirilenlerin çoğu, eski şiirlerini 1980'lerin sonlarına doğru dramatik biçimde değiştirdi. Farklı bir ulusçuluğun sinyallerini veren "Kıbrıslılık" izleğine adeta sürüklenircesine kapılanlar tarafından, Tarihi Eserler Kılavuzu hazırlarmış gibi, "Kıbrıslıların ortak kültürü"nün üstünkörü döküm saçımını yapan şiir kitapları yayımlandı. Düşünsel, şiirsel bir incelik, bir kendilik içermeyen, ama çeşitli resmi tarihler tarafından sunulmuş anonim malzemeyi çoğaltan bu tarz, ironik biçimde kendi çıkış noktasının tersi bir duruma düştü. Ulusallığın, daha doğrusu geleneksel ulusal kimliklere göre tasnif edilmiş bir kültürün, esasen de Elen-Hıristiyan mitoslarına dayalı Avrupamerkezciliğin kodlarıyla dolu mevcut söylemleri yeniden üretti. Böylece, mevcut kurumsal-edebiyat-yapıtlarına bir ucundan eklemlenmeye çalıştı.

Kıbrıslıtürkler arasında yazılmaya başlayan bu tarz şiir, bir yandan mitolojiyi Anadoluculuğa göre kullanan kimi *çağdaş* Türkiyeli şairler, bir yandan da Eski Elen kültürüne dayalı yerleşik edebiyat tezini *a priori* bir gerçeklik sayan *barışçı* Kıbrıslırum şairler tarafından "bizden" muamelesi görüyor. İlginç bir biçimde, her iki taraf da, aslında yeni kimlik mitosları adına yola çıkan bu Kıbrıslıtürk şairlerin yazdıklarını, kendi kültürel-aidiyet tezleriyle bir tutuyor, kendi ulusal edebiyatları çerçevesinde sayıyorlar. İşin Türkçe edebiyatla ilgili cephesine daha yakından bakacak olursak: Azra Erhat, Sabahattin Eyuboğlu, Halikarnas Balıkçısı ve arkadaşlarının yarattığı, Anadolu-Elen-Roma mitolojisi ile kısmen Heretik İslamiyet-Musevilik ve Hıristiyanlığa ilişkin söylemlerin Türkiyeli Türklerin edebiyatına egemen olduğunu görürüz. O zamandan bu yana, birçok şair, mitoloji ile dini, hümanist Anadolucuların çizdiği çerçevede kullanıyor, okurlar tarafından da o sınırlar içinde algılanıyor.

Dahası, Türkiye'de bir şairin mitolojiyle ilgilenmesi, Türk edebiyatındaki duruşuna ilişkin bir deklarasyon sayılıyor. Böylece, Osmanlı-İslam kültürü ile Divan Şiirini esas alan "gerici"

edebiyata karşı, Anadolu-Avrupa kültürü ile Halk Şiirini esas alan "ilerici" edebiyatı desteklediğini gösteriyor! Ne "Türk Edebiyatı"na ne de "Türkiye Edebiyatı"na ait olan, ama *yalnızca* "Türkçe Edebiyat" içinde yer alan, elinizdeki bu antolojik-araştırma, her iki söylemin de tamamen dışındadır. Okurlarından da, bugüne kadar Türkçede hazırlanmış ilkçağ, ortaçağ, yakınçağ şiir derlemelerine ilişkin mevcut edebi ve kültürel kodlar dışında okunmayı talep etmektedir.

Bu antolojinin ikinci cildi niteliğini taşıyan ve 1994'te yayımlanan *Kıbrıslıtürk Şiiri Antolojisi (18.-20. yy.)* adlı kitapta izlenen yöntem kadar, genel yaklaşıma da burada sadık kalındığını, "Elen ulusçuluğuna" karşı "Türk ulusçuluğunu" ya da "Türk ulusçuluğuna" karşı "Kıbrıslı ulusçuluğunu" gerekçelendirmeye çalışmak gibi bir tutumdan uzak durulduğunu belirtmeliyim. Ancak, her türlü toplumsal, kültürel-aidiyet biçiminin üstüne çıkıp, sadece sanatı ilgilendiren "tarafsız" bir derleme yapmış olduğumu iddia edecek de değilim.

Birincisi: Bu antolojik-araştırma, ortada bulduğu eski şiirleri gelişigüzel bir araya getirmiyor, tezli bir derleme yapıyor. İlk defa, 2700 yıllık şiir birikimini kendine göre kültürel-yazınsal dönemlere, bölümlere, türlere ayırarak inceliyor. Bazı şiirleri, ilk defa antik mezar taşlarından, ortaçağ müzik ve ilahilerinden, dinsel, arkeolojik ya da antropolojik metinlerden deşifre ederek "şiir" halinde sunuyor.

İkincisi: 12 yıldır üzerinde çalışılan bu başvuru kitabı, ciddiyet dolu bir "tarafsızlık" iddiasıyla kendini her şeyin üzerindeki bir otorite gibi empoze etmek yerine, "taraflılıklarıyla" da eğlenmeyi yeğleyen bir şair tarafından hazırlanıyor. Üstelik, yerleşik-merkezî söylemleri bir ucundan bir biçimde yeniden ürettikleri için kendilerini "tarafsız", "nesnel", "bilimsel" (ve hiç şüphesiz ki *bütünüyle* "sanatsal") sayan edebiyatçılarda rastlanan, her türlü toplumsal ve kültürel-aidiyeti aştıkları yanılsamasını tehlikeli buluyor. Dolayısıyla, bu antolojiye ve bölümlerine verdiğim adlar ile ister istemez kendime göre yapmış

olduğum kültürel, toplumsal tarifler konusunda okuru uyarmak durumundayım:

Belki de "Eski Kıbrıs Şiiri" diye bir şey hiç olmadı. Muhtemelen, geçmiş 2700 yılda, Kıbrıs'ta ya da Kıbrıs'la herhangi bir bağlantı içinde şiir yazanlar, kendi yazdıklarına "şiir"den başka adlar veriyorlardı: "Büyü", "Kutsama", "Dua", "Adak", "Yakarı", "İlahi", "Şarkı", "Övgü", "Anıt", "Özdeyiş" Bütün bu yazılı metinleri, Kıbrıs'ın eski şiiri diye görüp, şu edebiyat türüne değil de bu şiirsel tarza, şu ulusal birikime değil de bu kültürel geleneğe ait olduğunu varsayan bizleriz. Hatta, bu eski "şiirleri" yazan "Kıbrıslılar"ın, kendilerini "Kıbrıslı" ya da "Kıbrıs Eleni, Romalı, Venedikli..." diye kimliklerle tanımladığı da bir varsayım. Daha da ileri giderek söylersek, 2700 yıl boyunca, birçok farklı dil ve alfabeyi iç içe kullanan bu şiirleri, sanki mutlaka tek bir dile ait olması gerekiyormuş gibi ele alıp; "İtalyanca etkisindeki bir Elence ile yazdı", "Fenike dilinde olmasına rağmen arada Elen alfabesi de kullandı", "Kıbrıslırumcası ile Kıbrıslıtürkçesini bir arada yansıtan dizeleri var" yollu değerlendirmeler yapan da bizleriz. Bugünkü kendi uygarlığımıza göre yaptığımız bütün bu tarifler, gerçekte ulusal kültür kodlarıyla düşünmekten kurtulamayan bizlerin, modern birer buluşundan başka bir şey değil.

Dolayısıyla, bu antolojideki eski "şiirleri" kavrayabilmek için, onların sırf sanat adına yazılmadığını, büyücü, kâhin ya da rahipler tarafından belirli dinsel ve toplumsal ritüellerde söylendiklerini hesaba katmamız gerekiyor. Çünkü onların kapısını, dayandıkları kültün, paganist inanışların, Hıristiyanlığın, mitolojik ve folklorik geleneklerin anahtarıyla açabiliriz ancak.

İlkçağdan başlayarak şiir, hem müzik hem de dansla iç içe geçmiş bir sanatlar toplamından süzülüp geldi. Hayat deneyimleriyle, doğaya bağlı yaşama biçimiyle, insanın varoluşunun gizlerini çözme arzusuyla yoluna devam etti... Bugünkü edebi tariflerimize göre "düzyazı", "sıradan metin", "tarihi tutanak", "şarkı sözü", "aforizma" sayılabilecek eski yazılı kaynakların da, bir "şiir" olarak ya da şiirle bağlantısı içinde yeniden, farklı bir gözle okunması yerinde bir çaba olacak. Binlerce

yıl öncesinin şiir mirasını, kendimizce sınırlamalara sokmak yerine, onlar yoluyla sınırsızlığa açılabilmek için...

İLKÇAĞ VE MİTOLOJİK DÖNEM ŞİİRİ: MODERN EFSANENİN KAYNAKLARI

Şair, büyücü olduğu kadar bir düş yorumcusuydu. "Eski Kıbrıs Şiiri"ni, tıpkı şiirin ve tarihin kendisi gibi bir düş saymak da mümkün. Genellikle, Elen dilindeki eski Kıbrıs şiirinde iki ana eğilim olduğu kabul edilir. Bunlardan biri, modern şiire babalık eden Homeros'a bağlanan epik bir düş, diğeri, analık eden Sappho'ya bağlanan lirik bir düş:

Kıbrıslı,
seninle konuştuk
dün gece
düşümde.

Şiir, bir anlamda tarihin inkârı olsa da, Kıbrıs'ın "İlkçağ ve Mitolojik Dönem Şiiri", aslında Ada'nın modern tarihine damgasını vurmuş ulusçuluk, bizim örneğimizde Elenizm ideolojisinin ihtiyaç duyduğu efsanevi kaynak adına yeniden yaratılmıştır. Bir düştür.

Stathis Gourgouris, *Rüya Ulus* (Dream Nation) adlı kitabında, modern Yunanistan'ın kurucusu olarak edebiyat ile düşün rolünü, Freud, Castoriadis ve Zizek'in çalışmalarından hareketle inceler ve şöyle der: "Hayalen-toplumsal-varlık sahibi bir kurum 'gerçek' olandan daha *gerçek*tir... Bu toplumsal-hayal-etmenin kendi tarihi yoktur, çünkü o, *bugünkü* tarihi vareden şeyin kendisidir, ama en derindeki anlamıyla, aynı zamanda tarih de *budur* ve bu yüzden de, ayrıca bir içerik taşıyacak tarihe ihtiyacı yoktur. [....] Daha somut biçimde söylersek: *Bir ulus yazılı-metin olarak okunamaz, hatta bu anlamlı görünse de, buna güvenemeyiz.* Bu nedenle, ulusçuluğun resmi yönünü tam olarak fark edebilmek için, yakın akrabası olan düşe bakmalıyız... Vurgu, yazılı-metinle-yaratılmış-ulus'tan, düşle-yaratılmış-ulus'a kaydırılmalıdır. Bu da şu demek oluyor; ulusçuluğun yazıya dökülmüş

işaretlerini taşıyan yazılı-metinler, aslında ulusun kendisi hakkındaki tahayyüllerini açıklar." (s.15-16, s.30).

Uygarlık tarihleri, nasıl ki ulus-devletlerin geleceğe dönük modern toplum projeleri için uyduruluyorsa, eski efsane, hatta şiir de tıpkı öyle uyduruluyor zamanımızda. Oysa, bir tek Yunan ulus-devletine değil, tüm modern Batılı ulus-devletlere günümüzdeki resmi kültür söylemleri için lazım olan "Eski Elen Mitolojisi ile Şiiri"nin tersine, Fenikelilerinkine ihtiyaç duyan yok. "Eski Fenike Şiiri" diye bir şeyin neden *yokolduğunu* da açıklıyor bu.

Birincisi: Bugün, binlerce yıllık kültür mirası iddiasında bulunabilecek, kendi varlığını eski bir dil ve edebiyat tarihi ile gerekçelendirme ihtiyacı duyacak bir Fenike ulus-devleti yok. İkincisi: Egemen uluslar*arası* kültür de, Önasya koylarındaki bu batık Kenanî-Semitik uygarlığa dikkat kesilemeyecek kadar mavi gözlü hâlâ...

Britanya ve Amerika'daki başlıca kütüphanelerdeki arama taramalarıma rağmen, belli başlı uluslararası dillere çevirilmiş "Eski Fenike Şiiri" diye bir seçkiye rastlayamadım. Tıpkı diğer ilkçağ toplumlarına ait şiirlerin ortaya çıkarılması gibi, Fenikelilerden kalma sunak kaplarındaki yazıları, mezar taşlarını deşifre edip şiir haline getirmek böylece bana düştü... Bu kitabın, "Fenikeli ve Asurluların Şiirleri" başlıklı bölümündeki şiirlerin hepsi dünya dillerinde ilk defa yayımlanıyor.

Esasen böyle bir çalışmayı, Maltalıların ve Lübnanlıların yapmış olabileceğini tahmin ederek, Malta ve Lübnan kaynaklarına da yönelmedim değil. Yalnızca birkaç 100 bin kişi tarafından konuşulan Malta dili, taşıdığı İtalyanca-Arapça etkisine rağmen, gerçekte onlarla akrabalığı bulunmayan ve eski Fenikeceyle, Kartaca'da konuşulan Funik (*Punic*) lehçesinden kaynaklanan Semitik-Kenanî bir dildir. Günümüz dünyasında, eski Fenike'nin ayak izlerini Malta'nın yanı sıra en fazla koruyan ülkeler Kıbrıs, özellikle de Lübnan'dır. İsrail kurulunca yeniden canlandırılan İbraniceyle kısa sürede zengin bir şiir, edebiyat geleneği yaratılması, gerçekten kimi Lübnanlı aydınları da etkilemiş. Tahmin edilebileceği üzere, Hıristiyan (Maronit, Dürzi vd.) kökenli Lübnanlılardan oluşan şair ve yazarlar, Fenike dili-

ni canlandırmaya çalışmışlar. Eski Fenike şiirini ortaya çıkarmaktan çok, bugünkü kültür politikasını dil-edebiyat alanında üretmeyi amaçlayan bu proje, kısa zamanda aşırı sağcı Falanjist hareketle bütünleşmiş ve başarıya ulaşamamış. Herhalde bunun nedenlerinden biri, çok-dilli, çok-kültürlü, çok-dinli bir ülkede, bir tek dil ve kültüre indirgenmiş ulusal edebiyat yaratmanın zorluğu olsa gerek. Tıpkı Kıbrıs'ta da görüldüğü gibi...

Tümü de ilk defa şiirleştirilip bu antolojiye alınan Fenike ve Asur şiir kaynaklarıyla, yeni tür bir "Kıbrıslılık"a temel taş olacak, bir başka (post-)modern efsane uydurmak tehlikesine karşı belirteyim: Homojen ulusal ve etnik kimlik tahayyüllerinin hepsi gibi, "Kıbrıslılık" izleği de bir düştür. Kıbrıslılar bir tarih ararken, tarihsiz kalmanın o kadar da kötü bir şey olmadığını söyleyeceğim. Çünkü "bizim" şiir tarihimiz bir tarihsizlik olduğu için var! Her yeni istilacıyla birlikte, eskisini tepetaklak eden bir başka resmi tarih empoze edildiğinden, bugün, bütün o şaşalı milliyetçi nutuklara rağmen, en sıradan bir Kıbrıslı bile biliyor ki, er geç "bizi" en son kurtarandan kurtaracak olan bir başkası çıkagelecek ve o da gülünç bir ciddiyetle kendi tarihini yüceltecek.

Satirik bir tarih... Aristoteles'in *Poetika*'sını benimseyecek olursak, herhalde eski Kıbrıslı şairlerin çoğundaki açık saçık satirik havayı şiir dışı bir düşüklük işareti saymamız gerekecek. Sadece eski destanlarda değil, eski satirik şiirlerin temelinde bile, Kıbrıs'ın tarihine ışık tutan, onu yansıtan mitleri, söylenceleri bulmak mümkün. Şöyle denebilir: İlkçağ şiirindeki zengin mitolojik malzeme onun lirizmini, tarihsel malzeme ise trajik yapısını oluşturur. Satirik malzemeye gelince, bu iki lirik ve trajik yan arasında biraz nefes almamızı sağlar o.

Kıbrıs'ın eski şiiriyle bir ruh birliği kurabilmek amacıyla ulusçuluk çağından önceki tarihin izini sürmeye devam edelim. Heredotos, kendi adıyla anılan *Tarih Kitabı*'nda, Eski Doğu Akdeniz dünyasında düzenlenen şiir şölenlerinden söz eder. Katılan müzisyen-şairler, yani ozanlar arasında Kıbrıslıları da

vurgular. Herodotos, Elen uygarlığı diye bilinen şeylerin Eski Mısır'dan, Mezopotamya'dan, Fenike'den geldiğini söyler. Savaş müttefiki olarak Elenlerin "güvenilmez" bulduğu, "soyları ve âdetleri karışık" Kıbrıslılar ise, Levant'ın iki ucu arasında kültür taşıyıcısı olarak rol oynar. *Black Athena* adlı kitabında Martin Bernal'ın da gösterdiği gibi, esasen Mısır, Önasya, Anadolu, Elen yarımadası, Ege ve Doğu Akdeniz adalarını kapsayan Levant kültür bölgesi, hemen hemen 5000 yıllık bir olgudur. Özellikle MÖ 1500'den sonra Kıbrıs, bir çeşit ticaret bölgesi haline gelen Levant'ın merkez-noktası, farklı kültürlerin alışveriş kavşağı olmuştu...

Ve rivayet edilir ki, lir eşliğinde şiir söylesinler diye firavunlar Kıbrıslı şairleri saraya aldırırlarmış. Prens Linos'un vakitsiz ölümü üzerine yakılan şiirsel bir ağıtın açıklamasını da yapar Heredotos. Ölümün sanata dönüştüğü Mısır'dan yola çıkar, Fenike'den geçerek Kıbrıs'a uğrar. "Aşk tanrıçası Aphrodite'nin adası" diye bilinen Kıbrıs'ta, eski şiire illâ ki geleneksel bir duyarlık aranacaksa bu erotizmdir. Ama Eros ile Tanathos her zaman bir aradadır. Şiir de, esasen ölüme adanmış olarak yaşama katılır. 4000 yıl önce Kıbrıs'tan geçenler, Eski Mısırlılar, Mezopotamyalı toplumlar, Hititliler neler yazmıştı acaba?.. Bilemiyoruz. Ama Fenikeliler'den itibaren şiir, mezar taşlarından, ölüm tanrılarına adanmış sungulardan doğar. Gerçi Fenikelilerin bıraktığı yarım yamalak dizeler, bitmiş bir şiirden çok, başlayacak bir şiirin işaretleri gibidir.

Fenike şiirlerindeki en önemli figürlerden Melkart, Elen mitolojisinde deniz tanrısı Poseidon'a öncelik eder. İslamiyet'te tanrının doksan dokuz adından biri sayılan "hükümdar" anlamındaki Melîk'le de ilişkilidir. Melkart, Herakles (Herkül) mitine bağlanır. Zeus'un bazı özelliklerini taşırsa da, Zeus'a tekabül eden esas Fenike tanrısı Belit'tir. Bu, kendini önceleyen Sümer'in Enlil ve Asur-Babil'in Bel tanrısıyla aynıdır. Anat ise, Athena'nın öncülüdür. Poseidon kültünün Eski Elen dünyasına demir attığı Narnaka limanı, Larnaka kentinin yerinde kurulmuş işlek Fenike limanlarından biriydi. Ama, yer yer Kartaca lehçesi ve İbrani harfleriyle yazılan Fenikece "Larnaks" şiiri ("Yılın Her Ayında Lapta'yı Koruyan Tanrılara"), adını bir baş-

ka Narnaka'dan alır. Mısır kültüne göndermeler içeren söz konusu metin Lapta'ya bağlı Larnaka-tis-Lapithou (Lapta Larnakası) köyündendir. Peram adlı yönetici-rahibin MÖ 345-315 yıllarında yazdığı şiir, Elence-olmayan diğer şiir çevirileri gibi ilk olarak yayımlanıyor.

Ada'da en çok adı geçen Fenike tanrılarından biri de Baal'ın çeşitlemeleridir. Eski Ugarit'ten yeni İbranice'ye kadar Kenanî dillerde "koca", "koruyucu", "toprak sahibi", "efendi" anlamına gelen Baal, Hıristiyanlıkta İsa'nın temsil ettiği ölüp-dirilme mitiyle ilişkilidir. Halkı, bereketi ve aynı zamanda ölüler diyarına hapsedilen ruhları simgeler. Çünkü o, yeraltındaki ölüm tanrısı tarafından tutsak edilince, korumasız kalan halkı kara kışa, yokluğa gömülüverir:

Baal öldü!
N'olacak şimdi onun halkına?
N'olacak Baal'ın insanlarına?
Biz de girmek istiyoruz
artık kara toprağın altına...
Kanlı gözyaşları döker Anat
ağlamaktan kurur gözpınarları.
Beni de gömün n'olur
Baal'la beraber yeraltına...

Fenikeliler, Mısır ile Babil tanrıları arasında mekik dokur, kökü onların kültüne uzanan mitolojileriyle Kıbrıs'a gelirler. Modern zamanlarda, filhelen ve Avrupamerkezci yazarlarca öne sürülen, Fenikelilerin, dikkate değer bir kültür ve edebiyatı bulunmadığı, bir tek ticaretle uğraşan önemsiz bir topluluk sayılabileceği tehlikeli bir yanlıştır.

Doğu'yu "barbar"laştıran oryantalizmden, ırkçılıktan hız alan bu tür görüşler, Fenikelilerden günümüze taşındığı, daha doğrusu bizzat bugünkü ideolojik söylemleri doğrulamak amacıyla öne sürüldüğü için tehlikelidir. Şiir, edebiyat, dil endişeleriyle değil, Elen ulusçuluğu ile Avrupamerkezciliğini onaylatmak niyetiyle hazırlanan Kıbrıslırum şiir antolojilerinde, "Osmanlı döneminde Ada'da edebi yaratıcılığın ortadan kalktığı,

Türkçe dilinde bir şiir geleneği bulunmadığı" yolundaki iddialar aynı mantığın ürünüdür. Kuşkusuz 1950'lerde Kıbrıs, Yunanistan'a bağlanmış olsaydı, Ada'nın en az 300 yıllık Osmanlı-Türk şiir ve edebiyat birikimi de, tıpkı 3000 yıl önceki Fenikeli ve diğer Elen-olmayan toplulukların kültür mirası gibi tarihe gömülecekti. Önce düşle, sonra da yazıyla çoğaltılıp, yerleşik kültürel söylemler arasında dolaşıma girememiş bütün tarihler gibi, gerçekte varolsa da, *yok*sanacaktı.

Sidon'dan gelenlerin kayda geçirilmediği bir edebiyat tarihi yazıcılığına karşı, Kurrili Bekri'nin üç dizelik, kırık dökük mezar taşı önem taşıyor. "Kurri", Kurion (Kurium) kentinin Fenike dilindeki ilk adıdır. Yazıtta "Bkr" sessiz harfleriyle yer alan "Bekri", ilk defa Fenikecede rastlanan ve genellikle ilk erkek çocuğa verilen, "gündoğumu" anlamındaki "Bekir" adı da olabilir. "Bekir", Kıbrıslı Müslümanlar arasında yaygın bir isimken, Kıbrıshrumcasında "sarhoş" anlamına gelen "Bekri" de, aynı zamanda, bir Kıbrıslıtürk ve Kıbrıslırum halk dansının adıdır. Bunları, Ada halkının aşinası olduğu sesleri, sözleri vurgulamak amacıyla belirtiyorum, yoksa süreklilik arz eden 3000 yıllık yeni bir Kıbrıslı tarihi uydurmak için değil!

Kaldı ki, her zaman birçok dile kozmopolit bir kültüre sahip olan Kıbrıs'ın eski şiirini, herhangi bir tarih uydurabilecek ölçüde bilemiyoruz. MÖ 2000'lerden başlayarak, Ada'da sırasıyla Mısır, Hitit ve çeşitli Mezopotamya uygarlıklarının etkisi oldu. Ne var ki, mevcut bilgilere göre, Asurlulardan kalan "Kartihidast Anıt Yazıtı" dışında, edebiyat tarihine dahil edilebilecek yazılı kaynak pek bulunmuyor.

MÖ 15. yüzyıldan sonra dil ve kültürlerini beraber getiren Elen kökenli Miken kolonicileri Ada halkının, henüz tam olarak çözülemeyen eski dilini büyük ölçüde silmişti. Fenike alfabesinden uyarlanmış ilk Elence alfabeden önce, Ada'da, yaklaşık 50 harfle yazılan eski Kıbrıs dili konuşuluyordu. Bu, "Kıbrıs-Arkadya Dili", "Kıbrıslı-Minos Dili ve Alfabesi" ya da "Kıbrıs-Akdeniz Diller Grubu" gibi adlarla anılıyordu. Mısır, Hitit, Çin

yazısından sonra dünyada bilinen en eski harfleri içeren "Kıbrıslı Hece-yazısı", kimilerine göre, Fenike'den Etrüsk'e uzanan İlkçağ Levant'ına ait meçhul bir ölü dildir. Kıbrıs dışındaki izlerine, Anadolu'nun Akdeniz kıyıları, Girit ve Oniki Adalarda rastlanır.

Bu antolojiyi hazırlarken ulaşabildiğim en eski "şiirler", MÖ 9. yüzyıla, erken Fenike kaynaklarına aittir. Elence dilindeki yazılı edebiyat ve şiir, genellikle MÖ 7. yüzyılla başlatıldığından, bütün Kıbrıslırum edebiyat kitapları da, Kıbrıs edebiyatını o tarihten itibaren başlatıyor. Bu antoloji, Ada'nın edebiyat tarihini 3000 yıl kadar eskiye götüren ilk kaynaktır. Fenikelilerden kalan söz konusu "şiirlerin" çoğu, mezar taşı yazıtları, bir bölümü ise sungudur. Bugünkü İbraniceye akraba, Kenanî-Semitik bir dil olan Fenikece yazıtlar, daha çok Kurion, Kithera ve İdalion'daki mezar taşlarında bulundu. Kıbrıs'taki ilk ay-yıldızlı mezar taşları bunlardır. Çünkü, Osmanlı-Türk kültüründen çok önceleri ortaya çıkan ay-yıldız, Aphrodite'nin öncülü Astarte kültüne ait bir Fenike-Mezopotamya-Hitit simgesiydi. Ay-yıldız, sonraki yüzyıllarda, Rum-Ortodokslarca benimsenerek, Bizans kırmızısı üzerine işlenecekti. Ta ki, Bizans İmparatorluğu ile birlikte, ay-yıldız da Osmanlıların eline geçene kadar... Böylece, Modern Yunanlıların en dehşetengiz "ötekilik" simgesine dönüşen ay-yıldızın tarihi bile, Eski Elen'den Yeni Yunanistan'a Elence şiiri, bir ve aynı sayanları yalanlar.

"Yedi Bağımsız Kırallık Dönemi"nde, özellikle MÖ 7. - 5. yüzyıllarda, en eski yerli Kıbrıs krallıklarına Elen ve Fenike krallıklarının eklenmesi, dil ve kültürlerin iç içe geçmesini sağladı. Hâlâ mezar taşlarında yaşayan, Kıbrıs'ın çok-dilli alfabesi o zamanlar doğdu. Fenikece ile Elence hem ayrı ayrı hem de birlikte kullanıldı. Baf'taki (Paphos) Aphrodite, yani Astarte sunağını gösteren "Kıbrıslı Federasyonu" paraları böylece basıldı. Ne var ki, farklı bir düş içindeki Yunan ve Türk ulusçulukları, 1960'tan beri Kıbrıs Cumhuriyeti paralarının da üç-dilli (Elence-Türkçe-İngilizce) olmasına böyle bir tarihsel dayanak bulmak istemediklerinden, ülkenin 3000 yıllık çok-dilliliğini hemen hemen hiç vurgulamıyorlar.

MÖ. 7 yüzyıldan itibaren Kıbrıs edebiyatında, çoğunlukla Eski Elencenin İskenderiye (Aleksandria) lehçesine yakın bir dil kullanılırdı. Elen yarımadası, Ege adaları, Mısır, Anadolu ve Fenike arasında bir ticari köprü olan Kıbrıs, bu bölgelerin kültürlerine açılarak, ilkçağda Doğu Akdeniz (ortaçağda ise Batı Akdeniz) kaynaklarını Elen dünyasına bağlayacaktı... Kıbrıs Mitolojisi'nin esasen Fenike-Elen kaynaklarıyla bağlantılı olduğu, Kıbrıslı kültürün Eski Mısır'dan Roma'ya kadar Akdeniz dünyasından izler taşıdığı doğrudur. Ancak bunların Kıbrıs'ta daha farklı bir kültürel zenginlik kazandığı da doğrudur. Üstelik, eski Doğu Akdeniz kültürlerinin iç içe geçmişliği, eski şiir ile mitolojinin tek bir kaynakla açıklanmasını engeller.

Kıbrıs'ın kültürü kadar şiirinde de başat rol Aphrodite'nindir. Çünkü Adonis, Kinyras, Galateia, Pygmalion, Horas, Myrrha, Kronos, Paphos, Themis, Eros, Hermaphroditos, Anaksarete, Apollon gibi Kıbrıs'taki en önemli mitolojik figürler hep Aphrodite çevresinde dolanır. Dahası, Bakkhalar ve Keres, Dionysos gibi daha uzak tanrılar da, Kıbrıs'ta dönüp dolaşıp Aphrodite söylencelerine bağlanır. Önasya'dan Kıbrıs mitolojisini devşirip Elenceye mal eden esas figürdür Aphrodite. Bu konuda *New Larousse Encyclopedia of Mythology* şunları yazar:

"İlk Elenlerde kuşkusuz bir aşk tanrıçası vardı, ama bu Aphrodite değildi. Sonradan, Aphrodite'nin adını Elence 'köpük' (afro) sözcüğüne bağlamak için yapılan etimolojik kanıtlama çabaları bizi yanlış yola saptırmamalı. Gerçekte Aphrodite'nin adı Doğu kökenli olup, büyük olasılıkla Fenike dilinden alınmıştır. Tıpkı tanrıçanın kendisi gibi, Asur-Babil asıllı İştar ve Suriye-Fenike asıllı Astarte ile kız kardeştir. Fenike'den gelen Astarte kültü, Fenike ticaret merkezi Kythera ve Kıbrıs'a geçti (Homeros'ta tanrıçaya 'Kytheralı' ve 'Kıbrıslı' sıfatlarını veren lakapların nedeni budur) Kıbrıs'tan ise bütün bir Elen dünyasına yayıldı ve Sicilya'ya kadar ulaştı." (s.130).

Aphrodite alayındaki Saatler (Horas/Horalar), düzenlilik tanrıçalarıdır; barışı, dinginliği temsil ederler. Oysa Eros, Kaos

içinde, çoğu kez Gece'de ve bir ucu ölüme çıkan Yeraltı Ülkesi'nin sınırlarında dolaşır. Başta da söylemiştik, Aşk ile Ölüm arasında gizli bir antlaşma var. Sevgilisi Adonis'in ölümü, yine Aphrodite'nin aşkından değil miydi?..

Aslında Aphrodite, Önasya kaynaklarından Kıbrıs'a, biraz da Anaç Tanrıça özellikleriyle gelmişti. Kıbrıs'ta ve giderek Elen Mitolojisi'nde aldığı erotik niteliklerin yanı sıra, doğanın doğurganlığını da simgeliyordu. Bu açıdan bakınca, Adonis ile Aphrodite'nin, Meryem ile İsa'yı çağrıştıran bir ilişki içinde olduğu söylenebilir. Ancak onun Ada'daki esas mitolojik görüntüsü, baştan çıkaran, kırıp geçiren, kural tanımayan erotizmidir. Aphrodite, "Kıbrıslı" (Kypris) lakabıyla anıldığı için mi, yoksa dünyadaki ilk orospu Kıbrıslı bir Aphrodite rahibesi olarak rivayet edildiği için mi bilinmez, ama "Kıbrıslı" sözcüğü, hâlâ İngilizcede orospu demeye gelir. Aphrodite, yalnızca erotik bir mit sayılamayacağı durumda da, Eros'un annesi olmaya devam eder. Fenike söylencesine göre Kronos'tan olan öbür oğlu Pothos'tu ve her biri kendinden bir parça taşıyan 7 kız anasıydı.

Kıbrıslıtürk folklorundaki lakabıyla "Dünya Güzeli"ne adanan ilk tapınak Fenike asıllı Kinyras tarafından Paphos'ta kurulmuştu. Elen mitolojisinde Kinyras'ın adı, Kıbrıs'ın kurucu Tanrı-Kralı, Kıbrıslıların atası biçiminde geçer. İlkçağ Kıbrısında "müzisyen-şair" (ozan) anlamındaki "Kinyrades"lere adını veren Kinyras gerçekte kimdi?

Kıbrıs tarihinde "Bağımsız Krallıklar Dönemi" diye anılan 2500-3000 yıl kadar öncesine mührünü vuran en etkili Kıbrıs kralı... Onun kurduğu Paphos (Baf) kenti, Aphrodite'nin doğum yeri olmakla kalmıyordu, adını da Aphrodite'nin can verdiği rivayet edilen heykel-kız Galateia ile Pygmalion'un oğulları Paphos'tan alıyordu. Galateia'nın asıl yaratıcısı Pygmalion da, Kinyras'la aynı Fenike kökenli krallar soyundandı ve mitolojik olmaktan öte tarihsel bir kişilikti. Elbet, onlar tapınaklarını aslında Aphrodite için değil, Astarte için kurmuşlardı. Nitekim, ilk defa bu antolojide şiir olarak yayımlanan sungularda da "Astarte" adıyla anılır Aphrodite. Ama söylencenin sonunda, Kinyras'ın kızlarını, kendilerini yabancılara satmaya zorlar

Aphrodite. Ve böylece, ülkenin ilk prensesleri orospu olunca, Kıbrıs Adası da elden ele dolaşmaya başlar!

Kimi kaynaklarda Pygmalion, bir başka Kıbrıs-Fenike krallığının, Amathus'un (Mağusa) heykeltıraşı diye geçer. Kinyras'ın, onun kızıyla evlenip Paphos'un (Baf) kuruluşunu, adeta bir sungu gibi gerçekleştirdiği rivayet edilir. Kinyras, Kıbrıs mitolojisindeki diğer önemli figürlerden Adonis'in de babasıdır. Aphrodite (Astarte) gibi Fenike'den gelen Adonis, doğanın ölüp dirilişini simgeler. En eski ilahiler, tıpkı Baal'a yakılan ağıttaki gibi bu ölümü canlandırır:

Gitti, yeryüzünün tomurcuğu gitti
Ve toprağın ölümü sayılamayacak kadar derin...
İnsanlar kederle dolu, bu kasvetli günde bocalıyorlar
Senin adınla anılan bu ayda.
Bir yolculuğa çıktın sen halkını yasa gömerek...

Ve buna eklenebilecek bir başka ilahide, devamla:

Aphrodite'nin sevgilisi, tapınağın boş kaldı
Bilge çoban, bilginin Efendisi,
Niçin öldürdüler ki seni?
Yaşamın ruhu terketti işte çayır çimeni...
Tütüsü uçmuş çiçeklere feryat figan ediyoruz şimdi
Nefesi sönmüş mısırlara feryat figan
Sütü kesilmiş koyunlara feryat figan ediyoruz
Ve artık hiçbir şey üretemez olan
Kara saçlı halkına feryat figan ediyoruz şimdi...

Söz konusu Adonis söylencesini dile getiren ilk şiir ("Aleyin ile Mot") aslında Ugarit'e, yani Fenike gibi Kenanî bir edebiyata aittir. Osiris ve Tammuz, onun Mezopotamya ile Mısır'daki öncülleridir. Kıbrıs dışında kalan Eski Elen dünyasında Aleyin'e denk düşen mitolojik figür Attis'tir. Eski Kıbrıs'ta ise,

tıpkı Fenike'de olduğu gibi Adonis... Shakespeare başta olmak üzere, dünyanın birçok şairine esin veren "Aphrodite ile Adonis" söylencesinin geçtiği yer ise, Adonis adına kurulan İdalion kenti, bugünkü Kırmızıköyler arasındaki Dali köyüdür.

Kinyras'ın, Kıbrıslıların atası diye rivayet edilme nedenleri karmaşıktır. O, ilk defa madenleri işlemeyi, çeşitli metal aletler yapmayı Kıbrıslılara öğreten, site-krallıklarında düzeni egemen kılan, ticareti ve zanaatları geliştiren kraldır. Bu yanlarını vurgulayan sıfatlarla anılır. Dünyada bakır madeninin işlendiği ilk yer olan Kıbrıs, sanılanın tersine kendi adını bakırdan (copper, cupreous) almamış, Önasya'nın Kenanî-Semitik dillerinde "kınaçiçeği" (kofer) anlamına gelen adını bakıra vermiştir. Kimilerine göre, Kıbrıs'ın eski *Kutsal Kitap*'taki adı "Kittim" (Hittim), aslında Hittit'ten gelir. Ancak bu ad, Ada'da Fenikelilerce kurulan Kitium kentinden de kaynaklanabilir. Yine, kutsal metinler yoluyla, eski İbranicede denizle sarılmış diyarlara "Khethim" dendiğini öğreniyoruz. Kıbrıs'ın adı da, binlerce yılda, Khetimas-Kitios-Kypros biçiminde dönüşmüş olabilir.

Bu arada eski şiirlerde, Ada'ya, bugünkü adının (Kypros-Kıbrıs) etimolojik kökeniyle ilgisizmiş gibi görünen başka adlar da verilir. Örneğin, Mağusa bölgesindeki yazıtlarda rastlanan Asur-Mezopotamya kökenli "Alasya" sözcüğü... Herhalde bu isim, Elenceden iz taşımadığı için, Kıbrıslıtürkler tarafından sahipleniliyor, hatta bir soyadı olarak kullanılıyor! Kıbrıslırumlarda ise "Kypros", yani Kıbrıs yaygın bir erkek adıdır. Kıbrıslırumcasında popüler olmayan "Alasya" sözcüğünün fonetiği, yine Asurlular tarafından Kartihadast yazıtlarında kullanılan "Ya" veya "Yatnana" sözcüklerinde de kulağa çalınır. "Yatnana-Ya-Alasya" sözcüklerinin aynı ismin varyantları olduğu söylenebilir. Bu isimler, Kıbrıs'a, Eski Mısırlıların verdiği "İvv" ve Hitit, Akad, Sümer dillerinde verilen "İrs" ile bağlantılıdır. Martin Bernal, *Black Athena*'da daha ileri giderek, eski Anadolu dillerinden gelen "Asya"nın (Aisya), adını Kıbrıs'tan (İsy) aldığını ve ilk defa Ada'ya yakın olan Anadolu kıyıları için kulla-

nıldığını söyler. Bütün bu sözcüklerin "ada" anlamına gelmesi, binlerce yıl öncesinin Doğu Akdeniz uygarlığında bilinen ilk ve başlıca adanın herhalde Kıbrıs olmasından kaynaklanır. Nitekim, ada sözcüğünün İngilizcedeki karşılığı "isles" ya da "island" (isy-land) da aynı ses çağrışımlarını taşır.

Tarihin köleleştiriciliği ile düşün özgürleştiriciliğini birbirine bağlayarak "ada" ile "Kıbrıs"ı ve "Kıbrıs" ile "bakır"ı aynılaştıran bu türden etimolojik bilgiler, Kinyras söylenceleriyle de örtüşür; dil ve edebiyatın, özellikle şiirin gelişimini, tarih içindeki işlevlerini kavramamız bakımından ilginç ipuçları verir. Kinyras'ın kurduğu yeni düzenle birlikte, eski totemik inançlar, yerini paganist bir dine bırakır. Kıbrıs'ın o zamana kadar yabancısı olduğu bu din Fenike yoluyla Önasya'dan gelir. Kinyras'ın, kurucu Rahip-Kral olarak tanrı katına çıkarılması iktidarını pekiştirmiş olmalı. Bugün "mitoloji" diyerek modern şiire dayanak yaptığımız dinini, köleliğe dayalı böyle bir düzen içinde yerleştirmiş olmalı... Kinyras, herhalde iktidarını kutsamak için dili de, tıpkı bir büyücü gibi kullanmıştı. Önce "söz"ü düzenin aracı, temeli yapmış ve kendi şiirini yazdırmıştı.

Bu nedenlerle, Kıbrıs'ta şiir geleneğinin Kinyras'a bağlanması anlaşılır bir şey. Homeros da, onun Apollon müzisyenleri ile şairlerine, daha doğrusu "ozanlarına" duyduğu sevgiyi anlatır. Kaldı ki, Kinyras'ın adı, Fenikecede on-telli-lir anlamındaki "kinnira" sözcüğünden gelmişti. Bugünkü İbranicede de "kinnâr", keman demektir. Böylece, Apollon kültünün Kinyras'la kardeşliği daha iyi anlaşılabilir. "Sanatçı-Kral" Kinyras, hem tarihe hem de mitolojiye, Marsyas gibi Apollon'a meydan okuyan bir müzisyen-şair olarak geçer. Eski şiirlerde, Aphrodite'nin (öncesinde Astarte, daha öncesinde İştar) "döl-atası", "seçilmiş-sevdalısı" diye anılan Kinyras, Aphrodite'nin rahibi ve şair-müzisyeni sayılan o zamanki Kıbrıslı âşıklara "Kinyrades" adının verilmesine neden olur.

Okurları, bu antolojideki şiir dönemlerinin, çeşitli dil, kültür ya da toplumlara bağlı olarak ayrı ayrı ve art arda bölümler halinde sunulmasına karşı da uyarmalıyım. Çünkü, Kıbrıs'taki

çeşitli dil, kültür ve toplumlar, birbiri arkasına ilişkisiz biçimde eklenmekten çok, aynı zaman diliminde bir arada yaşamışlardı ve yaşamaya devam ediyorlar. Böylece, Ada'da karşılıklı etkileşim içinde kaynaşan kozmopolit bir edebiyat geleneği yaratılmıştı. Gerçi, bilinen ilk Elence şiirler, Fenikece yazılanlardan birkaç yüzyıl sonrasına aittir, ama Elence şiirin ortaya çıkmasından dört yüz yıl sonra yazılmış Fenike şiirleri de var. Üstelik, Roma döneminde yazıldıkları halde, çok daha eski Asur ve Mısır kültüne göndermeler içerirler.

Altını çizmek istediğim bir nokta da, Ada'daki Eski Elence şiirin, poetik anlamda göz kamaştırıcı bir sıçramayı gerçekleştirdiğidir. Elenizme ya da Avrupamerkezciliğe yönelik eleştiriler, Kıbrıs'taki en parlak şiirlerin, binlerce yıl boyunca Elenler tarafından ya da Elen dilinde yazılmış olduğu gerçeğini gölgelememeli. Eski Elenlerin şiirleri, etkileyici imgeleri, güçlü üslup ve söyleyişleriyle farklı şiir türlerini ve bizzat şairin kendisini ortaya çıkarır. Sonuçta, günümüze adı ulaşan en eski Kıbrıslı şair, Elence dilinde yazan ve MÖ 8. - 7. yüzyıllarda yaşayan kehanet sözleri (Orakles) yazarı Euklos olur. Birçoklarına göre o, şiirsel gelenekleriyle Homer öncesine bağlıdır.

Hemen hemen aynı dönemde yaşayan, *Kıbrıslı Destan*'ın (Κυπριων Επων, bugünkü yaygın söylenişiyle Κυπρια Επη), yazarı Stasinos ise, Elence yazan Kıbrıslı şairlerin yalnızca en eskisi değil, en ünlüsüdür. Destanını, tahminen Homeros'un *İlyada*'sından kısa bir süre önce kaleme alır. Konusu bakımından, Troya Savaşı'nı Homeros'a koşut anlattığı söylenebilir. Ya da Homeros'un, Stasinos'a koşut anlattığı... Ama bazı farklarla: Birincisi, *İlyada*'da, Troya Savaşı sırasındaki çatışmalar ile savaştan sonraki olaylar da hikâye edilirken, *Kıbrıslı Destan*, daha çok bu savaşa yol açan nedenleri değişik bir bakış açısıyla anlatır. İkincisi, bu anlattıklarını bir Doğu masalı üslubuyla ve Yeryüzü canlı bir varlıkmış gibi onunla konuşurcasına dile getirir.

Öte yandan, *Kıbrıslı Destan*, kadınlar uğruna savaşlara katılan ya da denizlere açılıp birçok serüven yaşayan kahramanları konu edinen Fenike destanlarının sonrasına rastlar, onlardan izler taşır. Bu yüzden Ada'daki epik şiirin Fenikeli krallıklar döneminde geliştiğine inanılır.

Kıbrıslı Destan, Homeros destanlarını önceleyen birkaç çevre destanından biri olduğundan, Walter Burket gibi bazı araştırmacılar, *İlyada ile Odysseia*'nın aslında, Avrupa dillerinde *Cypria* diye bilinen bu yitik Kıbrıslı destandan kaynaklandığını varsayarlar. Walter Burkert, *The Orientalizing Revolution* adlı kitabında, *Kıbrıslı Destan*'a geniş yer verir. Ona göre, yönetici tanrıların Yeryüzünü sıkıntılarından hafifletmek adına, insanoğlu için yıkım olacak bir savaşa karar vermesi, daha eski Mezopotamya ve Hitit söylencelerini çağrıştırır ve Elen anlatılarındaki savaş gerekçeleriyle tam örtüşmez. Ardından şunları da ekler:

"[Destanın yazıldığı] devirlerde Kıbrıs'ın, zengin ve güçlü olduğu ve resmen hâlâ Asur dominyonu sayıldığı belirtilmelidir. Söz konusu dönemin zevk duygusu, Kıbrıs'ta Doğu sefahatı ile Homerik hayat tarzının bir çeşit karışımı şeklinde ortaya çıkmıştı... [Öne sürülen kanıtlar], 'Cyprian'lar destanının üretilmesinden dolayı, hayal gücünü 'Cyprian'lardan (Kıbrıslılar ile *Kıbrıslı Destan*'ı aynı anda ima eden söz oyunu -M.Y.-) alan Troya savaşı izleğinin, ne diye Homerik sayıldığını açıklamıyor. Ancak şurası bir gerçek ki, *Cypria*'nın adı bile kendi kaynağının kanıtıdır. Kıbrıs'ın Homerik bağlantısı, Asur krallarının Kıbrıs şehirlerine, adlarını yaşatmak üzere anıt-yazıtlar diktirdiği o yıllarda, Suriye ile Mezopotamya'nın Ada'yla varolan bağlantısından daha kesin değildir... [İtalya'ya Elen mitolojisini taşıyan Kıbrıs işi bir kap konusunda] karşıt görüşler bugün daha çekicidir: Bu yapıttaki süslemeleri yapanlar, ya Kıbrıs'taki Fenikeliler ya da Fenikelilerce eğitilmiş Elenlerdi ve motiflerle zamanın bir Kıbrıs 'şarkısını', Elence bir masalı işlemişlerdi. Bu tür bir yolla, oradaki masalın altı-ayaklı Homerik dize yapısına kolayca dönüştürülebileceği çok açıktır." (s.103-104).

Başka araştırmacılara göre de, sonradan "Homerik" diye anılacak destanların kökeni, Troya'dan kaçanlar tarafından Kıbrıs'ta kurulmuş Salamis şehri kraliyet kitabelerine dayanır. Dahası, Homeros'un aslında Salamisli olduğunu öne sürenler var. Bazı kaynaklarda, Homeros'un, MÖ 12. yüzyıldan itibaren, Aphrodite'nin doğum yeri Paphos (Baf) sunağında düzenlenen festivallerde Kinyradeslerin söylediği epik şiirlerden haberdar olduğu belirtilir. Euripides'in, Türkçeye *Helene* adıyla çevrilen

tragedyası ise, Eleni'nin aslında Kıbrıs'a kaçırıldığını anlatarak, hem Troya'daki savaşın boşunalığını hem de bu destanın Kıbrıslı-Levantlı köklerini dile getirir. Homeros destanlarının Kıbrıs'a uzanan köklerini vurgulamak açısından, *Kıbrıslı Destan*'ın ozanı Stasinos'un, Homeros'un kızı ile evlendiği rivayeti de dikkate değer! İkisinin aynı kişi olduğunu öne sürenler bile var.

Azra Erhat, "yurttaşımız Homeros" esprisiyle, onun İyonyalı (yani Anadolulu, daha derin bir imayla, vatandaşlık sistemini Anadolu'da ilk defa tesis ettiğinden TC'li) olduğu yolundaki varsayımın altını çizer. Kıbrıs ve daha başka yerlerin de Homeros'u sahiplenmeye çalıştığına pek değinmez.

Ne var ki, İngiliz sömürge döneminde Kıbrıs hakkındaki en kapsamlı tarih kitabını yazan Sir George Hill, Ada'da, Yunan ulusçuluğunun tırmandığı o yıllarda dahi, Yunanistan'dan ayrı bir "Kıbrıslı yurtseverliğinin" işaretini, Kıbrıslıların, Homeros'u Mağusalı saymasında bulur.

Bu arada, *Kıbrıslı Destan*'ın "Kıbrıslılığının kökenini tam olarak kestirebilmenin güçlüğüne" değinen George Hill, onun, aynı zamanda bir tiyatro oyunu olarak, büyük bir olasılıkla Salamis'teki Aphrodisia festivallerinde sahnelendiğini söyler. Türkçe kaynaklarda, *Kıbrıslı Destan*'ın varlığına dikkat çeken Azra Erhat da, destanın yitmesi nedeniyle, yazarı yüzünden mi, yoksa içeriği yüzünden mi "Kıbrıslı" adını aldığının bilinemeyeceğini belirtir. Büyük bir kısmı kaybolsa da, destandan geriye kalan 13 bölüm, yine de belli bir fikir veriyor. Etkili bir söyleyiş ve lirik imgelerle yüklü bu bölümlerin bazı dizeleri yitmiş durumdadır. Destana "Kıbrıslı" denmesinin nedenine gelince: Sanırım bu, hem şairinin Kıbrıslı oluşu, hem de şiirin Kıbrıs'tan çıkması ve tabii Kıbrıs merkezli Aphrodite (Astarte) kültünü içermesi yüzündendir:

Sonra Zarafetler ile Saatler'in biçtiği bir elbise
giydirildi Aphrodite'ye, sevinçli çiçekler içinde renklendi,
o çiçekler ki, ilkyaz onlarla giyinir, tıpkı Yarı-tanrıçalar gibi
çiğdemler ve sümbüller ve menekşeler içinde,
en gözalıcı güller, bütün güzelim güller
ve al horozlâlesi ile nergisin tanrısal taçyaprağı içinde...
Bu öylesine güzel bir elbiseydi ki,
hoş kokularını alıp götüremezdi kış bile.
Sonra güzel-gülüşlü Aphrodite ile ona eşlik edenler,
hizmetindeki Tanrıçalar, Zarafetler ile Nympha-Perileri,
saçlarını çiçeklerle süslediler yatağa serilmiş nakışlı
[bir örtü gibi

billur sesleri ise hoş bir şarkı çağırıyordu,
Dağ'a doğru saçılan bir şarkı, bin-pınarlı İda'ya.

Aşkın çağrışımları ile savaşın ölümcüllüğü arasında gidip gelen *Kıbrıslı Destan*'ın son bölümü, bugün Kıbrıs'ta yaşayanların hâlâ çok iyi bildiği bir duyguyu tek bir dize olarak yüreklere saplar:

Akılsızın tekidir sadece babayı öldürüp çocuklarını bırakan.

Bilindiği gibi, Eski Elen destanlarında, sürekli yenilenen metafor ve deyişler var. Örneğin, "bin-pınarlı İda", "hasat-vermez-deniz", "üstünde-hayırlarla-doğan-yiğit", "güzel-gülüşlü Tanrıça" gibi... Hem bir çeşit kültürel kodu ya da mitolojik simgeyi belirten, hem de kapalı-açık seslerden oluşmuş Homerik destanlardaki sayılı hece ölçüsünü ozanların tutturmasını sağlayan bu türden sözcük dizileri, çevirilerde kalıplar biçiminde muhafaza edildi. Mitolojik isimler konusunda ufak tefek sapmalarla Azra Erhat'ın terminolojisi izlendi. Yer (Gia), Saatler (Horalar), Kaderler (Moiralar) gibi. Bu sözcükler, gerektiğinde büyük harfle ya da bitişik yazılarak mitolojik göndermelere dikkat çekildi.

Bu arada, Elencede, Eleni diye yazılan "Helen"i, dilimize daha aşina olduğundan orijinalindeki gibi bıraktım: Eleni. Ama, "Türkiye'deki mitoloji sözlük ya da şiir çevirilerinde, kırk yıllık Eleni'ye niçin Helen (Helené) diyorlar?" diye sormaktan da kendimi alamadım. Acaba Elen mitolojisi, Türkiye edebiyatına (Batılılaşmak ve modernleşmek anlamında) Avrupailiğin bir simgesi olarak Frenklerden geldiği için mi? İstanbul ve Küçük Asya'daki yüzlerce yıllık "Elen" komşularına ilgisizdiler, ilişiksizdiler de ondan mı? Yoksa sonradan Osmanlı-İslam ve Türk kimliklerinin şiddeti yüzünden yabancılaşmış mıydılar?..

Bir ihtimal de Anadolu merkezli modern Türk ulus-devletinin, apayrı, hatta karşıt bir ulus-devlete dönüşen Yunanistan'ı, yani Eski Elenliğin şimdiki resmi temsilcisini atlayarak Batılılaşmak istemesi olabilir. Azra Erhat'ların temsil ettiği bu "Avrupamerkezli-çağdaş-ulusalcı" ekole göre, Batı uygarlığı zaten Yunanistan'dan değil, Anadolu'dan başlamıştır. Türkçede, kendi konusundaki en önemli çalışma olan *Mitoloji Sözlüğü*'nü ve *İlyada* ile *Odysseia* çevirilerini "burcu burcu Anadolu kokan" yapıtlar olarak sunar Azra Erhat. İnce bir duyarlık ve emek ürünü olan *Mitoloji Sözlüğü*, "Azra Erhat'ın Mitoloji Sözlüğü" diye adlandırılmış olsa, onu büyük bir yazınsal tatla okumaya devam edebilirdik. Ancak ansiklopedik bir sözlük olarak kitaba el atınca, onun bir kaynak (referans) kitabı biçiminde sunulmasına rağmen, bu tür kitaplardan beklenen bilgilendirmeyi taşımadığı ya da *sadece kendince* taşıdığı görülür. Bizi "Anadolu"dan, "Mavi Yolculuk"tan ya da Azra Erhat'ın kendi dünyasından başka bir yerlere göndermez. Ama itirazım elbetteki bir yazarın öznelliğine değil "nesnellik" iddiasındaki bir ansiklopedik-sözlüğün sunuşunda, Önasya ve Akdeniz mitolojisini, yani Elen mitolojisinin dayandığı en önemli kaynağı kapsamayan bir sözlük olduğunun belirtilmeyişine. Dahası, Türkiye kültürünün mitolojik çevresi eski İyonya'dan ibaretmiş gibi bir izlenim yaratılmasına... Ve kitaba başvuracak okurun, Anadolu-Roma arasında bir "tek yol"a gireceği konusunda hiçbir uyarı işareti bulunmayışına. Bunun yerine sunuş yazısında şöyle diyor Azra Erhat:

"Homeros İyonyalı'dır (Türkiyeli -M.Y.-), gönlü Troya'dan

(Türkiye -M.Y.-) yanadır, ama efendileri Troya savaşını kazanmış (Türkiye'yi işgal etmiş -M.Y.-), Anadolu'nun kilit noktası olan Dardanos (Çanakkale -M.Y.-) kalesini yıkmış Akhalardır (Yunanistanlılar -M.Y.-), onları kahraman göstermek *zorundadır* destanlarında. (İtalik benim -M.Y.-)" (s.8).

"Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı" (Yunan tarihine göre "Küçük Asya Felaketi") ile Troya savaşı arasında *İlyada*'da çevirmenin kurduğu koşutluk, *Odysseia*'da da "Odysseus'un Mavi Yolculuğu" biçimindeki sunuşla devam eder. Her ne kadar Azra Erhat, "Yunan-Roma" mitolojisi ve destanlarının, gelmiş geçmiş bütün Akdeniz uygarlıklarının eseri olduğunu teslim ediyorsa da, "bilimsel" bir başvuru kitabı sayılan *Mitoloji Sözlüğü*'nde mitolojik figürler ya da söylencelerin Eski Mısır, Fenike, Sümer, Asur-Babil gibi "Doğu" uygarlıklarındaki öncüllerine, etkileşimlerine değinmez. Elen mitolojisinden öncesi olarak sadece Anadolu'yu, sonrası olaraksa Roma'yı vurgular. Böylece bütün yollar Modern Türkiye Cumhuriyeti'ne çıkar...

Aslında, Eski Elen'e ilgi, Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan 50 yıl kadar önce, Batılılaşmanın şartlarından biri olarak başlamıştı. Gerçi, Osmanlı Maarif Nazırı Saffet Paşa'nın ricasıyla ilk Eski Elen tarihi İstanbullu bir Rum'a (Konstandini Efendi, *Yunan-ı Kadim Tarihi*, 1870) yazdırılmıştı, ama *İlyada ve Odysseia*, yine o yıllarda Sadullah Paşa tarafından, Batı Avrupa yoluyla Türkçeye (Osmanlıca) aktarılacaktı. Yahya Kemal'in heyacanla sahiplendiği Eski Elen mitolojisine dayalı bu şiir çevirileri, Osmanlı-Türk modernleşmesinin Batı'ya dönük yüzünü gösterir. Onların izleyicisi Azra Erhat'lar ise, artık Anadolu'nun kendisini bizzat Batı'nın yüzü olarak görmeye başlayacaklardı.

Burada hemen belirtilmeliyim: Onların Anadolu sınırları, esasen Avrupamerkezciliğin Eski Elen coğrafyasına göre çizilmiştir. Bu coğrafyada Slav, Ermeni, Arap, Süryani, Kürt, Laz, Çerkez, Gürcü halklarının bugünkü Türkiye Cumhuriyeti dahilindeki binlerce yıllık kültür, mitoloji ve edebiyatına yer yoktur. Ve işte bu nedenle, çağdaş Türk şiiri de onlara dayandıramıyor kendini.

Sonuç olarak, Azra Erhat ve arkadaşlarının kitapları, birer

kitap olmanın ötesinde kültürel bir rol oynar. *Çağdaş* Türk şiirinin içinde oluştuğu kuramsal-edebiyat-yapıtlarının en tepesine oturur ve hâlâ belirleyici bir kaynak olarak işlev görürler. (Hiç unutmam, 1980'lerin ortasında İstanbul'daki bir ansiklopedide, mitoloji-söylence konusundan sorumlu redaksiyon kurulunda çalışırken, Azra Erhat'ın *Mitoloji Sözlüğü*'nü esas almakla kalmıyor, İngilizce, Fransızca, hatta Elence kaynakları bile onun bize çizdiği çerçevede okuyup anlıyorduk! İşte bu durumu yaşadığım içindir ki, şimdi burada, *Eski Kıbrıs Şiiri Antolojisi*'nin bağlamlarının "Anadoluculuk" vb kurumsallaşmış Türk şiiri söylemlerinden farklı olduğunu vurgulama gereği duyuyorum.) Ve böylece parantezden çıkarak Kıbrıs bağlamına geçelim, ama Anadolu yoluyla değil, Makedonya-Mısır yoluyla...

Büyük İskender'in Kıbrıs'ı alışından sonra Ada'nın kültür hayatı gibi, şiirinde de bir canlanma olur. Bu sıralarda başlayan "Helenistik (ya da Klasik) Dönem Edebiyatı"nın önemli imzaları arasında sayılanlardan biri satirik şair Sopatros'tur. Stoacılığın kurucusu Kıbrıslı Zenon'a bağlı rahip-filozofların idealist ahlakçılığıyla eğlenen "Galatyalılar" adlı uzun şiiri, dağınık dizelerin düzenlenmesiyle kurgulanmıştır. Eski metinlerdeki uyaklı-beyitlerin (distik), modern şiir anlayışımıza göre şiirleştirilmesine örnektir. "Fabilus Incertus" adlı şiirse, çoğunlukla kahramanlarını hayvanlardan seçen didaktik ve manzum şiir (fable) türünün erken örneklerinden sayılır. Roma-Latin şiiri, zamanla, ahlak ve incelik eğitiminin bir aracı olarak görülmeye başlanacaktı.

Sopatros'un taşlamalarına hedef olan Zenon, bir anlamda, Aphrodite-Adonis ile Meryem-İsa arasında kalan bir kültü temsil ediyordu. Tıpkı önceki kültür taşıyıcıları gibi Fenike kökenli bir Kıbrıslı olan Stoacı Zenon, hümanizmi öne süren ilk düşünürdü. Buna bağlı olarak, kozmopolitizmin de ilk defa Zenon tarafından öne sürülmesi elbet bir rastlantı sayılamaz. Birçok vatan arasında "vatansız" kalanların çok-dilli, çok-kültürlü ülkesi Kıbrıs'ın, tüm insanları dünya vatandaşı sayıp, ayrı dev-

let "vatandaşlıkları" fikrini reddeden "kozmopolitizme" *vatan* olması anlaşılır bir şey. Zenon, hümanist-kozmopolit düşünceler taşıyan, dönemin birçok Kıbrıslı yazarını, özellikle Kitiumlu Demetriosoğlu Persaios (MÖ 3. yüzyıl) gibi filozof yazarları yönlendirmişti. Dahası, Latin şiirini, estetik açıdan Elen şiirinin etkileyişi gibi, o da düşünsel açıdan etkileyecekti. Yazarlığıyla tanınan Roma İmparatoru Marcus Airelius içlerinde olmak üzere, Çiçero ve sonradan Kıbrıs valisi seçilen Spartaküs ayaklanmasının savunucusu Cato gibi Romalı yöneticiler onun izleyicisiydi.

Büyük İskender'in mirası paylaşılırken Ada, Mısır'a egemen Potelemeus'lara, Potelemo Kralı II. Aleksandros'un vasiyetnamesi açılınca da Roma'ya geçmişti (MÖ 58). Tıpkı, Roma İmparatoru Antonius'un bir aşk gecesinin sabahında Kleopatra'ya Kıbrıs'ı armağan edişi gibi!

Ve artık Helen-Latin dünyasının gizli başkenti, yıldızların dilini bilen tüm büyücü-şairlerin toplandığı İskenderiye'ydi. Kıbrıs'ın başından geçen bu tarih, "İskenderiye (Aleksandria) Akımı" ile Eski Elen şiirine dayanarak gelişme gösteren Roma-Latin şiirinde oynadığı rolü de açıklıyor. Önceleri "carmina"larla çağrılan Latince şiirin müzikli sözleri Kıbrıs'ta duyulmaya başlamıştı bile. Ovidius, *Ars Amatoria*'yı söylerken, Aphrodite'nin adı çoktan Venüs olmuştu:

Tüm Tanrıçalara doyasıya bakmış günışığında Paris
ve demiş ki: Sen ötekilerden daha güzelsin ey Venüs!

Son olarak şunu da belirtmem gerekecek: Kıbrıs'ta bulunmuş 25 kadar Elence, 15 kadar da Fenikece ve kısmen Asurluca imzasız ya da anonim levha ve yazıtın (yani "epigraf"ların) çok az bir kısmı gerçekten şiir diye sunulabilecek bir bütünlüğe sahiptir. Söz konusu Elence yazıtlar arasında, Perslere karşı savaşması ve tragedyası Atina'da tiyatroya aktarılan Kıbrıs kralларından Nikokreon'a adanmış olan da vardır.

Zamanla satirik bir şiir tarzına dönüşen nükteli özdeyişle-

rin ve hecelerin ses değerine dayalı ayaklı-dizelerle (iambos) yazılmış gündelik hayata ilişkin bilgeliklerin çoğu, şiirsel gücünü tam anlamıyla gösterebilecek bütünlükten yoksundur. Kaldı ki, birçok eski kaynakta yapıtlarından söz edilen Kıbrıslı şairlerden geriye, herhalde Ada'da süregelen savaş talanı yüzünden pek az eksiksiz şiir kalabilmiştir. Örneğin, bu antolojide yer alan "Bitirince" adlı iki dizelik şiir, sonraları Rodoslu Apollonios'un yeniden yazdığı ve Roma-Latin şiirini etkileyecek olan Kleon'a ait ünlü *Argonuatika* destanından geriye kalandır... Bu dönemde yaşayan Solili Kastorian ile Kurionlu Ermias da, günümüze yarım yamalak ulaşabilmiş diğer önemli şairlerdir.

ORTAÇAĞ VE HIRİSTİYANLIK DÖNEMİ ŞİİRİ: KUTSAL İKTİDAR İÇİN BASTIRILAN AŞK

Henüz yukarıdaki ilk bölümü yazarken, ikinci bölümün sunuşuna başladığımı fark edince, okurları, antolojiyle ilgili bir konuda daha uyarmam gerektiğini düşündüm: Burada, ayrı ayrı tasnif edilse de kültür tarihinin "çağ"ları iç içedir. Hele dil, edebiyat ve şiirde... Kaldı ki, elinizdeki başvuru kitabı, anlamlı şiirsel dönemeçleri, mitoloji, Hıristiyanlık, folklor gibi, çağların anlamını da yansıtan kültürel olgularla bir arada inceliyor.

Ortaçağdan çok önce, Roma döneminde Yosef Levi Barnabas tarafından yazılan ve sonradan İznik Kiliselerarası Kurulu (İznik Ökimenik Konsülü) tarafından, düzmece sayılıp yasaklandığından "Apokrifa" denen *Barnabas İncili*, Hıristiyanlık kültüründe belirlenmiş bu döneme bir giriş sayılmalı. Ortaçağ sonrasında, yani Osmanlı döneminde başpiskopos Hilarion Kigalas'ın kaleme aldığı dinsel şiirler ise, yine doğrudan Hıristiyanlıkla (Bizans Ortodoksluğuyla) bağlantılı olduğundan bu bölümün bir devamıdır.

Ama neden yeni bir dinle başlatılıyor şiir tarihinin dönemleri? Şiirin her yerde, her zaman varolan görünmez öte-dünya bağları, ilahiler ve dualarla ilişkisi yüzünden mi? Yoksa yaradılışı kavrama çabası gösteren ilk kitaplar, ister istemez hem dine hem de şiire dayanıyor diye mi?.. Mitchell Dahood da "Phoeni-

cian Contribution to Biblical Wisdom Literature" başlıklı incelemesinde, *İncil*'e kaynak olan *Tevrat*'ın arkasında, ilkçağ Kenanî edebiyatlarına ait özdeyiş-şiiri türündeki "Fenike Bilgelikleri"ni bulur. İçerik açısından olduğu kadar, sözcük seçimi, üslup, imge düzeni ve biçem açısından da *Kitab-ı Mukaddes*'in gizli şiirini, Fenike edebiyatının günümüzdeki yankısı olarak işitir. Edebiyatçılar açısından din, toplumun kültürel zenginliğini dile getiren sürekli bir şiir kaynağı olmaya devam eder.

Adını Sümer'deki "Enlil" ile Asur-Babil'deki "El"den alan Fenike mitolojisindeki "Eliun", yani Gia (Yer) ile Uranus'un (Gök) babası, Musevilerin tanrıya verdiği "Eleoh" ve Müslümanların verdiği "Allah" adlarının kökenini oluşturuyor. İsa, çarmıha gerilince adını haykırır onun: "Eloi, Eloi, lâma sabakhtani!" Tanrı anlamındaki "Eloi" sözcüğünün karşılığı burada "Baba"dır. İsteyen bunu "Tarih" diye de anlayabilir. İsa'nın son sözleri insanlık tarihinin tek dizelik özetidir sanki: "Baba-tanrı (-tarih) beni niçin bıraktın!" İbrahim'in oğlu İsmail'i (İslamiyet'te) ya da İshak'ı (Musevilik'te) sunak taşma onun istenci dışında yatırmasının tersine, Baba(sı) adına kendi gönlüyle kurban olmaya gider Oğul İsa. Aile ve devlet kurumlarındaki ataerkil hiyerarşik otoritenin kabulünü ve iktidar ilişkilerindeki içselleşmeyi dışavuran kendini feda etme, silip yok etme terbiyesi yerleşir. O zaman bu zamandır Kıbrıs'ta kurban olmakla övünülür. Şehit düşmeyi başaramayanları, kendi kendine eziyetle çile doldurmaya davet eder resmi söylemler.

İsa, 5000 yıl kadar önce Mezopotamya'dan yola çıkan Adonis kadar eski bir tarihin parmak izini taşıyan ölümüne bile-isteye gider. Kuzu kuzu... "Tanrının kuzucuğudur" çünkü o, "sürülerin çobanı" Arkasından yakılan ağıtlar ise, tıpkı Tammuz'un ölümünü *Kitab-ı Mukaddes*'te (Eski Ahit), Ezekiel'in dile getirdiği gibidir: "Adonay öldü!" Adonis öldü! Ya da Baal öldü! Pan ya da İsa öldü... İsa'nın öldükten sonra yeniden dirilişini kutlayan Paskalya, günü gününe Adonis'in anısını yaşatıyor. Aynı ilkyaz çelenkleri kapılara asılıyor, aynı gulufalar, çörekler, pilavunalar ve diğer yiyecekler yeniyor. Ve tabii kırmızı şarap içiliyor. Daha doğrusu, Adonis'in Mesarya ovasına damlayan kanı ya da "İnsanoğlu'nun kurtuluşu için" tüm

günahları(mızı) üstlenerek Baba-tanrının tahtına çıkan İsa'nın kanı.

İki dünya, iki tarih arasında bir yerdeyse Akdeniz'in bütün yollarını birleştiren Roma İmparatorluğu var. Bahar, bereket ve doğurganlık bayramlarında çırılçıplak dolaşıp, erkeklik organlarıyla kadınların kısırlığına karşı büyü yapan Faunus rahiplerinin, sonradan Vatikan'ı ürkütecek şiiri...

Birçok kaynakta, Ada'nın hemen hemen her tarafında Roma döneminin sonlarına kadar düzenlenen festivallerde "cinselliğin en uç biçimlerinin denendiği" anlatılır. Aphrodite'ye adanan Aphrodisia ve Adonis'e adanan İlkyaz karnavallarında, kadın mı erkek mi olduğu anlaşılamayan insanların karşıt cinsle ve hayvanlarla rol değiştirdiği, dişilik-erkeklik ayrımı gözetmeksizin birbirleriyle, çocuklarla, hayvanlarla, hatta ağaçlarla cinsel ilişkiye geçtikleri hikâye edilir. Sırf bakire genç kızlarla ya da erkekler arasında cinsel ilişki kurulan ya da kanlı biçimde orji düzenlenen özel festivallerde, sembolik maskeler takıp abartılı teatral kıyafetler giyen ritüel ekibi, şiir, müzik, dans ve oyunu birlikte icra edermiş.

Kıbrıs'ta, Hıristiyanlık öncesi tapınmalardaki "cinsel taşkınlıkları" *Tarih Kitabı*'nda Herodotos da kaydeder. Aphrodite'nin hışmına uğrayan bazı erkeklerin kadınlaştığını ve orospulukla tanrıçaya hizmet ettiğini söyler. Her yıl bütün Kıbrıslı kadınların Aphrodite tapınağına gidip tanrıça adına kendilerini en az bir yabancı erkeğe vermeye zorunlu olduğunu, ama yatacak erkek bulmakta zorluk çeken yaşlı ya da çirkinlerin aylarca tapınakta beklediğini anlatan da Herodotos'tur. Elenliğe yakıştıramadığı "bu yüzkızartıcı âdetleri, Kıbrıslılar, Babillilerden aldı" diye eklemeyi de unutmaz!

Baf (Paphos) Aphrodite tapınağı, MS 1. yüzyıldan itibaren Hıristiyanlığın ibadet yeri olur. Aphrodite'ye yakarırken söylenen "Aphroditissa" ünlemi, tanrıçanın birçok özelliğiyle birlikte "Hırisoditissa" (Chrysodittissa) biçimine dönüşür. Ada'daki bu ilk kiliseye, Hırisoditissa Kilisesi denmesi o yüzdendir. Atinalı Efraim'e ait "Maşera'nın Kutsal Bakiresi" başlıklı Hıristi-

yanlığın erken dönem şiirlerinden biri, bu açıdan dikkat çekiyor. "Maşera" Kıbrıs'taki bir ormanın adıdır, aynı zamanda Kıbrıslırumcasında "bıçak" anlamındadır. Eskiden Kıbrıslı halk inançlarında kadınlığı orman, bekâreti bıçak simgelermiş. Meryem Ana'ya bir çeşit Orman-*nympha*sı metaforuyla yaklaşılmasının kaynağı ise, Astarte/Aphrodite kültüne kadar götürülebilir. İlkçağ yapıtlarıyla karşılaştırılırsa, bu şiirdeki en önemli fark, cinsel arzuları bastırmak, dünyevi günahlardan arınmak için Meryem'e (cinsellikten arınmış anne Aphrodite) tövbe edilmesidir:

Azizem, Tanrı'nın Anası, bana acı
sen Maşera'nın Bakiresi, şeytanın bıçağı gibi,
koparırsın kafaları, dolambaçlı oyunları çözersin.
Göster kendini, ah Her-Şeylerin-Kraliçesi, tutkuları bastır
ve beni sayısız günahlarımdan arındır.
Ve merhamet et ölüm günü ve Efendimizin hüküm günü,
senin gücün her şeye yeter, çünkü Tanrı'nın Anasısın.
Sen kutsal avutucusu günahkârların
Hıristiyanların kurtarıcısı
ve umutsun ve en safi aracıların.

Ve böylece ortaçağ şiiri, aynı dizgenin iki ucu arasında gidip gidip gelir: Bir yandan İsa'nın ayıp yerleri örtülü ölü gövdesine tapımı dayatan kutsal Hıristiyanlık ilahileri... Öte yanda, İsa'nın üstündeki son bez parçasını her çeşit aşk adına sıyıran "günahkâr" erotik dizeler... Resmi edebiyat tarihinin, sadece ulusçuluğa göre uydurulmadığı, yerleşik cinsel ahlaka göre de kurgulandığını görmüş oluyoruz bu vesileyle. Bugüne kadar eski Kıbrıs şiirine el atanların çoğu, tabu sayılan cinsellik biçimlerine ilişkin şiirleri gözardı edemedikleri durumda, Aşkın bir yüzünü "yozluk, sapkınlık" diye aşağılayıp marjinalize ettiler. Sopatros ile Kurionlu Ermias'ın taşlamaları, ortaçağ-Hıristiyan ahlakına göre yorumlanıp, "Stoacılar ve diğer paganist-rahiplerin oğlancı ya da eşcinselliklerinin eleştirisi"ne dönüştürüldü. Oysa, onların hicivleri, Stoacıların her tür cinselliği beyhude bir gayretle ıslah etmeye çalışmasınaydı. Bir softalık eleştirisiydi.

Zenon, Aphrodite tapımındaki gibi cinselliği "doğaya uygun yaşamanın şartı" sayarken, aslında ona çekidüzen vermeye, kurallar getirmeye de başlamış bulunuyordu. Doğaya uygun yaşamaksa, "doğru düşünebilmenin ve mutlu olmanın şartı"ydı. Dünyada "Kıbrıslı", Kıbrıs'taysa "Fenikeli" lakabıyla anılan Zenon, Ada'da, doğanın birer parçası, cisimleşmiş tasarımları olarak kabul gören ilkçağ tanrılarını, kendi düşüncesiyle bağdaştırmış ve Hıristiyanlığa taşınmasına vesile olmuştu. Tapınma biçimleri, dogmaları, papazı çağrıştıran uzun sakallı ve mantolu rahipleriyle giderek bir dine dönüşen Stoacılık, Fenike-Elen paganizmi ile Hıristiyanlık arasında garip bir köprü kurmuştu.

Hıristiyanlık, ilk ciddi düşünsel savunmalarını Stoacılığa karşı yapacak, onunla kıyasıya savaşacak, ne var ki bu din savaşını kazanabilmek için birçok ilkesini Stoacılıkla bağdaştırmak durumunda kalacaktı. Tıpkı Stoacılıktaki (öncesinde Aphrodite/Astarte kültündeki) gibi sevgiyi yücelterek yaygınlaşacaktı bu yeni din de. Doğaya boyun eğiş ise, yerini doğanın yaratıcısı tanrıya boyun eğişe bırakacaktı.

Esasen kendilerinden boyun eğiş beklenenler, eve, tarlaya, şehre Tanrı gibi hükmeden "Efendi"nin karıları, çocukları, hizmetkârlarıydı. Ama doğrusu, prensler, yeryüzü hükümdarları bile, bir biçimde bu yeni boyun eğiş kültüne dahildi. Söz gelimi, Stoacılıktan Hıristiyanlığa geçen koca Marcus Airelius, Roma döneminin edebi yapıtları arasında sayılan günlüklerinde, hizmetindeki kız ve oğlanlara beslediği dayanılmaz şiddetteki cinsel isteğe rağmen, günaha girmemek için onlara dokunmadığını yazacaktı! İktidarın her kademesi, bir çeşit iğdiş edilmeyle yeniden kurumlaşıyordu. Ve işte böylece, ortaçağ şiiri, hem dinsel ilahiler ve saray baladları, hem de halk destanları ve soneleri düzeyinde cinsel-şehvet ile cinsel-perhizi bir arada dillendirecekti.

(İşin ilginç yanı, Osmanlıların da, Kıbrıslı Hıristiyanlara karşı cinsel ve siyasal yasaklama ile cezalandırmayı bir arada uygulaması... 1983-1985 yıllarında "Kıbrıs Kilisesi'nin Tarihsel ve Kültürel Rolü" üstüne yüksek lisans çalışması yaparken, Girne'deki "Milli Arşiv"de rastladığım eski belgelerden biri,

gizli gizli buluşan iki papaz hakkındaydı. İsyan hazırlığı yapıyorlar diye peşlerine hafiyeler takan Osmanlı yöneticileri, iki papazın aslında sevişmek için buluştuğunu anlayacak, yine de onları bir biçimde cezalandıracaktı.

15 yıl öncesine ait söz konusu çalışma sırasında, Doğu Roma'dan ulusçuluk dönemine kadar Rum-Ortodoks Kilisesi'nin yaklaşık 1900 yıl boyunca Kıbrıslırumlara ait *biricik* resmi siyasal-toplumsal-ekonomik-kültürel, hatta edebi kurum olduğunu, dolayısıyla Kilise'ye, değişken güç ilişkilerini hesaba katmayan "ilerici", "gerici' gibi içi boş yaftalar takılmasının abesliğini fark etmenin yanı sıra, Kıbrıslırumların "kültürel kimliğinde" ve tabii, "Kıbrıslı Şiiri" denen şeyde, oynadığı trajik rolü de biraz şaşırarak görmüştüm. Kimlikleri devletçe belirlenen Türklerin, "laik" ulusçuluk ve "çağdaş" edebiyat tarihinde İslami kurumların rolüyle benzeşmeyen bir durumdu bu...)

Latin-Katolik dönemi hariç, her zaman Ada'nın en büyük toprak sahibi olan, böylece ekonomik ve siyasal gücü tekelinde tutan Kilise, Kıbrıs'ın sürekli yabancı işgaller altında ezilmesi nedeniyle, keskin bir sınıfsal çekişme içinde bulunduğu halk kesimlerinin bile rızasını alabilmişti. Çünkü onların "kültürel kimliğini", dilini ve sanatını sürdüren, seslerini dışarı duyuran "mazlum" iktidar kurumuydu Kilise. Karizmatik liderliğiyle Başpiskopos Makarios'un, *yabancılara* (hatta Yunanistan'a) karşı yürütülen mücadelenin merkezi otoritesi olarak, Kıbrıs'ın ilk cumhurbaşkanı seçilmesi ne kadar kaçınılmaz idiyse, Müslüman Kıbrıslıtürklerin, iktidar kaynağından ötürü onun liderliğini benimsememesi de aynı derecede kaçınılmazdı. Deyim yerindeyse, yıllardır Kıbrıs şiirine damgasını vurmaya devam eden "Kıbrıs trajedisi"nin tarihi, bir anlamda Kilise'nin tarihinde gizlidir.

Kıbrıs, Hıristiyanlığı resmen kabul eden ilk ülkedir. Hikâyesine gelince: Kıbrıslı Yahudi bir aileden doğan Yosef Levi, Kudüs'e (Yerüşalim) yaptığı iş gezilerinden birinde, İsa'nın va-

azını dinler. Havarilerden Petros ve Yohanna'yla tanışır. Hıristiyanlığı benimseyerek On iki havari arasına alınır sonradan. Etkili vaazları nedeniyle de kendisine "Aziz Barnabas" adı verilir. Aziz Paulus'la, yeni dini yaymak için Antakya üzerinden Kıbrıs'a gelirler. Aphrodite'nin kenti Paphos'ta (Baf) oturan Roma Valisi Sergius Paulus, MS 45'te onların etkisiyle İsa'nın yolunu tutunca, Ada'da Hıristiyanlık resmen egemen olur. Şiir ve edebiyat yapıtları yok edilmiş olmakla birlikte, o yıllarda büyük bir Kıbrıslı Yahudi topluluğu bulunuyordu. İlk Hıristiyan cemaat de, esasen onlar arasından çıkmıştı. Ne var ki, Musevilik ile Hıristiyanlık arasındaki çekişme içinde, MS 75'te Salamis dolaylarında Yosef Levi Barnabas öldürülecekti. Ve İsa ile Barnabas, tıpkı ölümsüzlük gibi, ölümden sonra başlayan birer şiir olacaktı... Ada'da bilinen ilk Hıristiyanlık dönemi yapıtı, "Aziz Barnabas'ın Genel Mektupları (Katolik Epistle)" adıyla, 2. yüzyılda İskenderiyeli Clement tarafından yazılır. Tabii, Barnabas'ın kendi İncil'ini de şiirsel bir yapıt saymazsak...

Denebilir ki, Kıbrıs, sonuna kadar Bizans'ın en aykırı Bizanslısı olmaya devam etti. İskenderiye'de ortaya çıkan ve alttan alta Mısır, Suriye gibi Levant ülkelerinin kültürel ayrılıklarıyla, siyasal bağımsızlık isteklerini açığa vuran Ariusçuluk tartışmalarında yer aldı. Hıristiyan dünyasını ikinci defa sarsan İkonakırıcı-İkonasever çekişmesinde, gene merkezkaç kuvvetlerle birlik oldu. Belki, Ada'nın kültürel gelenekleri her şeye karşın düşünce ve edebiyatta bir süreklilik yolu arıyordu... Böylece Bizans şiiri, biri erotik-aşka, diğeri kutsal-aşka tekabül eden iki ayrı yola girdi: Kilise edebiyatı çerçevesindeki "Dinsel Şiirler" ve Halk edebiyatı çerçevesindeki "Akritiki Destanlar"

Sonunda Kıbrıs, bütün Bizans edebiyatının en önemli isimlerinden ve 13. yüzyıl düşünce dünyasının temsilcilerinden sayılan İstanbul Fener Patriği II. Gregorius'u (Kıbrıslı) yetiştirecekti. Ortaçağ şiirinin başladığı manastırlar, şair ve yazarların yanı sıra ressamların da eviydi. Buralarda, her biri bir başka ilkçağ söylencesinden çıkmış İkona sanatına, eski pagan heykellerini çağrıştıran bir özen gösteriliyordu. İkona yanlısı, Kıbrıs Başpiskoposunun afarozu da bir işe yaramamıştı.

Derken, Ada'da ciddi bir kültürel varlık oluşturan Ermeni-

lerin etkisiyle, Teslis (Baba-Kutsal Ruh-Oğul üçlemesi) tartışmalarının herhalde en köktencisi, İsa'yı, insan yanıyla tanrı katına çıkaran monofisizm çıkageldi. İnsanoğlu ve yeryüzündeki her şey tanrının birer sureti sayılınca, dinsel otoritenin elinde ne afaroz, ne kefaret, ne de günah çıkarma kaldı! Ada'nın, eski hümanist geleneklerinden hız alarak, tıpkı Tasavvuf Edebiyatı'ndaki gibi, bir çeşit vahdet-i vücud çevresinde yarı-mistik, yarı-hümanist bir şiir gelişti.

Kıbrıs'ın İslam mistisizmiyle tanışması, aslında Osmanlılardan çok öncesine dayanır. 7. yüzyıl başlarından itibaren Arapların Hilafet ordusu Müslümanlığı yaymak amacıyla, Doğu'daki en güçlü Hıristiyan kalesi sayılan Kıbrıs'a seferler düzenleyecekti. 647-649 yıllarında Larnaka'yı ele geçiren Muaviye ordusuyla Ada'ya çıkan Muhammed'in halası ve süt annesi Ümmü Haram (Hala Sultan), attan düşüp ölünce, onun etrafında, hâlâ süregelen bir çeşit anaç-tanrıça miti yaratıldı. Astarte (Fenike), Aphrodite (Elen), Meryem (Bizans ve Hıristiyan), Mélusine (Lüzinyan) söylenceleriyle koşut bir Hala Sultan kültü meydana geldi. Tuz gölü kenarında öldüğü yere yapılan türbesi, İslam dünyasında bir kadın yatıra, azizeye ya da "peygamberlik taşıyan süt-anneye" adanmış başlıca ziyaretgâh oldu. Osmanlılar zamanında, buraya bir cami ve tekke yaptırıldı. Böylece, Hala Sultan'ın üzerinde havada asılı durduğu söylenen megalit kutsal taşlar korumaya alınmış oldu. Ayrıca cami ve türbe mermerlerine, Müftü Raci Efendi gibi Kıbrıslıtürk Divan şairlerinin yazdığı şiirler işlenecekti... Ada'nın güneyinde kalan Hala Sultan Tekkesi, bugün Arap kökenli Kıbrıslıların yanı sıra Kıbrıslırumlar tarafından kutsal adak yeri olarak kullanılıyor. Aynı biçimde, yakınçağın "Pandelis Hoca Destanı"na konu olan ve şimdi Ada'nın kuzey ucundaki Apostol Andreas Manastırı da, Kıbrıslıtürkler tarafından ziyaret ediliyor.

Kıbrıs'ın, Hıristiyanlık dünyasında kutsanmasının da hikâyeleri var: 324'te, Bizans İmparatoru Konstantinos'un annesi Eleni (Azize), Kutsal Topraklardan dönerken, İsa'nın gerildiği rivayet edilen haçı Kıbrıs'a getirmiş. Eleni, Ada'da bir kilise ya-

parak İsa'nın çarmıhını oracığa koymuş. Bu kilise, 1974'e kadar Kıbrıslıtürklerin de yaşadığı Baf'ın Stavrogunno köyündeki Stavroz Kilisesi'dir. Konuşma dili ile düzyazıyı geliştirmesi nedeniyle ortaçağın önemli yapıtlarından sayılan Leontios Makharias'a ait *Şirin Diyar Kıbrıs* bu olaya da yer veriyor.

Kıbrıs'ın ikinci kez kutsanmasına gelince: Bundan 1500 yıl kadar önce bir gün, şimdiki Barnabas Manastırı'nın yerinde Aziz Barnabas'ın cesedi ile kendi eliyle yazdığı bir İncil tesadüfen bulunmuş. Ve Kıbrıs Kilisesi'ne özerklik kazandıran, hiyererşinin en tepesindeki beş kiliseden biri sayılmasına yol açan bu olay sayesinde, Kıbrıslıların uzun zaman ayak diretikleri bağımsız/özerk yönetim hakkı böylece elde edilmiş... Bizans İmparatoru Zenon'dan bu yana, Kıbrıslırum Başpiskoposları, kırmızı mürekkeple imza atan başlıca iktidar sahipleridir. Osmanlı döneminde, siyasal düzenin yönetici sınıflara ait bir parçası haline geldiği için teyid edilen ve 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nde, ilk Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios tarafından da uygulanan bu âdet, Hıristiyanlık başının "millet başı" da olduğunu ifade eder. Bizans'tan bu yana din ya da cemaat liderlerinin yazı ve sözle ilişkili olduğu düşünülürse, Kıbrıs'ta, tıpkı ilkçağ öncesi totemik devirlerdeki gibi, "Kabile reisi-Rahip-Büyücü şair" *üçlemesinin*, bir biçimde sürdürüldüğü söylenebilir!..

Bu şekilde eski dinsel inançların etkisiyle, Hıristiyanlığın ilk şair ve yazarları, azizlerin cesetlerini kutsayan, onlardan tanrısal mucizeler bekleyen bir Aziz kültüne bağlanmıştı. Zaten, Kıbrıs Kilisesi'nin, dolayısıyla Kıbrıs ülkesinin bağımsızlık ve ayrıcalıkları, toplumsal ya da siyasal açıklamaların yetmediği nedenlere, Barnabas'ın cesedi (Kutsal Kalıntısı) sayesinde alınabilmişti. İlkçağda, Aphrodite'nin doğum yeri olmaktan gelen ayrıcalıklı duruma tersinden benzeyen bir iktidar söylemiyle, aşka (Eros) değil, ölüme (Tanathos) vurgu yapılıyordu. Ortaçağ Kıbrısında, Hıristiyanca iktidarının kaynağında, bir tek İsa'nın ve Barnabas'ın cesedi değil, ama ceset kültünün kendisi, günümüze kadar süregelen ölüseviciliği vardı.

Roma İmparatorluğu ikiye bölününce, Kıbrıs, Doğu'ya kalmış ve Bizans kültürünün taşıyıcısı olan kilise, Ada ile Rum-

Ortodoks dünyası arasındaki bağları kurmuştu. Dönemin hemen hemen bütün şairleri, piskoposlar, çileci hayata adanmış keşişler arasından çıkıyordu. Özellikle 4. yüzyıldan itibaren, Hıristiyan edebiyatının yükseliş dönemi başlar. Birçok piskopos teolojik düzyazı temelinde edebiyata, dile katkıda bulunur. Kutsal yazıların yorumunu, dogmayı, vaazları, duaları, din şehitleriyle azizlerin yaşamöykülerini, öğüt verici mektupları (Epistle) kapsayan yapıtlar yazılır.

Ortodoksların öncülük ettiği bu çok çeşitli yazınsal türlere, 12. yüzyıldan itibaren Katoliklerin kaleme aldığı hitabetler, günlükler, toplumsal hayatı düzenleyici feodal yasa-metinleri, mektuplaşmalar, tarih metinleri (vakayinâmeler) de eklenince, yazılı kültür o zamana kadar görülmemiş ölçüde çeşitlenir. Bunların bazısı, doğrudan edebiyatı amaçlamayan yapıtlar olsa da, Ortaçağ Şiiri'nin kaynak ve çerçevesini meydana getirir. Düzyazı ve değişik yazılı anlatımlarla karşılaşan şiir, artık bir daha eskisi gibi söylenemeyecekti. Şiir, karmaşık izleklere denk anlatım biçemlerine, çok-katmanlı dil ve imge düzenine, zengin bir üsluba yönelecekti.

Söz konusu metinler, söyleyiş incelikleri, felsefe ile sanatın temel konularını din adı altında tartışmaları ve nihayet şiire doğrudan kaynak oluşturan tarihsel Hıristiyanlık efsaneleri nedeniyle, şimdi bir şiir antolojisinde yer bulabiliyor. Ancak bu antoloji içinde, düzyazı niteliği ağır basanları küçük puntoyla yazıyorum: Bir şiir değil, *şiirin-çevresi* sayılabileceğini vurgulamak için.

Leontios Makharias gibi Lüzinyan (Lusignan) Katolik döneminde yaşayan George Bustron, düzyazının ve Fransızca etkisindeki Kıbrıslırumcasının gelişmesine katkıda bulunan diğer önemli isimlerdendir. Denebilir ki, bir tek edebi türlerin çeşitlenmesinde değil, doğrudan ortaçağ şiirinin Kıbrıslı bir dil ve söyleyişle yenilenerek gelişmesindeki önemli bir pay Lüzinyan ve Venedik kökenli Latin Katoliklere (Kıbrıslılevantenlere) aittir. Ancak Kıbrıslırum kaynaklarında, Sezar'ın hakkının Sezar'a

teslim edildiğini söyleyebilmek mümkün değil. Artık siyasal akılla yapılan bir uygulamadan çok, patolojik yanı öne çıkan bir tepkiyle, Türklüğe ilişkin referanslardan ibaret bir kışlada dönüp duran Türk tarafı içinse, Türklerinkinden başka bir dil ve edebiyat zaten *yoktur*. Ada'yı, Türkiye Cumhuriyeti'ne ilhakı gerekçelendirmek ve kolaylaştırmak amacıyla "kültür" tezleri üreten resmi kurumlara göre, *Kıbrıs ülkesi* ya da *Kıbrıslı halkı* diye bir şey varolmadığına göre, olmayan şeyin edebiyatı da olamaz elbet!

O nedenle, Latin-Katolik dil ve kültürünü benimsemiş Leontios Makharias'ın "Fransızlaşmış" olduğunu belirtme gereği duymayan Kıbrıs (Rum) PEN'in yayını *Cypriot Prose-Writers From Antiquity to 1950* adlı kitapta, Lüzinyan bir aileden gelme George Bustran'ın "Elenleşmiş bir Fransız" diye tanıtılması üzerinde durmakla yetineceğim. Öyle görünüyor ki, farklı kökenlerden yazarları Elence yazdıkları ölçüde "Kıbrıslı" sayan Kıbrıslırum edebiyat kurumuna dil aidiyeti yetmiyor. Söz konusu yazarın Kıbrıslı Edebiyatı'na dahil edilmesi için "Elenleşmiş" kabul edilmesi de gerekiyor. Oysa, ulusçuluk değerlerinden çok önce yaşamış bu yazarlar, kendileri hakkında hiç de öyle düşünmüyorlar. *Şirin Diyar Kıbrıs*'ın çok-dilliliğini, bir dil "bozukluğuymuş" gibi incelerken, Leontios Makharias'ın bu konudaki sözlerini de aktaran Sir George Hill'in yazdıklarına bakmak yeter:

"Makharias'ın kendisi, [kitabındaki] dil bozukluğunu itiraf ettiği ünlü paragrafında der ki, 'Latin dönemi başlayınca insanlar Fransızca öğrendiler ve Elenceleri, tıpkı günümüzdeki gibi bir barbarcalığa döndü. Biz bu şekilde hem Fransızca hem Elence yazdığımızda, dünyada kimse dilimizin ne olduğunu söyleyemiyor.' Bugünse onların yazdıklarını okuyanlar, bunu bir Kıbrıslıdan başkasının yazamayacağını söyleyebilir. Hatırlatmamız gerekir ki, gerçekte Kıbrıslı sanatına ait ürünler, çağlar boyu heterojen unsurların birbiriyle karışmasından oluşmuştur. Kıbrıslı olmanın altında, tepeden tırnağa Elen, Oryantal ve Batı-Avrupalı köklerin birbirinden ayrılmaz biçimde iç içe geçmesi yatar." (s.1107-1108).

Levanten asıllı bir başka yazar olan, rahip Stephen (Jacqu-

es) de Lusignan ise, Lüzinyan döneminde Ada'da, Fransızca dışındaki en yaygın dilleri şöyle sıralar: Latince, İtalyanca, Kıbrıslırumcası ("Bozuk Elence" diye anılıyor -M.Y.-), Ermenice, Kıptice, Yakubice, Maronitçe, Süryanice, Arnavutça/Makedonca, İberya dilleri (herhalde İspanyolca, Portekizce, Katalonca M.Y.-), Mısır dilleri (veya diğer Arap, İbrani dilleri -M.Y.-), Hint dilleri (George Hill'e göre Sudan/Etiyopya dilleri kastediliyor -M.Y.-).

Bu dillere, Ada'da Hollanda ve Belçika kökenli soylular da yaşadığına göre, Felemenkçe ile Belçika-Fransızcası da eklenebilir. Öte yandan, Türkçe, ilk kez 15. yüzyıl başlarında Kıbrıs'ta işitilmeye başlanan diller arasında sayılmalı. Garip ama, Elence kaynaklar gibi Türkçe kaynaklar da bunu pek vurgulamıyor. Neden acaba? Ada'nın Türkçeyle ilk tanışmasının Türkiye'den (Osmanlı ya da Anadolu'dan) bağımsız gerçekleştiğini hatırlatıp, Türkiyeci söylemi zedelememek için mi? Ne var ki, Mısır'a egemen olan Türkmen kökenli Memlük (Kölemen) Sultanı Barsbay'ın (Baybars), Lüzinyanlar zamanında Ada'ya seferler düzenlediği, hatta 1422'de Tanrıverdi komutasındaki Türkmen askerlerin Ada'nın bir bölümünü ele geçirdiği tarihsel bir gerçek.

Kendi yeni ulusçuluk ya da cemaat-aidiyeti tahayyüllerine "tarihsel gerçek" arayanlar için, kenarda kalmış böyle bir malzeme de var, demek istiyorum. Kim bilir, belki Kıbrıslıtürklerin, Rum-Levanten-Arap-İngiliz melezi (şimdiki jargonuyla "hybrid") olduğu gerekçesiyle, Türkiye ile köprüleri atmak isteyen solcu Kıbrıslılık söylemine ek olarak, aynı işi, Türklüğü(müzü)n Anadolu'dan değil, Mısır yoluyla dosdoğru Orta-Asya'dan geldiği teziyle yapmak isteyecek bir sağcı Kıbrıslı-Türklük söylemi çıkar da, sunduğum tarihsel gerçeklerle ilgilenir!

Düşler gerçekleşmediği, yani iktidar kuramadığı sürece şirin işine yarar... Ve bence, bu şekildeki iktidarsız düşlerin hiçbir mahzuru yok. Zaten dediğim gibi, ortaçağ kayıtlarında adlarına rastlanan en eski "Kıbrıslıtürkler", gerçekten de Hazar dolaylarından köle-asker olarak Mısır'a gidip ordan Kıbrıs'a geçen Memlük Türkleridir.

Kıbrıs'ın ilkçağdan beri süregelen çok-dilliliği, ortaçağda daha ileri noktalara varır. "Lefkoşa Lüzinyan Saray Şarkılarını" Belçika'da arşivleyen kompakt disklerden birinin (*Music From The Court of King Janus at Nicosia: 1374-1432*) sunuş kitapçığı ("Aphrodite In The Arms of 'La Douce France'"), 1336'da Kıbrıs'tan geçen Alman bir hacının, Ludolfus von Suchen'in verdiği bilgileri şöyle aktarır:

"[Mağusa] bugüne kadar gördüğüm en zengin şehirdir ve halkı çok büyük bir refah içindedir. Kıbrıs'ın en uçtaki bir Hıristiyan [Katolik -M.Y.-] kalesi olduğu düşünülürse, herkesin zengin birer tüccar olmasına şaşırmamak gerekir. Bütün yolcularla, yük gemileri Kıbrıs'a uğrar ve [ticaret açısından] ne zaman geleceklerinin, ne kadar kalacaklarının pek bir önemi yoktur. Hacılar da, yollarına devam etmeden buraya gelmek durumundadır. Tanrının şu yeşil yeryüzünde konuşulan bütün diller bu Ada'da da konuşulur. Dillerin hepsi, okullarda özel olarak bu amaçla öğretilir." (s.7).

Haçlı Seferlerinin başlamasıyla birlikte, Kıbrıs, edebiyat ve sanat alanında yoğun bir Levanten, yani Latin-Katolik etkisine girer. Lüzinyan döneminde (1192-1489) Fransız, Venedik döneminde (1489-1571) İtalyan dili ve gelenekleri şiirde yansımasını bulur. Kıbrıslırumcası, yerel deyiş ve üslup Kıbrıslılevantenlerin katkısıyla gelişir. Ama bunun trajik bir katkı olduğu belirtilmeli. Halkı *fief*'lerde (Levanten soyluların toprağı), *kavallerisma*'larda (Katolik şövalyelerin toprağı), Papalığa bağlı Katolik Kilisesi'nin *eklessiastik* mülkünde ve birer kraliyet malikânesi sayılan köylerde serf-patrici'ler durumuna sokan Lüzinyanlar, bu feodal köleliği, halkın anlayacağı dilden bir yasa ile kuralına bağlamak isterler. Kaybettikleri Kudüs Krallığı'nın feodal anayasası "Kudüs Yasaları"nı (Assies de Jerusalem), Kıbrıs'a uyarlarlar. Toplumsal sınıfların hiyerarşisini, aşar vergisine bağlanan halk kesimlerinin hak ve yükümlülüklerini, yasama-yürütme gibi "kutsanmış" iktidar organlarını düzenleyen *Kıbrıs'ın Kudüs Yasaları*, 1369'da Kıbrıs Kralı Jean d'Ibelin tarafından kaleme alınır. Böylece, bütün bir Elen dilinde yazılmış ilk düzyazı yapıtı olarak tarihe geçer bu metin.

Tanrı buyruklarını izleyen feodal oligarşinin "buyrukla-

rı"yla, ilk defa Kıbrıs'ta konuşulan "bozuk dil" resmiyet kazanmış, aynı biçimde resmi kavramlar, siyasal, tüzel sözcükler dile kazandırılmış olur. Yasa düzeyinde Fransızca/Elence dillerinin söz dağarcığı kadar, üslubu da kaynaşır. Bir anlamda, tam da Platon'a göre bir edebi yapıt bu. Doğru dürüst bir işe yarayan, resmi söylemlere, törelere uyan, iktidar sahiplerini donatarak düzeni koruyan saygıdeğer bir şey! Platon'un *Devlet*'inde, sağı solu belli olmayan şairlere yer yok çünkü. Beden ile ruh, akıl ile duygu birbirinden ayrılınca, şiir de, aynı şeyin iki yüzünde, iki ayrı yola düşer...

Böylece, gündelik konuşma dili ile şiirsel yazı dili birbirinden ayrılmaya başlar. "Hıristiyanlıkla beraber, tanrı katında söze dönüşür şiir..." dense de, şiirin sahicisi, ister istemez kutsal olana rağmen söylenir her zaman. Ve böylece şair, tarihin "devlet"inden kovulur. Şiir söylemek, İslamiyet'te "günaha girmek" sayılır. Ama Muhammed, bir putun adını taşıyan şair yeğeni Baal'e, Kâbe'ye asılan "kâhinliklerin" (Arapçadaki karşılığı ile "şiirlerin") günah olduğunu söylerken, asıl niyeti yeni bir şiir olan *Kuran*'ı egemen kılmak değil miydi? "Şuarâ" sûresinde, "şairlere kananlar sapkındır" dese de, şiirsever Arapların çoğu Muhammed'i de bir "deli şair" saymıyor muydu? Ya günahların bağışlanması için iktidara geçen Kilise'deki koro ilahileri... Şiirin ta kendisi değil mi? Ama kovulduğu tarihe, boş yere bir ucundan tutunmaya çalışan şair, "söz"ün iktidar tarafından ıslah edilip kullanıldığı durumda bile bu dünyaya "Yabancılık" duymaya devam edecekti.

Cennet-ağacı ve şeytanın haseti
ve yılanın sözleri ve hilekârlığı kadının,
bana unutturdu Efendimizin emirlerini.
Doğrusu bu yargılanışı hakettim onları çiğnemekle,
işte toprak dikenlerini çıkardı bana,
yargılanarak kovuldum Cennet'ten ve Tanrı'dan.
Şimdi hükümlüyüm Yaban-elde,
lekesiz kutsal giysilerimi sıyırıp üzerimden
deri pelerinlerle giydirdim kendimi,
hüküm verildi çünkü, böyle çalışarak yaşayacaksın

ve döneceksin diye ilk alındığın yere.
İşte bunun için hep ıstırap çeker, gözyaşları dökerim
bunun için hep ah ederim Yaban-elde,
beni ilk yurduma döndürecek yolu ararım bunun için.
Zorba İblis'ti kırıp geçiren,
beni günahlarla bağlayan bir köle gibi
ve işkenceler eden yabancılar ülkesinde,
geceyi sonsuz kılan amansız yargılanış içinde,
mahkûm edildiğim karanlık zindanlarda
ve acıların ağır hükmü altında,
ve yanan şu ateşte, şu hiç sönmeyen ateşte...

Yukarıdaki dizeler, Bizans-Ortodoks geleneğini südürmüş dinsel şiirin en önemli temsilcisi Aziz Neofitos'un. "Yabancı" Efendilere, hele Katoliklere karşı "yerli" Ortodoksların duygularını dile getirdiğinden edebiyat tarihindeki yeri Kıbrıslırum kaynaklarında abartılıdır. Neofitos, Kıbrıs tarihinin çalkantılı bir döneminde yaşar. (Bu cümleyi yazar yazmaz anlamsızlığını fark ettim: Levant denizinin ortasındaki Kıbrıs'ın çalkantısız bir dönemi hiç olmadı ki.) Ada yine el değiştiriyordu o sırada. Önce, Bizans İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını ilan eden Dük İsaak Komnenos'un baskıcı yönetimine giriliyor (1191). Hemen ardından Haçlı Seferi'ne çıkan İngiliz Kralı Aslan Yürekli Richard tarafından ele geçiriliyor. Gemisi fırtınaya tutulup Limasol'a çıkınca İsaak Komnenos tarafından alıkonan nişanlısını kurtarmak istiyor çünkü Richard. Kıbrıs'ta düğün dernek yapıyorlar. Gelin görün ki, Haçlı ordusu kutsal talanı tamamlayıp da memleketine dönmeye karar verince, artık işine yaramayan Ada'yı ne yapacağını bilemiyor. Çaresiz satılığa çıkarıyor.

Neyse ki, Templer Şövalyeleri taksitle satın alacaklar. Ağır vergiler koyarak satılmalarının bedelini de Kıbrıslılara ödetiyorlar. Derken halk ayaklanıyor... Ada halkının naifliği, siyasal anlamda iktidarsız olduğu için çocuksu kalmasından mı, yoksa küçük bir ülke olmanın bilinciyle uzlaşmacı, ümitvar bir karakter taşımasından mı, her nereden gelir, bilinmez. Ama Şövalye-

lerin, canlarına dokunulmazsa, ertesi gün Ada'dan ayrılacağı vaadine kanıp evlerine çekilince, gecenin bir yarısında bir avuç Şövalyenin düzenlediği büyük bir kıyım sonucu telef olacaktı. Tam o sırada Kutsal Topraklardan olanca Katolik tebaasıyla beraber kovulup, krallığına toprak arayan sabık Kudüs (Yerüşalim) Kralı Guy de Lusignan (Lüzinyan), Ada'yı şövalyelerden uygun fiyata satın aldı. Böylece, Lüzinyanlar vatan bulmuş, Şövalyeler de Kıbrıs'ı sahiplenmenin belasından kurtulmuş oldu. Her ortaçağ masal-destanı gibi bizimkinin de kıssadan hissesi var: Dünyanın en işlek denizi Levant'ın merkezindeki bu Ada'yı kimsecikler uzun süre elinde tutamayacağına göre, ona sahip olan uygun fiyata müşteri bulur bulmaz satmalı, yoksa başa açacağı belanın haddi hesabı yok...

Ülkenin bu traji-komik tarihi tarafından şiir söylemek üzere seçilen Aziz Neofitos, tanrı tarafından seçildiğine inanıyordu. Belki de, tarih ile tanrı aynı kapıya çıktığından haksız sayılmaz. Neofitos, "Yaban-el"den "Göklerin Krallığı"na kaçabilmek için, ıssız dağlardaki mağara kovuklarında tam 16 yıl çile doldurdu. Kendini, feodal uygarlıktan uzakta, o dağbaşında arınmış, özgürleşmiş hissediyordu. Tanrısal-iktidar diye dünyasal tarihin dayattığı şiiri yazmak ne kadar özgürleşmekse...

Bugünkü şairlerin, "gelenek" diyerek bir şiir mirası seçmesi de, resmi tarihin dayatmasına bağlı, *özgürlüksüz* kolektif-aidiyetlerin bir sonucudur. Söz gelimi, Bizans kültürü ve şiirinin, modern Elen edebiyatı tarafından esas gelenek sayılmayışı. Herhalde bunun baş nedeni, kendini doğrudan Eski Elen'in mirasçısı sayan Elen (Yunan) ulusçuluğunun, Doğulu bir Hıristiyanlık mezhebine dayalı Bizans'ı, baştan oryantalize etmiş Avrupamerkezciliğe bağlanmasıdır. Üstelik Bizans, Türkler tarafından yutulmuş, oldukça melez bir imparatorluktu. Bizans'ın mirasçısı Türklerdir, ama dil, din engelleri ve Türk ulusçuluğunun sorunlu kültür tarihi hak talebinde bulunmalarına izin vermeyince, Bizans edebiyatı mirasçısız kaldı. Modern Elence de buna pek izin vermez. Çünkü Bizans'ın yaygın, laik edebiyat dili Eski Elence temelinde yeniden kurumlaşan "Kathaverusa"dan çok, halk dili "Dimotiki"ye kaynak olabilirdi olsa olsa... Son yıllarda, Bizans'tan esinlenen kimi genç şairlerin, Anadolu

kökenli Rumlardan çıkması ya da Batı ülkelerinde yaşaması ilginçtir. Bu şairlerin, Eski Elen yerine, Helenistik dönemi kaynak edinmiş tek Elen (daha doğrusu İskenderiyeli Rum) şairi Kavafis'in tarzını benimseyip, ilk defa onun etrafında bir Elence şiir eğilimi yaratmaya çalışması da ayrıca dikkate değer. Ama konumuz açısından asıl dikkat çekici olan şu: Farklı dil ve edebiyat tarihine rağmen, Elenizmin etkisiyle kendi kendini Atina merkezli (metropol) Yunan şiirinin çevresi (periferi) haline getirmiş modern Kıbrıslırum şairleri de, Bizans'tan çok, Eski Elen şiirine dayanıyor.

Eski Elen şiirinden gelen, öncesindeyse Mısır mitolojisi bulunan Hades ve Kharon, Hıristiyanlığın Cehennem ve Azrail anlatılarına temel olur. Bizans'ın "Sınırboyları" anlamındaki "Akritiki" Halk Edebiyatına bağlı "Diğenis ile Azrail"in kaynağı Anadolu, yani "Doğu" sınırlarıdır. Bu bölümdeki halk destanları, Dimotiki Kıbrıslırumcası metinlerden Kıbrıslıtürkçesinin söyleyiş esprileriyle çevrilerek aslına sadık kalındı. "Yabancı Diyarlara Giden Adamın Dönüşü", her ne kadar Odysseus'un dönüşünü çağrıştırıyorsa da, kaynağında Batı-Avrupa Latin ülkelerindeki bazı masallar olabilir. Kocaların savaşmak (özellikle Haçlı Seferleri) ya da iş tutmak amacıyla uzak yerlere gidip mucizevi biçimde dönüşünü konu alan şövalye söylenceleri... Yine de, bu tür anonim destanların kaynağını kestirebilmek güçtür. Çoğu kez kökleri ta Bizans'a uzanır. Söz konusu destanın Dimotiki Kıbrıslırumcası ile yazılması ve Rum-Ortodoks halk arasındaki yaygınlığı da göz önünde tutularak "Roma ve Bizans Ortodoks Şiiri" bölümünde sunuluyor. Kuşkusuz, geleneksel halk destanları ve folklorla bağlı olması nedeniyle, bu şiir, "Yakınçağ ve Folklorik Dönem Şiiri" bölümünde de yer bulabilir.

Lüzinyan Kralı Hugo'nun yakın dostu olup, Lefkoşa sarayında (bugünkü Sarayönü) edebiyat ve felsefe tartışmalarına katılan Laptalı George, büyük ölçüde Lüzinyan-Katolik kültürü ve Latin-Fransız dilinden etkilendi. Lüzinyan döneminde yay-

gınlaşmış didaktik türün örneklerinden olan "Her Kulağa Girsin Diye Doğaçlamalar" adlı destanına, bu antolojinin "Lüzinyan ve Venedik Katolik Şiiri" bölümünde yer verildi. Kıbrıslırum şiir seçkilerinde de, Latin Katolik dönemine, ama Rum-Ortodoks edebiyatına ait sayılıyor. Belki, her iki sınıflama yerine, "Latin-Katolik ve Elen-Ortodoks Şiiri" gibi, adı konmamış bir başka ortak sınıflama yapmak daha yerinde olurdu.

Ortaçağdaki bazı "saf" Bizans-Ortodoks ya da Latin-Katolik şiirleri için öne sürülebileceği üzere, yapıtların birbirleriyle pek kesişmediği durumda bile, bunun nedeni etnik, dinsel ayrılıklardan çok, genellikle soylu olan Latin-Katoliklerle, halk kesimlerinden gelen Elen-Ortodokslar arasındaki sınıfsal farklardır. Kimi Lüzinyan ve Venedik kökenli yazarların, Ada'da Ortodoks halk hiç mevcut değilmişçesine kitaplar yazdığı bir gerçektir. Ne var ki, Fransızca, İtalyanca gibi Latin dillerini konuşan kimi Katoliklerin, Elenceyi ve Ortodoksluğu benimseyecek kadar onlarla kaynaştığı da gerçektir. Dolayısıyla, dil-edebiyat etkisi sanki tek taraflı olarak dışarıdan Ada'ya doğru akıyormuş gibi düşünülmemeli. Etkileşimin bir de karşı yüzü var çünkü.

Söz gelimi, Venedik kökenli bir Kıbrıslılevanten şair olan Manoli Blessi, Latin şiir geleneklerine göre, İtalyancanın Venedik lehçesiyle yazdığı destansı şiirlerinde yer yer Kıbrıslırumcası sözcükler kullanır. Bir asker olan bu şairin, şiirsel tarzına İtalyanların verdiği "Stradiote" adıysa, Elencede asker anlamına gelir. Bir başka Kıbrıslılevanten şair olan, ancak Lüzinyan (Lusignan) kökeni nedeniyle Fransızca yazan Jean Sire de Journy'nin şiirlerini az bildiğimizden dil ve kültür etkileşimleri hakkında fazla yorum yapamıyoruz. Bununla beraber, biçem ve izleğiyle, Fransızca edebiyatta Levant şiiri içinde yer aldığını söyleyebiliriz. Özellikle Manoli Blessi, Philip de Novare, Jean Sire de Journy'nin adları, İtalyanca ve Fransızca yazan Kıbrıs'ın önemli ortaçağ şairleri olarak ilgili Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Almanca, Felemenkçe kaynaklarda anılır. Özellikle, eski İn-

giliz sömürge kaynakları bütün el yazması arşivlerin, yapıtlarla ilgili ayrıntıların listesini verir. Ama Kıbrıs'taki kaynaklarda, değil bu şiirlere, şairlerin adlarına rastlamak bile imkânsız.

Kıbrıs, modernleşmeyi Büyük Britanya'nın sömürgesi olarak yaşadığı için belki de Allaha şükretmemiz gerekiyor! O sayede, tıpkı Gerorge Hill'in *A History of Cyprus*'ta yaptığı üzere, Kıbrıs kültürüne ait belgeler teker teker ortaya çıkarılıp kayıtlara geçirilmiş, en ince ayrıntısına kadar tasnif edilmiş bulunuyor. Elen/Türk ulus-masallarının Kıbrıs hakkında anlattığından farklı bilgiler içeren bu kaynaklar, Ada'da yok sayılsa da, dünya arşivlerinde var. Yoksa, Girit'te Arap-İtalyan-Türk kültürlerinin Elen ulusçuluğu tarafından ya da Doğu Karadeniz'de Elen-Laz-Ermeni kültürlerinin Türk ulusçuluğu tarafından silinmesine benzer bir durum Kıbrıs'ta tekrarlanabilirdi. Hoş, yine silmeye çalışıyorlar, ama İngilizlerin 1878-1959 yıllarında derleyip arşivlediği belgeler, Elen/Türk tarih tezini yalanlamaya devam ediyor. Üstelik, bu işi yapan sömürgecilerin, paradoksal biçimde anti-sömürgeci bir Kıbrıslılık (ya da "Kıbrıs'tanlık") bilincine zemin hazırladığı söylenebilir. ("Anavatanların" sonradan görme ulusçuluğu, birçok Kıbrıslıya İngiliz'i aratıyor. İngiliz sömürgecilerine arka çıktılar diye yıllarca eleştirdiğimiz eski Kıbrıslıtürk aydınlarının, iki ucu pis bir değnek karşısında edindiği "hayatı idame stratejisi" belki de bu yüzdendi).

Gene aynı konulara dönmek sıkıcı olsa da, bu yazıyı Elenceye çevireceklerini bildiğimden söylemeden geçemeyeceğim: Ortaçağ şiiri hakkında, Elenlikle başlayıp Elenlikle biten derlemeler yayımlamış Kıbrıslırum şairler için, Elenizmin yarattığı körleşme, sadece acıklı bir durum değil, bir ayıptır. Atina, Küçük Asya, İskenderiye doğumlu birçok Elen kökenli şair ve yazarı ya da Elence şiiri "2700 Yıllık Kıbrıslı Şiiri"ne dahil etmekte duraksamazken, diğer köken ve dillerden gelen Kıbrıs'a ait şairlerin "Kıbrıslı" olup olmadığına karar verme hakkını kendilerinde bulabiliyorlar. Şair-bireyi yoksayan ulusçu kolektif-aidiyetin "biz'i" işte böyle bir şeydir. Ama "öteki" şair-bireyi yoksayanlar, aslında *kendi* şair-bireyliklerini yoksaymış, siyasal iktidarların çizdiği sınırlar içindeki bir kolektif-grup-kimliğinden

ibaret olduklarını göstermiş oluyorlar. Şairlikle, hatta şiirseverlikle ilgisi bulunmayan bu tutum, olsa olsa Elenizmle, en hafifinden filhelenlikle bağdaşabilir. Bir vakitler, aynı mekânlarda ömrünü bir dize bulmaya adamış şairleri göz ardı etmenin nasıl bir mazereti olabilir ki?.. (Hoş, ayıplarının farkında olmadıklarından mazeret aradıkları da yok zaten. O yüzden biz yazımıza devam edelim...)

"Arodafnusa" destanı ya da baladı, herhalde bu bölümdeki en ilgi çekici şiirlerden biri. Aşk şarkılarının destanlaşmasına dayalı Lüzinyan-Katolik Şiiri'nin örneklerinden sayılabilir. Ama, ortaçağ şiirlerini, bugünkü anlayışımız gereği, birbiriyle ilişkisizmiş gibi Ortodoks ve Katolik Kıbrıslılar ya da Elen ve Latin dilleri arasında bölümlere ayırmanın tartışma götürürlüğü burada gene karşımıza çıkar. "Arodafnusa", ortaçağda halkın konuştuğu Dimotiki Kıbrıslırumcasıyla yazıldığından, pekâlâ "Roma ve Bizans Ortodoks Şiiri" bölümünde ele alınabilirdi. Kaldı ki, Kıbrıslırum kaynakları koşutluk kurmasa da, Theodoros Brotromos tarafından dokuz ciltlik bir yapıt olarak kaleme alınan, Bizans'ın ünlü manzum aşk destanı *Rodanti*'den etkiler taşıyabilir "Arodafnusa" Sevgilisiyle kaçan Bizanslı güzel Rodanti'yi Rodos'ta yakalayan korsanlar Kıbrıs'ın esir pazarında satar. Ama sonunda sevgililer kurtulup Ada'dan ayrılır, adları ise herhalde kalır.

Öte yandan Latince etkiler taşıyan aynı destan, Levantenlerin yönettiği döneme, onların geleneksel anlatılarına da ait sayıldığından "Lüzinyan ve Venedik Katolik Şiiri" bölümünde yer alması mümkün. Üstelik, aynı destanın Fransızca ve Kıbrıslırumcası farklı varyasyonları olduğu ve "Kraliçe ile Arodafnusa Baladı" adıyla önce Fransızca yazıldığı söylenir. Geriye dönüşler ve soylu yaşantısına ait pastoral metaforlarla söylenen destanda Fransız masallarını, özellikle Lüzinyanlara ait Mélusine efsanesini çağrıştıran birçok unsur var: Üç kız kardeşten en küçüğünün güzelliği, bu güzelliğin yarattığı trajik son ve eşler arasında yaşanan ihanetler gibi... Kuşkusuz, Arodafnusa ile Eski Elen söylencesindeki Psykhe arasında bile koşutluk kurabilir dileyen.

Toplumsal etki yaratmış olayları işleyen bu tür destanların

Ada'da konuşulan her dilde ve farklı şiir türlerinde yazılması, yakın zamanlara kadar sürmüş bir âdetti. Örneğin, önce Türkçe söylenen "Hasan Bulliler Destanı" ve "Midas Destanı"nın da, Kıbrıslırumcası birkaç versiyonu var. Bu destanlar, her kökenden halk arasında yankı yaratan tarihi olaylardan doğmuştur. "Arodafnusa, Arodafnu, Rodafnu" biçiminde adı geçen kahraman, Lüzinyan Kralı I. Peter'in sevgilisi olan Jeanne d'Allemagne adlı bir Kıbrıslılevanten kızıdır. Ve gerçekten de, Kraliçe Eleonora tarafından öldürülmüş, Kral ise, Eleonora'yı ağır şekilde cezalandırmıştı. "Almanyalı" Jeanne'ın isminin, Kıbrıslırumlar tarafından, Latince etkisindeki ortaçağ dilinden gelme bir sözcük olan "Rodafnu"ya, yani zakkuma (Kıbrıslıtürkçesinde "Ağı") dönüştürüldüğü görülür. Bir tek Kıbrıslırumcasında bu şekilde söylenen bu çiçek adının bire bir çevirisini yaparsak, "roda" (gül) - "dafnu" (defne), yani "defnegülü"nü buluruz. Gülün, bir diğer Elence adıysa, "Tryantafilleni"ye (Gülden Destanı) adını veren, otuz-taçyaprak anlamındaki "tryantafillio"dur.

"Lefkoşa Lüzinyan Saray Şarkıları" adıyla derlenen, Fransız-Latin edebiyatının balad türündeki şarkılarda, güzelliğin ve kutsallığın şiirsel simgesi güle özel yer veriliyor. Ve Osmanlı Divan Şiirindeki gibi gül, bülbülsüz olamıyor. Orijinalleri Toronto'daki el yazması metinlerde bulunan şarkılar, Paris ve Brüksel'de yapılmış müzik kayıtlarından çözüldü. Kıbrıslırum Kültür Bakanlığı, bu şarkılar için, herhalde Kıbrıs'ın Avrupalılığının kanıtı olarak uluslararası paneller düzenlemişse de, onları, Kıbrıs şiirlerini tanıttığı "yerli" yayınlar arasında hiç sunmadı.

Böylece, "Lefkoşa Lüzinyan Saray Şarkıları", bütün diller için ilk kez burada şiir biçiminde sunuluyor. İtalyanca, Fransızca dillerinden çevrilmiş diğer şiirler gibi, ilk olarak bir Kıbrıs Şiiri antolojisinde yer alıyor.

Hiç şüphesiz, acil öncelik güldeydi
Ve mis tütüsüyle en başta o bahşedildi,
Daha birçok çiçeğin açıldığı çimenlerde
Tüm havayı tutmuş hüküm sürüyor şimdi.

Kusursuz hoşluğuyla gülü bahşetti Tanrı
Ve nasıl da kuvvetle kutsayıp sunmuş ki onu,
Gözden düşüp yerini yitiren diğer çiçekler
Onun sayesinde rahatça nefes alıp neşelendi.

Bırakın da hepsi içtenlikle onurlandırsın gülü
O gül ki, hak ediyor her çeşit onur ve övgüyü,
Başka çiçeklere de huzur yayıyor inceliğiyle
Tehlikeden sakınıyor onları, ümitsizlikten,

Doğrusu, ruhu yeterince güçlü olan
Ve gülü sevmekte hiç kusur göstermeyen biri
Erişmiş sayılabilir ancak,
Eksiksiz bilgisine kutsal kurtuluş yolunun.

Görüleceği gibi bütünüyle "Balad" türünde değil bu şarkılar, ama belirleyici türleri, ayrıca Kıbrıslı şiirine getirdikleri başlıca yenilik bu. Farklı değerlerde insan seslerinin bir arada ve değişik armonilerle kullanılması nedeniyle, diğer Fransız müziklerinden ayrılıyor. Oldukça karmaşık bir beste tekniğiyle, ritimlerin, ses ve sözleri tek tek ve de bir arada vurgulayacak şekilde düzenlenmesi, bu şarkıları, şiire daha bir yaklaştırıyor. Ki bu da, Elen-Ortodoks, Ermeni-Gregoryan, hatta Yahudi, Arap ve Levanten müziklerinin kesiştiği Kıbrıs'tan kaynaklanmış bir özellik sayılmalı. St. Hilarion, Buffavento, Kantara, Balapayıs (Bella Paix) gibi ortaçağ şatolarında icra edilen koro şarkıları, özellikle Kral Janus zamanında, oldukça bağımsız bir tarz içinde gelişecek, birçok Fransız ve İtalyan şehrinde aranır olacaktı. Fransa'da, dönemin tanınmış şairlerinden Guillaume de Machaut ise, Lüzinyan saray şarkılarının ruhunu taşıyan *İskenderiye'nin Fethi (La Prise d'Alexandrie)* adlı uzun şiirini, şairleri himaye etmesiyle tanınan Kıbrıs Kralı I. Peter'e adayacaktı...

Ama masalın sonunda, her gördüğü güzelle aşka düşmesiyle, her tutkuya kolayca kapılıvermesiyle nam salan Kıbrıs kralı öldürülecek, aldatılmış kocaların şerefini kurtarmak için erkeklik-organı kesilip sarayın karşısındaki sokağa (muhtemelen bugünkü Girne Caddesi'ne) fırlatılacaktı. Çünkü kutsal iktidar için bastırılması gerekir aşkın... Cinsel arzuların serbestçe dışavurulması, Hıristiyan, hele Katolik bağnazlığının, kendi imkânsızlığını yansıttığı "imkânsız-olan"dı. Şiirin taşıyamayacağı kadar ikiyüzlü bir ahlâk böylece egemen oldu: Manastır papazlarının gizli eşcinsel ilişkileri, evli kadınların kimse duymadan kurduğu evlilik-dışı ilişkiler, gizli kalmak kaydıyla yaşanabilsin diye Gece'nin ürkütücü yeraltı dünyasına postalandı arzular... Belki böylece, cinsellikteki sado-mazohist unsurlar daha bir öne çıkacaktı ortaçağda.

Hıristiyanca sevgi gövdesizdir. Böylece sahici bir aşk arzusunu kaldıramaz. Küçük Ermenistan (Antakya-Adana bölgesi) ile Kutsal Topraklarda (İsrail/Filistin-Lübnan) ilk krallıklarını kuran Lüzinyanlar, orada, Batı edebiyatına esin verecek Mélusine (harfler yer değişince Lusignan) söylencesini yaratacaktı. Ermeni ve Azeri söylencelerindeki Şahmaran'a benzeyen bir güzelim perikızı ve aynı zamanda bir korkunç ejderhadır Mélusine. Lüzinyanların annesi, koruyucu meleği, bu-dünya bereketi ile öte-dünya gizeminin simgesidir. Ama Kıbrıs'ta denizden doğuşa, denizkızları gibi hep genç ve güzel kalışa ilişkin özellikler de kazanacaktı. Şimdi, Mélusine'nin kılıktan kılığa giren efsanesi, Paris'teki Notre Dame Katedrali'nin tıpa tıp kopyası olarak inşa edilen Lefkoşa Ayasofya (Selimiye) Camisi'nin ejder, yılan, kuş başlı su oluklarından izlenebilir. Ve denebilir ki, arkasındaki ilkçağ mitolojisi bir yana, Mélusine'nin bir ortaçağ figürü olduğu, sevgilisi tam ona dokunacakken, yılana, kuşa, ejdere dönüşmesinden bellidir. İşte böylece ortaçağda aşk büsbütün bir düşe dönüşür.

Tarih, dünya-evi kurmasına izin vermediği için, aşk artık şiirdedir, şiirin kendisidir... Biliyoruz ki, yaşamın gerçekliği olmasaydı düşler olamazdı, ama düşler olmasa yaşamın gerçekliği de olmazdı. Ama Öbür tek-tanrılı dinler gibi Hıristiyanlıkta da düşler, Tanrının işlerini yorumlamak için istihareye yatılıp

görülen bir dini vazifeden başka şey değil. Yeri gelmişken bir noktanın altını çizmeliyim: Hıristiyanlığın, *Çağdaş* Türkiye edebiyatındaki okunuşu, Avrupa'dakiyle ters gider. Onlar modernleşmek için Hıristiyanlığın yüklerinden kurtulmaya, Türkiye'dekiler ise modernleşmek için bir de Hıristiyanlığı yüklenmeye çalışmışlar. İşin mizahi yanı tam da burası: İsa'yı sırf hümanist yanıyla, Hıristiyanlığı ise bireye verdiği önemle öne çıkaran bu okumanın "Batılılaşmak" adına yapılması... Kemalizmden aldığı hızla "Anadoluculuk" mefkuresine *ilerleyen* kimi solcu ya da hümanist Türk yazarlarının, İslami köktendincilik ile Hıristiyan (ve Musevi) köktendincilik arasında pek ayrım bulunmadığını, Hıristiyanlık mitlerini şiirde yeniden üretmenin dizelerden bir ipte cambazlığa benzediğini yeterince ayırt ettikleri söylenebilir mi? Yaz tatilinde "Mavi Yolculuğa" (yani Anadolu-Roma mitolojisine), yeniyıl tatilindeyse "Beyoğlu Saint-Antoine Kilisesi"ne (yani Batı Avrupa-Katolik Hıristiyan dinine) giderek icra edilen toplu ritüelin derinlerinde yatan düşünsel-sanatsal anlam, acaba ne kadar sorgulandı?

Bir sunuş yazısında tüm bunlara değinme nedenim, bazı Türk edebiyat akımları ya da edebiyatçılarının eleştirisini yapmak değil elbette. Türkiye'dekinden çok farklı bir şiir tarihine sahip olan Kıbrıs'ta, Hıristiyanlık şiirlerinin ve kültürünün de çok farklı bir gözle okunması gerektiğini vurgulamak. Bu antoloji, her ne kadar Türkçe yazılmış olsa da, "Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti Edebiyatı"na egemen Hıristiyanlık söylemleri çerçevesine sokuşturulmamalı. Çünkü *kendi çerçevesini*, yine *kendisi yaratan* bir kitaptır bu.

Kıbrıs şiiri hakkında çalışan hemen hemen herkesin görüşbirliğine vardığı üzere en önemli ortaçağ şiiri *Kıbrıslı Erotik-Aşk Şiirleri*'dir (*Ριμες Αγαπης*, ya da *Rimes Ağapis).* Bunların çoğunluğu, İtalyan (Venedik) tarzı Petrark sone biçemiyle yazılmış olup, bütünüyle erotik aşka ilişkindir. Kıbrıs'ın doğası, yaşamı ve nihayet konuşma dili, söz konusu erotik izleği pekiştirir.

Eğer dedikleri gibi acı veren bir şeyse şehvet,
nasıl tatlı olabilir uğruna çekilenler?
Eğer tatlıysa, nasıl hoyratça incitir
ve hoyratsa, herkes onu ne diye arzu eder?

Eğer dedikleri gibi güvenilmez bir şeyse şehvet,
nasıl olur da bunu diyenler bile kendini ona verir?
Eğer onca zevkine karşılık geçiştirilecek bir şeyse bu,
ne diye âşıkların hepsi bundan şikâyet eder?

Ve eğer insanı yaralıyorsa şehvetli aşklar,
bu kötü şeyden kaçmak dururken,
niçin hâlâ peşinden koşar kırıp geçirdikleri?

Tatlı hayaller ile çekilen acılar iç içe geçmiş
ve birbirine dolamış aşka şehvetle bağlanan sevgilileri,
bu yüzden hissedemiyorlar yaşadıkları ölümü.

Eros'u masaya yatıran şair, aşkın, tutkunun, şehvetin her tarafına el atar. Orijinali Venedik Markiani Kütüphanesi'ndeki el yazması kitapçık, 156 bölüm ve 2934 dizeden oluşuyor. Kimi bölümleri İtalyanca olmakla beraber, Latince-İtalyanca etkisindeki ortaçağ Kıbrıslırumcasıyla yazılmış... Aslında şairin, kendi kendini İtalyancadan Kıbrıslırumcasına "çevirdiğini" söylemek daha açıklayıcı olabilir. Bu sonelerin şairi, adı henüz bulunamayan, Kıbrıs'ın Kiti kasabasından bir Kıbrıslılevanten. *Kıbrıslı Erotik-Aşk Şiirleri*, ilkçağ şiirinde *Kıbrıslı Destan* neyse, ortaçağ şiirinde onun kadar önemli bir yer tutar. Ortaçağın başlıca lirik yapıtı sayılan soneler, karmaşık, incelikli ve güçlü duyarlıkları ustalıkla dile getirir. Çoğunluğu, klasik sone yapısının 8 dizelik oktav düzeniyle ve 11'lik hece sayısıyla yazılmış. Kimi bölümlerde balad, "ottava rima" tarzları da kullanılmış. Levant edebiyat geleneğinde benzersiz olmakla kalmaz bu şiirler, bütün bir Elen dili edebiyatında sone tarzını ve Batı-Avrupa (İtalyan) şiir biçemlerini kullanmasıyla da bir ilk sayılır.

Kıbrıs (Rum) PEN'inin yayımladığı *27 Centuries of Cypriot Poetry* adlı kitapta yer verilmiş "Elenliği kuşkulu" biricik şiir

olan *Kıbrıslı Erotik-Aşk Şiirleri* için: "Yazarı bilinmemekle beraber, ya İtalya'da yaşayan bir Kıbrıslıydı, ya da Kıbrıs'ta yaşayan bir İtalyan..." deniyor. Böylece, "Kıbrıslı" ile "Elen"in özdeş olduğunu, diğer etnik kökenlerden, dil ve kültürlerden gelen Kıbrıslıların, "Kıbrıslı" değil, en fazla "Kıbrıs'ta ikâmet eden" (İtalyan, Fransız, Maronit, Türk, Ermeni) bir "ecnebi" sayılabileceği, bir defa daha bize hatırlatılmış olur! Oysa bu sonelerin yazarı kendisi hakkında şunları söylüyor:

Kiti, memleketim, artık yuva ver bana, yuvamda durayım,
tıpkı duyuşlar dünyasının cenneti olan senin gibi.
Bana gösterdiğin sevecenliği anarak, işte
imza edip altını çizerim ki, ben her şeyimle sana aitim.
Ve günün birinde kalemim dinginliğe kavuşursa,
söz veriyorum, hep koruyacağım senin onurunu ve hatıranı.

Bütün bir Kıbrıs halk edebiyatına mal olan *Kıbrıslı Erotik-Aşk Şiirleri*, Venediklilerin Mardi Gras ve daha başka karnavallarında söylenecek kadar yaygınmış...

Ve işte bu şekilde, Osmanlı dönemine kadar Kıbrıs, Avrupa edebiyatı içinde kendince rol oynamaya devam eder. Dante'den Machaut'ya ve Shakespeare'e kadar, özellikle İtalyan, Fransız, İngiliz dillerinde birçok şaire yazınsal kaynaklar sunar. Söz gelimi, Mağusa'da geçen Shakespeare'in *Othello* tragedyası, kaynağını Venedik kökenli Kıbrıs masallarından alır. Hatta Giraldo Cinthio'nun sonradan (1565) Venedik'te yayımlanan *Yüz Masal* (*Hecatommithi*) adlı kitabında Othello ile Desdemona'yı önceleyen bir söylenceye yer verilir. Bunu sonralayan yapıtlardan biri ise, herhalde Kıbrıslıtürklere ait "Arap Halid'in Destanı"dır. Ama her anlatı, Desdemona'nın, onu büyük bir aşkla seven Othello tarafından öldürülüşüyle sona erer ve Aşk (Eros) yine Ölüme (Tanathos) çıkar.

YAKINÇAĞ VE FOLKLORİK DÖNEM ŞİİRİ: HALKIN ULUS ADINA YÜKSELİŞİ

Osmanlıların, 1571'de Kıbrıs'ı işgali, sonu ölümle biten daha birçok aşk söylencesine vesile olacaktı. 1570'de yazıldığı (ya da yazılmaya başlandığı) söylenen önemli Akritiki destanlardan biri "Threnos"tur. Yunanistan'da yaygın olan benzeri destanların bir kısmı Kıbrıs varyasyonudur ve Fransızca, Türkçe sözcükler içeren Dimotiki Kıbrıslırumcasıyla kaleme alınmıştır. Hikâyesi şöyle başlıyor:

Gaddar bir Osmanlı Paşası, çok güzel bir kız görüp, onu haremine almak ister. Kızın babası bir soylu (eğer kız Kıbrıslılevanten ise) ya da bir papazdır (eğer kız Kıbrıslırum ise). Bunu öğrenen Paşa, diyelim papaz efendiyi huzuruna çağırır ve kızını alacağını söyler. Adamcağız, "Kızım yok" diyecek olur. Vay, sen misin inkâr eden! En barbarca işkencelerle babayı dize getirmeye çalışan Paşa, askerlerini de kızın kapısına yollar. Neyse, lafı uzatmayalım, bir içim su olan "kâfirin kızı", babasını kurtarmak için kaderine razı olup Paşa'ya varmaya karar verir. İslamiyet'e "dönmek" için yapması gereken dinsel uygulamaları Paşa'nın adamlarından öğrenir. Annesi perişan, kendini yerden yere atar. Biricik kızını bir Müslüman olarak görmektense, onun ölmesi için dualar eder...

Hikâyenin sonrası isteğe göre değişebilir: Kız, Paşa'nın zulmüne dayanamayarak kendini öldürür ya da çocuk doğururken ölür ya da Paşa'yı öldürür ve kendisi de Paşa'nın adamları tarafından öldürülür... Benim en çok beğendiğim, kızın hiçbir şey olmamış gibi davranıp, Paşa'nın konağında elâleme karşı İslam âdetlerini tutarken, gizlice Hıristiyanlığı sürdürmesi, Hıristiyan cemaatine bir Müslüman hanımı sıfatıyla yardım etmesi. Bu, Kıbrıslılara daha uygun bir "son" çünkü! Yoksa "Threnos"un böyle bir mutlu sonu acaba hiç mi yoktu? Öyle olsa da, *var*olduğunu hayal edelim ki, bugünkü tarihin suyunu bulandıracak bir karşı-tarih olarak su yüzüne çıkabilsin... Henüz 40 yaşına girmeden, Kıbrıs'ta 7 ayrı ulusal söylemin (Britanyalı, Yunan, Kıbrıslırum, Kıbrıslıtürk, Türk, Kıbrıslı, Avrupalı) tarihini görmüş, geçirmiş birisi olarak, bunların her birine anında

nasıl bir folklor yaratıldığına ya da gizli bir folklorun nasılsa birden keşfedildiğine kendi hayatımla tanıklık edebilirim. İstilacılar karşısında hiçbir şey olmamış gibi yaparak alttan alta bildiğini okumak, "Kıbrıslı halk ruhunu" yansıtan tipik bir davranış sayılabilir! Bunu öğütleyen hem Elence, hem Türkçe bir deyiş bile var: "Kamış olmak" Halk arasında, "Kamış ol da ayağa kalkasın" denir. Çünkü, en şiddetli rüzgârda bile kırılmayan, sökülmeyen tek ağaç/çalı kamıştır. Rüzgârın yönüne göre yerlere kadar eğilir, ama fırtına yatışır yatışmaz gene ayağa dikilir.

Osmanlılar, İslam'a ayrıcalık veren bir şeriat ve "millet" düzeni getirince, kimi Hıristiyanlar, özellikle Levanten-Katolik kökenliler "kamış olmak" zorunda kalacaktı. Niçin özellikle Katolikler? Çünkü, o sırada gerek dünyada gerekse Kıbrıs'ta iktidar sahibi olduklarından Osmanlıların kendi iktidarı önünde esas tehlike sayılan unsur Fransız-İtalyan kökenli Katoliklerdi. Ada'yı Venediklilerden alan Osmanlıların, bu güç dengeleri nedeniyle Katoliklere karşı Ortodoksları koruduğu, daha doğrusu kalkan yaptığı doğrudur. İslamiyet'e dönmek ya da yokolmak gibi bir ikileme düşenler, o yüzden daha çok Levantenlerdi. Ve öldürülmeyen ya da sürülmeyenlerin bir bölümü İslam'a *dönecekti.*

Nitekim, 1974'ten sonra Ada'nın kozmopolit tarihini hafızalardan silmek isteyen Türk otoritelerinin, ismini değiştirip Türkiyelileştirdiği Kıbrıslıtürk köyleri Elenceden çok İtalyanca, Fransızca isimler taşıyor. Kıbrıs'ta, kiliseden bozma camilerin istisnasız hep Gotik tarzda olmasının nedeni budur. Osmanlıların, yine Venedik'ten aldığı Girit'teki Müslümanların kültür ve dil kökeni ile Kıbrıslılarınki bu açılardan benzeşir. Osmanlı kayıtları incelendiğinde, İslamiyet'e dönmüş Venedik kökenli bazı askerlerin de "Tımar" sahibi yapıldığı, Lefkoşa, Mağusa gibi büyük kentlerdeki cumbalı konaklarıyla seçkin Türk mahallelerinin eski Levanten evleri üzerine kurulmuş olduğu, hatta Lüzinyan, Venedik armalarının hâlâ durduğu görülür. *Christianity and Islam Under The Sultans* adlı kitabında, Osmanlı döneminde iki din arasında kalmış tebaaya, bu arada İslamiyet'e geçtiği halde Hıristiyanlığı da sürdüren Kıbrıslılara yer veren F.W. Hasluck,

her iki tarafı idare edenlere ait bir inanıştan söz eder. Buna göre, camiye çevirilmiş kiliselerin ya da Paşa konağı olmuş Hıristiyan evlerinin kapı ve sütunlarındaki haç, şövalye arması gibi Hıristiyanlık simgeleri eğer muhafaza edilirse, din değiştirmenin tanrı nazarında geçersiz sayılacağına inanılıyormuş. O nedenle, birçok Kıbrıslı Müslümanın, özellikle Katoliklere ait simgeleri yakınçağ boyunca bir biçimde muhafaza etmesi anlamlıdır.

Aynı şekilde, Kıbrıslıtürk sözlüğünde, Kıbrıslırumlarınkinden çok daha fazla Latince kökenli sözcük bulunması da dikkat çekicidir. Söz gelimi, Fenikecedeki "Narnaka"dan gelen Larnaka'ya, Kıbrıslıtürkler Latince "Scala"dan gelen İskele adını veriyor. Larnaka, Osmanlı döneminde, Levanten-Katolik nüfusun en yoğun yaşadığı bir Levant ticaret merkeziydi. Giovanni Mariti, *Travels in The Island of Cyprus* adlı kitabında, Rum-Ortodokslar ile Osmanlı-İslamların ortak yatırlara (aziz) adak sunduğunu ve Müslümanların, sütun haçları duran eski Venedik kiliselerinde ibadet ettiğini anlatır. Dediğine göre, kültürel hayat kozmopolit bir toplumsal yapıya dayanıyordu. Fransa, Venedik, Napoli, Tuskani, Rogusa, İngiltere konsoloslukları hem ticarete hem de kendi kökenlerinden gelen yerli nüfusu himayeye devam ediyordu. Eskiden yaşayan Hollanda, Ceneviz, Avusturya, Danimarka, İsveç kökenlilerse konsolosluk himayesinden yoksun kalacaktı. Öte yandan Suriye, Lübnan, Filistin kökenli Arapların ve küçük bir Yahudi cemaatinin yaşadığı bir kent olma özelliğini günümüze kadar koruyacaktı Larnaka.

Kıbrıslıtürk nüfus yapısı kadar, kültür ve edebiyatında da bir diğer önemli etki Araplardan gelir. Araplar, ayrıca Mısır-Sudan kökenli siyah nüfus çoğunlukla Müslüman olduğundan kolayca Osmanlı-Türk cemaatiyle bütünleşecekti. Kıbrıslıtürk kostüm ve mutfağının, Kıbrıslırumlarınkine göre kimi ayrılıklar taşımasının bir nedeni, Anadolu-Türk kültürü kadar, Lübnan-Filistin-Mısır Arap kültürlerinden aldığı etkilerdir. Kıbrıslı-

türkçesi, gerek Osmanlı gerekse Avrupalılara ait eski seyahatnâmelerde, "İstanbul Türkçesinden sonra en seçkin Türkçe" diye anılır. Ada'nın Türkiye Cumhuriyeti'nden farklı tarihi nedeniyle, Osmanlıcanın (Eski Türkçe) yankısı oldukça uzun sürdüğü için, Arapçanın dil izleri ayrı bir unsur olarak pek işitilemeyebilir. Yakınçağda Osmanlı-İslam folklorik şiir kaynaklarının bir bölümü, ya doğrudan Kıbrıslırumcası-Latince ya da Arapça-Osmanlıca etkisindeydi. Nitekim Mustafa Gökçeoğlu, halk edebiyatı derleme çalışması yaparken, anonim Kıbrıslıtürk şiirleri içinde çok sayıda Elence, Fransızca, İtalyanca, Arapça sözcükler bulduğunu belirtir.

Halk şiirinde, dil melezliğini en fazla yansıtan türlerden biri de "Çatışmalar"dır. Bu şiirler, Kıbrıslırum ve Kıbrıslıtürk halk edebiyatının günümüze ulaşan en yaygın türüdür. Kıbrıslırumcasında da "Catisma, Catismada, Çattizmada, Çattizda" gibi adlarla anılan bu şiir, Türk halk şiirindeki mani atışmalarına benzer. Özellikle 17.-19. yüzyıllar arasında oldukça yaygın görünen bu şiirlerin özelliği, "poetriades" denen halk âşıkları tarafından doğaçlamadan icra edilmesidir. Genellikle, belli toplumsal kutlamalarda söz düellosuna tutuşan poetriadeslerin (âşık), yazılı bir hazırlık yapmaması, önceden söylenmiş şiiri tekrarlamaması usuldendir. Bununla beraber, esas alman kimi söyleyişler, çeşitli durumlara uygun metafor kalıpları ve hece vezinli uyak düzenleri vardır. Bu yakınçağ şiir geleneği, son zamanlara kadar özellikle, bafsakızı, pastelli, pasadembo, leblebi gibi kuruyemiş satıcıları ve yarı-amatör yoksul şarkıcılar tarafından köy panayırlarında, kasabalardaki bandabuliyalarda (belediye pazarı) çağrılırdı. Yazılı kaynaklara ancak son yüzyılda aktarıldığından çok yaygın olmasına karşın pek azı kayda geçirilebildi.

Yeterince kayda geçirilmeyişinin bir nedeni de, Ada'da, Elen ve Türk ulusçuluklarının, bu şiirlere karşı izlediği yoksayıcı tutum olsa gerek. Çünkü poetriades-catismadaları, bizim Kıbrıslırumcası dediğimiz, Kıbrıslırumlarınsa "Kıbrıslıca" (Κυπριακα/Kypriaka) adını verdiği bir dilde söyleniyor. Eski Aleksandria Elencesinin, Fransız/İtalyan ve Osmanlı/Türk dillerinin izini taşıyan bu koyu Kıbrıslırumcası, Osmanlı-İslam ve

Latin-Katolik kökenli halk şairleri tarafından da kullanılıyordu. Bu ise, tek bir homojen Elen (Yunan) ulusu adına Atina merkezli tek bir Elence (Yunanca) yaratmak isteyen Elenizm kadar, Kıbrıslıtürklerin modern Türkçe dışında bir dil sahibi olmasını tehlikeli sayan Türkçülüğü rahatsız etmeye yeter de artar bile. Kıbrıslıtürklere ait Kıbrıslırumcası halk şiirlerinin derlenmesine, son yıllarda Mustafa Gökçeoğlu, Tuncer Bağışkan, Mahmut İslâmoğlu ve Bekir Azgın ilgi gösteriyor.

Ancak poetriades şiir geleneğinin, bütün Kıbrıs için en önemli ve muhtemelen son ortak yapıtlarından olan "Mehemmedo ile Azino Çatışmaları" bile şimdiye dek bütünüyle toplanıp şiir antolojilerine konamadı. Mehemmedo, şiirlerinde kendini "Othomanos" (Osmanlı) olarak tanıtsa da, şiirleri 20. yüzyılın ikinci yarısına ait olduğundan elinizdeki antolojide de bulunmuyor. Hem Rum, hem Türk taraflarında kurumsal-edebiyat-dışı olmakla birlikte, bütün Kıbrıslıların tanıdığı Arodesli Mehmet Mulla Ali (Mehemmedo) ile Azinos M. Haralambos'u (Azino), halk dilinde dendiği gibi *"dinlerince dinlensinler"* diye anıp, 1974'e dek süren "çatışmalarından" birkaç bölümünü hiç değilse burada aktaralım (Türkçeden gelen ya da ortak olan ses, söz ve söyleyiş etkilerinin fark edilebilmesi için, Kıbrıslırumcası metinleri, zaman zaman yapıldığı üzere Latin alfabesiyle yazıyorum).

Azino:
Meran ce nihdan skefdume
Ce me duşunduzmennos
Bos'ce stegi o uranos
Ce bano gremmazmennos;

(Gece gündüz düşünür dururum
Çözmek için şu bilmeceyi,
Nasıl olur da düşmeden durur
Yukardaki gökyüzü?)

Mehemmedo:
O nus'su od cahame gofgi
En gofgi barabano
Eşi çengelya *o Theos*
Ce en gremmazmenos bano.

(İşte bu kadar keser aklın
Eremez fazlasına,
Yukarda çengeli var Tanrının
Ve gökyüzü asılıdır ona.)

Azino:
Thavmazzume din thallasan
Vahos bu din evgalon
Stegume ce'loğuzzume
Do'homan bu do valan;

(Denize hayran hayran bakarım,
Ne kadar derin kazmışlar...
Ama aklıma takılır
Çıkan onca toprağı n'apmışlar?)

Mehemmedo:
İse stravos ce'horis
Do sa vuna meğalâ
Ulon do'homan du yalu
Ce bano do vgalan.

(Gözlerin de kör demek
Koca dağları bile göremez,
İşte bak oraya yığılmış
Denizden çıkan toprak.)

Başka yerde yazdıklarımı farklı sözlerle tekrarlamaktansa, 5 yıl önce hazırladığım ve gerek Halk, gerekse Tekke (Tasavvuf) şiiriyle ilgili bilgiler içeren *Kıbrıslıtürk Şiiri Antolojisi*'ne bir göz atalım. Orada, "mani atışması" diye de bilinen çatışmaları,

Türk edebiyatına bağlayanların gerekçelerini şöyle sıralamışım:

"Elen edebiyatında çatışma şiirinin mani kaynaklı yapısal özelliklerini taşıyan bir şiir türüne rastlanmıyor. Çatışmaların temelinde, ilkçağdan beri bütün Türkî halklarda yaygın olan maniler; yeni, genellikle 'a/a/b/a' uyaklı ve 7 (4+3) heceli ve 4 dizeli bir şiirsel düzen, giderek simgeleşmiş bir imgeler grubu bulunuyor. Kıbrıslırumlarm 'çatizmo' ya da 'çattizda (çatismada)' dediği bu şiirlerin adları, Türkçedeki 'çatışma' sözcüğünden geliyor. Çatışma türküleri icra edilirken çalınan müziğin ritmik özellikleri, çoğunlukla Anadolu-Türk halk ezgileri ve halk danslarıyla bağlantılıdır."

Ve devamla, Elen edebiyatına bağlayanların görüşleri de şöyle sıralanıyor:

"Çatışmalar, Anadolu'daki Dimotiki (Halk) Şiirinin 'akritiki' türünden gelir. Bunların asıl adı, karşıt görüşler öne sürmek anlamındaki 'antikristos'tur. Elen kaynaklı bu şiir ile icra müziği Anadolu'da Türkler tarafından sürdürülmüştür. Ada'da hem Elen, hem Türk kökenlilerin çağırdığı çatışmalarda Eski Elencenin izleri görülebilir, ki bu da şiirlerin Homerik döneme dayandığını doğrular. Elence çatizmadalar, genellikle 8-7-8-7 heceli, 4 dizeli ya da 15'er heceli uyaklı beyit ve çeşitli sayıda kıtadan oluşur. Böylece Eski Elence şiirdeki 'onbeşheceli' (δεκαπενταστύλλαβο/dekapentasillabo) türünden doğdukları ortaya çıkar. Çatışmalar geleneksel Elen ve Ortodoks törenlerinde yüzyıllardan beridir çağrılır."

Ada'da, sanki Maronitler, Levantenler, Araplar, Ermeniler ve onların dil-edebiyat gelenekleri hiç yokmuşçasına, kendi arasında "çatışmaya" tutuşan Türk ve Elen ulusçularına, aralarındaki savaşı sona erdirsinler diye verilen "iki-toplumlu kültürümüz" gibisinden bir yanıt, ikili-ulusal söylemi yeniden üretmekle kalmayacak, gerçeğe de ters düşecektir.

"Sonuç olarak şu söylenebilir: Zengin Kıbrıslıtürk çatışmaları Anadolu'daki Türk âşıkları tarafından geliştirilen manilere çok yakındır. Bununla beraber, Kıbrıs'ın Elen ve öbür kültürleriyle etkileşim içindedir. Kıbrıslırumlar, bu şiiri, ilkçağda Fenike kaynaklı Aphrodite kültü ile ortaçağda Latin (Levanten) karnavallarıyla kaynaştıran, ama günümüzde bir Elen-Ortodoks

töreni sayılan Kataklismos'ta (Deniz Festivali) icra ederler. Böylece, Kıbrıs'ın çok-kültürlülüğü, günümüzde hâlâ yaşayan halk şiirinde renkli biçimde kendini gösterir." (s.21-22).

Çatışmaları geçerken, Kataklismos hakkında birkaç çift söz etmek gerekecek. Paskalya'dan iki hafta sonra İsa'nın göğe yükselişini denizde kutlayan söz konusu festivallerin, Adonis'in dirilişine adanmış "İlkyaz" ve Aphrodite'nin doğuşuna adanmış "Aphrodisia" kutlamalarıyla bağlantılı olduğu elbette bir varsayım. Yakınçağda Rum-Ortodoks halkın "trağudia" ya da "rapsodi" diye adlandırdığı geleneksel halk türkülerini, sanki Eski Elen şiirlerinin tıpkısıymışlar gibi "asmada", "epi" gibi adlarla yeniden adlandıran resmi Kıbrıslırum folklor ve edebiyat kurumları, böylesi varsayımlarını, şiir aracılığıyla "tarihi gerçek" diye sunmaya çalışıyor. Kataklismos'un kökeniyle ilgili varsayım da, Kıbrıslı halk kültürünü, ne yapıp edip kesintisiz bir süreklilik içinde Eski Elen'le aynılaştırma meraklısı Avrupamerkezli Elen ulusçuluğunun bir uydurması olabilir. Ama olmayabilir de!

Burada asıl ilginç olan, 17. yüzyıldan 1974'e kadar Kataklismos festivallerinin bir biçimde Kıbrıslıtürkler tarafından ya ayrıca, ya da Hıristiyanlarla birlikte kutlanması... Geçmiş yüzyıllarda, bugünkü hayalet şehir Maraş'ın Develimanı'nda ve Limasol karnavallarında Kıbrıslırum-Kıbrıslıtürk halk ozanlarının (poetriades) karşılıklı şiir "atıştığı" biliniyor. 1963 olaylarıyla, iki toplum birbirinden uzaklaşmaya başladıktan sonra bile, Larnaka'nın "Rum Tarafı"nda düzenlenen Kataklismos Festivali'ne mukabil, şehrin "Türk Tarafı"nda da Larnaka Deniz Festivali (İskele Deniz Panayırı) düzenlenirdi. Festivalde, konser, tiyatro oyunu ve çeşitli gösterilerin yanı sıra, ilk güzellik yarışması (ve kim bilir Aphrodite/Hala Sultan kültünün devamı!) sayılabilecek yarışmalar da düzenleniyordu. 1974'e kadar her yıl "Kıbrıslıtürk Deniz Güzeli" seçiliyordu. Hatta bu güzellik yarışması için, Londra vb denizaşırı diasporalarda yaşayan Kıbrıslıtürk aileler de kızlarını Ada'ya yolluyordu. 1974'ten

sonraysa, askeri erkânın hazır bulunduğu lüks otellerde "Kıbrıs Türk Barış (Harekâtı) Güzeli" seçilmeye başlanacaktı. Kıbrıs'ı donakalmış eski zaman hatıralarıyla hayal eden diasporalardaki Kıbrıslıtürklerse, askeri bando eşliğindeki güzellik yarışmalarına, âdettir diyerek kızlarını yollamaya devam edeceklerdi.

Bu arada, güzellik yarışmaları *tertip edilen* "İskele Deniz Panayırı"nın, Türkiye'deki gibi "çağdaş kadınlık" icabı icad edilmediği, Kıbrıslı Müslümanların başçılık ettiği festivale ilişkin ilk bilgilerin 18. yüzyıla kadar uzandığı vurgulanmalı. Festival, Cuma namazıyla ya da Larnaka (İskele) Tuz gölündeki Hala Sultan Tekkesi'nin ziyaretiyle başlarmış. Sonra cemaat, deniz suyuyla birbirini ıslatarak açılışı yaparmış. "Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıslıtürk ve Rumlarda Ortak İnanç ve Uygulamalar" adlı incelemesinde, Tuncer Bağışkan, Elen, Ermeni, İngiliz kaynaklarının da tanıklığıyla şu bilgileri verir:

"Cuma günü başlayan kutlamalar üç gün devam ederdi. Deniz kenarında galifler (çadır) kurulur, şans oyunları oynatılır, köylüler maksıllarını (ürünleri) satarlardı. Hatta bu panayırlarda ticaret yapmak için Suriye gibi değişik ülkelerden gelen tüccarlar da, ipekli kumaşlar, süs eşyaları, halılar vb eşyalar satarlardı. İskele Deniz Panayırlarının en önemli özelliği, Kıbrıs'ın sosyal yaşantısına renk katması ve kültürel etkinliklerin burada sergilenmesiydi. Panayırda güzellik yarışması, şiir yarışması, şarkı yarışması, dans yarışması, yağlı direk yarışması, su topu yarışması, atışma (Çattizmada-Beydari Beydis) yarışması, kaval yarışması gibi yarışmalar yapılırdı. Bunların yanı sıra istisnasız olarak herkesin kayıklarla deniz gezintisine çıkması âdetti... Osmanlı döneminde, deniz kenarındaki Türk evleri fenerlerle süslenir ve kutlamaların baş seyircisi olan Osmanlı Paşası, yapılan faaliyetleri balkondan izlerdi." (Yazı dizisi: 3, s.8).

Oral halk şiiri geleneği o kadar yaygındı ki, kendi içinde dil ve üslup bakımından köyden köye ayrılık gösteriyordu. Poetriadesler, birbirlerinin nereli olduğunu şiirlerinden anlayabilirdi. En çok Tera, Arodes, Derinya, Paralimni, Dipkarpas, özel-

likle Kırmızıköyler'den (Kokkinahoria) çıkan âşıklar ün salmıştı. Linobombakilerin merkezi sayılan ve 1974'ten sonra kuzey/güney arasında bölünen Kırmızı Köyler'deki Linobombaki kökenli Kıbrıslıtürklerin (ve Kıbrıslırumların da) hâlâ bu geleneği sürdürmesi dikkate değer. Kırmızıköyler'deki bölünmenin, 1974'teki bıçağın keskinliğine rağmen, etnik-cemaat kökeninden çok, coğrafi konuma göre olduğunu Türkiyeli okur için belirtmeliyim. Söz gelimi, Linobombaki kökenli Kıbrıslıtürk köyü Bodamya halkının çoğu "Rum Tarafı"nda kalmayı yeğlemiş, "Türk Tarafı"na doğru sınır üstünde kalan Luricina (Türk yetkililerin verdiği yeni ismiyle "Akıncılar") ise, Kıbrıslırumlarla teması, fırsat buldukça kaçakçılık ilişkisi biçiminde ve Kıbrıslırumcası da konuşarak sürdürmüştür. Linobombakilerin neyin nesi olduğu konusunda, İngiliz ve Latin kaynaklarını tarayan Haşmet Gürkan'ın dedikleri şöyle:

"Linobombakiler Türk döneminde Müslümanlığı kabul etmiş görünen lakin yine de gizliden gizliye eski dinlerine bağlılığı sürdüren Hıristiyanlardı. Türkler, Ortodoks Rumların dinlerine karışmadıkları gibi onlara üstelik kişisel ve dinsel özgürlük verdiklerine göre Rum yığınlarının İslamiyet'i kabul etme zorunluğu duymaları söz konusu olamazdı. Linobombakilerin Hackett'in vurguladığı gibi Latin (Levanten -M.Y.-) kökenli, yani İtalyan, Fransız vb oldukları ve Türklerin Latinleri düşman bilip Ada'da barındırmak istememeleri sonucu bunların Müslümanlığı kabul eder görünüp herhangi bir kovuşturmadan, tedirginlikten kurtulmak istedikleri anlaşılıyor. Bugün Kıbrıs'ta varolan küçük Katolik-Latin azınlığı da aynı şekilde Ortodoksluğu kabul eder görünüp Rumlar arasında varlıklarını İngiliz dönemine, ondan sonra da (eski dinlerine dönerek) günümüze dek sürdüren İtalyan kökenli bir topluluktur... Aslında Linobombakilerin Rum ve Türk toplumları içinde erimeleri tamamıyla kendiliğinden oluşmuş bir olay değildi. Bir taraftan Rum kilisesinin, öte yandan Türk toplumunun ayrı ayrı çabasıyla gerçekleşmişti bu sonuç." (s.42, *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta*).

Ne o, ne de öteki olanları zorla asimile politikası, tahmin edileceği üzere Elen ve Türk milliyetçiliklerine koşut bir seyir izleyecekti. 19. yüzyıl sonlarında kendilerini Yunanistan'la öz-

deşleştiren Kıbrıslırum otoriteleri, 20. yüzyıl ortalarındaysa Türkiye ile özdeşleşecek olan Kıbrıslıtürk otoriteleri, gerçekte bütün Kıbrıslı kültürü kendinde toplamış bu çok-dilli, çok-dinli toplumu ortadan kaldırmaya girişeceklerdi. 16. yüzyıl sonlarından 20. yüzyıl başlarına kadar hem vaftiz hem sünnet olan, hem Hıristiyan hem Müslüman adları taşıyan, bu arada Hıristiyan olduğu gerekçesiyle askerlikten, İslam olduğu gerekçesiyle de haraç vergisinden kurtulmayı beceren Linobombakilerin, daha fazla "kamış olmasına" müsamaha gösterilmeyecekti.

Öyle ki, Luricina'dan Mustafa Ramadan, Arif Kaplan, Yusuf Akandere'nin ve diğer köylerden Mustafa Hulusi, A.Tahir, Talât Cafer, Hüseyin Arslan, Hüseyin Teralı, Hasan Şeyh (Derya) gibi adı Kıbrıslırum kaynaklarında da belirtilen ve kimisi hâlâ Kıbrıslırumcası şiir söyleyen diğer âşıkların (poetriades) yapıtları yazılı kaynaklara geçirilmeyecek, varlıkları hafızalardan silinmek istenecekti. İşin aslına bakarsak, Kıbrıslıtürkleri "Türkleştirmek" için, günlük hayatları üstünde, Elen milliyetçilerine taş çıkaracak kadar terör estirenler bozkurt amblemli Türk milliyetçileriydi. 1950'lerden itibaren bu terör, Kıbrıslıtürklerin sadece Türkçe ve Türkiye lehçesiyle Türkçe konuşması için kanlı bıçaklı saldırılara dönüştü. İnanması güç ama, bizzat Denktaş yönetiminin onayladığı akıl almaz "Rumca ve Bozuk Türkçe Konuşma Yasağı"yla halk dilsiz bırakılacaktı. *Tezler ve Sözler* adlı kitabının 3. cildinde Mustafa Gökçeoğlu, Kıbrıslırumcası ya da "bozuk Türkçe"yle yazan Kıbrıslıtürk halk şairlerinin yaşadığı o korkulu günleri anlatır:

"O günlerde (özellikle 1950'lerin ikinci yarısından 1960'ların ilk yarısına -M.Y.-) yürütülen 'Türkten Türke' kampanyası yanında, konuşma sırasında ağzından çıkan her Rumca sözcük için para cezası uygulanmaktaydı. İşte bu dönemde Türkçe bilmeyenler çok büyük sıkıntılar yaşamışlardır. Olabildiğince, büyük yerleşim birimlerinden uzak durmuşlar, gelmek zorunda kalanlar da ağızlarını açmamaya çalışmışlardı. Ceza uygulamaları büyük yerleşim birimlerinden uzaklaştıkça etkisini yitirmişti. Evlerde aile bireyleri en iyi bildikleri dilleri kullanmayı sürdürdüler. Kolaylarına gelen dili yeğlediler. Bu olay, günümüze kadar uzanmaktadır. Günümüzde bile Baf, Karpas, Dil-

lirga kökenli yurttaşlar bir araya geldiklerinde Rumca konuşmakta, içki masalarında çatışmalı maniler, türküler, destanlar söylemektedirler. Bu dildeki (şiirsel) üretimlerini sürdürmektedirler." (s.169).

Bu arada, "bozuk" dilini değiştiremese de, 50 yılda tam 5-6 kez ismini değiştirmek durumunda kalan Mustafa Ramadan'a değinmeliyim. 1974'ten sonra soyadı kanunu çıkınca, herhalde Türkiye'de sarışınlar genellikle Boşnak diye ona da "Özboşnak" soyadını verip "Mustafa Özboşnak" yapmışlardı. Ama herkes onu "Yallûri" diye çağırıyordu. Ya da şüpheye yer bırakmayacak biçimde, "Luricinalı Mustafa" Ama meğer 1945'te, "Mustafa Muzaffer" adıyla *Piima Morfotiko/Didaktik Şiir* adlı bir kitapçık yayımlayan da yine bu aynı Mustafa'ymış. Bazı Elence kitaplarda "Moustapha Yiakkulos" biçiminde geçen adının, Türkçeye, sanki bu bir başka Mustafa'ymış gibi "Mustafa Yakkula" diye aktarıldığını da gördüm.

(İşte, bu ünlü Luricinalı Mustafa Ramadan Yallûri'nin bir şeyler satmak vesilesiyle Lefkoşa'da ailemize ait kitabevi ve yayınevine uğrayıp şiirlerinin basılmasını rica ettiğine, ancak orada toplanan kimi kurumlaşmış yazarlar tarafından eğlence konusu yapıldığına tanık olduğumu söylemeliyim. Ne yazık ki, o sırada okuma yazmayı yeni öğreniyordum, yoksa ilkokulu bitirir bitirmez, işittiğim halk şiirlerini kaydetmeye başlamıştım. 1972'den sonra, Kıbrıslı halk dansları yanında, türküleri/şiirleri icra eden bir gruba katılmakla başlayan folklor maceram, "Şeher"de yaşadığım çevrenin "yüksek edebiyat" terbiyesinden farklı bir dünyayı tanımama yardımcı olacaktı. O sıralarda yaptığım Kıbrıslırumcası/Kıbrıslıtürkçesi halk türküsü derlemelerinden bu antolojiye giren, ama ilk kez 5 Temmuz 1973'te *Halkın Sesi*'nde yayımladığım "Muhtarın Kızı" adlı şiiri de, Baflı bir Kıbrıslıtürk kadın poetriadesinden işitmiştim).

Kıbrıslırum ve Kıbrıslıtürk halk edebiyatında en merkezi rolün Kırmızıköyler'de oluşu, Linobombaki kökenli halk şairlerinin, hiç değilse, derin bir iz bıraktığını gösterir. Antolojinin

"Osmanlı-İslam Şiiri" bölümde yer alan "Kıbrıslılar" adlı manzum-masalın orijinal kaynağı muhtemelen Linobombakilerdir. Yine "Satirik Meselcikler" başlığı altında sunulan "Hırsız Fandis ile İstincolu Kadıncık" adlı manzum-masalın dili de, sözcüklerin peşine düşmesini bilenler için, Kıbrıs tarihinde yolculuğa benzer:

Önce, hırsızın adı "Fandin" ile ışımak anlamındaki Elence "fanin" arasında söz oyunu yapıldığı izlenimi edinirsiniz. Ege adalarındaki Rumca türküleri çağrıştıran tekerlemede, Levanten adası Sakız (Hio) ile İstinco köyü (stin-Hio) arasında ses benzerliği bulursunuz... Acaba, "Sakız'da gün ışıyor" diyen kadının sözlerini, "Fandis İstinco'da göründü" biçiminde mi anlıyor hırsız? Ama hayır, esas tekerleme, kâğıt oyununa bağlı. Çünkü Kıbrıslıtürkçesi'nde iskambil kâğıdındaki "oğlan", İtalyanca delikanlı anlamına gelen "fandi"dir. Rüyasında "bu bir, bu iki, bu da fandi (yani hem kâğıttaki "oğlan", hem hırsızın adı olan Fandis)" diyen kadıncığın, aslında kâğıt oynadığını anlarsınız. Belki de, koyunlarının Fandis tarafından çalınıp çalınmayacağı konusunda iskambil falı açıyordur.

Daha önce *Kıbrıslıtürk Şiiri Antolojisi*'nde, ayrı bir halk şiiri türü olarak yer almayan "Manzum Masal" türüne bağlı "Satirik Meselcikler", bu antolojide yayımlanmış diğer Türkçe anonim halk şiirleri gibi ilk olarak şiirsel bir düzenlemeyle sunuluyor. Aradaki Elence, İtalyanca sözcüklere rağmen "Hırsız Fandis ile İstincolu Kadıncık" da bu Türkçe manzum-masallar bölümünde yer alıyor.

Hem Rum-Ortodoks, hem Osmanlı-İslam halk edebiyatında aynı ölçüde hak iddiasında bulunulan "Hıristofi ile Emine"yi ise nereye koyacağımı bilemedim... Kıbrıs'taki mevcut "cemaat" söylemleri içinde yeri bulunamayan, üstelik hâlâ halk arasında söylenen bu çok-dilli, çok-edebi gelenekli şiirleri, antolojinin sonunda, "Cemaati Belirsiz Şiirler" başlığı altındaki bir bölümde topluyorum. Osmanlı döneminden beri hem Kıbrıslırum hem de Kıbrıslıtürk halk şiiri derlemelerinin gözde destanı "Hıristofi ile Emine", yakınçağa ait "Trantafilleni-Gülden" ve "Pandelis Hoca" gibi Küçük Asya kökenli "Akritiki" destanlarından farklıdır. Daha çok, Kıbrıs-Homerik dönemini,

Levant tragedya geleneğini çağrıştırır. 1980'lerin sonuyla 1990'ların başında, Kıbrıslıtürk âşıkların (Örneğin Hasan Şeyh ve Yusuf Akandere'nin) hâlâ yüzlerce yıllık Kıbrıslırumcası halk şiirlerini icra etmesinden daha şaşırtıcısı şu: Kıbrıslırum liderlerini hedefleyen yeni yeni satirik maniler ve tarihi destanlar kadar, gündelik hayata ilişkin türküleri de Kıbrıslırumcası ve Elen şiirinin geleneksel onbeş heceli ve uyaklı beyit formuyla söylemeye devam ediyorlar.

Resmi tarihe göre *yok*olmalarına aldırmaksızın, ya Türk ya Elen milliyetçiliği yüzünden, ya da artık çok-dilli eski köy dilleri silinmekte olduğundan, ya da yapıtları "yüksek şiir" sayılmadığından hiçbir vakit kaydedilmeyecek ve gençlerce sürdürülemeyeceklerini bile bile, şiirlerini ısrarla *var*etmeye devam ediyorlar. Kendileri açısından trajik bir durum bu. Ama, aynı zamanda Kıbrıs'taki resmi Türk ve Yunan ulusçusu söylemleri komik duruma düşürdüklerini kim inkâr edebilir?

Günümüzde, Kıbrıs'taki resmi Türk kültür-edebiyat söyleminde, "nereye konulacağı bilinemeyen" Linobombakiler, ancak mizah unsuru olarak anılıyor. Hatta, Londra'daki bir Kıbrıslıtürk gazetesi tarafından, Linobombaki dili ve esprilerine dayanan *Darrag: Topluma Posda Goyan Gazedda* adlı bir mizah eki çıkarılıyor. 2. sayısındaki "Turkça Gonuşup Urumca Düşünelim" köşesinde, Kıbrıslıtürklerin açıkça konuştuklarının ima ettiği örtülü düşünceleri deşifre eden içkonuşmalar var. Verilen bir örnekte, "Kıprıs'da Kıprıslıtürk galmadı" diye yapılan gündelik şikâyet konuşması, "Kıprıs'da zaten hepimiz Linobombaki'ydik" biçiminde bir düşünceye tekabül ediyor! Herhalde bu, Türk ulusçuluğuna karşı "suçluluk" duyulması gereken bir melezlik bilinci taşıdığından, dile getirilmemesi, yani düşünce düzeyine çıkarılmaması gerekiyor.

Resmi söylemlerin izin verdiği kadar bir kelime hazinesine ve ifade şekline sahip *ana*dillerin, resmi söylem dışında kaldığından söze dahi dökülemeyen kolektif tahayyülleri, ancak böyle bilinçakışıyla su yüzüne çıkabiliyor. Bu ise, anadiller ile anavatanlar arasında bire bir koşutluk kuran ulusçu ideolojilerin, burada Türkçülüğün, hem kendisi hem de Kıbrıslıtürkler açısından yarattığı dil-düşünce açmazlarını da gösteriyor. Ha-

yali dil birliğine tam olarak dahil olamayanlar ana*dilsiz* kalıyor. Ama şurası da bir gerçek ki, Linobombakilerin vd melez (hybrid) Kıbrıs köylerinin yakınçağ boyunca öncülük ettiği halk şiirleri, "Rum-Ortodoks Şiiri"/"Osmanlı-İslam Şiiri" diye yapılan ikili ayrımın geçerliliğini, her şeye rağmen ciddi biçimde sarsmaya devam ediyor.

18. yüzyıldan günümüze süregelen son "Cemaati Belirsiz Şiirler", sadece Linobombakilere aitmiş ya da sadece Latin-Türk dilleri etkisinde bir Kıbrıslırumcasıyla Kıbrıslıtürkler tarafından yazılıyormuş gibi anlaşılmamalı. Çünkü, Kıbrıs'ın her köşesinde değişik biçimlerde görülebilir bunlar. Söz gelimi, "Omorfotissa" (Omorfo'dan/Yakışıklıdan) adlı onbeş heceli Elence beyit ile "Dertler" adlı yedi heceli Türkçe mani ayrı ayrı gelenekler çevesinde aynı şeyi söylüyor. Bu şiir, bambaşka bir bölgeye, 1974'ten sonra adı "Güzelyurt" olarak değiştirilen Omorfo (yani "yakışıklı") kasabasına aittir. Türkçe sözcükler ve Osmanlı-İslam düğün geleneklerine göndermeler içeren "Gelini Güzel Giydirin" ise, daha çok Karpas'taki Kıbrıslırumlar tarafından söylenmekteydi.

Öte yandan, Osmanlı dönemine ait "methiye" türündeki şiirlerden bazıları, yöneticilerin takdirini kazanmak için şehirli Kıbrıslırum şairler tarafından Elence yazılıp Türkçeye çevriliyordu. Aynı biçimde, bazı Osmanlı-İslam kaynaklı tekerleme ve destanların (Örneğin Karagöz ile Hacıvat, Tercüman Destanı, Midas Destanı, Hasan Bulliler Destanı) Kıbrıslırumlar tarafından Türk söz dağarcığı ve dil yapısına uygun şekilde Elenceye aktarıldığı biliniyor. Türk kaynaklı ya da konulu Kıbrıslırum destan sayısı 50 kadarken, Kıbrıslırumcasına geçmiş Osmanlıca/Türkçe kökenli sözcük sayısı ise en az 400-500 civarındadır.

Akritiki halk türkü ve destanlarının, Bizans döneminde, özellikle 9.-11. yüzyıllarda Küçük Asya yoluyla yayıldığı kabul edilir. Doğu sınırları boyunca, Arap, Kürt, Ermeni ve Süryani halklarıyla yaşayan Rum-Ortodokslar, oryantal masal

ve türkü geleneğinin de etkisiyle, bu halk edebiyatı türünü geliştirdi. Esasen folklorik olan destanlar, Bizanslı feodal beyler çevresindeki dinsel-elitist şiirden, hem izlek hem dil açısından farklıydı. Yine de, Bizans Destan (Epik) Dönemi diye adlandırılan ve feodal saraylarda seçkin izleyiciler bulan epik türe, Akritiki şiirler öncülük edecekti. En uzun destanlar dahil, halk şiirlerinin hemen hemen hepsi bir müzik, ritim eşliğinde *söyleniyordu.* Müzikle birleşen söz, çoğu kez dansla ya da gövdenin hareketini gerektiren bir oyunla, teatral bir kurguyla da birleşiyordu.

Rum-Ortodoks ve Osmanlı-İslamların ortak törenlerinde halk dansları (horosperides) oynanırken, halk şiirine ait türkü ve rapsodiler çağrılırdı. Çatışmalar ve türküler, "karşılama" (anthikristos), "çiftetelli" (Arabiye ve aziziye), "sirto" (zeybek ve mendil-oyunu) gibi adlarla düğünlerde karşılıklı oynanan ve kısmen Levanten etkisindeki Rum, kısmen de oryantal etkisindeki Türk figürlerine dayanan halk danslarıyla birlikte söylenirdi. "Yakınçağ ve Folklorik Dönem Şiiri" bölümündeki dans şiirlerinin çoğu, Levant-Kıbrıs süitleri sayılan karşılama/anthikristos oyunlarına aittir. İçinde bol bol aman çekilen, Türk uzun hava/gazellerine uygun şiirlerse "amane" adıyla bilinir. Bazı Kıbrıslırum kaynaklarında, Eski Elen'in "ballisma" türünden geldiği, ama ortaçağda İtalyanca etkisiyle "balo" adını aldığı söylenen kısa solo dans şiirleri de yaygındır. "Balo"nun adı, Kıbrıslıtürk kuruluşlarının bugün hâlâ düzenlediği yeniyıl, şeker bayramı, işçi bayramı ya da sosyal dayanışma amaçlı danslı "balolarda" yaşamaya devam ediyor.

Genellikle aksak ritimli olan Kıbrıslı halk müziği icra edilirken kemane (Kıbrıs kemanı), tef, dümbelek (darbuka), tambur, zil, dilli-düdük (bir çeşit kaval) gibi çalgılar çalınırdı. Zaman zaman ve Rum, Ermeni, Türk, Katolik cemaatlerine göre, bağlama, buzuki, ud (Kıbrıs lavtası), akordeon, klarnet de çalınıyordu. Geniş ağızlı Kıbrıs zurnası ile davul, Müslümanların at sırtında başlayan sünnet törenlerine özgü çalgılardı. Rum-Ortodoks ve Osmanlı-İslam halkın ortak toplumsal hayatına koşut ortak bir halk müziği, dolayısıyla halk şiiri geleneği bulunduğu vurgulanmalı. Hele Elence ve Türkçenin, Müslüman

ve Hıristiyan âdetlerinin iç içe geçtiği düğün türkülerini dinlemeye değer:

Şirin gelin, önünde düğün şarkını söylüyorum –
Tanrının bağışlayıcılığı gelin-tacında ve üstünde dursun...

Kırk turna gelsin, beş de fazlası, dönün gelinin çevresinde,
giydirip kuşatın onu, kocasının gelini olsun diye.

Ya da...

Bugün gökyüzü bulutlarla karardı
bugün hüzünlü bir gün.
Bugün anneciği ayrı düşecek
çok sevdiği kızından...

Annesine seslenin de gelsin
gelin-kuşağını bağlasın.
Gelsin hayırdua etsin evladına
onu güveyiye versin.

Ya da...

Gel pisi pisi demezsen kediyi tutamazsın,
gelini iyi giydirin de el aleme gülünç olmasın.
– Ona bakan herkes maşallah *desin.*

Babasını çağırın gelsin ona gelin-kuşağını kuşatsın
ve haçı boynuna takıp damada teslim etsin.
– Ona bakan herkes maşallah *desin.*

Bir kocaya sadakat yeminiyle son bulan düğün dernek türküleri hep birbirine benzer. Kendi kişisel sesini kovalayan, özgün imge dünyasını arayan modern şairin, ortaklaşa bir folklordan nereye kadar yararlanılabileceği öteden beri Türkçe edebiyatta tartışılan bir konu. Daha çok, halk edebiyatının çağdaş poetika imkânları (imkânsızlıkları) üzerinedir bu eleştiriler.

Ama, folklor-modernleşme-ulusal edebiyat üçgenindeki bağlamlarıyla Halk Şiirinin bugüne kadar sorgulanabildiği söylenemez. Folklor-şiir ilişkisine el atan Cemal Süreya'dan Nâzım Hikmet'e, Ahmet Muhip Dıranas'tan Cahit Külebi'ye kadar birçok çağdaş Türk şairi için halk şiiri, ya ulusal ruhu yakalamakla ya da şiir dili ve biçemiyle ilgili teknik bir meseledir. Diğer ulus-devletler gibi Türkiye'de de folklordan umulan medet, ulusal edebiyat bağlamında, özgün bir Çağdaş Türk Şiiri yaratmaktır. Türk şiirinde süregelen "gelenek" tartışmalarında Halk Şiiri yerine, Divan Şiirini yeğleyenler de, aslında yukarı sınıfların anonimleşmiş folklorunu, yine ulusal (ya da modern, özgün vb) bir şiir adına öne sürüyorlar.

"Ulusal edebiyat çalışmaları toplumdaki yerini sağlamlaştırdıkça, başlangıçtaki siyasal amaçlarını gizlemeyi yeğler ve *unutur*" diyen Gregory Jusdanis'in belirttiği üzere, ulusal Yunan (Elen) şiirinin kuruluş yıllarında, Türkiye'deki "Hececiler" gibi, doğrudan doğruya folklordan esinlenmiş Dyonisios Solomos'lara göre Elenlik, şiirsel bir içeriktir. Cemal Süreya'lara denk düşen Odysseus Elitis döneminde ise, Elen ulusallığına aidiyet "artık bir biçim olarak" anlaşılacaktı.

Aslında folklor, tıpkı "folk" (halk/kitle) gibi, edebiyatın her haline uyabilecek akışkan bir içerik taşır. Bir bakarsınız, Osmanlı döneminde Katolik Kilisesi'nin olanca toprağına konarak ve vergi toplama hakkını alarak Ada'nın en büyük *Efendi*si, tüccarı kesilen Kilise'ye "ilahi" olur. Bir de bakarsınız, Osmanlı yönetici elitiyle bütünleşen Kilise'yi de karşısına alarak 1764'te isyan eden Dizdar Halil'in askerlerine, Rum-Ortodoks köylülerine "türkü" olur... Başpiskoposlar, çıkar birliği içinde oldukları Osmanlı-İslam iktidarına "methiye" düzerken, Müslüman-Hıristiyan reaya adına Baflı Gâvur İmam ile Papaz Kaloferios'un birlikte başlattığı ayaklanmada, yukarıdakileri "taşlama"ya koyulur.

Halk açısından tarih, nasıl ki etnik-dinsel olmaktan çok, toplumsal-sınıfsaldı, şiir de işte tıpkı öyleydi. Halk şiirini, toplumsal bağlamlarından ve melez dil-kültür kökenlerinden koparıp ulusallığın bayrağı haline getirmek, 19. yüzyıldan itibaren milliyetçi aydınların bir buluşudur. 16.-18. yüzyıllar arasında Osmanlı-İslam tebaanın da yer aldığı halk ayaklanmaların-

da söylenen bazı rapsodilerin, sonradan "Yunan Bağımsızlık Türküleri" diye Elen milliyetçisi bir öz kazanması, folklorun (ve halkın) aydınların elindeki yükselişine bir örnektir.

Folklor, öteden beri Kıbrıs'taki siyasi çekişmelerin tam ortasındadır: Emekçi kesimler ile egemen kesimler, Elen kökenliler ile Türk kökenliler, Bağımsızlık taraftarları ile Enosis/Taksim taraftarları arasındaki çekişmelerin... Yunanistan folklorunun Ada'ya taşınmasına karşı, önce Kıbrıs Komünist Partisi taraftarı sendikalar, birlikler Kıbrıslı halk danslarını, müziğini yaygınlaştırmaya çalışmışlardı. Güney ve Güneydoğu Türkiye folklorunu, onlarca yıl "Kıbrıs Türkü"nün folkloru diye öne süren resmi çevrelere tepki, yine sol eğilimli Kıbrıslıtürk kuruluşlarından gelmişti. 1970'lerde hemen hemen her bölgede solcu gençler tarafından kurulan "Kıbrıs Halk Sanatı Dernekleri" ve yapılan "Halkbilim" yayınları, bugün Kıbrıs'ın kuzeyinde yepyeni bir folklor doğmasına yol açtı: Türk otoriteleri artık Türkiye folklorunu Kıbrıslıtürk folkloru diye empoze etmiyor, Kıbrıslı folklorunu (müziğiyle, enstürmanıyla, kostümüyle, dansıyla, türkü ve şiiriyle) büyük ölçüde Türkiyelileştiriyor.

Kıbrıs'taki Osmanlı-İslam dönemine ait mani, çatışma, türkü, destan, tekerleme, istihraç (kehanet), diğer büyü şiirleri, ağıt ve kitabeleriyle zengin Kıbrıslıtürk halk edebiyatı hakkında, 1994'te YKY tarafından yayımlanan *Kıbrıslıtürk Şiiri Antolojisi*'nde geniş bilgi ve örnekler sunduğumdan burada ayrıca tekrarlamayacağım. Aynı antolojide "Tasavvuf Şiiri" başlığıyla ele alınan, Ahilik-Dervişlik çevresindeki "Tekke Şiiri"ni ise, burada biraz daha açmakta yarar var.

Kıbrıslı Müslümanların, baştan beri, Girit, Rodos Levanten-Rum adalarındaki Müslümanlara göre önemli bir farkı var. Bu da, doğrudan Orta ve Güney Anadolu'dan (Kayseri, Konya, Kütahya, Kırşehir, Karaman, Alanya, Antalya vb) Ada'ya gönderilmiş Ahi Türklerinin esas çekirdeği oluşturmasıdır. Kıbrıs'a, Anadolu'dan gönderilen 20 bin kadar "Türkün" bir kısmı, hele Karaman'dan gelenler Bizans-Rum kökenli devşirmelerdi.

Daha az bir kısmı ise Türkmen kökenliydi. Osmanlı-İslam kültürünün mihenk taşı olan ve büyük şehirlerde lonca sistemine göre örgütlenen Ahiler, hâlâ Kıbrıslıtürklerce sürdürülen çeşitli zanaatların (debbağlık, basmacılık, ipçilik, pabuççuluk, dokumacılık, kazzazlık, mutaflık, dülgerlik, hallaçlık, dökmecilik, nalbantlık, saraçlık, aşçılık, vb) kurucusu sayılır. Lefkoşa başta olmak üzere büyük şehirlerdeki mesleki loncalarının yanı sıra, Mevlevi tarikatları, edebiyatı hayat tarzı edinmiş dervişleri vardı. Denebilir ki, yerleşik şehirli kültürün temsilcisi Ahiler, Türk dilindeki şairliğin de çekirdeğiydi.

İlk Kıbrıslıtürk şairlerin Mevlevi Tekkelerinden çıkması rastlantı sayılamaz. 17. yüzyıldan itibaren Tasavvuf şiirine bağlı güçlü bir "Tekke Şiiri" gelişmişti. 20. yüzyıl ortalarına kadar, şairler için belirgin bir kültürel kaynak olmayı sürdürecekti Mevlevilik. Söz gelimi, Modern şiirin kurucularından sayılabilecek son divan şairi Kaytazzâde Nâzım bir Mevleviydi. Nakşîbendiliğin bugünkü lideri Şeyh Nâzım Kıbrısî'nin büyük dedesi Kaytazzâde Nâzım, aynı zamanda Kıbrıslıtürklerin ilk romancısıdır. *Kıbrıs'ta Türk Devri Eserleri* adlı kitabında, Feyzi Dede, Handi (Hızır Dede) gibi ilk Tekke şairlerinden söz eden ve Mevlevihanelerdeki eski levha şiirlerini çözümleyen Cevdet Çağdaş, Kaytazzâde Nâzım'ın, Handi'ye ait divanı, kendi eliyle bir defterde toplandığını söyler. Ne var ki, 17.-18. yüzyıllara ait bu en önemli şiir yapıtı, "Encümeni Daniş'in evrakı arasında zâyi olup gitmiş". Şiir adına onlardan kalanları, Cevdet Çağdaş şöyle aktarır anılan kitabında:

"Ahilerin sanatkârlıkla Dervişliği birleştiren bir tarikata bağlı olduğunu biliyoruz. Baf Kapısındaki eski Türk debbağhanesinin (şimdiki millet bahçesi) içerisindeki Türbede yatan ve halk tarafından Ahırvan Dede diye anılan ve hakikatte Ahi Revan (veya Kırşehir'deki gibi Ahi Evren -M.Y.-) olması lazım gelen zatın adı debbağlığın Ahiler tarafından getirilmiş olduğunun canlı delilidir. 19. asrın ilk yarısının iptidalarında Kıbrıs mütesarrıflığında bulunmuş olan Şair Ziya Paşa'nın Lefkoşa'da bir sanat geçidi tertiplediğini ve bu geçide Revan Geçidi adını vermiş olduğunu biliyoruz. [Ahiler sayesinde], Kıbrıs Türkleri teknik sanatlarla birlikte güzel sanatlarda da başarı göstermiş-

lerdir. Bilindiği gibi o zamanın güzel sanatları şiir, hattatlık (güzel yazı), tezhip (el yazmasını yıldızlama) hakkâklıktan (taşa yazı oymacılığı) ibaretti." (s.17-18).

Bunun yanı sıra, 1571'de Osmanlıların Ada'yı Venedik'ten alışını, Manoli Blessi'nin tersine, kutsanmış bir zafer olarak nakleden Ârif Dede (1593) de bir Mevlevi şeyhiydi. Görüldüğü üzere, aynı tarih onu söyleyene göre değişen iki hikâye anlatıyor. Bir tarafta Manoli Blessi'nin İtalyanca "Lefkoşa'nın Düşüş" hikâyesi, diğer tarafta Ârif Dede'nin Türkçe "Lefkoşa'nın Kurtuluşu" hikâyesi... Esasen "Türk" ya da "İtalyan" olmak da, şairin anlattığı o düş-tarih hikâyelerinden hangisine bağlandığımızla ilgilidir. Benedict Anderson'dan çok önce, cemaat aidiyetinin hayali niteliğini kendi günlük deneyimleriyle kavrayan Kıbrıslıtürk köylüleri, başka cemaatten biriyle konuşurken, nezaketen *"Hasbel kader Türk'üm"* derlerdi. Bu halk deyişi, Denktaş'ın şimdiki söylemiyle, "Hasbel kader Kıbrıs'ta doğmuş bir Türk'üm" biçimine dönüştü. Ama aynı deyişteki bu dönüşüm, bir sürekliliğin mi, yoksa kesintinin mi kanıtı sayılmalı?

Eklemek gerek: 16. yüzyıl sonlarından itibaren hemen hemen her şehirde açılan tekkeler, aynı zamanda birer eğitim, dil ve edebiyat kurumuydu. O zamandan başlayarak, Kıbrıslıtürkler kendi tarih hikâyelerini tahayyül edip kaydedecek mistisizm etkisinde şairler ya da tersine şiir etkisinde mistikler yetiştirmeye başladılar. İlk defa bir şiir antolojisinde yer bulan Seyyid İbrahim bin ebu Bekir de, bu ortak şiir geleneği içinde yetişmiş bir Mevlevihane dervişiydi...

Bir müferrih hâne gördüm nâgehan
Mevlevihâne imiş bildim âyan,
Dervişin biri cûşe gû
Cümlesi sakin oldular bi-gûman.

Ve 1773'e gelindiğinde, Lefkoşa'nın 4 bin civarındaki Osmanlı-İslam nüfusuna, medreselerle tekkelerden ayrı olarak tam 6 tane kütüphane hizmet sunuyordu.

Kendisi de Mevlevi tarikatına mensup olan Kıbrıs fatihi Lala Mustafa Paşa, 1571'de Kıbrıs'ı işgal ettikten sonra Ada'da

bir nüfus sayımı yaptırmış ve Rum, Ermeni, Maronit, Kıpti, Levanten vd Hıristiyan cemaatlerine bağlı 14 ile 50 yaşları arasında 85 bin erkek nüfus saptamıştı. Savaş ve göçten arta kalmış toplam yerleşik nüfus ise 197 bin civarındaydı. Böylece, Ada'ya 16. yüzyıl sonlarından itibaren göçürülen çoğunluğu Ahi, 20 bin kadar Türkçe konuşan Müslümanın oldukça büyük bir topluluk olduğu anlaşılabilir. Bu ilk göçü izleyerek Toroslardan, Antakya'dan gelen Yörükler ya da Sürgün Fermanı ile gönderilen suçlular, işsiz-güçsüz göçebeler de, zaman içinde Kıbrıs'ta Türkçe konuşan ilk Müslüman cemaatine eklenecekti.

Oysa, Girit, Rodos gibi Rum-Levanten adalarındaki Müslümanların ilk nüvesi esasen devşirme olduğundan, Türk diliyle ilişkileri de farklıydı. Nüfus Mübadelesi'yle Ayvalık-Aydın bölgesine iskân edilen Giritliler, Türkiye'de bile Elencenin Girit lehçesiyle konuşmaya devam ettiler. Girit'te, Elence gazeteler yayımlayan bu Müslümanların tersine, Kıbrıs'takiler baştan beri Osmanlıca/Türkçe gazeteler çıkardı. Kıbrıs'taki Arap ya da Afrikalı Müslümanlar ve tabii Hıristiyanlıktan gelenler de, özellikle şehirlerde kısa sürede Türkçe eksenine girdi. Sonuçta, Elen, Levanten, Arap dillerinin etkisi, Kıbrıslıtürkçesi *içindeki* bir unsura dönüştü ve *farklı* bir Türkçe yaratılmasına katkıda bulundu.

Bilindiği gibi, yılan kuyruklu, kuş kanatlı ejder, Ahiliğin simgelerinden biridir. Kıbrıs'ta, Ahirvan Dede'nin mezarı dahil, Ahi loncası ve Mevlevi dervişleriyle ilgili kimi kitabe ya da sütunlara işlendiği görülür. Piskobu'da, bu simgenin, Levanten-Katoliklerden beri, neredeyse aynı çizgilerle sürdürülmesi, Ahilerin kanatlı ejderi ile Lüzinyanların Mélusine'sinin bir biçimde iç içe geçtiğine işaret eder. Bu iç içelik, günlük hayata yansıyan kimi inançlara öyle nüfuz etmiştir ki, bundan birkaç yıl önce, Türkiye'deki özel TV kanallarının da diline düşen bir hikâyeye konu olacaktı. Ne var ki sözcükler gibi imgeler degizlerini çözmek için peşine düşülmesini bekler...

Ama söz konusu hikâyeden önce bazı bilgiler verilmeli:

Lefkoşa'nın Venedik surlarındaki Kaytaz burcu Kaytazzâde ailesiyle ilişkilidir. Divan şairi Kaytazzâde Nâzım'dan, torunu Şeyh Nâzım'a kadar, bu aileden çıkan mistikler ve şairlerin, Ahirvan Dede ile Mélusine söylencesini, Ada'daki kozmopolit kültüre göre şiirde ve dinde yaşattığı söylenebilir. Nakşibendilik, 250 binden fazla Kıbrıs kökenlinin yaşadığı Londra'daki ve Kıbrıs'ın Lefke kasabasındaki tekkeleriyle ilk Batı-Avrupa merkezli uluslararası İslami tarikattır. Tayfun Atay'ın *Batı'da Bir Nakşi Cemaati* adlı kitabında aktardığı Türkiyeli-Kıbrıslı çekişmesi, aslında Kıbrıs'taki siyasi gerilimin bu İngiliz tarikatına kadar yansıdığını gösterir:

Birincisi, 1974 Türk Askeri Müdahalesinin sonuçlarını ve Ada'daki Türkiye kaynaklı ülkücü mafya faaliyetlerini eleştiren Kıbrıslılar, Türkiyeli müminler tarafından "anavatan Türkiye'ye sadakate" davet ediliyor... İkincisi, *Kuran*'ı oturup ezberlemektense rüyalarında Hızır'ın lütfuyla hatmeyi bekleyip ayinlerde laubalilik yaptıklarından, "Şeriatsız tarikat olmaz" uyarılarına hedef oluyorlar... Üç Kıbrıslırum kardeşe ilgi gösteren Şeyh Nâzım, bazı Türkiyeli müridleri tarafından, Rum kökenliler dahil Kıbrıslıları korumakla suçlanır. Öte yandan, Rauf Denktaş ve Asil Nadir'le yakınlık kurarak, Kıbrıs'taki çeşitli olaylar üzerine gittikçe daha fazla mistik yorumlar yapmaya yönelecekti Şeyh Nâzım. Mağusa surları içinde yaşayan ateş dilli kanatlı ejder masalı işte bunlardan biriydi.

Kısmen Leonardo da Vinci tarafından tasarlanan ve şiirlerdeki Othello ve Cambolat (Canbulat) kulesine açılan Mağusa sur dehlizlerinde 1990'ların ortalarında yırtıcı ıslık sesleri, kanat çırpınışları, derin hırıltılar işitilir. Geceler boyu artarak süren sesleri işitmek üzere Mağusalılar sokağa dökülür. Hayaletlerin şehri Maraş'ın burnu dibindeki dehlizlerden çıkan seslerin, savaşta öldürülen ruhlara ait olduğu söylenir. Kimileri, Kıbrıs'ın fethi sırasında atını Venediklilerin keski-çarkına sürerek ölen Cambolat'ın yine şaha kalktığını iddia eder. Olayı, Mağusa'nın ünlü kara kargalarına bağlayarak bilimsel açıklamalar getirmeye çalışanlara kimse inanmak istemez. Çünkü, sadece garip sesler değil, bir sıcaklık ve sarsıntı da gelmektedir sur dehlizlerinden. Rauf Denktaş, yerinde incelemelerde bulunur

ve şehitlerin ruhlarını yâd eder. Mehdi'ye meleklerin inşa ettiği kubbe't üs-suhada gibi kendi "mutluluk mağarasından" çıkan Şeyh Nâzım ise, Türkiye medyasına geçen ünlü açıklamalarını yapar:

Surların "mağarası" içinde yüzyıllardır gizlenen ve zaman zaman kuşa, yılana dönüşen ateş dilli bir ejder var. Yaklaşan kıyameti haber veriyor. Mağusa ejderi şehrin hızırıdır, ruhu huzur bulamayan eski sultanı, halkın koruyucusu, en gizli ruhaniyeti... Ve aslında bu, Lüzinyanların Mélusine'sinden başkası değildir!

(Hikâyemi ünlemle bitirdiğime bakmayın. Ama birkaç yıl önce, Fransa'nın eski Lüzinyan bölgesine yaptığım akraba ziyaretinde ben de böyle bir belirtiyle karşılaşmıştım! Kıbrıs'ta ağaçlara, çalılara, özellikle zeytin, incir, defne, mersin, çam, lazmarin, badem, zakkum, selvi ve limona düşkünlük, bunları hâlâ kullanımda tutan ortak inanışlar biliniyor. Halk şiirinden çağdaş şiire kadar edebiyattaki yansıması da görülebilir bunun. Bu inanışlar, genellikle Eski Elen mitolojisinin, Rum Ortodoks dininin süregelen etkisi diye açıklanır. Oysa, işte o ziyaret sırasında, Allahın terk ettiği ortaçağdan kalma bir köyün kırtasiyecisinde, Mélusine ile ağaçlar arasındaki gizemli ilişkiyi tıpkı Kıbrıs'taki gibi anlatan bir kitapçık bulacaktım).

Böylece, Lüzinyan masallarının bir ucu, tarikatın şeyhi gibi Lübnan'a, Kafkasya'ya, öbür ucu Manş Denizi'nin iki yakasına uzanıyor... Ulusçuluğun modern bıçağıyla kesilip biçilmekten kurtulabilen eski mistik söylenceler bir biçimde birbirine ulanarak şairlere esin vermeye devam eder. Nakşibendilere gelince, tarikattaki Türkiyeli müritlerin çoğu, bir *ulusun* Müslümanları olarak davranırlar. Kıbrıs gibi "ulusal davalar" söz konusu oldu muydu, ordu dahil, Kemalistliğini eleştirdikleri kurumları sahiplenirler. Üstelik, ulus, vatan, köken ayrımı gözetmediği öne sürülen İslami bir tarikatın adına... Ama nasıl ki, Türkiye okur-yazarlarının çoğu için Türk kimliği, her şeyin üstündeki "kimliksizlik" haliyse, dinciler de aynı yanılsama içinde "ulusallığı-aşkın" sandıkları Türk ulusunu savunur. Ve cemaatçilikle eleştirilenler, kendini tam olarak Türk ulus-devletine göre tanımlayamadıkları için Kıbrıslılar olur! Oysa kim oldukları onla-

ra sorulsa Kıbrıslı da değil, Kıbrıs'ta doğan ya da İngiltere'de yaşayan Müslümanlardır.

Kıbrıs halkının, bir kolektif ulusal kimliğe tümüyle bağlanamayışı nedeniyle doğan çatışmayı, Türkiyeli müritler gibi, konuya el atan sol eğilimli Türk aydınları da ulusçuluk kodları içinde görür. Kıbrıslılar, sanki ayrı bir etnik grupmuş, daha doğrusu "yabancı" uluslar arasında yozlaştığından Türk ulusal kimliğini yitiren Türklüğün bir alt-grubuymuş gibi değerlendirilir. Kıbrıslıların, kendi ulusal dil ve modern edebiyatları gibi, folklorlarını ve ona bağlı mistik geleneklerini ulus-devlet katında kurumlaştıramamış çok-kültürlü bir topluluk olduğunu teslim edecek biri çıkmaz. Onların, hiçbir yere tümüyle ait olamadığını fark edenlerse, sanki herkesin mutlaka bir ulusa bağlı olması şartmış gibi, bir yozluk, bir zaafiyet şeklinde değerlendirirler iki arada bir derede kalışlarını.

Oysa, kimi Kıbrıslıtürk aydınlar, ulusçulukla beraber, Kıbrıs'taki Osmanlı-İslam halk söylencelerine milli bir öz verip onları şiirselleştirmeye çalışmıştı... *Kuran*'ı ve *Mevlit*'i ilk kez İngilizceye çeviren Shakespeare School'un kurucusu ve Kıbrıslı Müslümanlar Vekili yazar Necmi Sagıp Bodamyalızâde, Ada'nın fethiyle ilgili Bayraktar ve Cambolat mitlerini işleyen kahramanlık şiirleri yazar. Bu antolojide yer alan, Elenizmin habercisi "Kerkiralılara Söylenmiştir" adlı şiirde dendiği gibi, "hafızalardan silinmiş atalarımızın tarihini" mitsel halk kahramanları aracılığıyla "cahil halka" öğretirler. Lefkoşalı olmakla beraber, soyağacı Linobombaki köyü Bodamya'ya dayanan ve asıl adı Mahmut Aziz olan Necmi Sagıp Bodamyalızâde, Kıbrıs, İngilizlerin eline geçmeden Ada'da bulunan Nâmık Kemal'in "Vatan" şiirini de İngilizceye çevirir. Modernleşen Osmanlı-Türk edebiyatını Anglosakson dünyasına tanıtan ilk kişi olur. Kıbrıs'ı fethederken şehit düştükleri halde, Allah adına savaşmaya devam eden Bayraktar (Lefkoşa) ile Cambolat (Mağusa) için, 17. yüzyılda camiler yapılacak, 20. yüzyıla gelindiğinde ise, "Feylezof" namıyla bilinen Bodamyalızâde'nin destanlaştırdığı folklorik mitleri, milliyetçi şairler tarafından ortak bir imgeye dönüştürülecekti.

Necmi Sagıp Bodamyalızâde gibi, Linobombakilere ait Kırmızıköyler'den Bodamya'da doğmuş Latin-Katolik kökenli şair Solomon Rodinos'un oğlu Neofitos Rodinos, 17. yüzyılda Kıbrıs'tan çıkan en önemli "filozof" edebiyatçılardan biridir. Asıl şöhretini İtalya'ya gidince yapar. Ortodoksluktan Katolikliğe dönerek (buradaki dönüş tırnaksız, italiksiz olmalı!) Elencenin yanı sıra Latince kitaplar yazar. Bazı Kıbrıslırum kaynaklarında, Manoli Blessi'ye ait "Lefkoşa'nın Düşüşü", "Malta'nın Düşüşü" gibi şiirlerin, aslında Neofitos Rodinos tarafından yazıldığı iddia edilir. Katolikler için çeşitli Avrupa ülkelerinde çalışan, Napoli Kıbrıslırum diasporasında öğretmenlik yapan ve şiir kitaplarını Venedik'te yayımlayan Neofitos Rodinos, 1669'da Roma'da ölecekti.

Türkler 1571'de Kıbrıs'ı ele geçirince, yalnızca Fransız, İtalyan kökenli Kıbrıslılevantenler değil, Kıbrıslırumlar arasında da büyük bir göç dalgası olmuştu. Daha çok varlıklı ve aydın kesimlerdi bunlar. İstikametleriyse Venedik, Roma, Napoli, Ceneviz başta olmak üzere İtalya'ydı. Hâlâ İtalya'da bir Kıbrıslırum diasporası var.

16.-18. yüzyıllar arasında İtalya'ya giden Kıbrıs'ın Rum-Ortodoks şairleri, biçemde reformcu Batı şiirinin ilk hareketlerini, içerikte ise Avupamerkezli bir Elenliğin ilk tahayyüllerini yansıtan Elit Şiiri'ne öncülük ederler. Kıbrıs'ın Aleksandria Elencesi yerine, Yunanistan'ın Attika Elencesini, Latin/İtalyan dilleriyle bir arada kullanırlar. Özellikle kaside ve sone tarzına ilgi gösteren yakınçağın bu "yüksek edebiyat" şairlerinden bazıları bütünüyle İtalyanca yazacaktı. Ve dönemin diğer şiir akımı olan Kilise Şiiri'ne, "düşük edebiyat" saydıkları halk şiirinden daha bir yakınlık duyacaklardı. Daha o zamandan, Kıbrıslırumların folklorik kaynaklarına, filizlenen Avrupamerkezli Elenizmle koşut bir ilgi gösterdi bu şairler. En önemlileri Yiannis Kigalas, İonnis Vustronios, Peter Kolettis, Skipion Gonemis, Loizos Ruso, Yakovu Kyprios, Aleksandros Singlitikos gibi isimlerdir.

Kıbrıs'tan önce Osmanlılar İstanbul'u alınca, İtalya'ya bü-

yük bir Rum-Ortodoks aydın göçü yaşanmış, bu kültürel altüst oluş bir bakıma Aydınlanma dönemine yol açmıştı. Yunanistan'daki şiirin modernleşmesi de, yine İtalyan-Elen toplumlarının birarada yaşadığı sınır boylarından başlayacaktı. Söz gelimi, İtalyancayla karışık yazan ve folkloru da "Elen ruhunun şiirini" yaratabilmek için kullanan Dyonisios Solomos ile Andreas Kalvos, modern Yunanistan şiirine öncülük edecekti. O sırada Osmanlı egemenliğindeki Kıbrıs ülkesi değilse de, Latin ülkelerine kaçmış Kıbrıslırum şairler, yakınçağda Elen edebiyatının Avrupa'ya dönük "kozmopolit uçlarından" biri olmaya devam edecekti.

Kıbrıslırumcası anonim halk destanlarının çoğu, bu başvuru kitabının ortaçağ bölümünde sunulmakla birlikte folklora, halk şiirine aittir. İmge ve üslup zenginliğinden yoksun kilise ilahilerine kıyasla, efsanevi kahramanların olağanüstü serüvenlerini ya da mucizelerini şaşırtıcı bir hayalgücüyle dile getiren Akritiki destanlar, şiirsellik açısından daha dikkat çekicidir. Dimotiki Kıbrıslırumcası destanlarda deyişlerin, zaman kipindeki akışların, tekerlemelerin yarattığı bir söyleyiş kıvraklığı var. Bu da folklorun dilinden yararlanmak isteyenlere olanaklar sunar. Ama Modern Kıbrıslırum şairleri, ulusal edebiyatını kurumlaştıramamış "bozuk Kıbrıslırumcası" yerine, Atina Elencesini kullandığından, Kıbrıs halk şiirinden sınırlı biçimde yararlanabiliyor.

Daha önce de değinildiği gibi modern zamanlara doğru folklor, Türkiye ile Yunanistan dahil, hemen hemen her ülkede, tahayyül edilen "birlik ve saflık" içindeki halkın "ulusal" kültüründen, "özgün" bir şiir çıkarabilmek dürtüsüyle kullanıldı. Modern Kıbrıslı şairlerse, kendi ülkelerinin folklorunu değil, Yunanistan (Elenlik) ile Türkiye (Anadoluculuk) folklorlarını esas alıp, sonuçta "anavatan" edebiyatlarının periferisinde dolanmaya yazgılı şiirler yazdılar. Denebilir ki, 20. yüzyıl boyunca folklordan esinlenen Kıbrıslı şairlerin çoğunluğu, başka diyarların ulusallığını benimsediği için, günlük halk kültüründe

yaşayan dil-edebiyat zenginliğinden ya hiç yararlanamayacak ya da sorunlu biçimde yararlanabilecekti. Dolayısıyla, Kıbrıs'ta folklor ile şiirin ilişkisi, diğer Avrupa ülkelerinin çoğuna kıyasla, araştırılmaya değer kimi farklılıklar taşıyor.

Geçtiğimiz onyılda, Kıbrıslırum aydınlarının tartıştığı konuların başında, konuştukları üçlü dil (Modern Elence-Kıbrıslıca/Kıbrıslırumcası-İngilizce) ile taşıdıkları üçlü kimliğin (Elenlik-Kıbrıslılık-Avrupalılık) yarattığı kültürel bunalım geliyordu. Bu tartışmalarda, İngilizceyi "post-kolonyal" söylem içinde değerlendirip karşı çıkanlar, Kıbrıslırumcası ile Modern Elence arasındaki sorunu, merkezi dil ile yerel lehçe meselesi biçiminde görüyordu. Bir anlamda bu, Kıbrıs ülkesi ile Kıbrıs halkını, edebiyatta da Elen ulus-devletinin içinde, onun marjininde tanımlamak anlamına geliyor. Hem, sıradan Kıbrıslırumlara göre, Modern Elencenin, yani Atina kaynaklı Kathaverusa'nın da, "kolonyal" bir dil gibi hissedilmediğini kim öne sürülebilir? Öte yandan, İngilizce örneğindeki gibi, aynı anadili konuşan 10'dan fazla ülkenin, kendini Britanya'nın periferisindeki bir lehçe yerine koymayan ayrı edebiyatlar geliştirdiği için, artık bunun sırf "kolonyal" kodlarla değerlendirilemeyecek, *başka* bir dil ve edebiyat oluşturduğu da söylenebilir.

Dil-ulus arasında bire bir ilişki kuranlar, ulusal edebiyatın kendisinden değil de, aynı dildeki farklı ulusal edebiyatlardan rahatsız oluyorlar. Elenizme dayanak bulabilmek amacıyla folklor araştırmaları yapan ve tabii her şeyi Homer'le başlatıp bitiren Yorgos Spanos'a karşılık, "Homerik tehlikeyi", Kıbrıs'ta "Uygur Türklerinin" izini sürerek bertaraf etmeye çalışan Beria Remzi Özoran, hâlâ Ada'daki resmi söylemler tarafından çoğaltılsa da, bugüne etkisi olan kültür insanları sayılamaz.

Günümüzde, Rum ve Türk "taraflarındaki" ulusçu folklorcuların sürdürdüğü, sizin müziğiniz-bizim müziğimiz kavgasına iki-toplumun ortak kültürü adına karşı çıkan halkbilim çalışmalarının giderek ağır bastığı söylenebilir. Sırf Türk/Elen resmi geçitlerindeki folklora bakılırsa elbette bu görülemeyebilir. İki-toplumlu Kıbrıslı folklorunun etkisi, esasen bugünün yeni arayışlarına damgasını vuran folklorik kökenli sanatsal yaratılardan izlenebilir. Ancak, bu iki-toplumluluk savunucuları,

Ada'daki Ermeni, Arap, Maronit, Levanten toplumlarının ortak kültüre katkısını neredeyse hiç vurgulamıyorlar. Kendini alternatif diye sunan barışçı muhalefet de, çok-toplumlu kozmopolit Kıbrıslı toplumunu "anavatan" Türkiye ile Yunanistan eksenli "ulusal" bir çerçevede algılıyor. Kıbrıs halkını, egemen Elen ve Türk ulusal kimliklerine koşut bir kültürel projeye göre tahayyül ederek, karşı çıktığı ulusçuluğu yeniden üretiyor. Kıbrıslımaronitlerin Lübnanını, Kıbrıslıermenilerin Ermenistanını, Kıbrıslılevantenlerin İtalyasını ve bütün Kıbrıslıların Mısırını, İngilteresini... değil, *yalnızca* o iki ulus-devleti *yapan* folklor, "bizim" gelecekteki *ortak ulus-devletimize* folklorik temel sayılıyor *ulusal cemaatlerin kardeşliği* olarak!..

"Kıbrıs sorunu" denen mıknatısın çekimiyle kırk yıldır sadece uluslararası politika, devletler hukuku vb dallarda okuyup yazan *barışçı* Kıbrıslırum-Kıbrıslıtürk aydınlarının katkısıyla bu eğilim yayılıyor. Her gün bir başka şok manşet atan Gazete-TV haberlerinden, BM-AB kararlarından Denktaş-Klerides "çatışmalarından" afallamış bir halde, ne "Ölü Bölge"deki Luricinalı poetriadesin söylediği dizelerdeki gizli hayat işaretini, hatta ne de o poetriadesin bu dünyada yaşamakta olduğunu fark edebiliyorlar. Hayal gücü körelince, resmi-ideolojik-kimlik tahayyülünün kara gözlüğüne kalıyorlar. Bu bir ölüm halidir. Kıbrıs halkının aidiyetinin, "Türk/Elen ulusal kimlikleri içinde tamamlandığı" gibi ortalama bir varsayımla, aslında *ölü* Türk/Elen ulusçulukları tarafından varsayılmış savaş-hali-kimliklerini üretiyorlar. Buna göre, New York'taki BM Güvenlik Konseyi üyeleri, bugünkü Kıbrıs tarihi için, Kırmızıköyler'deki halk şairlerinden daha gerçek bir figürdür. Böylece, şair, yeni kurumlaşan (ve herhalde Kıbrıs, AB çerçevesinde birleşince büsbütün iktidara geçecek olan) bu karşı-tarih yazıcıları tarafından da tarihten kovuluyor. Çünkü "karşı"sı da tarihin kendisidir bir şair için.

ULUSÇULUK ÇAĞINDA KOZMOPOLİT BİR HALKIN ŞİİRİ KURUMSALLAŞABİLİR Mİ?

Kıbrıs örneğinden görüldüğü kadarıyla yukardaki sorunun cevabı, hayır.

Gregory Jusdanis, *Belated Modernity and Aesthetic Culture: Inventing National Literature* adlı kitabında şöyle der: (bu kitap her ne kadar, *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür: Milli Edebiyatın İcadı* adıyla Türkçeye çevirilmişse de, Türkçe çevirisini anlayamadığım ve oradaki Türkçeye göre düşünce üretebilme imkânı bulamadığım için, İngilizcesinden yeniden çevirip aktarıyorum).

"Kurumsal-edebiyat-yapıtları, ulusun hikâyesini anlatan metinler toplamı olarak, halk arasında bir dayanışma ortamı yaratarak, halkın kendini, birleşmiş bir ulusun vatandaşları olarak algılamasını sağlar. Ama bu kurumsal-edebiyat-yapıtları, sadece ulusal kimliği temsil etmekle kalmaz, halka, ulusçuluğun değerlerini aşılayan yapıtlarıyla ulusçuluğu üretir... [Edebiyat yapıtları] ancak bir bağlam içinde varolabilir. Dolayısıyla, diyelim ki Joyce ile Kavafis'in kurumlaşmış İngiliz ve Elen edebiyat yapıtları arasına katılmasını tek başına incelemek yeterli sayılamaz. Birey olarak yazarların kabulüne imkân veren edebiyat hareketlerini yarattığı için, modernizmin ulusal kültürde kurumlaşmasını analiz etmek daha önemlidir... 'Yüksek edebiyatın' ulusal kurumlaşmasına ait metinler toplamı olarak kurumsal-edebiyat-yapıtları, söz konusu cemaatin kendi masalını anlattığından dolayı, korunmaya ve gelecek kuşaklara aktarılmaya değer görülür... Ve ulusal kültür diye bir şeyin meydana getirilmesinde oynadıkları önemli rolden dolayı, kurumsal-edebiyat-yapıtlarındaki metinlere özel ayrıcalıklar verilir. Onlar, [edebiyatta] en ciddi değerlendirmelere konu edilir ve böylelikle unutulmaları, yitip gitmeleri önlenmiş olur." (s.49-52).

Varacağım sonuç şu : İlkçağ ve ortaçağın çok-dilli, çok edebi gelenekli kozmopolit şiir mirasını devralan, Hıristiyan-Müslüman Kıbrıs toplumları arasında, yakınçağdan beri süregelen "Cemaati Belirsiz Şiirler" (ve aslında bütün bir melez "Eski

Kıbrıs Şiiri" birikimi) resmiyet kazanmış hiçbir ulusal cemaat tahayyülünün hikâyesini anlatmadığına göre korunması gerekmiyor. Tersine, Kıbrıslılar, kendilerini Elen/Türk ulus-masalı içinde düşlemekteyken, uykularını kaçırabileceği için unutturulması, gelecek kuşaklara taşınmaması gerekiyor.

İşte, aynı nedenle, modern Kıbrıslırum ve Kıbrıslıtürk şairler, ancak Elen ve Türk ulusal kimliğinin oluşturucusu olan folkloru, dini, mitolojiyi kullanabiliyorlar. Kıbrıs bayrağı açanlar bile, esasen "anavatanlara" ait Eski Elen ve Anadolu mitologyalarından besleniyor. Çünkü ancak bu şekilde, Elence ve Türkçe dillerindeki kurumsal-edebiyat-yapıtları arasına katılabilecekleri bir bağlam elde edebiliyorlar. Ne var ki, ideolojik Türk/Elen ulusal-kimlik özdeşleşmesine rağmen, Kıbrıs toplumlarının kendi günlük hayatları içindeki kültürleri hâlâ başka telden çalıyor. O yüzden de, tamamen dahil olamadıkları bir ulus-masalının sözcüsü olamıyorlar ve *olamayacaklar.*

Çünkü, kozmopolit bir Kıbrıs şiirinin, Yunanistan'daki edebi söylemlere göre bir bağlamı yok. Ulusçuluk çağından bu yana, tek bir Kıbrıslırum şiir kitabının, Elen dilindeki kurumsal-edebiyat-yapıtlarına ciddi biçimde katılamayışı işte bu yüzdendir. İlkçağdan itibaren, 2700 yıl boyunca Kıbrıs'tan dikkate değer şair, yazar, kültür ve düşünce insanları çıktığı göz önünde tutulursa, yakınçağdan sonra Kıbrıslı edebiyatçıların marjinalize edilmesi, ancak modern ulusçuluğun merkeziyetçi-tekçi mantığıyla açıklanabilir. Aynı zamanda, "anavatan" uluslarının kuramsal-edebiyat-yapıtları arasına dahil edilmelerinin, olsa olsa azlık (minör/marjinal), çevre (periferi) durumunu kabullenmellerine ya da melez Kıbrıs kökenlerini örtbas etmelerine bağlı olduğunu gösterir. İyimser bir ihtimalse, Kıbrıs-Avrupa bağlamına ve çok-kültürlü söylemlere dayanarak, Elen/Türk ulusal şiir kurumlarına *rağmen* bu dillerin şairi olabilecek bir donanıma, bir yeteneğe sahip kimselerin ortaya çıkabilmesidir.

Yukarıda, Türkçe çevirisini kullanmaktansa, İngilizcesinden yeniden çevirdiğim Gregory Jusdanis'e ait alıntı vesilesiyle fark ettiğim, çeviri sürecindeki bir bağlam kaymasından, bir konum kaymasından söz edeceğim. Anılan kitap, Türkçeye, sanki yazılmasına yol açan sorunsal (bağlam) dışında aktarıl-

mış gibi bir izlenim veriyor. Çünkü, okura, Türkiye'deki ya da Türkçe edebiyattaki benzeri durumları çağrıştıracak canlı (bağlamlı) bir dili yok. Okurun düşüncelerini Türkçe üretebileceği, çıkarsamalarda bulunabileceği açıklayıcı sözcükler, kavramlar dışında, bir "bağlamsızlık" içinde duruyor. Elbette bu ne çevirmenin ne de çevirtenin günahı, ama doğrudan doğruya Türk edebiyatı ve diline egemen söylemlerden doğmuş bir açmaz. Birçok okur, muhtemelen o kitabı, Batı'daki entelektüel tartışmalardan haberdar olmak için, soyut bir kuram kabilinden okuyacak. Bu Sunuş yazımda, "kurumsal-edebiyat-yapıtları" demeyi yeğlediğim "kanon"un (canon), gerçekte 1960 Dönemi öykü ve romanlarından, 1980 Sonrası şiir ve eleştirilerine kadar bütün bir "Çağdaş Türk Edebiyatı"nı değil de, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına ait resmileşmiş yapıtları kapsadığını tasavvur edecekler muhtemelen. "Minör" kavramı ise, herhalde toplumsal-kültürel bir tarihe sahip "Azlık"a değil, "çılgınca davranan marjinalcilere" tekabül edecek! Aslında kitabı yayımlayan yayınevinden tanıtan kitap dergisine kadar, günümüzdeki bütün bir Türkiye edebiyat kurumunun "İcad Edilmiş Milli Edebiyat"ın, yani "Çağdaş Türk (Ulusal) Edebiyatı"nın ta kendisi olduğu düşünülmeyecek.

Madalyonun öbür yüzünde ise, "çevresel" denen "periferi" edebiyatları gibi, Kıbrıslırum şiirinin de giderek kendi kendini "taşralı" bir kurumsallaşma içinde yeniden üretmesi var. Bu koşullarda, isteseler de Kıbrıslırumcasını ve Ada'nın kozmopolit şiir geleneğini, "Yüksek Edebiyat" adına zor kullanabilirler. Dünyamız, ulus-devlet ideoloji ve kültürlerine göre hizaya girmişken, uluslar*arası* edebiyat hiyerarşisi kadar, kendi "ulusal" dillerindeki hiyerarşiyi de zor bozabilirler.

Türk/Elen dillerindeki kurumsal-edebiyat-yapıtları içinde asli bir yer bulmakta zorlanan Kıbrıs kökenli yapıtların karşılaştığı bu durum, aslında, Türk/Elen uluslarına tam anlamıyla dahil olmadıklarından dolayı bir cezalandırma değil mi? Tıpkı, yıllardır hiçbir yere varamadan süren milliyetçi savaşların ve savaş statükosunun da Kıbrıs halkının cezalandırması sayılabileceği gibi... Herhalde Kıbrıslılar, ulusçuluk çağını, ulus olamadan, dolayısıyla ulusal edebiyat yaratamadığı gibi, bir başka

ulusal edebiyatla da bütünleşemeden geçirmiş halklardan biridir. Uluslaşamamış kozmopolit bir halkın kendi başına bir ülkede yaşaması, üstünden edebiyatını kurumsallaştırması bu çağın sınırları içinde olabilecek, hatta düşünülecek bir iş değil ya!.. Madem ki, ne kendileri bir Kıbrıslı ulus olabilmişler, ne de Türk/Elen ya da bir başka ulus-devletle bütünleşebilmişler; öyleyse onlara, milliyetçiliğin de, dinin de, şairliğin de öğretilmesi gerek. *Tıpkı iyi(ce) ulus olamamış Lübnanlılara, Yugoslavyalılara öğretildiği gibi...*

(İtaliği koyuş nedenim şu: Birincisi, Kıbrıs, kozmopolitliğin bedelini ödemek konusunda da özgün değil, örneğin Yugoslavya, Lübnan gibi ülkelere benzer. İkincisi, 1960 Cumhuriyeti'nden beri Avrupa'ya dahil ayrı bir ulus-devlettir Kıbrıs, dolayısıyla Türkiye'deki azınlıklara değil, Yugoslavya, Lübnan gibi ülkelere benzer).

Bunca sözden sonra şunu da söylemeliyim: Diğer antoloji ve deneme kitaplarım gibi, *Eski Kıbrıs Şiiri Antolojisi*'ni "mecburen" hazırladım. Ve sanırım, biraz da bu durumu sorgulamak için hazırladım. Kıbrıs'tan çıkan edebiyat yapıtlarına, bir "kimlik" değil, Türkçe ve Elencede hiç değilse dolaşıma girebilecekleri kadar bir *bağlam* kazandırabilmek arzusuyla belki de... Başka bir Türkçeyle/Elenceyle, başka hikâyeler anlatan Kıbrıs kökenli bir yapıtın, gökten zembille inmediğini, "anavatanların" ulusal-edebi söylemiyle örtüşmese de, kendine ait anlamlı bir kültürel, tarihsel, toplumsal bağlamı bulunduğunu gösterebilmek dürtüsüyle... Sanırım.

Şiir, kimlik politikalarının aracı olmaktan çok daha fazla bir şeydir. Ama, Elen ve Türk dillerindeki ulusal edebiyat kurumları, hâlâ 18. yüzyıldan kalma "uluslaşma" meseleleri çerçevesinde şiir okutturuyor. Hele benim çocukluk ve ilkgençliğimin geçtiği yerlerde ve zamanlarda, şiirin adı bile kolektif kimlik bildirimine göreydi "Vatan-şiiri", "milli-şiir", "yurtsever-şiir", "halk-şiiri", "toplumcu-şiir" Dolayısıyla, hem *Kıbrıslıtürk Şiiri Antolojisi*'ni hem de *Eski Kıbrıs Şiiri Antolojisi*'ni

hazırlarken en çok gündeme getirdiğim konu, en çok kaçmak istediğim bu konu oldu. Ancak Tekçi-merkeziyetçiliği ölçüsünde baskıcı olan ulusal kimlik politikalarıyla hesaplaşmayı bitirdikten sonradır ki, "keşke onu *yok* sayıp başka şeyler yazsaydım" diyebildim!

Ama bunca yıldır şiir, dil, edebiyat ve kozmopolit kültürler üstüne sorduğum soruların, bana, şiir sanatına ilişkin cevapların yanı sıra şairliğe ilişkin ipuçları da verdiğini az çok öğrenebildim: Yaptığı işlerdeki mizahi yanı göremez olup kendi eylemine büyük bir ciddiyetle bakan bir kişinin, karşı çıktığı edebiyat-kültür politikalarını, *onların* muhalifi sıfatıyla yeniden üretmesi işten bile değil. O nedenle, altını bu kadar çizdiğim Elen ve Türk milliyetçilikleri, umarım, olduklarından büyük, sanki hiç değişmeyecek şeylermiş gibi algılanmaz. Ve ulusçuluk çağında Kıbrıs'ta yaşayanlara bin türlü felaket getirmiş "anavatan" milliyetçiliklerine tepki duyan Kıbrıslılar da, aslında ulusçu söylemin özüne ilişmeyen bir Kıbrıslılık karşı-söyleminden medet ummazlar... O yüzden, bırakın kaba bir milliyetçiliği, ama kendini ulusal söylemlerden arınmış (ve "kimlikler üstü"!) zanneden birçok *Türk yazarın*ın bağlandığı Azra Erhat'lar türü yurtseverliğin de tersine gidiyorum. "Buram buram Kıbrıs kokmak" yerine Ada'nın *kozmopolit* karakterini vurgulamakla yetiniyorum. Belki böylece, "mümkün olduğunca şiir kokan" bir antologyaya ulaşabiliriz.

Kuşkusuz, poetika kaygıları, şiirsel estetiği tanıyıp tadına varma arzusu bir şair için her zaman esastır. Kaldı ki bu antoloji, uzun yıllar kendi şiirim için yaptığım kaynak araştırmalarından ortaya çıktı. Dolayısıyla, şiirimin dayandığı hayatalanıyla, kültürel çevreyle, kişisel deneyimlerle bağlantısını inkâr edemem. Ama asıl niyetim şiirin ne olup olmadığını anlamaya çalışmaktı. Zamanımızda yazılan şiirin derinlerinde yatanı, eğer kalmışsa görülememiş yanlarıyla görebilmek ve böylece, şiir tarihini daha anlamlı biçimde yeniden değerlendirebilmek... Hem kendim hem de hayatında şiir olan başka insanlar için.

Mehmet Yaşın
Londra, Aralık 1998

Birinci Bölüm
İlkçağ ve Mitolojik Dönem Şiiri

FENİKE VE ASUR ŞİİRİ

YAZITLAR, SUNGULAR

Anonim (MÖ 9. yy.)

ADI SİLİNMİŞ BİR FENİKELİ'NİN MEZAR TAŞI*

Burada bir mezar var
sakın yaklaşmasın gelip geçmekte olan.
[Benimle ne altın gömüldü, ne de değerli bir şey
yalnız yatıyorum mezarda bir tek giysimle beraber.]
Ve çürüyorum...
Uzak dursun mezarımı açmayı aklından geçiren.
Baal'm kollarında yatıyorum, Edom'un kucağında
ve diğer Huzur Elçilerinin.

Adı:

Şairi Belirsiz (MÖ 9. - MÖ 8. yy. ?)

BAAL'A SUNGU

Ben, Kartihadast'ta hüküm süren
ve Sidonluların kralı Hiram'a hizmet eden:
Ürettiğim ilk bronzu, şu seçilmiş kabı
Efendimiz Lübnanlı Baal'a adadım.

* Yael Navaro-Yaşın'la, İbraniceye akraba Fenike dilindeki orijinaliyle karşılaştırmalı olarak Fransızcadan çevirildi. Köşeli parantezdeki yazı silinmekle beraber, Lübnan'daki benzeri yazıtlara bakarak, söz konusu iki dizenin yer aldığı tahmin edilebilir.

Şairi Belirsiz (MÖ 707)

KARTİHADAST ANIT-YAZITI

–Asur Kralı II. Sargon'un Kıbrıs zafer yazıtları–

I
Kıbrıs'ı denizde bir balık gibi avladım
yedi günlük yoldaki Ya diyarının
Yedi Kralını da buyruk altına aldım...

II
Yatnana'da, Ya'nın Yedi Kralı,
onlar ki yedi günlük bir yolda
güneşin battığı denizin ortasındadırlar,
ve o diyarların adı Ay-tanrı zamanlarından beri
Asur ile Babil'e hükmeden
kral atalarım tarafından duyulmamıştı
ama kulaklarına çalınmıştı uzaktan.
Denizler ortasında, Kıbrıs'ın Yedi Kralı,
Kalde'den Hitit diyarına kadar
yaptığım işlerden cesaretlerini kaybettiler
ve bana teslim oldu yürekleri.
Altın ve gümüş ve akağacından eşyalar
ve tahta sandıklar içinde
memleketlerinin türlü mahsul ve ustalığını,
Babil'e huzuruma getirip sundular,
ve ayaklarımı öptüler.

III
Ve ben, bu yazıtı hazırlattım,
kraliyet armamı üzerine kazıttım,
Efendilerim, ulu tanrıların şanını yazdırdım,
ve kendi adıma onların karşısına diktirdim.

Şairi Belirsiz (MÖ 8. - MÖ 5. yy. ?)

ALASYA KRALININ YÜKSELİŞİ

Kralın otuz beşinci yıldönümünde:

Kurucu kralın oğlu
Kral yükseliyor
sürüyor yükselişi...

Anonim (MÖ 8. - MÖ 5. yy. ?)

KİTHERA'DAN İKİ MEZAR TAŞI*

I
Bu yoldan geçen yolcu
bir insan yatıyor burada,
basıp da geçtiğin şu toprakta.

II
Kim olursa olsun [burdan geçen kişi]
ister kral olsun, isterse herhangi biri
sakın açmasın mezarımı!
Çünkü altın yok benim üzerimde.

* Yael Navaro-Yaşın'la, İbraniceye akraba Fenike dilindeki orijinaliyle karşılaştırmalı olarak Fransızcadan çevirildi. Köşeli parantezlerdeki silinmiş sözcükler, epigrafı çözümleyen arkeologların görüşleri dikkate alınarak eklendi.

Şairi belirsiz ya da Anonim (MÖ 8. - MÖ 5. yy. ?)

KURRİLİ BEKRİ'NİN YAZITI

Ve Sidon'dan gelen
Kurrili Bekri
şimdi burada yatıyor...

Şairi belirsiz (MÖ 8.-MÖ 5. yy. ?)

İDALİON'DAN ANAT'A SUNGU SÖZLERİ

Anat tapınağına sungular sunuyorum.
Melkart'ın hizmetindeki...
Babil tanrılarına sungular...
Lamed... Belit... Kutsal Kral-tanrıya...

Şairi belirsiz (MÖ 4. yy.)

MELKART'IN SESİ*

Genç adam
kendini Melkart'a adadı
sesini işitti onun,
kutsandı.

* Yael Navaro-Yaşın'la, İbraniceye akraba Fenike dilindeki orijinaliyle karşılaştırmalı olarak Fransızcadan çevrildi.

Şairi belirsiz (MÖ 4. - 3. yy. ?)

PAPHOSLU ASTARTE İÇİN*

Şu sunak yerini kurdum
Paphoslu Astarte için.

Ben, Paphoslu Astarte'ye
Kadın saçından bir lüle sundum.

Peram (MÖ 370 - 310 ?)

YILIN HER AYINDA LAPTA'YI KORUYAN TANRILARA

Ben, Gestartoğlu Peram.
Lapta'da, [kutsal krallık] diyarında
tanrılara tapanların kılavuzuyum ve yol göstericisi
günahtan arınmak için adak kesenlerin.

Akram ayının on üçüncü gününde, kralın 13. yılında.
Narnaka'yı bekleyen efendim Melkart'ın
görüntüsünü yansıtan adanmış-heykelini diktirdim.
Hatırlansınlar diye, Laptalı kralımız Prakhippos
ve kraliyet-soyundan kral Demonikos.
Sen kutsa ve koru varımı yoğumu, ey Melkart!

* Yael Navaro-Yaşın'la, İbraniceye akraba Fenike dilindeki orijinaliyle karşılaştırmalı olarak Fransızcadan çevrildi. Bütün çevirilerde esas alınan, hem O. Masson ve M. Sznycer'in, hem de A.M. Honeyman'ın çözümlemeleridir. Yukarıdaki yazıt, A.M. Honeyman tarafından, ikinci beyitte görüldüğü gibi farklı çözülmüştür.

Mattan ayında, Lapta kralı Brekşemes'in 3. yılında.
Ben, Peram, efendim Melkart için
tam altı gümüş kupa sundum.
İçi, ağırlığınca yarım-ölçü mina parasıyla dolu
ya da ellibeş bütün ile bir çeyrek drahmi.

Ve ardından aynı yılın Karar ayında.
Ben, Peram, Lapta'da, kendi tapınağında,
bu sefer efendim Osiris'e
altından bir lamba getirdim, ağırlığı on tebakim tutan
ya da sekiz litre kadar basan.

[İlkbaharın ilk] ayında, aynı kralın 15. yılında.
Ben, Peram, Lapta'yı bekleyen tanrıça Astarte'nin yüzü
görünsün diye tapınağından bize,
bronzdan bir heykelini diktirdim babam adına
hanımefendime adadım onu, güzel Astarte'ye.

[... gününde ... ayında ... yılında.]
Yine hanımefendim Astarte'ye sundum,
elli üç litre ağırlığındaki altın işli bir [sunguyu,
sayısız kabı, her biri bir başka] gümüş işi
ve binbeşyüzbeş [adet sikkeyi...]

Ve [... aynı kralın son] yılında.
Ben, Peram, adanmış-anıtlar diktirdim
Lapta'da, Babil tanrılarına.
Onlar ki, kutsal tapınağında durur Lapta şehrinin.

ESKİ ELEN ŞİİRİ

DESTANLAR

Stasinos (MÖ. 7. yy. ?)

KIBRISLI DESTAN

III
O zamanlar öyle bir zamandı ki, insansoyunun sayısız tohumu
serpilmiş olsa da dört bucağa ve sınırsız olsa da Yer'in bağrı,
birer yüktüler artık. Ve buna üzülen Zeus
akıllıca bir karar aldı, hafifletmek için
her-şeyi-doğuran Yer'i bunca kalabalıktan,
o büyük savaşı kızıştıracaktı Troya'da
ve ölümün ölçüsüz ağırlığıyla hafifletecekti Yer'in ağır yükünü.
Böylece Troya'da ölüme gitti nice yiğit ve öldü nicesi
öyle istedi diye Zeus.

VI
Sonra Zarafetler ile Saatler'in biçtiği bir elbise
giydirildi Aphrodite'ye, sevinçli çiçekler içinde renklendi,
o çiçekler ki, ilkyaz onlarla giyinir, tıpkı Yarı-tanrıçalar gibi
çiğdemler ve sümbüller ve menekşeler içinde,
en gözalıcı güller, bütün güzelim güller
ve al horozlâlesi ile nergisin tanrısal taçyaprağı içinde...
Bu öylesine güzel bir elbiseydi ki,
hoş kokularını alıp götüremezdi kış bile.
Sonra güzel gülüşlü Aphrodite ile ona eşlik edenler,
hizmetindeki Tanrıçalar, Zarafetler ile Nympha-Perileri,
saçlarını çiçeklerle süslediler yatağa serilmiş nakışlı bir örtü
[gibi
billur sesleri ise hoş bir şarkı çağırıyordu,
Dağ'a doğru saçılan bir şarkı, bin-pınarlı İda'ya.

VII
Kastor ölümlüydü ve onun alnına-yazılandı ölüm
Polydeukes'in Kaderi ise ölümsüzlüktü.

VIII
Eleni'nin mucizesi, üçüncü çocuk doğdu.
Güzel-saçlı Nemesis hayat verdi Zeus'tan olma kıza
oysa ki zorla teslim olmuştu O'nun baştançıkarıcı aşkına.
Tanrılar-kralı Kronosoğlu kovaladıkça kaçıyordu Nemesis,
O ise daha da hırsla düşüyordu avının peşine, daha da
eziyet ediyordu Tanrıçaya duyduğu utanç ve öfke
böylece daha hızla kaçıyordu gözünün gördüğü yere,
kâh kıraç-topraklara, kâh hasat-vermez-denizlere...
Ama Zeus kabaran sonsuz şehvetiyle sürdürüyordu aramayı.
Şimdi Nemesis küçük, çevik bir balık son sürat yol alan
en derin denizlerin dalgaları arasında,
Okeanus'un akıntısıyla uzaklaşıyor Yer'in en ucundan da öteye
veya aniden bitiyor burda, döndüğü şu bereketli-toprakta,
kılıktan kılığa girerek, kâh ejderha, kâh vahşi beygir,
kaçıyor peşine düşenden, belki O'nu atlatabilir diye.

X
Ve arzulandığı kadar rüzgârla ve gemlenmiş bir denizde
Isparta'dan İliyon'a vardı Aleksandros,
üç gün üç gece çarçabuk bir deniz-yolculuğuyla
Eleni'yi de getirip beraberinde.

XI
Derken Aphidnae açıklarında, Theseus
Aleko'yu öldürdü ansızın canlanan bir çarpışmada, barbarca
güzel-saçlı Eleni uğruna...

XII
Çevik bacaklarına güvenerek Lynkeus
bir hamlede Taiyetos Dağlarına sıçradı, yamaçlarına doğru
tırmandığı yüksekler yükseği doruktan...
Ve Tantalosoğlu Pelops'un adası üzerinden,
dört bir tarafa şöyle bir bakış atıp ta öteleri gözetledi.
Ve üstünde-hayırlarla-doğan yiğidin
dehşetengiz bakışlarına yakalanmakta gecikmedi Onlar,
bir meşe ağacının kovuğundaki Kastor, atların-tımarcısı
yanında ödüllerle-taçlandırılmış Polydeukes.

XIII
Bir parçacık Tanrısal şarap, Menelaos,
her şeyden daha iyi gelir tasalarımızı yatıştırmaya.

XV
Böylece yeyip içtiler bütün bir günboyu
kendi evlerinden hiçbir şey getirmeden,
çünkü Agamemnon hazır etmişti her bir şeyi önceden.

XVI
Nasıl kestirebilirdim ki acıyı, nasıl anlayabilirdim...
Ve şimdi nasıl da acı doluyum Akhilleus'un benzersiz-ulu-ruhu
[için,
ki onu öyle çok seviyorum, onu öyle çok sevmiştim...

XX
Her ne ise Zeus'un kirli işleri, hem bu, hem de diğer hepsi
utancı sizindir ey insanlar!
Bunu itiraf eden tek söz çıkmasa da ağzınızdan, biz gene de
[biliriz
O'nun saldığı korkudur yaratan utanılası işlerinizi.

XXI
Ve kadının O'na duyduğu aşk, korkunç bir ejderha
getirdi dünyamıza: Gorgonlarsoyu, Okeanos'un derin
[girdabında
sarp Sarpedon adasını mesken tuttu.

XXII
Akılsızın tekidir sadece babayı öldürüp çocuklarını bırakan.

KEHANETLER

Euklos (MÖ 8. - MÖ 7. yy ?)

KEHANET

Ve sonra üstünde-hayırlarla-doğan,
yüce mi yüce bir şarkıcı gelecek yeryüzüne
denizin suyuyla yıkanan Kıbrıs'ta
onu, seçilmişler seçilmişi Themisto doğuracak,
Salamis'in bereketli-toprağından uzak
yapayalnız, kıraç mı kıraç-topraklarda
ürünü göverecek verdiği tohumdan.
Derken yol alacak ulu Elenler-diyarına
ardısıra Kıbrıs'ı bırakıp dalgaların sırtında...
Kara Kader-iplikleriyle bağlı yazgımızı anlatan
ilk kutsanmış şarkıyı o çağıracak,
ve böylece, yaşı ilerledikçe yaşlanmayacak
ölünce ölmeyecek.

Kurionlu Kleon (MÖ 4. yy. ?)

BİTİRİNCE*

[....]

Ve bunu bitirince, sürü sürü toplandı
Gorgofonos'taki güçlü kuvvetli foklar...

* Vulla Horanas'la Eski Elenceden çevrildi.

Solili Kastorian (MÖ 4. - 3. yy. ?)

PAN'A ÖVGÜ*

Sen, kara kışın saldırısına uğramış Arkadya diyarında
yaşayan sevgili Pan,
güzel sözlerimle, bilgelik dolu sanatımla öveceğim seni.
Ve bilge olmayanın hiç anlayamadığı
şarkılar besteleyeceğim sana,
melodilerinden bal damlayan sen müziksever avcıma...

TANRI MİSAFİR*

Bir güneş yüzlü, soylu bey
seni onurlandıracak, Tanrılara özgü usulleriyle.

Şairi belirsiz (MÖ 7. - MÖ 1. yy. ?)

GOLGOİ'DEN BİR LEVHA

Boşver, her şeye. Efendim, keyfe bak.
Arzularımız ne olursa olsun,
kısmete kaza bela da düşebilir diye düşünüp
yapamayacağımız şeyi önceden kestirmek en bilgece yol.
Tanrıları hesaba katmalıyız bir defa, neden dersen
insanoğlunun tuttuğu hesap-defterleri değil
onların kurduğu düşüncelerdir hepimizi yöneten.

* Vulla Horanas'la Eski Elenceden çevirildi

SATİRİK ŞİİRLER

Kurionlu Ermias (MÖ 3. yy. ?)

AYAKLI-DİZELER

Dinleyin, Sityalılar, siz laf ebesi tüccarlar,
bütün sözleriniz ikiyüzlü yalan.
Siz ki, bir şölen sofrasına kurulsanız
yeyip yutarsınız tek başınıza
bilgece davranana hiçbir şey bırakmadan,
ama bu yaptığınızla suçüstü yakalanırsınız,
verdiğiniz o vaazların tersine.

Sopatros (MÖ 3. - 4. yy. ?)

GALATYALILAR

Bu milletin âdetiymiş, bir yeri fethettiler miydi
ilk iş tanrılara kurban etmek
toplayabildikleri kadar savaş esirini.
Galatyalılar gibi tanrılara söz veriyorum ben de,
yakacağım sunaklarında üç diyalektikçi feylozofumuzu.
Duyduğuma göre oldukça edebi konuşuyormuşsunuz,
ciddi bir ilgi gösteriyormuşsunuz felsefeye,
üstelik de dayanaklıymışsınız ve de pek cesur!
O yüzden sizi yakmak istemem öyle bir çırpıda, hemen.
Önce hafif dumanda tütsüleyeceğim,
bakalım o pek bilmiş vaazlarınızda
dediğiniz kadar var mısınız diye.
Ve ateşte pişme aşamasına yaklaştığınızda

titremeye kalkışırsa içinizden bir zat-ı muhterem
onu Zenoncuların Efendisine bırakacağım
ki bir başka ülkeye postalasın hemen –
Çünkü, beklenen sağduyuyu göstermek yerine,
kanıtlamış sayılacak o, düşüncesinden kuşku duyup
sendelediğini, titremek suretiyle.

BAKHİ

Tunç bir heykelin yüzüne bakamazdım
o, mercimekli ekmeği yerken.

Ve flüt bir hava çalmaya başlardı birden.

[....]

İYİ-ÖĞÜT(ÜN)-TANRI-BENZERİ-ÖLÜMLÜ(SÜ)

Dur burada, çünkü ansızın kulağa çalar o melodiler
ve hiç de zor değil bir flütün sesini ayırt edebilmen.

BIYIK HİZMETİ

Nasıl olur da Barbarların Musa'sına çaldığın iki telli lir
senin eline yakışmış görünür böyle, bir ikilikte?..

BOKBÖCÜSÜ

Baharatlı, tuzlu sirkeye yatırılmış
şu bir parça domuz rahmi, aman aman fazla pişmesin.

SILFAI

Fazlaca haşlanmış bir parça domuz rahmi yersen
acılı sedefotu suyuna banıp... bu, sana fazladan bir acılık.

ORESTES

Çürümüş bir balık aldın gümüş tabaktan.

HAYVANLARDAN ESİN (FABULIS INCERTIS)

Arının balı tatlı olur, uykusu
sabah vakti teselli verir,
akşamdan kalıp hâlâ susuzluk çekenlere.

YAZITLAR, SUNGULAR

Sopatros (MÖ 3. - 4. yy. ?) (DEVAM)

ÖLÜYE SUNGU

İşte burada, İthake'nin Odysseus'u,
başdöndüren mercimek tütüsünün yanında.

Cesaret, ruhum!

Şairi belirsiz (MÖ 8. - MÖ 1. yy. ?)

MARİON'DAN MEZAR TAŞI

Ey geçip giden yolcu,
yazık, benim için bitti hayatın yolu.
Ve şimdi görüyor musun ne kadar acı bir son
ne kadar da amansız ve haince.
Savurdum bütün ömrümü
yabancı denizlerde, zavallı ben
tükenene kadar incecik Kader-ipliğim
yaşadım geminin bir köşesinde.
Önceleri karıcığımdı en büyük sevincim
ama Alnına-yazılanlar ve yıllar onu uzaklaştırdı
benim için duyduğu derin endişelerden
ve yoksun kaldım şefkatli varlığından.
Oğlum öldü işte, Keres
mezarında tutar onu
kederle doluyum yitirdiğimden beri yavrumu...
Karabahtını Kaderler verdi.

Şairi belirsiz (MÖ 4. yy. ?)

NİKOKREON YAZITI

Ben Argos'un Pelasgianların evladı
Pinytagoras babam,
o ki Aekoslara kadar uzanmaktadır soyu.
Benim adım Nikokreon,
ecdadımı besleyen ve beni bir kral olarak büyüten
şimdi yatmakta olduğum bu kutsanmış-toprak
Tanrılara-denktir benim için.

Şairi belirsiz ya da Anonim (MÖ 5. - MÖ 1. yy. ?)

AMATHUS'TAN BİR MEZAR TAŞI

Burada yatıyor İdazigos, Halikarnas'tan,
savaş-tanrısı Ares'i seven Aristoklesoğlu.
Onu buraya terketti Yazgısı.

İkinci Bölüm
Ortaçağ ve Hıristiyanlık Dönemi Şiiri

ROMA VE BİZANS ORTODOKS ŞİİRİ

DİNSEL METİNLER

Yosef Levi Barnabas (MS ? - 75)

BARNABAS İNCİLİ (APOKRİFA)

50. Bâb: Başkasını Yargılamak

"De bana, ey başkaları hakkında hükümler veren adam, bütün insanlar aynı çamurdan yoğrulmuş, bilmez misin? Tanrı dışında hiçbir şeyin mükemmel olmadığını bilmez misin? Öyleyse, her insanda yalancılık ve günahkârlık var. Bana inan ki, ey hükümler veren adam, eğer bir hatasından dolayı başkasını yargılıyorsan, senin kalbin de aynı şekilde yargılanmalı.

Ah, ne kadar tehlikeli bir şey yargılamak, ah, kaç kişiler helâk olmuştur yanlış yargılar yüzünden!

İnsanın kendinden daha değersiz olduğuna hükmetti Şeytan, Yaradanı Tanrıya isyan etti ve benimle konuşmalarından öğrendim ki, tövbe de etmedi; ve bizim ilk ebeveyinlerimiz de, Şeytan'ın sözü iyi diye hüküm verdiler ve Cennetten kovuldular ve böylece, kuşaklar boyu bütün soylarını da sürgünlüğe mahkûm ettiler. Size söylüyorum, işte, bakın, huzurunda durmakta olduğum Tanrı sağ ve diridir ve bütün günahların babası yanlış hükümlerdir. Doğrusu şu ki, kimse kendi iradesi dışında günah işleyemez ve kimse kendi bilmediği şeyi başkasına dileyemez.

Günaha değerli ve sevaba değersiz diye yargıda bulunan ve böylece sevabı reddedip de günahı seçen o hüküm sahibi günahkârlara yazıklar olsun! Ve hiç kuşkunuz olmasın ki, o kişi, Tanrının dünyayı Yargılama Günü geldiğinde katlanılamaz bir ceza çekecektir.

Ah kaç kişiler helâk olmuştur yanlış yargılar yüzünden ve kaç kişiler helâk olacaktır daha!

Firavun, Musa ile İsrailoğulları kavmi için dinsizdirler diye hüküm vermişti. Saul, Davud'un ölüme layık olduğuna hükmetmişti. Ahab ise, İlyas hakkında hükümlerde bulundu ve Nabukatnezar, yalancı tanrılara tapınmayan üç çocuğu yargılayarak aynı şeyi yaptı. Ve sonra iki büyükler

Susannah'ı yargıladılar ve putatapıcı önderlerin cümlesi peygamberleri yargıladılar.

Ah, Tanrının azametli hükmü! Yargılayanı helâk eder, yargılananı kurtarır.

Ve ey insanoğlu, sen bu dünyanın acelesi içinde değilsen, ne diye suçsuz kişi hakkında hükümlerde bulunursun? İyilerin, yanlış hükümler yüzünden, nasıl da yıkıma uğradıklarını, onu, Mısırlılara satan Yusuf'un kardeşleri ve kardeşlerini yargılayan Harun ile Musa'nın kızkardeşi Miriyam göstermediler mi? Ve Eyüb'ün üç arkadaşı, bir suçu yokken onu yargılamışlardı. Davud ise, Mefibeset ve Uriyah'ı yargıladı ve Sirus, Danyal arslanlara yem olsun diye hükümde bulundu ve de daha pek çokları aynı nedenle yıkımın eşiğine geldiler.

Bundan dolayı, size şunu diyorum: Yargılamayın ki yargılanmayasınız."

Ve İsa, bu konuşmasını bitirince, birçok kimseler, hemen tövbe edip, günahlarına ağladılar. Ve onunla gelmek için her şeyciklerinden seve seve vazgeçmek istediler. Ama İsa dedi ki:

"Evlerinizde kalın ve günaha girmekten korkarak Tanrıya iman edin, ancak bu şekilde kurtulursunuz. Çünkü ben, kendime hizmet edilsin diye değil, tam tersine, başkalarına hizmet etmek için dünyaya geldim."

Ve İsa, bunları söyledikten sonra havradan ve şehirden çıkıp, ibadet etmek üzere çöle çekildi, çünkü o, yalnızlığı ve tenhalığı severdi.

89. Bâb Bağışlanmayı Beklemek

Petros dedi ki: "Kardeşimin tövbe etmesini daha ne kadar beklemeliyim?"

İsa cevap verdi: "Başkalarının seni ne kadar beklemesini istiyorsan."

Petros dedi: "Herkes bu şekilde konuşmanızın manasını anlayamaz, bize daha açık konuşun."

İsa cevap verdi: "Tanrı'nın onu beklediği kadar sen de bekle."

Petros tekrar etti: "Bunun manasını da anlayamazlar."

İsa cevap verdi: "Tövbe etmek için vakti olduğu sürece onu bekle."

O zaman Petros üzüntü duydu ve diğer havariler de üzüldüler, çünkü söylenilenin asıl manasını anlayamamışlardı.

Bunun üzerine İsa cevap verdi: "Eğer sağlam bir anlayış sahibi iseniz

ve kendinizin de günahkâr olduğunu bilmekte iseniz, kalbinizi günah işleyenlere karşı merhametten kesmeyi hiçbir vakit düşünemezsiniz. Ve ben, bu şekilde, size açık seçik söylüyorum ki, günahkâr, dişleri altında nefes alıp verecek bir ruh taşıdıkça, tövbe etsin diye beklenmelidir, çünkü Tanrı onu böyle beklemektedir."

Ve İsa devam etti: "Tanrı, 'Şu saatte günahkâr oruç tutsun, ibadet edip hacca gitsin de onu affedeyim' demedi ki. Pek çokları, bütün bu şartları yerine getirdiği halde sonsuza kadar lanetlenmekten kurtulamadı. Tanrı şöyle buyurdu, 'Günahkâr günahlarına ağlasın ve ben de ettiği kötülükleri daha fazla hatırlamayayım.' Şimdi anlamış olmalısınız."

Havariler cevap verdiler: "Aşağı yukarı!.."

İsa sordu: "Neresini tam anlayamadınız ki?"

Cevapladılar: "Oruç tutup dua eden pek çok kimsenin lanetlenmesini..."

O vakit İsa dedi ki: "Size söylüyorum, işte, bakın, münafıklar Tanrının dostlarından daha çok dua edip oruç tutarlar, ama kalplerinde iman taşımadıklarından, Tanrı sevgisi için tövbe de edemezler ve böylece lanetlenirler."

Ve işte o vakit Yohanna dedi ki: "Bize Tanrı aşkına imanı öğret."

İsa cevap verdi: "Şimdi sabah duamıza durma zamanı."

Bunun üzerine ayağa kalktılar, kendilerini suyla yıkadılar ve sonsuza kadar kutsanmış Tanrı'ya dua ettiler.

115. Bâb: Şehvet Duymak

"Bırakın, insanoğlu bana bir karşılık versin. Dünyaya ne getirmiş ki, bundan dolayı böylesine umarsızca yaşamakta? O, çıplak ve acz içinde doğdu. Bundan dolayı da, hazır bulduğu bütün bu şeylerin sahibi değil, ancak dağıtıcısı olabilir. Ve o korkunç Hüküm Gününde bunların hesabını verecektir.

İnsanı, bir vahşi hayvana çeviren şehvetten korkmalı. Çünkü düşman, kişinin kendi evi içindedir. Öyleyse, düşmanın gelemeyeceği herhangi bir yere kaçmanın mümkünü yok.

Ah, niceleri şehvet yüzünden helâk olup da gitti!

Ve şehvet yüzünden bir tufan oldular. O kadar ki, bütün dünya Tanrının merhameti önünde siliniverdi de sadece Nuh ile seksenüç yoldaşı

kurtulabildi. Şehvet yüzünden Tanrı üç lanetli şehri yerle yeksan etti ve içlerinden sadece Lût ile üç oğlu kurtulabildi. Şehvet yüzünden, Bünyamin'in kabilesi büsbütün yokoldu.

Size söylüyorum, işte, bakın, şehvet yüzünden yokolup gidenleri birer birer anlatmaya kalksam beş gün de yetmez."

James, İsa'nın bu sözlerine karşılık verdi: "Ey üstadım, şehveti işaret eden şeyler nelerdir?"

İsa cevap verdi: "Şehvet, gem vurulamaz bir aşk arzusudur, o insanın aklını başından alır da ne zihin, fikir bırakır ne de bilinç ve duyguların sınırını aşar şehvet... O kadar ki, insan kendini bilemez de nefret etmesi gerekeni sever.

Bana inanın ki, insanoğlu, Tanrı verdiği için değil, sahip olmak için her şeyi böylesi bir şehvetle severse, fuhuşa düşer; çünkü Yaradıcısı ile birlikte olması gereken ruhu, Yaratık ile birleşir de düşer.

Ve işte Tanrı, İsa'ya peygamber vasıtasıyla ağlayarak der ki: 'Sen, pek çok âşıklarla meşk ettin, gene de bana dön, seni kabul edeceğim, dön.'

Ruhumun huzurunda durduğu Tanrı sağ ve diridir ki, eğer insanın kalbinde içten içe bir şehvet olmasa, dışta da işaretleri olmazdı. Çünkü kök giderse ağaç ölür.

Ve bundan ötürü insan, Yaradıcının verdiği kendi kadınıyla yetinsin, başka kadınları unutsun."

Andreas karşılık verdi: "Ama insan, yaşadığı şehirde o kadar çok kadın varken nasıl unutsun?"

"Ey Andreas, şehir dediğin, her çeşit kötülüğü emen bir süngerdir."

203. *Bâb: Yerüşalim Şehrinin Lanetlenişi*

Ey sen, sert yürekli, sapkın fikirli şehir! Seni kendi kalbine çevirsin ve tövbe edesin diye sana hizmetkârımı gönderdim; fakat sen, ey çürümüş, bozulmuş şehir!.. Senin için İsrail'e, Mısır'a ve Firavun'a yaptıklarımın hepsini unuttum ey!.. O, senin hasta vücudunu iyileştirsin diye defalarca ağlarsın da, günahkâr ruhunu iyileştirmek isteyince onu öldürmenin yollarını ararsın.

Lanetleyip de cezalandırmadığım bir tek sen mi kalacaksın? Sen sonsuza kadar yaşayacak mısın? Ve bu gururun, seni benim elimden kurtarabilecek mi sandın?

Hayır. Hayır. Kesinkes hayır. Çünkü karşına ordusuyla birlikte prensler çıkaracağım ve seni kuvvetle sarsacaklar ve seni onların eline öyle bir teslim edeceğim ki, gururunla beraber dosdoğru Cehenneme düşeceksin.

Yaşlıları ve dulları bağışlamayacağım. Çocukları bağışlamayacağım. Seni, bütünüyle kıtlığa ve kılıca terkedeceğim. Hakaretlere boğulacaksın. Ve üzerine rahmetle bıraktığım tapınağı da, şehirle birlikte ıssız bırakacağım... O kadar ki, başka milletler arasında bir eski efsane olacaksın, bir atasözü, bir alay veyahut horlanma konusu.

Gazabım üzerinde kalacak ey Yerüşalim şehri! Ve benim öfkem asla uyumaz.

DİNSEL ŞİİRLER

Atinalı Efraim (?)

MAŞERA'NIN KUTSAL BAKİRESİNE

Azizem, Tanrı'nın Anası, bana acı
sen Maşera'nın Bakiresi, şeytanın bıçağı gibi,
koparırsın kafaları, dolambaçlı oyunları çözersin.
Göster kendini, ah Her-Şeylerin-Kraliçesi, tutkuları bastır
ve beni sayısız günahlarımdan arındır.
Ve merhamet et ölüm günü ve Efendimizin hüküm günü,
senin gücün her şeye yeter, çünkü Tanrı'nın Anasısın.
Sen kutsal avutucusu günahkârların
Hıristiyanların kurtarıcısı
ve umutsun ve en safı aracıların.

Aziz Neofitos (1134-1219 ?)

VİCDAN AZABI ÇEKEN DİZELER

Cennet-ağacı ve şeytanın haseti
ve yılanın sözleri ve hilekârlığı kadının,
bana unutturdu Efendimizin emirlerini.
Doğrusu bu yargılanışı hakettim onları çiğnemekle,
işte toprak dikenlerini çıkardı bana,
yargılanarak kovuldum Cennet'ten ve Tanrı'dan.
Şimdi hükümlüyüm Yaban-elde,
lekesiz kutsal giyisilerimi sıyırıp üzerimden
deri pelerinlerle giydirdim kendimi,

hüküm verildi çünkü, böyle çalışarak yaşayacaksın
ve döneceksin diye ilk alındığın yere.
İşte bunun için hep ıstırap çeker, gözyaşları dökerim
bunun için hep ah ederim Yaban-elde,
beni ilk yurduma döndürecek yolu ararım bunun için.
Zorba İblis'ti kırıp geçiren,
beni günahlarla bağlayan bir köle gibi
ve işkenceler eden yabancılar ülkesinde,
geceyi sonsuz kılan amansız yargılanış içinde,
mahkûm edildiğim karanlık zindanlarda
ve acıların ağır hükmü altında,
ve yanan şu ateşte, şu hiç sönmeyen ateşte...
Ruhum, tövebekâr ol, kurtul sarhoşluktan
ve seslen her vakit, her yerde olan o Krala:
"Cümle adaleti getiren ve dağıtan Sensin,
zincirlerimi kır, çevremdeki duvarları yık,
yerle yeksan et hapisanemi, kurtarıp al beni Efendimiz gibi.
Yargıla zorba İblisin adaletsizliğini,
eskiden onu mahkûm edip Hades'ten sürmüşsen nasıl
ve ilk atamız ile cümle Azizleri alarak
nasıl geri bırakmışsan eski yurtlarına, işte öyle.
Bu Yaban-elden kendine geri çağır bizi de,
senden uzaklaşıp daha fazla yabancı olmayalım.
Çünkü yabancılar ıstırap çekip, gözyaşı döker
hep ah ederler avunamadan hiçbir şeyle.
Ve onlar ki, sana dönecek Yaban-elden
sadece sevinçtir, ölümsüz şandır yollarını bekleyen
ve Göklerin Krallığı ve Edebi-ışıktır,
mutluluk dolu bir hayat ve ölümsüzlük...
İşte, bütün bunları kendinde topla,
senin Kutsal Haçın ve cümle Azizlerinin adı ile
lekesiz Bakireye ettiğim bu duayı kabul eyle."

Hilarion Kigalas (1624-1682)

DUA

En kutsal, en temiz ruh, Barnabas, o ki şimdi meleklerin dengidir, Yerüşalim üstündeki yüceler yücesi cennet-evinde. Uzun eziyetler çeken gövdesi ise Tanrı'yı öğrettiği dünyevi evi Kıbrıs'ta. Nurlu ruhu, göze gözükmeyen Tanrı'nın Tahtında, en yücelere çıkmış, eğleşiyor şimdi meleklerle birlikte. Zevk-ü-sefa sürüyor kutsallığın haşmetinden yansıyan en gözalıcı manzaralar içinde. Ve Kutsal Üçlü'nün birliğine şahitlik ediyor orada... Orada, o Son İstirahatgâhında, Kutsal Kalıntısı şifa arayana deva veriyor şimdi ve mucizesi o kadar çok ki, adına İyileşmenin Mekânı deniyor. İçimizde varlık buluyor gözle görünmeksizin, Göklerin Krallığından ziyaretimize geliyor, Tanrı katından... Ve bize şefkat dolu ruhunu sunuyor günahlardan, hiddetlerden, fesatlardan arınalım diye — Huzurla ve Efendinin lütfuyla...

Anonim

BARNABAS'A İLAHİ

Her yerde sana bağlananlar, ey Aziz, aydınlanırlar öğretinle ve mucizelerinin nurlu-ışığı kutsar anayurdun Kıbrıs'ı, bütün kötülüklerden koruduğun bu ülkeyi.

Luka seni yazdı Kitap'ta, ey kutsanmış Aziz Barnabas, sen Antakyalılara getirir getirmez Mesih'i, ülkendeki bolluktan pay aldı hepsi, şimdi eşsiz elçi ve koruyucumuz diye çağırırlar seni.

Hürmet gören mabedin, ey kutsanmış kişi, yüceliyor Kutsal Kalıntın sayesinde, sen kutlular kutlusu Barnabas, inancından güç alarak gelenler iyileşmenin kaynağına kavuşur mabedinde ve sana emanet ederler gövdeleri ile ruhlarını.

DESTANLAR

Anonim

DİĞENİS İLE AZRAİL*

Azrail siyahlar giyinmiş, siyah bir ata binmiş,
altın kılıç kuşanmış bir panayıra gideriken
yol üstünde anasına rastgelir, durur nasihat alır:
"Evlâdım ne güzellerin canını al, ne kocakarıların
küçük çocuklarınkini de alma, analar ağlamasın."
Azrail anasını cevaplar:
"Güzelleri almazsam, kocakarıları almazsam,
çocukları almazsam bana Azrail mi denir?"
Atını mahmuzladı sonra, bir çırpıda çıktı dağa
sağa baktı, sola baktı, ortada bir bahçe gördü,
içinde bir sürü bey, bir masaya kurulmuşlar.
Azrail'i görünce ayağa kalkıp buyur ettiler:
"Hoşgelmişsin Azrail bizimle yeyip içmeye,
tavşan eti yemeye, fırında ördek yemeye,
erkekler için makbul yaban balından yemeye
dermansız hastalara bir çırpıda şifa veren
nam salmışlara layık tatlı şaraptan içmeye."
"Ben Azrail, yeyip içmeye gelmiş değilim sizinle
Diğenis'i almaktır tek muradım."
Bunu duyanca fes başından atar Diğenis'in,
o öfkeyle bir tekme savurur masaya, iskemlelere,
sürahisini kaldırdığı gibi fında eder göğe
Sonra Azrail'in karşısına geçer, şöyle der:
"Yenebilirsen beni ey Azrail al canım senin olsun,
yok eğer ben yenersem canımı bana bırak."
El ele tutuşarak güreş meydanına çıkarlar

* Vulla Horanas'la Dimotiki Kıbrıslırumcasından çevrildi.

Azrail, meydanda Diğenis'e döner ve şöyle der:
"Beni hafif tut ki, ben de seni hafif tutayım."
Ama Diğenis hafif tutunca Azrail sert tutar.
Azrail'in tuttuğu yerden kanlar fışkırır,
Diğenis'in tuttuğu yerde kemikler erir.
Bu şekilde üç gün üç gece devam eder dövüş,
üç gecenin nihayetinde Diğenis galip çıkar.
"Şimdi bırak Diğenis, bırak ki sonra devam edelim."
Diğenis de bırakır ki sonra devam edilsin.
Ve Azrail ellerini açıp şükreder Tanrısına:
"Şükürler olsun iyi Tanrım, sen yukarıda olana,
bilenleri ve bilmeyenleri bilene,
bana gönderdiğin varlık yiğit bir varlık çıktı.
Ona öylesine bir insanca güç vermişsin ki
bu dövüşte onu yenip de sana nasıl getirebilirdim ki?.."
Tanrıdan ses gelir ve Başmeleklerinden:
"Seni dövüş yapmaya göndermediydim ki ey Azrail,
onun ruhunu söküp getiresin diye yolladıydım.
Ve Azrail kara kartala döner Diğenis'in başında
başlar pençesiyle caniçinden ruhunu kazımaya.
Can çekişir Diğenis, demir saraylara girse olmaz,
demir yataklara, demir yorganlara girse olmaz.
Dışarıda ise üçyüz yiğit bekleşir
görmek isterler Diğenis'i ama korkarlar halinden.
Aralarından ufak tefek biri çıkar
uzun dizlikli gençten biri, içeri dalar ve selam verir:
"Selam Diğenis, sen ki bir vakitler sevdalıyken
ayın gölgesinde yürür de hiç korkmazdın,
şimdi dışarda üçyüz yiğit bekler seni,
hem girip görelim derler, hem korkarlar halinden."
Diğenis cevap verir, şöyle der:
"Söyle de korkmasınlar, geleceklerse gelsinler."
Yiğitler içeri girip ona usulca selam verir.
Diğenis de emreder, izaz ikramda bulunulsun onlara.
Yiğitler cevaplar ve aynen şöyle derler:

"Biz buraya ne yemeye ne içmeye geldik
eski savaşları senden dinlemeye geldik."
Diğenis cevap verir ve aynen şöyle der:
"Siz orada ekmeğinizi yeyedurun
ben burada eski savaşları naklederim.
Uzak mı uzak diyarlarda, ötelerde bir sazlıkta,
tam dokuz torba doldurmuştum diller ve burunlarla,
burunlar ejderha burnu, diller arslan diliydi.
Ortalığı zehir gibi keskin bir koku alıp götürmekteydi,
bu koku beni susuzluktan kurutmak üzereydi, toprağı da.
Duraksadım, atıma su verecek yer arandım,
Fırat nehrini gördüm, koşup suyunda durdum
nehirde bir Arap vardı, durmuş nöbet tutar.
Duraksadım, ona münasip bir selam aradım,
gül ağacı desem, dikenleri var,
karanfil diyecek olsam, boğumları var,
ey ince dal, diyesim geldi, bükülür diye korktum.
İyisi mi ona layığını vereyim dedim:
"Selam sana ey yiğit Arap, yiğitlere nur olsun..."
Ama Diğenis selam verirken, Arap vurmaya başlar.
"Seni gidi Arap seni, şimdi sana gösteririm!"
Bir tane, güm, kafasına, öyle bir okkalı indirir ki,
ama taş değil çatlasın, köprü değil yıkılsın,
eski kale değil altı üstüne gelsin.
Arabın burun deliklerinden kısraklar dolup taştı,
koltukaltlarında ördekler ötüşe başladı.
O civarlarda bir memleket vardı ki,
Diğenis'in attığı dayak her köşesinde nam saldı.
Bir yerlerde gök gürülder, bir yerlerde şimşek çakar,
bir yerlere dolu düşer, dolu düşer, dolu, dolu...
Bir yerlerde Tanrı memleketin birini yok eder.
Yaşlı bir dede ise, o eski bilge insanlardan biri
ahalinin sözlerine karşılık şöyle der:
"Ne gök gürülder, ne de şimşek çakar,
ne bir yerlere dolu, dolu, dolu düşer,
ne de Tanrı memleketin birini yok eder,
Diğenis'in dayağıdır bu, vay yiyenin haline!"

Sözüm ya bitti ya bitmediydi, Arap ovadan gitti,
Şehre inince sağa sola hoşça bir selam verdi:
"Bre beyler ey, geliniz de yaremi görünüz,
bir köpek, kudurmuş bir köpek, pek fena vurdu beni,
dokuz kaburgamı kırdı, üçünün işini bitirdi..."
İnsanlar, elini kaldırırlar yarayı görsünler diye,
saçı başı yolunmuş yerlerde debelenir Arap.

Anonim

YABANCI DİYARLARA GİDEN ADAMIN DÖNÜŞÜ

Tam şafak sökmek, gün doğmak üzereydi,
ve bir kırlangıç o an çayıra konmakta,
genç bir kadıncıksa kovasına su doldurmaktaydı ki,
arkasından silahlı bir dağ adamı siyah atıyla suya indi.
"Hey genç kadıncık, kara atıma su çek de içsin."
Kız kırk kova su çekti, ama dönüp adama bakmadı
ve kırk dördüncü kovadan sonra göğüs geçirmeye başladı.
"Ne oldu, içinden neler geçer de göğüs geçirin?
Su verdiğine mi pişmansın, yoksa emeğine mi yanarsın?"
"Ne suya yanarım, ne su doldurmak için çektiğim zahmete,
Bir kocam var, yabancı diyarlara gideli on iki sene oldu,
Hatta üç fazlası, onu beklerim, başka n'apabilirim?"
"Söyle bana, görünüşü nasıldı, ne biçim biriydi şu kocan?
Kimbilir, bakarsın onu bir yerlerde görmüşümdür..."
"Tıpkı sizin gibi boylu posluydu, geniş göğüslü
ve bıyıklarını burdu muydu ta kulaklarını bulurdu."
"Geçen gün ona Konstantinopolis'in bir pazarında rastladım,
meyhanelerde onu sarhoş püskül gördüm.
Benden keten kumaş ödünç aldı, senden geri almaya geldim."
"Eğer ona keten vermişsen, iki katıyla geri vereyim."
"Ona ödünç balmumu da verdim ve senden geri almaya
[geldim."
"Eğer ona mum vermişsen, iki katıyla geri vereyim."
"Ona ödünç bir öpücük de verdim ve senden almaya geldim."
"Ona öpücük vermişsen, peşine düş de geri versin."
Sonra kadıncağız ile adamın ayakizleri birbirini izler,
ama kadının adımları adamınkinden hızlıymış,
bir çırpıda eve girip içeri pekilenir.
"Gel de aç kapıyı küçük bebeğim, senin iyi adamınım ben
evlilik tacıyla ilk bağlandığın kendi kocan..."
"Avludaki işaretleri söyle, belki o vakit kapı açılır sana."
"Avlunun ortasında senin asma bağların var,

kayısı renkli üzümler verir ve şarabın hası yapılır ondan."
"Ya bunu komşu kadınlar görüp söylediyseler,
evin içindeki işaretleri söyle, belki o vakit kapı açılır sana."
"Altın bir lamba sallanır evinin orta yerinde,
senin üzerinde ışıldar ve ışıkla donanır gövden."
"Ya bunu komşu kadınlar görüp söylediyseler,
en iyisi bana ait bir işaret söyle, ki başka kimse bilemesin.
"Memenin üstünde bir ben var, bir de koltukaltında
ve göbeğinden aşağıda, gizli köşelerinde altın sarısı kıllar."
Genç kadıncık yerinden sıçradı, bir daha sıçradı
ve koşup kocasına kapıyı açtı.

LÜZİNYAN VE VENEDİK KATOLİK ŞİİRİ

BALADLAR

Şairi Belirsiz ve/veya Anonim (12. - 15. yy. ?)

LEFKOŞA LÜZİNYAN SARAY ŞARKILARI

HER ZAMAN KUTSAL - KUTSAL VE DOĞMAMIŞ OLAN

I. Kanto
Her zaman kutsal
Baba, yükseklere hükmeden
Doruk noktasında doğanın,
En yüksek doğayı yaratan.

Kutsal Üçlünün en yücesi
Sen, her şeyi sezebilen,
Yaratılmamış varlık
Doğurulmamış, ama doğuran.

Kutsal ve Eşit olan
Oğul, Babasına dönmüş
Ayrılığın arkasından, sen
Uyguluyorsun yasasını Babanın.

Kendine özgü kişiliğiyle seçilmiş
Sen, paylaşıyorsun Babanın
Doğasını, cisimleşmiş özünü,
Siz, aynı tanrısallığın sahipleri.

Kutsal ve birlikte,
Her biri bir diğerinin önünde,
Sen, Babasının eşidi olan,
Özvarlığımn bir eşi.

Bir defalık doğanla bir,
Sen, yardım, sevgi, inanç peşindeki,
Ödüllendiren ey cömert kişi!
Yemin ederiz ikiniz üstünedir bu sevgi,

Sen, yeryüzündeki her şeyin
Ve cennetlerin Orduların Efendisi,
En Değerli Kral
Sen, ey evrenin ulu ihtişamı!

En yükseklerde oturan
Yukarılardaki Ebedi Kral.
Hosanna! Sadece iyi
Ve değerli olan hüküm sürsün seninle,

Bütün azizlerle beraber
Krallığın tahtında,
Lütfunuz eksilmesin diye üstümüzden
Efendinin adıyla kutsanıyorsunuz.

Bizi günahlarımızdan arındır,
Hosanna! ebedi mutluluğa kavuştur.
Sen, ihsan eyleyen Mesih
En yüksek övgülere değen.

II. Kanto
Kutsal ve doğmamış olan
Babası bulunmayan Baba,
Kutsal ve doğmamış olan,
Babaya denk saf yücelikte.

Kutsal nefes, denk olan
Baba ve Oğula, rızanın kabulüdür
Kutsal Oğul ile Baba
Kutsal Ruhun izdüşümüdür.

Sen, Orduların Efendisi,
Söz ver bizi ölümden döndüreceğine
Sen, ebedi Tanrısın,
Acıyan, inanç veren, yardıma koşan.

Senin için övgü dolu cennetler
Ve yeryüzü övgü dolu,
Sen, Danyal'ın sevgisi
Odur bize kuvvet veren yüce sesiyle,

Hosanna! yükseklerdeki...
Ölümün acısını azalt
Ve bizi doyuma kavuştur cennette,
O cennetsel koro huzurunda.

Bağışlanmak üzere kutsanmış olan
Oğul'un kutlu adı
Ey inançlı Meryem,
Bizi uzak tut lanetli yargılanıştan.

Bizi ölümden sakınmak için
Baba tarafından gönderilen,
Ve kurtuluş yolunu göstermek için
Bakire'den dünyaya gelen,

Sen oldun ve eziyetler çektin
Acımasız kalbsizlerle buluşmadın,
Sen ki, bizim için dünyaya gelmiştin
Kutsal Oğlu adına

Sen, Tanrı diye çağrılıyorsun
Ve mavçlı, yardımsever İnsanoğlu,
Yemeksin, içmeksin sen
Kalpten inananların nazarında.

Ebediyen yüksekte
Hosanna! Bağışlayana şükürler,
Ebediyetin mutluluğunu yaşamak için.
Bizi koru, inanç kaynağımız: Sen...

ÖYLESİNE TATLI İÇ GEÇİRDİĞİNİ HİSSEDİYORUM Kİ KALBİMİN...

Öylesine tatlı iç geçirdiğini hissediyorum ki kalbimin
Senin aşkınla, ey neşe saçan hanımım,
Herkesten daha kıymetlisin sen.
Ve ben, alçakgönüllü bir bağlılıkla yaşayıp
Yumuşacık, ince güzelliğine hizmet etmekten
Ve kadirbilirliğinle gelecek bir kazanç olarak da,
Sevginle ödüllendirilmeyi ummaktan başka
Ne bir şey hayal edebiliyor, ne de düşünebiliyorum.

BÜTÜNÜYLE AŞKLA DOLU İÇİM

Bütünüyle aşkla dolu içim. Övgüler olsun
Tanrım, böyle bir aşk duyabilmek yüce bir kutsanma.
Yaşadığım sürece, söz veriyorum,
Bu duyguyu asla unutmayacağım.

Evet, ama hiç şüphem yok insanlar beni kınayacak,
Yüzümün sevinçle parladığını görünce,
Aşka düştü dünyaya boşveriyor, diyecekler.
Çünkü, ne yapayım, hiçbir keder duyamıyorum.

Bu bir minnettir, beni iyiliğiyle kutsayan birisine,
O ki, bütün dertlerimi silip süpürdü
Ve her yerde söylememe neden oldu, böyle
Mutlulukla, sıkıntıdan uzak biçimde:

– *Bütünüyle aşkla...*

YÜCELİK İÇİN YÜKSEK SESLE ŞARKI ÇAĞIRMALI*

Yücelik için yüksek sesle şarkı çağırmalı, dupduru, hoş bir
[sesle,
kim ne derse desin hiçbir vakit susmamalı bir müzisyen,
çağıracağı şarkının ezgisini iyi biliyorsa eğer,
ses sanatıyla harika bir senfoni için, kusursuzca, hiç unutmadan...

Tatlı tatlı, tane tane vurgulanmalı sözcükler, incelikle, ustalıkla
ve asla tiz, kaba bir tını yükseltmemeli melodiyi hisseden,
armoniyi hemen kesinkes seçebilen
o sadık dostunu sevindirir böylece, kusursuzca, hiç unutmadan...

Akortlar iyice ayarlanmalı, hepsi ayrı bir incelikle, tek tek,
ayar-aracını üstünkörü geçiştirmek yok öyle akortlar
[üzerinden,
ömrünce dengelemeye uğraşmalısın şarkını,
derinden gelen ince bir istekle, kusursuzca, hiç unutmadan...

KİMİN KALBİ DOLU DEĞİLSE*

Kimin kalbi dolu değilse gerçek bir sevinçle,
zor bulur zarif şarkıları, onu iyi tanırım
ve gösterebilirim, çünkü beni üzer şarkıdaki kusurları.
Birçok kişiyiz burada, yalın ve temiz bir sesle
söyleyebiliriz, sesimiz hiç kırılmadan:
Kimin kalbi dolu değilse gerçek bir sevinçle...

Herkes bilemez nasıl şarkı çağrılacağını,
Tanrı her kalbin zayıflığını güçlendirmemiş ki müzikle,
tam bir zarafetle kendini verebilsin
ve şarkı söyleyebilsin diye güçlü bir sesle:
Kimin kalbi dolu değilse...

* Belirtilen iki şiir, Fransızcadan Yael Navaro-Yaşın'la çevrildi.

YÜCELTEN ÖVGÜ (GLORIA)

Yücelerdeki Tanrı'ya övgü,
ve barış
yeryüzündeki halkına.

Seni övüyoruz, seni kutsuyoruz,
ibadet ediyoruz, seni yüceltiyoruz.
Şükran sunuyoruz,
yüceliğin için, işte, seni övüyoruz
Efendi Tanrı, Cennetlerin Hükümdarı,
Her-şeye-kadir Tanrı ve Baba,
Efendi İsa Mesih, Baba'nın biricik Oğlu.
Efendi Tanrı, Tanrının Kuzucuğu,
Baba'nın Oğlu.

Yeryüzünden günahları silen sensin
bize merhamet göster,
dualarımızı kabul et.

Sen, Baba'nın sağ tarafında otursun
bize merhamet göster.
Çünkü bir başına bütün Kutsal Bir'sin,
bir başına Efendi'sin, sen bir başına
İsa Mesih, En-Yüce'sin.

Baba Tanrıyı yücelten övgüler içinde
Kutsal Ruh ile birlikte...
Amin.

HİÇ ŞÜPHESİZ - GÜLÜ SEVMELİYİZ VAR GÜCÜMÜZLE

I. Kanto
Hiç şüphesiz, acil öncelik güldeydi
Ve mis tütüsüyle en başta o bahşedildi,
Daha birçok çiçeğin açıldığı çimenlerde
Tüm havayı tutmuş hüküm sürüyor şimdi.

Kusursuz hoşluğuyla gülü bahşetti Tanrı
Ve nasıl da kuvvetle kutsayıp sunmuş ki onu,
Gözden düşüp yerini yitiren diğer çiçekler
Onun sayesinde rahatça nefes alıp neşelendi.

Bırakın da hepsi içtenlikle onurlandırsın gülü
O gül ki, hak ediyor her çeşit onur ve övgüyü,
Başka çiçeklere de huzur yayıyor inceliğiyle
Tehlikeden sakınıyor onları, ümitsizlikten.

Doğrusu, ruhu yeterince güçlü olan
Ve gülü sevmekte hiç kusur göstermeyen biri
Erişmiş sayılabilir ancak,
Eksiksiz bilgisine kutsal kurtuluş yolunun.

II. Kanto
Gülü sevmeliyiz var gücümüzle
Ve övmeliyiz onun gözalıcı canım güzelliğini,
Nasıl da ustaca resmedilmiş.
Böylece, daha iyiye gidebilir belki her şey.

Doğrulukla yaklaşmalıyız bütün çiçeklere,
Nicedir mutsuzluk içinde
Yaşamlarını yitirmekte olan çiçeklere
Bazı hasetli kişilerin elinde.

Onlar ki, nerede yeşeren bir çiçek görse
Çılgınca suçlara atılıp,
Önünü kesmeye çalışırlar o tomurcuğun
Ve çiçekleri hapsetmeye şeytanca niyetlerle...

BALO*

Kıyamet kopsa da bütün dünyada
Kıbrıs'a bir şey olmasın, aman!
Çünkü toprağına basıyor ayaklarım
Ve onun suyunu içiyorum ben!

SUŞA*

Yüreciğimin derdini iki değirmen öğütemez,
Ne yollara sığar, ne akan derelere.
Bir gemi yelken açar limanda,
Ve benim esmerciğim yollanır uzaklara.

Kırk gün kırk gece aç kaldı ressam
Kusursuzca resmetmek için sevgilinin belini.
Hey giden gemi, gemicik, Atina'ya gidiyorsan,
Söyle ben de geleyim!

* Fransızca şiirler arasındaki üç Kıbrıslırumcası dörtlük Vulla Horanas'la çevrildi.

TEK BİR TANRIYA İNANIYORUZ BİZ

Tek bir Tanrıya inanıyoruz biz,
Baba, Her-şeye-kadirdir
hem cennetin, hem yeryüzünün yaratıcısı
görünen, görünmeyen her şeyin.

Tek bir Efendiye, İsa Mesih'e inanıyoruz biz,
Tanrının biricik Oğluna,
ölümsüz yaratılmış olan
Babası tarafından.
Tanrı, Tanrıdandır, Işık, Işıktan,
Gerçek Tanrı, Gerçek Tanrıdan.
Yapılmış olmayandır o, kendiliğinden yaratılmış
tek Bir-Varlıktır Babası ile
ve onun tarafından meydana getirilmiş...

Cennetten aşağıya inmişti O
insanoğlu için,
kurtuluşumuz için...

Kutsal Ruhtan aldığı güçle
Bakire Meryem'den doğmuş,
İnsanoğlu olarak gelmişti dünyaya.

Ve çarmıha gerildi bizim için
Pontius Pilatus'un elinden,
eziyetler çekerek öldü ve gömüldü
ama üçüncü günde göğe yükseldi yeniden.
Kutsal Kitap nasıl yazıyorsa, öylece:
Yukarılara çıktı taa cennete,
Babasının sağ yanında oturur şimdi O.

Gene İhtişam içinde gelecek
yargılamak için hem yaşayanları, hem ölüleri
ve Krallığının sonu yok...

Kutsal Ruha inanıyoruz biz,
Efendi, her şeye can veren
Baba'dan Oğul'a geçip gelen.
Baba, Oğul birlikte,
ibadet edilir ona, yüceltilir
O peygamberler aracılığıyla konuşan.
Bir Tek Kutsal Katolikliğe inanıyoruz biz
ve kutsanmış Aziz Kilisesine.

Günahlar bağışlansın diye
tek bir vaftiz tanıyoruz biz.
Ve ölülerin dirilmesini bekliyoruz
gelmekte olan öte-dünyadaki hayat başlasın diye...

Amin.

AŞK NASIL DA TATLI EZİYETLER ÇEKTİRİYOR BANA - GERÇEK BİR SEVGİLİ ASLA

I. Kanto
Aşk nasıl da tatlı eziyetler çektiriyor bana!
Kim demiş ki o aşktan öldü diye
Sanırım hilekârca yalan söylüyor,
Çünkü insanın ömrünü uzatır iyi bir aşk.
Yeterince cesursan eğer, üzücü bir yanı yok
Yeni şarkılar keşfetmeye çıkmanın.
Hoş bir hedeftir sadece sevgiliyi arzulamak.

Öylesine gerçek bir aşkla arzuluyorum ki onu
Huzurlu varlığı bile yetiyor bana.
Tanrım, nasıl da seviyorum, ta yürekten,
Yalansız, bir aldatmaca, bir kötülük duymaksızın.
İyi bir âşık sayılmaz âşığından fazla şey bekleyen,
Kendi adıma duraksamadan diyebilirim ki:
Hoş bir hedeftir sadece sevgiliyi arzulamak.

Bir karşılık görmeden şarkı çağıracak olsam da
Hiç de bir neden sayılamaz bence bu,
Şarkımdan ve ümit beslemekten vazgeçmem için,
Ne de ona nezaketle hizmet etmeyi düşlemekten.
Dünyanın en şanlı kadınıdır o, Tanrım!
Odur bana bunları söyleten, şarkımla ispat ettiren.
Hoş bir hedeftir sadece sevgiliyi arzulamak.

II. Kanto
Gerçek bir sevgili asla pişmanlık duymaz aşkından
Onu kedere boğuyor ancak diye,
Her çabası karşılıksız kalsa da
Vazgeçemez ısrarla tekrarlamaktan.
Ben de şarkılar çağıracağım hep böyle mutlu ve içtenlikle
Sana, tam bir aşkla bağlandığım kadına,
Güzelliğin çiçeğisin çünkü sen, hepsinden güzel.

Her ümidim sende, hissettiğim her istek...
Günün birinde bana da kısmet olursa mutluluğa ermek,
Bir âşığın göğüs geçirişiyle iç çekeceğim,
Tanrı aşkına beni dertlerden kurtarmanı dileyerek.
Çünkü mutluluk senden gelir, sağlık da.
Gece gündüz demeden şarkılar çağıracağım senin için,
Güzelliğin çiçeğisin çünkü sen, hepsinden güzel.

Ya uğruna yaşayacağım ya öleceğim kadınsın,
Sen bana dilediğini yapar, yaptırırsın.
Bense yalnızca mutluluk duyarım sana hizmetten,
Yeter ki dile, daha kötüsünü çekerim, hatta en beter...
Ama sessiz kalarak yıkarsan şu sadık hizmetkârını,
Bari isteme seni bir başkasıyla aldatmamı,
Güzelliğin çiçeğisin çünkü sen, hepsinden güzel.

NASIL DA HAYATIN ZEVKİNE VARDIM BELLİ BİR KADINDA

Nasıl da hayatın zevkine vardım belli bir kadında,
Gerçekten odur her şeyi en iyisine bağlayan
Bütün kalbim ve ruhumla istiyorum,
İstiyorum sözüm sendimle, her bir eylemimle
Hizmet etmeyi ona, öylesine tam bir arzuyla.
Onun gerçek adını herkes tahmin edebilir
Hatta hiç hataya düşmeden, ilk kıtanın baş harflerinden.*

Doğru iş yapanlarda o kusur bulmaz
Yanlışlık gördü mü ama, doğruyu göstermeden durmaz.
Kınanmaktan kurtarır iyi insanı
Ve anında düzeltir onun eli her bir yanlışı
Öylesine kusursuz ki kendisi düzeltilmeye ihtiyaç duymaz.
İsteyen onun adını çıkarabilir şu sözlerimden,
Hatta hiç hataya düşmeden, ilk kıtanın baş harflerinden.

Yüksek erdemli şeyler, onu taşıyanı da erdemli kılar
Böyle büyür kişiliği insanın, büyür...
Onun kollarında canlanır iyiler,
Sırtlarından yük kalkar, beslenir ve feraha çıkarlar,
Oysa düzenbazı, hilekârı ortalıktan silip süpürür onun elleri.
Zor değil artık asıl adını bulmak,
Hatta hiç hataya düşmeden, ilk kıtanın baş harflerinden.

* Şiirin orijinalinde kıtanın ilk harfleri "Adalet" (Jvstjce) olarak okunuyor.

DESTANLAR

Anonim

ARODAFNUSA*

Yukarı mahallede üç kızkardeş yaşarmış,
birincisinin adı Hristulla, ikincisi Lenusa,
ama en güzelleri üçüncüsüymüş, adı Arodafnusa.
Kral âşıkmış ona, Şah da
Batının Kralı ile Doğunun Padişahı da.
Sonunda bunu Kralın karısı da duyar ve çok gücenir,
Arodafnusa'ya dört haber salar huzuruna gelsin diye,
Arodafnusa'nın yüreciği yerinden oynar
ve gözyaşları taşıp dökülür içinden...
Hem ağlar hem uşaklara sorar: Nedir istediği benden?
Neden huzuruna çağırsın beni Kral karısı, niyeti ne?
Ona işleyim isterse, alet adavatımı alayım
yok dansedeyim isterse mendilciklerimi götüreyim.
Uşaklar cevaplar: Nasıl uygun görürsen,
çünkü acıktı karnımız, bari yemeğe yetişelim.
Böylece Rodafnu üstünü değişmek için içeri girdi,
alttan işlemeli giysiler giydi, üstten altın sırmalılar,
hepsinin üstüne ise incili elbiseler.
Mis kolonyalarla yıkadı vücudunu
sanki de kendi dengine gidiyor zannetti,
güneş çarpmasın diye bir dal lazmarin aldı eline
bir de elma ve böyle oynaya zıplaya koyuldu yola.
Saraya vardığında bir an durup düşündü:
Kraliçeye nasıl selam versem?
Dedi ki: Ona karanfil, desem... Ama boğumları var,
dedi: Gül, desem... Ama dikenleri var.

* Ortaçağ Dimotiki Kıbrıslırumcasından Vulla Horanas'la çevrildi.

İyisi mi ona en layık selamı vereyim:
Selam sana Kraliçem, selam sana Kral kızı,
ak güvercinlere benzersin, ışıl ışıl tahtında.
Onu görür görmez ayağa kalktı Kraliçe:
Hoşgelmişsin Rodafnu soframda benimle ziyafete,
tavşan eti yemeye, fırında ördek yemeye,
dermansız hastalara bir çırpıda şifa veren
yiğitlerin ağzına layık şaraplardan içmeye.
Bu sözleri duyunca Arodafnusa'nın yüreciği sevinir,
altın bir sandalye çekip Kraliçenin yanına kurulur:
Kırmızı gülüm, altın çıkrığım
nedir benden istediğin, neden çağrıldım sarayına?
Seni göreyim dedim, oturup bir sohbet edeyim,
sonra yeyip içelim beraberce, gezintiye gidelim...
Arodafnusa'yı elinden tutar ve bahçeye inerler,
onları gören hayran kalır güzelliklerine.
İkisi gün boyu iki kızkardeş gibiymişler
eğlenmişler, gezmişler, uzaktansa gülüp durmuş
onları seyretmekte olan kurnaz hizmetçiler.
Ve günün nihayetinde güneş batmak üzereyken
Arodafnu vedalaşmak istedi Kraliçe ile:
Sağlıcakla kal Kraliçem, altın elma ağacım
Bir inci tanesi kadar bembeyaz boyunlum...
Ama Kraliçe bu sözleri işitmez ve cevap vermez.
Rodafnu buna pek kızar, yeniden sözü alır:
Bak sen şu alnı çıkığa, seyrek dişliye,
senin için doğru söylemişler boğuk sesli horoz diye.
Kraliçe gene duymaz, dadılar ise hep duyar,
duydun mu hanımcığım, derler, şu kız sana ne söyler?
Bu sözler Kraliçenin ağırına gider,
devrisi gün Arodafnu'ya gene haber salar:
Hade gidelim Arodafnu, Kraliçe seni ister.
Ama daha dün birlikteydik, bugün gene ne ister?
Hade gidelim, der onu arayan, orasını ben bilemem.
Bunu duyunca gene çarpıntı başlar Rodafnu'nun yüreğinde
ve o vakit sarfettiği sözleri hatırlar.
Biraz sabırlı olun da ortalığı toplayayım,

çünkü korkarım ki geri dönmeyeceğim.
Elveda güzel evciğim, elveda uyuduğum yatak,
kahvemi içtiğim kap ve gezindiğim avlu,
benim kilitli sandığım, bir daha hiç açamayacağım
uyuttuğum oğulcuğum, artık uyandıramayacağım
ben doğurmuş olsam da başkaları büyütecek seni...
Ve yola koyulur Arodafnu, patikayı geçer
derken saraya ulaşır oradan.
Merdivenleri çıkarken yüreciği tir tir titrer
Kraliçe ise sekide bekler ve yakalayıverir saçlarından.
Öldüreceğim seni köpek, artık bilesin bunu
kocama duyduğun aşk yok edecektir beni.
Gene de hayatını bağışladım, sen ise küstahlık eden
bilesin ki bugün sona erecektir ömrün.
Yalvarırım bırak, bir saatcik daha yaşayayım,
güzel Kralımı görüp vedalaşayım.
Ve Rodafnu bağırmaya başlar boğa gibi böğüre böğüre,
ağıtlarla, çığlıklarla inleye dövüne:
Hoşçakal iki gözüm, ışığım benim sağlıcakla kal,
kime ne zararım vardı ki, işte gidiyorum bu dünyadan,
Kralım, gözyaşı ve acı ile veda etmekteyim sana,
Sekiz yıl önce sevmiştim seni, hâlâ severim,
ta derinden sevmiştim, sen ise yaktın kalbimi,
şu suratsız karın şimdi öldürüyor beni.
Önce küçük bir çığlık, derken büyük bir çığlık,
oturduğu yerde sallanmaya başladı Kralın tahtı.
Yerinden kalkıp uşağına emreder:
Atımı getir hemen, benim yolları yutan atımı,
hani şu demiri yiyen, Fırat'ı içen atımı.
Ve bir sıçrayışta atına biner
eyvallah deyene kadar bin millik yol gider,
onlar güle güle deyene kadar yüz elli bin mil daha gider.
Atın gemlerine asılınca bir çırpıda nehri geçer...
Ama Kraliçe Arodafnu'ya ne yaptı, dönüp ona bakalım biz:
Saçlarından tuttuğu gibi koparıvermiş başını,
hemencecik de çıkmış zavallıcığın canı.
Tam o anda Kral da saraya gelmişti, kapıyı çaldı,

yazık ki kurtuluş şansı kalmadı artık zavallı Rodafnu'nun,
Kapıya bir tekme savurdu Kral, yerinden uçtu kapı,
derya deniz kanı görünce Kral donakaldı,
oracıkta düştüğü gibi bayıldı.
Ayılıp kendine gelince, öfkesinden tir tir, Kraliçeye döndü:
Seni gidi kancık köpek seni, neden öldürdün onu?
Ne malın var bundan kellim, ne de şanın,
hade defol git buradan, seni gidi sirkeli bit seni!
Alın, götürün, eşek gibi ahıra bağlayın şunu!
Arodafnusa'nın kemikleri altın suyuna batırılacak,
senin leşinse köpeklere atılacak!
Onu saraydan kovunca yerde yatana döndü,
eğilip sardı Rodafnu'nun cansız gövdesini.
Ona ağıtlar yaktı, ağıtlar yaktı, ağıtlar yaktı...
Elleri titriyordu, kendini tutamadı, hıçkırmaya başladı:
Arodafnu, iki gözüm, nurum benim, tek tesellim,
sekiz yıl önce sevmiştim seni, sekiz yıldır kalbimdesin.
Ama şimdi şu Allahın cesası karı sana kıydı,
Rodafnu, iki gözüm, sen yoksun artık,
dönüp kendime bakıyorum da, sensiz ben de yokum.
Nasıl da sevdim seni hanımcığım, gizli gururum,
ama seni öldürmüşler de haberim yok.
Artık güneşim söndü, mehtabım yok,
sönmeyen bir yangın var içimde, can nasıl dayansın!
Yeni demir kafesler konacak yeni yeni kapılara,
herkes sevecek sevilecek, bense hep kaderime yanacağım.
Acıyla, kederle derin derin iç çeker,
arkasından Rodafnu'nun cenazesi hazırlansın diye emreder.
Kızın naaşı kalkar ve defnedilir,
Küçük, büyük, herkes ağlasın diye buyurur Kral.
Alıp gömerler Rodafnu'yu, herkesler de ağlar,
anası, aile efradı ve cümle yakını...

Bunu okuyanların ömürleri uzun olsun,
bunu okuyanlar iki damlacık gözyaşı döksün,
bunu okuyanlar hep mutlu olup gülsün,
evliler ise böyle bir aşktan, aman aman, uzak dursun.

Laptalı George (14. yy. ?)

HER KULAĞA GİRSİN DİYE DOĞAÇLAMALAR*

[....]

Ölüm taklididir uyku, duyularda durgunluk,
düşünmede durgunluk, düşleri getirir uyku.
Kararınca uyumak dinlendirir yorgun bedeni,
ruhun tökezlemesidir fazlası, bir tembelliğin işareti,
günahı doğuran odur, yok eden işi gücü.
Sakın yabancı kadınlarla düşüp kalkma evlat
hele gençseler, hele hele de güzel.
Hepsinden çok günahkârlardan uzak dur,
onların oyunundan, aman kendini koru.
Zehirli bir oktur güzellikleri,
sözleri sivri uçlu birer mızrak, deler kalpleri.
Ama sanma ki evlat, her acıdan uzak durmalı insan
ne de koşmaya kalk her hazzın arkasından.
Zahmetsiz başarıya ulaşmak olmaz
ne de bir ödül hakedebilir insan hiç sıkıntı çekmeden.
Tembelliği geriye it, hareketsizliği at
geceni gündüzünü iyi eserlerle doldurmaya bak.
İnsanı yormayacak çaba yok, bundan kaçayım derken
çalışmaktan olma sakın, sen sen ol doğruluktan saşma.
Cesaretle göğüslemeli gelebilecek her felaketi
bilmelisin ki evlat, elde değil kimi şeyleri değiştirmek
Tanrı inayetidir bunlar, doğal afet ya da rastlantılar.
Felaketlere katlanmak bir zorunluk değil, seçimdir
ve cesaretle katlanabilen kişi bir şahsiyet gösterir.
Mutsuzluğunu evlat kimseye belli etme,
düşmanların sevinmesin, üzülmesin dostların,
bir öğüt istiyorsan işte o vakit açılmalısın bir başkasına.
Erdemlerin yüzünden kovalanırsan eğer

* Latince-Fransızca etkisindeki Ortaçağ Kıbrıslırumcasından Vulla Horanas'la çevirildi.

sakın korkma ne bedendeki yaradan, ne tendeki yanıktan,
geri çekileyim deme şu fani dünyada kalacağım diye.
Çilecilerin onuruna ulaşmaya bak ısrarla
ebedi şanı yakalamaya bu ufak tefek acılar karşılığında.
Ölüm herkesin başında, ister sefil kepaze ol, istersen şerefli,
İsa için ölebilmek ama, en iyilerin harcı.
Eğer barbar kavmin biri vatanına saldırmaya kalkarsa,
sefere çıkarsa korkunç kölelik tehditleri savura savura
paniğe kapılıp ihanet etme yakınlarına,
ne korkuya, ne rahatlığa, ne de öyle ucuz şeylere yenil.
İstekle çık düşmanın karşısına ve göster ona
korkutucu bakışlarını, yılmaz aklını,
dinmeyen gücünü, o cesur bileğini göster.
Düşmanı yenecek olursan kurtarırsın çocuklarını,
karını, ana-babanı ve dostlarını ve sevgili vatanı.
Herkes sana hayran kalır, yürür şanın.
Yok, elinden geleni yaptığın halde kahramanca ölürsen,
o zaman da adın kalır, sonsuza...

[....]

Jean Sire de Journey (13. yy. ?)

TÖVBEKÂRIN ÖDEDİĞİ AŞAR CEZASI*

[....]

şu andığım Suriye kentleri
Üst üste yığılı durur öylesine kötü bir durumda.
Yeryüzü, ne seyredecek bir manzara
Ne yiyecek bir şey vermiş onlara, denizden başka...

[....]

benim beyim, Kıbrıs Kralı Henri,
O ki Sarrasinlerden almıştır
Soylu beyler-soyuna ait olan şeylerin hepsini,
O kendine en gerekli özelliklerini...

[....]

Manoli Blessi (1515-1585 ?)

LEFKOŞA'NIN DÜŞÜŞÜ**

Ateşe verilmiş gemilerin dumanı sarınca bütün göğü
Nasıl da şiddetle sarsılmıştı şaşkına dönen şehir, birdenbire
Cennet, bir harabeye dönüşüp yere düşmüştü...
Ve nasıl da dehşet saçıyordu yüreklere o çöküşün gümbürtüsü,
Cehennem dibinden çıkan zebanilerin ünleyişi gibi.

[....]

* Ortaçağ Fransızcasından (Lüzinyan Lehçesi) Anthi Karra'yla çevirildi.
** Ortaçağ İtalyancasından (Venedik Lehçesi) Anthi Karra'yla çevrildi.

-LEFKOŞA DÜŞERKEN KIBRISLI KADINLAR-*

Güzelim bir Kıbrıslı kadın
her saygıya layık öyle seçkin bir kadın,
ama şimdi vurulup kırılıyor şerefi;
ve bir yol arıyor şu çıldırmış dünyadan dışarı
kaçabilmek için... Koşarak
büyük bir ateş yakıyor küçük dallarla.
Ah biçare askerler, siz *stratiotiler*...

Çocuklarını kucağına alıyor işte
ve fırlatıyor onları ateşe, en korkunç ölüme;
ah perişan kadınım, nasıl da kötü
bir oyun oynadın çocuklarına,
şehri kazığa çakarak ateşe vermiş
vahşi insanlığın sende yaktığı kıvılcımla.
Ah biçare askerler, siz *stratiotiler*...

Yabancı savaşçılar sanki birer canavar gibi
saldırıyor, yağmalıyor evleri
ve kovalıyorlar çoluk çocuk herkesi
küçük birer keçiymişler gibi... Ve bunu gören
diğer soylu Kıbrıslı kadınlar da
kuyulara atıyorlar kendi kendilerini.
Ah biçare askerler, siz *stratiotiler*...

* Ortaçağ İtalyancasından (Venedik Lehçesi) Anthi Karra'yla çevirildi.

TARİH METİNLERİ

Leontios Makharias (1380-1432 ?)

ŞİRİN DİYAR KIBRIS*

VII

Azize Eleni, Kutsal Haç'ı bulup mucizesinden aydınlanınca, İsa'nın kutsal ayaklarının çivilendiği alt kısmı üçe bölmüş ve haçı dörde ayırmıştı. Bunların her birinden dörder köşe, yani on altı parça, alarak dört ayrı haç yaptı. İsa'nın Kutsal Haç'ını ise, sayısız altın, inci ve diğer değerli taşlarla kutsal yerde bıraktı. Sonra, orada hırsızların gerildiği haçları alıp çivilerini söktü ve tekrardan kurdu. Ama bu kez, iyi hırsızın gerildiği haçın uzun, yani dikey, parçası ile kötü hırsızın gerildiği haçın kısa, yani yatay parçasını birleştirmiş ve tekrar iki haç yapmıştı. Uzun bir süre, yani 309 yıl boyunca bir arada durduklarından, kötü hırsızın haçını atmak artık doğru olmayacaktı. Sonra bu haçları gerçek boyutlarıyla, çünkü üçü de aynı boyuttaydı, oğluna göstermek üzere yanına aldı. Ve böylece, iki haçı ve onaltı parçayı ve çivileri ve dikenli-tacı bir yolculuk sandığına yerleştirdi. İki büyük Haçı ise en alta koyan Azize Eleni oradan ayrılarak Kıbrıs'a vardı.

VIII

Ve Kıbrıs toprağına ulaşıp karaya ayak basınca, içinde iki haçın bulunduğu yolculuk sandığı sahile indirildi. Refakatindekilerle beraber saraya gidip Kral-dairesinde yemek yedi. Yemek biter bitmez, deniz tutmasından yorgun düşmüş bir halde, uzandığı yerde uyuyakaldı. Ve bir rüya gördü – Genç bir adam ona sesleniyordu: "Eleni Hanımefendi, Yerüşalim'de nasıl birçok kilise yaptırmışsanız, burada da aynısını yaptırın! Çünkü bu ülkenin kıyamete kadar insanlar tarafından kullanılması, yüz-

* Latince-Fransızca etkisindeki Ortaçağ Kıbrıslırumcasından Vulla Horanas'la çevrildi.

yıllarca yıkılmadan kalması buyrulmuştur. Kıbrıs diyarına, yaşam kaynağı Kutsal Haç adına bir kilise kurun, içine kutsal çarmıhtan bir parça koyun." Azize Eleni uyanıp kalktı ve içinde haçların durduğu yolculuk sandığını görmek istedi. Mucize!

Haçlardan bir tanesi kayıplara karışmıştı. Ve bulmaları için adamlarını gönderdi. Haç, bugün Olimbia denen ve adını iyi hırsız Olimbas'tan alan dağın üzerinde bulundu. Azize Eleni, oraya Kutsal Haç adına bir kilise kurdurdu, içine Kutsal Haç'tan bir parça koydu. Sonra yerden göğe doğru yükselmekte olan süzme bir ışık sütunu göründü ve Azize Eleni mucizeyi izlemeye gitti. Yolda, dere boyunca üç küçük haçtan birini buldu. O anda göklerden ses geldi: "Eleni Hanım, tam burada, Dohni denilen şu noktada bir kilise yaptırın." Ve orada bir Kutsal Haç kilisesi yaptırıp, insanlar dereden geçebilsin diye bir köprü kurdurdu. Oraya koyduğu haçı altınla, gümüşle, incilerle süsledi. Tanrı o günden itibaren Kıbrıs'a tekrar yağmur gönderdi. Haber dört bir yandan duyuldu ve olanları öğrenen halk tekrar memleketine döndü. Onlarla birlikte çok sayıda serf de geldi ve Ada'ya yerleştiler. Eleni, kiliselerin yapımı bitince, kadırgasına binip Konstantinopolis'e dönmüştü.

IX

Azize Eleni Konstantinopolis'e geri gittikten ve Ada'da ahali çoğaldıktan sonra, insanlar, birçok defalar Kıbrıs'a sefer düzenleyip ülkeyi esir eden, kentleri, kaleleri yakıp yıkan ve halkını köle yapan kâfir Arapların gene gelebileceğini düşünmek durumunda kaldı. Korkuyorlar, endişeleniyorlar, şöyle diyorlardı: "Sultan bizi esir etmek istediği an bunu yapabilir." O zaman düşünüp taşındılar, meseleyi İmparator'un bilgisine sunup, ülkeyi korumak üzere asker talep etmeyi kararlaştırdılar. Ada'nın en nüfuzlu kişilerini seçip İmparatora yolladılar ve Ada'yı, Araplara karşı korumak için askeri birlik, piyade, süvari göndermesini istediler. İmparator, bu ricayı dinledi, Ada'ya bol sayıda asker gönderdi. Ama bu kez kara kara düşünmeye koyulurlar.

Ve sonunda, asker masraflarını aralarında bölüşürler, böylece kişi başına üç altın, yani altı Kıbrıs parası, toplamaya başlarlar. Tahsilat için bir sorumlu tayin ederler. Bu vergiye "Asker Vergisi", aynı zamanda "Duman" veya "Hava" adını verirler. Evinde besleyecek erkek veya kız çocuk bulunan her aile reisi vergiyi yalnız kendisi için ödemekteydi. Çocuklar,

ancak evlenip de evden ayrılınca kendi başlarına düşen vergiyi öderlerdi. O zamanlar İmparator, Ada'ya, halkını yönetmek üzere bir Dük gönderiyor, onu belli aralıklarla değiştiriyordu.

Ve her şey böylece akıp gitmekteydi, ta ki, İsaak adlı ahlaksız bir dük gönderilene kadar...

George Bustron (15. yy. ?)

KIBRIS GÜNLÜKLERİ

[....]

1456 Günlerinden - IV. Bölüm:

Ve prens kısa süre sonra öldü ve San Francesco'da toprağa verildi. Ülke, büyük bir yasa gömüldü, çünkü prens yakışıklı bir adamdı, iyi bir insandı. Madam Charlotte dul kalınca, babası derin bir keder duydu ve onu, baba-evine geri aldırdırdı. Çünkü prensin ölümü üzerine, Meclisteki arkadaşları hemen ona haber salmıştı. O sırada, Meclis Başkanı Thomas, Mağusa'daydı ve mecburen alelacele Lefkoşa'ya gelmiş, onların evine gitmişti. Rizzo de Plan de Cardi adlı bir şövalyeye ait bu ev, Kokkinos'un hamamı karşısındadır.

Bu arada, Madam Charlotte üvey kardeşine, babasının gayrimeşru oğlu Apostole'a yakınır, kocasının vahşice öldürüldüğünü söyler. Onyedi yaşındaki Apostole, Başpiskoposluğun onayı ile Kral John'un verdiği gelirlere ve sanlara sahip, çok gözüpek bir gençtir. Ve şehir halkı ile şövalyeler arasında, prensin ölümünden Meclis Başkanının sorumlu olduğu söylentisi kulaktan kulağa yayılınca, bu, Apostole'a ulaşır.

O günlerde, Sicilya'dan Kıbrıs'a gelen iki adam vardı ve Apostole'un evinde kalıyorlardı. Birinin adı Leonardo idi, diğerininki Antonio. Martinengo, onları Apostole'a işçisi diye tanıştırmıştı. Apostole, bu ikisiyle, Meclis Başkanının evinde olup biteni konuşmaya başlar. Onlar da, o akşam birçok kişinin oraya davet edildiğini söylerler. Apostole, davete katılmak kararıyla, hemen atına atlayıp Meclis Başkanının evine gitti. Yanına iki Sicilyalı'yı da almıştı. Onlara, orada ne yapacaklarını açıkladı ve Meclis Başkanını öldürmelerini emretti.

Böylece eve vardılar ve konukların ayrıldığını ev sahibinin yalnız olduğunu gördüler. Başkan, Apostole'un eve girmek istediğini öğrenince, ahır tarafındaki merdivenlerden indi, ona, evin bu bölümünden yol gösterdi. Ve ikisi, çeşitli konuda konuşmaya başlamışken, Apostole, ona dedi ki: "Eğer sizin için uygunsa, evinizde bulunan şu insanların dışarıya

çıkıp bizi yalnız bırakmalarını buyurur musunuz? Sizinle rahatça konuşabilmek istiyorum.

Ve başkan, hizmetkârlarını evden çıkardı. Sicilyalılar ise orada kaldı. Thomas, Apostole'dan, onları da dışarı çıkarmasını istedi. Ancak o, Elence bilmeyen Sicilyalıların, özel konuşmaları anlamayacağını söyledi ve Başkan da buna inandı. Sonra Apostole, onu öldürsünler diye Sicilyalılara emir verdi.

Oradan uzaklaşmak üzere aşağı inen Apostole, az daha Başkanın bir adamı tarafından öldürülecekti. Sonra, at sırtında evine girdiği jandarma şefi Caceran Suarez'e, olup bitenleri anlattı. O ise, pek şaşırdı bu işe, attan inmesine fırsat bırakmadan Başpiskopos'a gitmesini istedi. Apostole kendi evine dönünce, bir bölük silahlı adamı nöbete koyup içeri kapandı, ta ki öldürülen unutulsun...

[....]

1460 Günlerinden - XXIX. Bölüm:

1460 yılının 26 Eylül günü Kral, Rahip William'a, yanma bir bölük Memlüklü asker ve piyade alıp Lefkoşa'ya gitmesini emretti. Şehirde kalan halka güven verecek, başarabildiği takdirde şehrin Viskontu Ehtor de Kivides'i tutuklayacaktı. Viskont'un her vakit iyi gözlem kuleleri olmuştur.

Lefkonuk'tan ekmek getiren bir kadın o gün şunları anlatmıştı: "Yolda bir kargaşa, gürültü patırtı işittim, kavga seslerine benziyordu. Zannederim Araplardı bunlar." Viskont, kadına inanmadı, ama içine kurt düştü. Yanına beş altı adamını ve Mahtasipis'i alarak söylenenlerin doğruluğunu araştırmaya gitti. Çok sürmedi yaklaşan Araplar göründü. Onları görür görmez Viskont yukarı kapıdan çıktı ve Girne'ye kaçtı. Araplar, Mahtasipis'i o sanarak yakaladı ve öldürmeye kalkıştılar. Neyse ki, gerçeği anlayınca salıverdiler. Nihayet, Araplar Lefkoşa'ya girdi, Mahtasipis'in işini sürdürmesini uygun buldular, Nikola Morapito'yu ise Viskont olarak görevlendirdiler.

29 Eylül günü, kaptan Araplarla birlikte Girne'ye gitmek üzere yola koyuldu. Kral, Hıristiyanlar arasından ordusuna paralı asker almak için arkada kaldı. Bu arada Logis, Araplar ile silahları yükledikleri araba-

lar geçemesin diye yolları bozacak olan adamlarını Monadi'ye yolladı. Ve orada Arap askerleri, az daha onları linç edecekti. Eğer hemen yetişmeseler, hiçbiri Girne'ye dönemezdi. Gözlem kuleleri sayesinde kaçabildiler. Sadece yedi kişi yakalandı ve onları öldürdüler. Donanma Kazafana'ya vardı.

1460'ta Eylül ayının son günü, Kral, Araplar ve Hıristiyanlardan oluşan yeni bir askeri birlikle Girne'de kamp kurdu. Üç gün içinde kaptan da Girne'ye giderek Kamuza taraflarına kamp kurdu. Kral'a gelince, Suriye'den getirilmiş mahkûmları, Apodohatoros'u ve Rahip Hristoforos'u yanına aldı. Lefkoşa şehrinin gözlem kuleleri sayesinde kurtulmuşlardı...

[....]

SONELER

Şairi belirsiz (15. - 16. yy. ?)

KIBRISLI EROTİK-AŞK ŞİİRLERİ

III
O ki, hiç tatmadı baştançıkaran arzuları
hiç geçmedi kamçılayan tutkuların çemberinden,
o ki, tepeden tırnağa tutuşmadı sevmekten
ve kalbini bir şehvet ateşine daha hiç atamadı,
ne de göğsünde bir aşk yarası açtı,
o ki, daha hiç teslim olamadı işkencesine aşkın,
sakın el sürmesin şu üç beş sayfaya
çünkü hiçbir şey anlayamaz yazılanlardan.

XI
Uyumak, göz dikmek gibi göründü bana
kalbimi elinde tutan o sevgili üzerinde,
sağlığımı geri getireceğine kendimi inandırıp
ve beni hayata döndüreceğini ümit edip, içten içe...

Erteleyeceğim, dedim, ona gidişi, erteleyeceğim,
ama uyanır uyanmaz gene yolunu tuttum
ve böylece dayanılmaz acımı ikiye katladım tekrar
tekrar arzuladım ruhumu oracıkta bırakmayı.

Siz gözlerim, uyuduğum sürece gösterirsiniz
uyanıkken seyretmek istediğim ne varsa,
bana göre aşk dünyada görülecek bir şey olmaktan çıktı.

Siz gözlerim, uykudayken görürsünüz
hep bakmak istediğim bütün o şeyleri,
usulca kapansın gözkapaklarım, hem gece hem gündüz.

XVII
Eğer dedikleri gibi acı veren bir şeyse şehvet,
nasıl tatlı olabilir uğruna çekilenler?
Eğer tatlıysa, nasıl hoyratça incitir
ve hoyratsa, herkes onu ne diye arzu eder?

Eğer dedikleri gibi güvenilmez bir şeyse şehvet,
nasıl olur da bunu diyenler bile kendini ona verir?
Eğer onca zevkine karşılık geçiştirilecek bir şeyse bu,
ne diye âşıkların hepsi bundan şikâyet eder?

Ve eğer insanı yaralıyorsa şehvetli aşklar,
bu kötü şeyden kaçmak dururken,
niçin hâlâ peşinden koşar kırıp geçirdikleri?

Tatlı hayaller ile çekilen acılar iç içe geçmiş
ve birbirine dolamış aşka şehvetle bağlanan sevgilileri,
bu yüzden hissedemiyorlar yaşadıkları ölümü.

XXII
Vakit yaklaşıyor sultanım, saati geliyor
kaderdeki ayrılık zamanının,
ama senin ellerine bırakıyorum
tüm benliğimi, melek kadınım.

Şaşırma sakın, ecem, giderken
kendimi nasıl sana bırakabildiğime.
Ayrılıyorum, ama sendeyim nereye gitsem,
ruhum burada seninle...

Ben gidince, gövdem seninle birleşemezken,
aşk isteği içinde bulursan kendini
sana bıraktığım kalbime bak yeter.

Ve başkasını sevdiğimi söyleyen çıkarsa eğer,
tarafımdan ona de ki:
"İnsan sevemez kalbi kendiyle değilken."

XXIV
İçten bir kederle, derin bir hüzünle,
yanıp tutuşarak şakıyan güzel sesli bülbül,
eşsiz kalmış olacak tıpkı benim gibi
o yüzden bana açılmış, söylüyor şikâyetini.

Öyle tatlı veriyor ki ölçüsünü acının
ve çırpınışların... Üzülmeden edemiyor insan
gerçek bir acıyla dolup boşalan o gözyaşlarına,
boş yere akıp gittiğini bildiğim...

Yalnızca bir kuş olsa da hüzün verici
tıpkı benim dövünmelerim, hıçkırmalarım gibi,
bıktırıcı çığlıklarımdan beni tanımış olacak ki,
bana açıklıyor ağzı açık bırakan ıstıraplarını.

Peşimi bıraktığı yok ne gece ne gündüz,
Kanatlansa da uzağa uçtuğu yok.
Sakinleşecek olsam beni uyarıyor ağlayışlarıyla
ve uyumuyor gece boyunca ne o, ne de ben.

Onu, içimdeki tutku göndermiş olacak bana
asla sesi kesilemesin diye çektiğim azabın.

XXVI
Sevincim için kaygılanmaktan uzak yaşardım,
gülenleri kıskanmaktan uzakta...
Çünkü gülüyor ve arzuluyor olsalar da
benim sevincim uzağındaydı öylesi sevinmelerin.

Bir zamanlar bana dayanılmaz arzular veren
sultanımın güzel gözleri
bulutlandı şimdi, göremez oldu,
sönmeye yüz tuttu üstümde parlayan sağlık güneşi.

Hey tabiat ana, bu Efendilik nerden gelmiş sana
nerden bu değişik niyetler?..
Kurduğunu bozarsın her mevsim, sebepsiz yere...

Bütün nimetler bir çeşmeden akar.
Oysa sen, Yaradan, hayat yönetimini elinde tutan,
ne diye başka ellere veriyorsun ki şimdi gücünü?

XXXX
Akmaya başla, gözlerim, akmaya ve uzaklara
yönel, denize doğru, ırmaklar nasıl akıyorsa, işte öyle,
Ve sen inil inil iççekişlerim, dön de bak
gökyüzüne, o boşluk içindeki şeylere.
Hani dilin gücü yetmez olur ya daha fazlasını söylemeye,

yine de anlatabilmelisin her güzelliğini onun, okşayışını
yeryüzünde dudaklar buna cesaret edemese de,
bırak dinlesin seni deniz ile gökyüzü.

XXXXIV
Zaman sana güzelliklerin en büyüğünü vermiş,
ama zamanla sen geri vereceksin aldığını ona.
Zaman buyurup yükselmen için kurulmuş,
ama zaman içinde senin düşmenle dönecek çark.
Zaman kendimi kölen yapmamı buyurmuştu bana da,
ama beni özgürleştirecek sana harcadığım zaman.

Zamanla en sert öfkeler bile yumuşar
ve sona erer zaman içinde başlayan her şey...

LIII
İstekle tutkuya atılmanın bir işe yaramayacağını bilerek,
üstelik, bu yüzden daha şiddetle aşka düşen biri için
acı çekmek diye bir şey olamaz tutkusundan.
Böylece çünkü ölüm tatlı görünür ona,
böylece çünkü gözyaşlarını hoş karşılamayı bilir,
böylece çünkü hisseder güzelim tutkuların ağır yükünü.

Kim ki sevilmeyeceği halde tutkuyla sevecek
onun için hiç doğmaması olabilir en iyi dilek.

LXIV
Kıbrıs'ı terkettim, belki söner diye
beni tutuşturan alev, ateşlere salan şehvet,
Doğu yönlerinden Batı'ya geldim
belki beni için için yakan kor küllenir, dedim.
Ve kaçtım düşmanımdan, kapansın diye
kalbimi vurmuş okların yarası...

Oysa ondan ne kadar uzaklaşırsam
o kadar çok yanıyorum, ağlıyorum o kadar çok.

LXXXVIII
Hangi geçit vermez dağa doğru,
hangi korku salan ormana doğru
gitmeliyim, senden kurtulabilmek için ey tutku?
Ve beni tutsak eden dolunay da
izin vermez ki, bir yoluna bakayım
senin hışmından kurtulmanın.
Ama ne dağlar, ne de ormanlarmış
senin şu vahşi dansından insanı sakınacak olan
azrail Kharon'muş ancak.
Ve o da imdadıma koşmak istiyorsa
ne diye bir an önce göstermez işe yaradığını?

Ölmek daha iyi bir insana
sana öfkeli yaşamaktansa.

CXXXIV*
Kader beni sürgün etti senden, memleketim,
ama başıma gelenler sana daha iyi hizmet edeyim diyedir.
Tanrı lütfeder de niyetim çiçeklenirse,
dileğim de hak ettiği ürünleri gövertirse,
işte o zaman sen yeniden kavuşacaksın eski güzelliğine
ve defneden taç takıp başıma, destek çıkacaksın hakkıyla.

CXXXV*
Kiti, memleketim, artık yuva ver bana, yuvamda durayım,
tıpkı duyuşlar dünyasının cenneti olan senin gibi.
Bana gösterdiğin sevecenliği anarak, işte
imza edip altını çizerim ki, ben her şeyimle sana aitim.
Ve günün birinde kalemim dinginliğe kavuşursa,
söz veriyorum, hep koruyacağım senin onurunu ve hatıranı.

CXXXIX*
Sevgili beni her gördüğünde
dertlerim birbirine eklenmekte,
sanırım bunun nedeni, umut verici
bir karşılık göremeyişim ondan...

Acılı mutsuzluğumun başlangıcıdır bu
çünkü *ruhum* umutsuz.

CLV*
Ah gözlerim, gözyaşlarıyla destek olmalısınız
hep yanımda duran şu acılı kalbime.
Besbelli ki, önünüzden geçtiği bahanesiyle
benimle birlikte kadınıma bakıyorsunuz siz de.
Madem ki öyle, birlikte üzülmelisiniz de benimle,
çünkü sizin içinizde pırıldayan ışık
benim kalbimdeki taşkın isteklerden doğuyor.
Öyleyse kendi içinizde aramalısınız teselliyi de.

* CXXXIV, CXXXV, CXXXIX ve CLV numaralı son dört şiir, İtalyanca etkisindeki Ortaçağ Kıbrıslırumcasından Vulla Horanas'la çevrildi.

Üçüncü Bölüm
Yakınçağ ve Folklorik Dönem Şiiri

RUM-HIRİSTİYAN ŞİİRİ

TÜRKÜLER

Anonim

NİNNİLER

I
Eee ee uyu küçük oğulcuğum
benim küçük kızcığım.
Hadi eee ee uyusun
uyusun da uyansın güzel bir gündoğumuna.
Annesi de gitsin dereye
defne ve su getirmeye
yıkasın bebeğini defneli sular ile,
elbiseciklerini yıkasın, minik gömleklerini.
Sonra elma ağacına sersin onları
kırmızı kırmızı güllerin dalına,
hani kuşlar yuva kurar ya aralarında.

II
Bana haber saldılar
hem de kimden, Hacıkirke'den:
Dedim ki vermem kızımı ona
çünkü küçücüktür ve ağlar.
Bin sikke altın dizdiler önüme
bir de kahvehane açtılar:
Dedim ki vermem kızımı ona
çünkü küçücüktür ve ağlar.
Böğürtlenin kekliği
Altınotu çiçeği
Köpüklü kaymağı sütün
Asmanın filizciği.

III
Hadi uyusun kıymetli kızcığım
Dalmasın düşüncelere
Pazartesi olsun hele bir
Kral gelecek dünürcülüğe.

IV
Anneciğim, hadi uyusun meleğim
sana bir nenni söyleyeceğim.
Anneciğim, uyutuncaya kadar seni
beşiğini sallayacağım...

Anonim

ŞÖLEN TÜRKÜSÜ

I
Balığın bir parçası renkleniyor şarapta
kırmızıya dönüşüyor, menekşeye
renklerin her çeşidine.
Gittim ötelere, ta ötelere
ve genç bir kadınla buluştum.
Peşine düştüm bir tırtıl gibi
bir kedicik gibi ona çağırdım.
Dedim: "Tanrı aşkına!"
Dedi: "Ne istersin benden?"
Saçlarını ayıran çizgi
saçılan günışığına benziyordu şafağın,
onun dökme burnu
bir ressam elinden çıkmışa benziyordu,
ve yumuşacık beyaz boynunu görseydiniz
sizin de soluğunuz tutulurdu.

II
Şimdi başlıyorum övgüye,
bir güzelim kız, bir keklik, bir kumru
rakibi yok hiçbir yerde.
Onun yüzü bir resim
ve hilal kaşları ve kırmızı dudakları
sanki çizilmiş incecik kalemlerle.
Onun yumuşacık beyaz boynu
papatyaların çelengiyle örülmüş
ve sarılmış her yanı gümüşle.

Anonim

DÜĞÜN TÜRKÜSÜ

I
Gelin giydirin gelini süsleyin
övülesi güzelliği ışısın.
Annesi onu altınlarla donatmış
gelin altına gömülmüş.

Bugün gökyüzü bulutlarla karardı
bugün hüzünlü bir gün.
Bugün anneciği ayrı düşecek
çok sevdiği kızından.

Annesine seslenin de gelsin
gelin-kuşağını bağlasın.
Gelsin hayırdua etsin evladına
onu güveyiye versin.

Bugün gökyüzü açılıp renklendi
bugün yenileniş günü.
Bugün evlilik sözü işitilecek
kartal ile kumrunun.

II
Altın bir lamba asılmış
Aziz Anastasius'a.
Dileriz ki evlendirdiğimiz çift
birlikte yaşayarak yaşlansın.

Genç gelin ile güveyi
gerçekten tektir, tam bir eş.
Gelin gökyüzündeki aya benzer
güveyi ise güneş.

Anonim

DANS

Dansedin kızlar, dans
şimdi şansınız açıkken, dans.

Yarın evleneceksiniz
ev kadını olacak her biriniz.

Kaynananız bırakmayacak sizi
keyf aldığınız yerlere.

Kaynatanız bırakmayacak sizi
dansettiğiniz yerlere.

Dansedin kızlar, dans
sonra bebekleriniz koymayacak.

İzin vermeyecek kocalarınız
ve çekileceksiniz o güvenli köşenize.

Anonim

GÜLLERDEN BİR YORGAN

Güllerden bir yorgan örtünmelisin uyurken
ve böylece gül tütersin daha çok, beni düşlersin gülüm.
— *Hey kuşçuğum bu senin için...*

Beyaz bir gülüm var boyamak istediğim
ve çok kalpler yanacak en uygun rengi vurduğum vakit.
— *Hey kuşçuğum bu senin için...*

Yıldız yıldıza denktir, güneş aya denk
ve ben dünyada durdukça başka kim denk düşebilir ki sana?
— *Hey kuşçuğum bu senin için...*

BEYİTLER

Anonim

ÖPÜŞMELER

I
Onu ne zaman hayal etsem aklım oynar yerinden
Ve bana hiçbir şey kalmaz olanca aklım ona giderken.

II
Koynun bir limon ağacı sanki, memelerin ise dalları
Ne mutlu ona ki girip koparacak o küçük limonlarını.

III
Dedim ki: "Kaça satarsın öpücüklerini kuşçuğum?"
Dedi ki: "Gel de satın al, seninle uyuşurum."

IV
Dedim: "Bir öpücük versene." Dedi: "On tane al istersen."
Kendi kendime mırıldandım: "Ne iyi kadın, ne iyi kadın!"

V
Dedim: "Hadi bir öpücük ver." Dedi: "Ama sayılıdırlar."
Dedim ki: "Tekrar say belki fazladan bir tane çıkar."

VI
Gerçi verimlidir, ama beni kurutuyor senin güzelliğin,
Öpücüklerinden bir versen şu üzgün ruhumu değiştirirdin.

VII
Öpüştüğümüz yerden her geçişimde yeniden mutlu oluyorum
Çünkü biz öpüşürken düşen eski bir öpücüğü eğilip alıyorum.

VIII
Sen bir güzellik, tatlılık satıcısı olup girseydin
tatsız tuzsuz kızların arasına, onları bile güzelleştirirdin.

IX
Hani gündoğumunda, "iyi günler", demiştin ya bana
Bütün bir günü mutlu geçirdim bu sözünden sonra.

Anonim

DÜĞÜN GÜNÜ BEYİTLERİ

Ah açık talih, iyi talih, hakkıyla kutsanmış talih, n'olursun
başladığımız şu güzel işin sonu da hayırlı olsun.

Efendi Mesih, Meryem Ana bu yana doğru meyledin
bütün takdislerinizi gösterin bugün hepimiz için.

Şirin gelin, önünde düğün şarkını söylüyorum –
Tanrının bağışlayıcılığı gelin-tacında ve üstünde dursun.

Altın dalgalar hep arkandan aksın, hiç devrilmesin ağaçların,
melekler giydirsin onları, altın taraklarla tarasın.

Kırk turna gelsin, beş de fazlası, dönün gelinin çevresinde,
giydirip kuşatın onu, kocasının gelini olsun diye.

Anonim

ANNE BENİ SUYA GÖNDER

Anne beni suya gönder, buz gibi su getireyim,
eğer suyum soğuk değilse gençliğime sevinemeyim.

Anne beni suya gönder, en durusundan getireyim,
beni yolla anne ve eğer suyu getiremezsem döv beni.

Anne pınara gelerek doldurdum destimi
ama ayağım takılıverdi birden, düştü, kırıldı desti...

Yok, ayağım takılmadı yok, ayağım takılmadı yok,
genç bir adam takıldı bana ve tutup öptü beni.

ÇATIŞMALAR

Anonim

ÂŞIK ÇATIŞMALARI (POETRİADES CATİSMADALARI)

I
Birinci Âşık:
Şarkı çağır arkadaşım, hade
şarkı çağıralım ikimiz de bakalım.
Anlatalım köyün en tatlı kızını
kızlar arasında gönül kaptırdığımızı.

İkinci Âşık:
Bu güzelim şarkıyı çağıran ağzı
baştan aşağı altın kaplayacağım.
Cennetten bir elma kesip
şarkı çağıran şu âşığa sunacağım.

II
Birinci Âşık:
Bir tezgâh alayım sana sevgilim
dokuyasın elbiselerini, tatlım benim.
Muhtaç olmayasın hiçbirine
köydeki şu kadınların.

İkinci Âşık:
Bir tezgâh alayım sana sevgilim
dokuyasın elbiselerini, tatlım benim.
İncecik nakışlar işleyesin
ipeklere, ipek çamaşırlarının üstüne.

Anonim

ÇİFTLEŞME

Kız:
Beni seversen canım, ben de seni seveceğim
"evet" dersen, aynısını söyleyeceğim
ve bir çift olacağız ikimiz...
Çektiğim acı "ah"lar seninle tatlılaşacak,
söz veriyorum, ikimizi bir yapmak kaderim olacak
ölüm kazma kürekle bizi ayırıncaya kadar.

Erkek:
Altın kuşçuğum, benim küçük kumrum,
beni sahiden mesut edeceksen
sararıp solman gerekmeyecek çektiğin hasretten.
İşte açıkça söylüyorum şimdi, burada,
bağlılık sözüne sadık kalırsan
benim olacaksın sen sonsuza kadar.

Benim olacaksın sonsuza kadar
benim olacaksın sonsuza...

Anonim

KEMANECİ ÇATIŞMASI

Ooh! gecenin geç vakti
elimde kemanem,
eski mahalleden geçerken
ağlayışını duydum genç bir kadının.

"*Ooh!* kısmet olacak mı görmek
Kostacığım bana türkü çalarken,
bağrıma bastığım benim biricik yârim..."

Ooh! bir meraktır aldı beni
acaba asıl sebebi ne
taşıp dökülen şu gözyaşlarının...

Ooh! dışarı çık yârim, gel de gidelim
insanı mest eden bir adaya,
periler kraliçesinin eseri olan...

DESTANLAR

Anonim

TRYANTAFİLLENİ - GÜLDEN

Eğer hasta düşersem gülüm, sana haber salacağım
gelesin de son defa vedalaşalım, Tryantafillen'im benim.
Babandan korkma sakın, ağbinden korkma
sen benimsin şiirini söyleyen şu âşığın kadar Gülden...
Annenden korkma sakın, kimseden korkma
sen, sadece benimsin Gülden, zamanında yetiş, bana gel.

Eşiğimden içeri adım atınca, öyle yasa gömülü durmayasın,
anneme sor, de ki: "Oğlun nerede?"
Annem sana sözcüklerini saplamaya kalkışsa bile
insaflı bir âşıksan kulak asma dediğine.
Sol taraftan odama gir ve yatağıma gir sağ taraftan
yanıma uzan Gülden, öp beni uzun öpüşlerle ağzımın içinden
Altından yapılmış elciklerine al kalbimi ve başımı sar,
ruhum uçup gidinceye kadar öylece yastığımda uzalı kal.
Gözlerimin üç kere dönüp durduğunu görünce
acele et, sen hep benimsin Gülden, kara yas-elbiseni giy
[hemen...
Papazın cüppe kuşağını bağladığını görünce,
bana doğru eğil, Gülden benimsin, öp dudaklarımdan öp.
Kilise kapısından tabutumu geçirdiklerini görünce, sen de
yürek parçalayan gözyaşlarını sal ki solsun yabanıl bitkiler bile.
Beni kilise ortasına koyduklarını görünce, sen de
yürek parçalayan gözyaşlarını öyle bir sal ki çöksün duvarlar.
Tören bitip beni gömmeye götürdüklerini görünce,
taşlara seslen, kuru dilsiz taşlara, seslen yaş döksünler
[arkamdan.

Cenazemi senin mahallenden geçirdikleri sırada
annenden gizli dışarı fırla, saçını başını çöz, dövün öldüğüme.
Kazmayı alıp mezarımı kazdıklarını görünce, sen de
Gülden, benimsin Tryantafillen'im, çök ve toprak serp üzerime.
Ufaktan ufağa fitili yağa koyduklarını görünce,
artık bil ki Tryantafillen'im, bir daha çıkamam oradan.
Kandil yakma vakti gelip kiliseye girdiğinde,
beni dışarı çıkar, Gülden benimsin, beni çıkar gül kalbinden...

Ve kutsal helvam sana sunulunca, yerken de ki: "Tanrım,
nur içinde yatsın bir zamanlar bana âşık olan o genç adam."

Anonim

PANDELİS HOCA

Her-şeye-kadir Allah, Senin adını methederek başlarım söze,
dilerim tekrar gösterirsin esirgeyen-bağışlayan lütfunu bize.
Apostol Andreas'ın mucizesi üstünedir diyeceklerim
hem belki yeni yetişen gençlere de sesimi işittirebilirim.
Diyeceklerim, çocuğunu kaybeden bir anne üstünedir,
huzuru, sevinci ve hayatının her ânı olan o biricik yavrusunu...
Oğulunun adını Pandelis koymuştu kadın
ve onu büyütmüştü onüçüncü yaşına kadar.
Ama birden çocuk ortadan kayboldu günün birinde
en derin kederlere gömüldü kadıncağız, dermansız dertlere.
Meğerse kimseciklerin haberi olmadan yakalanmış Pandelis,
Türklerin topraklarına kaçırılmış...
Okula gönderilmiş oralarda, güzelce ilim irfan görmüş
ve Hoca çıkmış nihayetinde, işte hikâyesi böyle.
Ama şimdi bırakalım da vaaz veredursun Pandelis Hoca orda,
biz, marazından helâk olmuş anneciğine dönelim burda.
Yirmi yıl gözyaşları dökmüş canı perişan
Apostol Andreas olmuş hayıflanmasını Meryem Ana'ya açan.

Haber uçurmuş, "Kıbrıs'a doğru yola çıkmalısın" diye:
"Hacca gelmelisin benim Kiliseme."
Aziz Andreas, hayırlı bir yolculuk için takdis etti onu,
meğerse tam o sırada, camisi de Hoca'yı Kıbrıs'a yolluyordu.
Allah ile Azizlerin mucizesidir işte bu,
aynı gemiye bindirildi o ikisi kaderdeki bir rastlantı sonucu.
Hoca, görür görmez tanıdı Maria'yı,
hemen anladı ki o, kendini doğurmuş anacığıydı...
Birden bir ışıkla aydınlandı hafızası, artık yerinde duramazdı,
zaman kaybetmeden kalktı, yanına oturdu Maria'nm.
Dedi ki: "Söyleyin lütfen bana adınız ne?
Eviniz nerde sizin? Ama lütfen dosdoğru söyleyin."
Kadın doğruca cevap verdi: "Adım Maria'dır
ve doğrusunu isterseniz evim Küçük Asya'dadır."
Genç adam dedi ki: "Konuşmanızdan anladığım kadarıyla
savaşa katılmış bir oğlunuz olmalı Maria hanım."
Kendini tutamayarak ağlamaya başladı kadın, "ahh" çekti:
"Keşke savaşta olsaydı da, bekleseydim dönecek diye..."
Hoca dedi: "Kalbinizden geçtiği gibi söyleyin bana,
belki bir bildiğim var oğlunuz hakkında."
"Yüzünde bir beni vardı, göğsünde bir başka beni,
ama sağ yanağındaydı en büyüceği..."
Ve Pandelis Hoca, oğlunun hayatta olduğunu bildirdi kadına:
"İnanasınız diye söyleyeyim, onun adı Pandelis'tir."
Kadın dedi: "N'olur açıklayın bildiğiniz ne varsa
ve Azrail olup canımı alın ondan sonra!"
Genç adam dedi ki: "Ver elini öpeyim anne, sen de beni öp
şefkatle... böylece başıma gelenleri açıklayabileyim."
Aziz Apostol Andreas'ın mucizesi belirir belirmez
bir heyecan sardı açık-sudaki bilcümle hac yolcusunu.
Ve işaretlerden kesinleşince onların Ana-Oğul olduğu,
hepsi mutluluk gözyaşlarına boğuldu.
Cuma'ydı o gün veyahut Cumartesi, Aziz Lazarus Günü,
Larnaka'ya demirleyen gemi karaya boşalttı yolcusunu.
Aziz Lazarus Kilisesi'nin kapısı hemen açılıverdi gelenlere,
girdi yaşlı kadın ile Pandelis Hoca, dua ettiler el ele.
O sırada İskele'de büyük panayır şölenleri vardı

ve eski dinine dönen Pandelis Hoca da sofradaki yerini aldı.
Tam yirmi yılı kayıp bir hayat, sanki bir ölümdü,
o, annesinden koparılıp uzaklara götürülmüş bir ömürdü.
Ama bu dünyada sayısızdır mucizeler,
bunu söyler ansızın gözünün nuruna kavuşan körler.
Apostol Andreas en büyük methim Senin üstüne olsun,
Kilisen denizin kıyısında, mabedin Kıbrıs'ın ucunda dursun.
Allah'tır çünkü, Yaradanımızdır seni Aziz yapan
ve benim methettiğim sensin, Sen, hep yardımımıza koşan...

ELİT ŞİİRİ

Yiannis Kigalas (1622-1687)

KERKİRALILARA SÖYLENMİŞTİR*

Muhterem Andreas Marmoras'ın henüz yayımlanmış tarih kitabı üstüne

Ares-dostları, ey savaşı sevenler, şanlı kralların ırkı
siz, atalarına layık eski Feakes'lerin torunları,
o Helen kentlerinin en mükemmelinden gelen...
Ülkenizin ilk kurucularını tanımak istiyorsanız eğer,
savaşlardan nasıl şan şerefle çıktıklarını,
hem karada, hem denizlerde,
düşmana karşı ne kadar zorlu savaşçılar olduklarını,
ele almanız gerekecek bilge Andreas'ın şu tarih kitabını,
onca özenle, emekle kâğıda döktüğü...
Bu kitabıyla o, atalarımızın şanlı zaferlerini tekrar duyurdu
unutuluşun koyu sis perdesiyle örtülmüş geceden
günışığına çıkardı onların hepsini,
sonsuza kadar yaşayabilsinler diye çocukların belleğinde...
Bu yüzden şükran duymalısınız ona,
tıpkı atalarınıza da duymanız gerektiği gibi –
Kahramanların zaferlerini bile yener zaman,
ama şimdi Andreas gibi biri çıkmış onları kurtarıyor,
hafızalarda kalsın diye yıpranmadan...

* Katharevusa Elenceden Vulla Horanas'la çevrildi.

OSMANLI-İSLAM ŞİİRİ

TEKKE ŞİİRİ

Handi (Hızır Dede) (17. yy. - 1727)

TEVÂB-İ FELEKDE SAVT-I HİKMET YEKDİR ALLAH YEK

Tevâb-i felekde savt-ı hikmet yekdir Allah yek
Geceler bağırurdı iki nevbet yekdir Allah yek.

Meyin keyfiyyetin hâl-i dil ile söylenür amma
Çıkar neyden nidahây-ı hararet yekdir Allah yek.

İki pâre ider nakş-ımehi hem câh-ı bahşide
Urursa na're-i tiğ-i salâbet yekdir Allah yek.

Lisân-ı hame-i eş'ârden sadır olur gerçi
Figân-ı nâle vü âh-ı muhabbet yekdir Allah yek.

Gece tâ subh olunca kal'a-ı vaslında ey Handi
Çağırdı 'âşıkan sa'at-be-sa'at yekdir Allah yek.

Seyyid İbrahim bin ebu Bekir (18. yy. ?)

DERVİŞ İSEN DERVİŞ

Ferâg-ı dağ-ı kesret kıl eğer derviş isen derviş
Cerâg-ı bağ-ı vahdet kıl eğer derviş isen derviş.

Gönül verme denî dehre tehammül eyle her kahre
Ki vahdetden ire bahse eğer derviş isen derviş.

Adüvv nakşın melâmet kıl derûnın sen selâmet kıl
Muhebbetden âlâmet kıl eğer derviş isen derviş.

Libas-ı arzûnı çakk it tenezzülde özün hakk it
Yirün işi-veş eflâk it eğer derviş isen derviş.

LUGAZ

Ol nidir ki ebced yüzinden aldı kâmiller haber
Yiğirmi birin tarh idüp gayrı cebin üzre kim bulunmaz,
Sarf nahu mantık me'âni içre her nüsha-i mecrâda vardır
Var ise sende hüner kim bulub haber virirse bu lugaz,
İlmin heman aferin üstâdına olsun pir-ü kemâl.

MEVLEVİHÂNE

Bir müferrih hâne gördüm nâgehan
Mevlevihâne imiş bildim âyan,
Dervişin biri cûşe gû
Cümlesi sakin oldular bi-gûman.

TÜRKÜLER

Anonim

ŞEHER YOLU

Şeher yolu tezerek, yârim gelir gezerek
İpek mendil elinde, göz yaşını silerek.

Şeher yolu enişi, yeşildir geyinişi
Yatırayım dizime, yedireyim yemişi.

Şeher yolu keresde, bülbül öter kafesde
Duydum ki yâr hasdaymış, 'etişdim bir nefesde.

Şeher yolu teneke, yârin adı Emete
Gel canım sarılalım, kalmasın gıyamete.

Anonim

GEMİCİ TÜRKÜSÜ

Bir gemi gelir Erez'den
Yelkeni var beyaz bezden
Şimdi olmazsa birezden
Heyamola heyalessa.
Ey Allah yolla
Ey Allah yolla
Vuu'u vouu...

Bir gemi gelir adadan
Yelkeni var bir abadan
Sen de gel dut buradan
Heyamola heyalessa.
Ey Allah yolla
Ey Allah yolla
Vuu'u vouu...

ÇATIŞMALAR

Anonim

YORGAN ATIŞMASI

Yorgancı:
Pıddım pıddım atarım
Delicikten bakarım.
Çamda sakız yok muydu
Yola yola gidesin?

Kız:
Galındır tahra biçmez
Gabadır balta kesmez.
İğne iplik yok muydu
Dike dike gidesin?

Çırak:
Usda sen işine bak
Ben kızcığa bakarım.
Bakma kız delikten
Alır seni kaçarım.
Hellim ekmeg
Etereg petereg

Yorgancı:
Dal davul da zil zurna
Ben çalayım sen oyna.
Oynamazsan a canım
Garşımda boş oturma.

Kız:
Pıddım pıddım da atar
Bana gaşla göz yapar.
Ne el' tutar ne ayağı
Hak ediyor dayağı.

Çırak:
Bakma kız delikten
Küpeleri erikten.
Alır seni kaçarım
Gurtulun bu herifden.
Hellim ekmeg
Etereg petereg

Yorgancı:
Öğlene ne yeyelim
Tatlı tatlı söyley'lim.
Yeni yorgan yaparım
Üsdüne devrilelim.

Kız:
Yorgan çehiz çıkacak
Taş koydum kaynayacak.
Çabık bitir işini
Akşam hamam yanacak.

Çırak:
Usda sen işini yap
Yoksa göreceyim bak.
Bakma kız delikten
Küpeleri erikten.
Hellim ekmeg
Etereg petereg

Yorgancı:
Pıddım pıddım atılma
Gaşın gözün oynatma.
Garşımda çömeşip da
Bana laf atıp durma.

Kız:
Yorganı diktin zaten
Saten altında keten.
İşini bitirdiysan
Tez güle güle giden.

Pıddım pıddım...
Hellim ekmeg
Etereg petereg

KEHANETLER

Anonim

KIBRIS'IN İSTİKBALİ HAKKINDA İSTİHRAÇ

I
Kıbrıs'ta iki mimi tutanlar
Mim ile elif mimi alanlar.
Ray ile raya tutanlar
Elif ile taya çalışanlar.
Bunlardır hulâsa muvaffak olanlar
Kes ne iderse ider kendine.
Umumadır mazarrat derler yine nesine
Şaka zan iderler yatarlar enlisine.
Bir ile iki üçe bir sıfır konulur üstüne
Görünür dad dal mim de şaka nesine.
Cümleye anlatması kafdır
Anlamayana cümlesi lâmdır.

II
Sûreti insan içi hayvan olur ise kişinin
Taşlar ile dövülüp insanı bulmaz ise ne güç.
Bunda gelmekten mûrad Hakkın irfanıdır
Ey niyazi kişi ol irfanı bulmaz ise ne güç.
Ey birader el aynesine bakmanın fayidesi ne
Sermayeden zarar edip satmanın fayidesi ne.
Kargaya leş gerek yeye çağıra
Karganın önüne sekir koymanın fayidesi ne.
Çobana bir keşk-î pür gerek yeye gerine
Çobanı mescide imam etmenin fayidesi ne.

MANZUM MASALLAR

Anonim

SATİRİK MESELCİKLER*

AVLANMAYA ÇIKAN PADİŞAH

Padişah bir gün ava çıkmış
Yolu üstünde bir çobanın yüzünü görmüş.
O gün ne kadar dolaştıysa hiç av vuramaz
O öfke ile çobanı aratıp buldurmuş:

"Sen öyle hayırsız bir adamsın ki çoban
Yüzünü gördüm bugün hiç av avlayamadım,
Onun için seni astıracağım."

"Sen daha hayırsızsın Padişahım
Yüzünü gördüm bugün canım gidiyor."

* Mustafa Gökçeoğlu'nun derlemelerinden seçilen masallar, ilk defa şiirsel bir düzenlemeyle ve Elence göndermeleriyle yayımlanıyor.

ZALİM PADİŞAH İLE NUH'UN ZAMANINDAN KALMA AT

Zalim Padişah gider at ister seyisinden:
— Genç olacak, yörük olacak, semiz olacak...
Günde bir at çatlatır bu Padişah,
Ahırında sağlam at kalmamış ki gezmeye çıkacak.

Seyis gider bir atın kulağına eğilir:
— Ey ruhların ruhu hatırlar mın Hazireti Nuh'u?

At, seyise demiş, "Açıklarım sırrımı ha eyleme faş":
— Hazireti Süleyman'ın mezarına sırtımınan taşıdım taş.

— Hah Padişahım, al da git, bu at tam bir buçuk yaşında!

HIRSIZ FANDİS İLE İSTİNCOLU KADINCIK

Namlı hırsız Fandis
Üç arkadaşı ile bir olur
İstincolu bir kadıncığın
Keçilerini çalmaya gider.
Meğerisa haberliymiş kadın
Bütün gece üzüntüden
Yüksek sesile sayıklar:
"Εδον ενα, εδον δκύο
Εδον πόυ Φάνειν
Πόυ την Χιώ..."*

Bunu duyan Fandis ise:
"Διάολος εγνωρίσαν μας!"**
Der da kaçarmış.

* İşte bu bir, işte bu iki (Edon ena, edon dgio) / İşte görünüyor, bu da Fandi (Edon bu Fandin/fanin) / İstinco'da (Bu din İstinco/Hio).
** "Gâvole, lanet olsun, tanıdılar bizi!" (Diğavoles, eğnorisan mas!)

ÇOK BUBASI OLAN ÇOCUK

Dul bir kadının çocuğu çok yaramazlık idermiş
Kadın da çocuğun kulağını çekermiş:
"Falanca buban şöyle idi, filanca buban böyle..."
Değişik isimler sayarak nasihat idermiş.

Birgün çocuk anasını neşeli sahatında yakalar
Der ki: "Ay ana benim kaç bubam var ama?"
Kadın da der ki:

Ali'yinan Veli
Üç da ondan evveli
Pambuk alıp bez satan
Çubanınan Ramadan
Şurda zıbarıp yatan
Bir da rahmetli buban.

GIYAMET GÜNÜNDE OSMANNILAR

Gıyamet kopmuş!..

Arafta toplanan insanları Cebrail Aleyhüselâm ayırırmış:
— Siz Cennete, siz Cehenneme, siz da Bekleme Yerine.
Bütün işleri bitirdikden epeyi müddet sonra
Kalabalık bir topluluk gelince Cebrail hayret ile sormuş:
— Sizler bu kadar gündür nerede idiniz?
— Osmanlı mehterânıydık iki ileri bir geri gücün vardık.

KIBRISLILAR

Kilise avlısında yaşayan bir serçecik varmış
Çan kulesi dibindeki yalaktan su içer,
Sonra çanın üstüne sıçarmış.
Bir defa iki defa üç defa...
Bunu seyreden papaz efendi çok içerlemiş,
Suyu boşaltıp yerine şarap koymuş.
Bu defa da şarabı içen serçecik
Çanın üstüne sıçmaya devam etmiş.

Sonunda papaz efendi dayanamaz:

"Yahu serçe kardeş,
Yalakta su varıkan çana sıçardın
Şarap doldurdum, gene sıçmaya devam eden.
Çana sıçtığına göre Hıristiyan değilsin,
Ama şarap içtiğine göre Müslüman da değilsin.
Alnayamadım, sen nesin?"

"Kıbrıslı'yım."

süregelen
CEMAATİ BELİRSİZ ŞİİRLER

DESTANLAR

Anonim

"Kıbrıslı(rum)ca" söylenişi:
HRİSTOFİ KE EMİNE

[....]

İ Mana tis:
A Emine *gul* Emine koççinon bomilari
as se rodisun be dus do bos me da *zori.*

İ Emine:
İnda da helis a mana do pseman na lalumen
is don *Afendin* to'Theon enna do'bokruhumen.

E Turke neoe:
A Emine *gul* Emine ah'helis do galos'su
evgarmas ce do Hristofi ekso bo do stenos'su.

İ Emine:
Elade isto spidi'mu tsabrez'mu ce blazga
an evredo don Hristofi kamede me gammazga.

O Vardos:
Biğyosin ce leyasosin trambres dis ce balazga
an ivrosin don Hristofin ce biğyason monobazga.

Enan Turçin galon Turçin bolla do gagofani,
diplo strapiğin ekamen ya na ksonanefani.

San dremi du lau garğia san dremi do guluçi
etsi dremen o Hristofis mesa bu do senduçi.

O Hristofi:
Bare ce do apparim'mu bare ce do bunicim'mu
baragalo'se bre Turçi hariz mu din psişim'mu.

O Turko Neo:
E'helo do apparis'su ude ce do bunicis'su
mesin *avlin* dis Emines na vgalo di psişis'su.

O Vardos:
Epgahosin ce vgalon dus gobakso bu din hora
esinohdigon da Turçi beridu bo din psora.

[....]

Elen alfabesiyle yazılışı:
ΧΡΙΣΤΟΦΗ ΚΑΙ ΕΜΙΝΕ

[....]

Η Μάνα της:
Α Εμινέ, γκιουλ Εμινέ κότ̓ινον πομηλλόριν
ασ–σε ρωτήσον πε τους τομπως ή τουμ–με το *ζόρι*.

Η Εμινέ:
Ίντα τα χέλεις α μανα το ψέμα να λαλούμεν
εις τον *Αφέντην* τον Θεόν εν–να το ποκριδούμεν.

Οι Τούρκοι νέοι:
Α Εμινέ γκιουλ Εμινέ αχ–χέλεις το καλόσ–σου
έβκαρμας τ̓ίαι τοχ–Χριστοφη έξω που το στενόσ–σου.

Η Εμινέ:
Ελάτε εις το σπίτιμ μου τὸαμπες μου τξ̣αι παλάδκια
αν έβρετε τοχ-Χριστοφή κάμετε με κομμάδκια.

Ο Βάρδος:
Πήγασιν τξ̣αι λουασώσιν τὸαμπες της τξ̣αι παλαδκια
εν ήβρασιν τοχ-Χριστοφήν τξαι πιασαν μονοπάδκια.

Εναν Τουρτξ̣ιην καλον Τουρτξ̣ιην πολλά του κακοφάνει
διπλόν-τάππιν έκαμεν για να ξανανεφάνει.

Σαν τρέμει τού λαου καρκιά σαν τρέμει το κουλούτξ̣ι
ετσί τρεμεν ο Χριστοφής μέσα πού το σεντουτξ̣ι.

Ο Χριστοφής:
Παρε τξ̣αι το αππαριμ-μου πάρε τξ̣αι το πουγγίμμ-μου
παρακαλώ σε ρε Τουρτξ̣ιη χάρισ' μου την ψυσιημ-μου.

Ο Τούρκος νέος:
Εχ-χέλω το αππάρισ-σου ούτε τξαι το πουγγίσ-σου
μες στην αυλήν της Εμινές να βκάλω την ψυσην-σου.

Ο Βάρδρος:
Επκιάσασιν τξαι βκάλαν το αππέξω που την χώραν
εσαναχτήκαν τα Τουρτξ̣ια περίτου που την ψώραν.

[....]

Türkçe çevirisi:
HIRİSTOFİ İLE EMİNE

[....]

Annesi:
A Emine *gül* Emine, kırmızı domatesçiğim
sana sorarlarsa, "Bu iş *zorla* oldu", diyesin.

Emine:
Niçin yalan söyleyim istersin anne
Efendi ile Allah huzurunda doğruyu açıklarım kendilerine.

Türk gençleri:
A Emine *gül* Emine, Hıristofi'yi dışarı çıkar
kendi iyiliğini istersen eğer onu bize ver.

Emine:
Evime gelin hanayla hanay altına
Hıristofi'yi bulursanız eğer kesin beni parça parça...

Âşık:
Girdiler ve baktılar hanayla hanay altına
Hıristofi'yi bulamadılar düştüler yola.

Ama namuslu bir Türk gencinin pek fenasına gitti bu
bir sıçrayışta döndü tekrar arasın diye onu.

Nasıl titrerse bir tavşancığın, bir ipekböceğinin kalbi
saklandığı sandıkta Hıristofi de öyle titrerdi.

Hıristofi:
Al atımı senin olsun, daha istersen al cüzdanımı
yalvarırım be Türk genci bağışla canımı.

Türk genci:
Ne atını isterim, ne da cüzdanını
Emine'nin *avlısında* çıkarmak isterim senin canını.

Âşık:
Aldılar ikisini çıkardılar köyden dışarı
orada böceklerden fazla Türk genci üşüştü başlarına...

[....]

ÇATIŞMALAR

Anonim

"Kıbrıslı(rum)ca" söylenişi:
LURİCİNA ÇATTİZMADASI*

Esi boci e lunne'sun *ben deligden bakardım*
Mahallene thelo nardo os egi'*ma bubandan gorkardım.*

Esu boci ce'eğo boğa co dihos mesun mmesin
C'ela naden gundisumen na berğimon ippesin.

Bu do sidonnondis em bemo ce *liras* nan *gaminya***
Ce borde tis olla hruses ci dişi tis *şilinya.*

En ci'ime befgos na kobo ya dihos na dribiso
Ma en'ce ağabi bo 'hasa na tin iğ'lisnoniso.

Ce'ağabisan din bu kardias *ama* en ce'harnia tin
Ton enan minan iha tin ton allon ekha'sa tin.

Os'astra esi o uranos ci edo hame sğiniça
To'sa pialliya ksosa efki tis aolariça!

* Mustafa Gökçeoğlu'nun orijinal kayıtlarından alındı, 1988'de kaynak âşık (poetriades) Yusuf Akandere'ye göre Türkçeleştirildi ve Anthi Karra'nın katkısıyla her iki dilde edit edildi. İtalikler, orijinaldeki Türkçe sözcükleri vurguluyor.

Elen alfabesiyle yazılışı:
ΤΣΑΤΤΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΛΟΥΡΟΥΤΖΙΝΑΣ

Εσύμ-πο τζ̔ει ελούννεσουν μπεν ντελικδεν μπακαρδιμ
Μαχαλλέν θέλα να 'ρτω ωσ εκέι 'μα μπυμπανδαν κορκαρδιμ.

Εούμ-πο τζ̔ει τζ̔ι' εγιώ-πο 'δα τζ̔ι'ο-ντοίχος μές στη μέση
Τζ̔' έλα να τον-κουντήσομεν εν πέρκιμου ιπ-πέσει.

Που τα σντενόν της εν περνω τζ̔αι λίρας νά γαμένια*
Τζ̔' οι πόρτες της όλλες χροσές τζ̔' οι-ντοίχοι της σιλίνια.

Εν τζ' εμαι-μπεύκος να κοπώ για-ντοίχος να-ντρυπήσω
Μα έντζ̔' αγάπη-πο 'χοαο ωα τήν ι-λησμονήσω;

Τζ̔ αγάπησαν την που καρδιάς αμα εν τζ̔' εχάσάν την
Τον έναν μήναν είχα την τον άλλον έχασάν την.

'Οσ' άστρα έσει ο ουρανός τζ̔' εδά χαμαι σχινίκ-κια
Τόσα ρϊάλλια ξόισα στ' αυκ-κια της σχολαρίκ-κια!

* Beyitteki uyak, "sokak" anlamında kullanılan İtalyanca "gaminia" sözcüğü ile Kıbrıs para birimi "şilin(ia)" arasındadır.

Türkçe çevirisi:
LURİCİNA ÇATIŞMASI

Sen o yanda yıkanırken ben *delikten bakardım*
Ora *mahallene* gelmek isterdim *ama bubandan korkardım.*

Sen orada ben burada, duvar da ortamızda
Gel kaktıralım* kendini da çöker belki sonunda.

Sokağından geçemem yerin *lira* döşeli olsa
Ve kapıların silme altın, duvarların da *şilin* olsa.

Çam değilim ki kesileyim, ne de duvarım delineyim,
Kaybettiğim öylesine bir aşk mıydı ki unutabileyim?

Onu yürekten sevdim *ama* sevmeye doyamadım.
Bir ay benim oldu, öbür ay kaybettim.

Gökte ne kadar yıldız varsa ve yerde biten saz
O kadar savurdum küpe alayım diye ona, desem de az!

* İcracı âşığın yeğlediği bu sözcük Kıbrıslıtürkçesinde "itmek" anlamındadır.

Anonim

"Kıbrıslı(rum)ca" söylenişi:
O NEO KE O YERO*

I.
O Neo:
Espira to sidarin mu
Ce vğeyin mavro heri
İnda çeron efdasamenu
Na draurun i yeri.

O Yero:
A debrossin mu lehnon
Bu gamnis ta bebbeya
Bolla mu kagofanegen
Bu mubes dunda loya.

II.
O Neo:
Draura sindrafagin mu
Na bumen 'bo ganena
En ce ennada vorasumen
Da mavra da gaymena.

O Yero:
Ma bu navro vre file mu
Keyfin na draguriso
Bu basgo meda zega mu
C'eğo ni ci'i yenega mu
C'en imbro na brohoriso.

* Anthi Karra'nın katkısıyla her iki dilde edit edildi.

Elen alfabesiyle yazılışı:
Ο ΝΕΟΣ ΚΑΙ Ο ΓΕΡΟΣ

I.
Ο Νέος:
'Εσπειρα το σιτάριν μου
Τζ̔αι βγαιειν μαούρο χέρι
'Ιντα τζ̔αιρόν εφντάσαμεν
Να τραούρουν οι γέροι.

Ο Γέρος:
Α δεντρότόι μου λέχνον
Που κάμνεις τα πμεπμέγια
Πολλά μου κακοφάνηκεν
Που μούμ μες τούν-τα λόγια.

II.
Ο Νέος:
Τραούδα συντραάρη μου
Να πούμε από κανένο
Εν τζ̔' εν να τα φορέσουμε
Τα μαύρα τα καμένα.

Ο Γέρος:
Μαμ πού να Βρω Βρε φίλε μου
Κέφι να τραγουδήσω
Πουμ πάσχω με τα δέκα μου
Τζ̔' εγώ νε τζ̔'η γυναίκα μου
Τζ̔' εν ιμπρώ να προχωρήοω.

Türkçe çevirisi:
DELİKANLI İLE İHTİYAR

I
Delikanlı:
Buğdayımı ektim
Kara başaklar gövertti,
Ne günlere kaldım
İhtiyarlardan dinlerim maniyi.

İhtiyar:
A benim taze fidanım
Belki sen çok tomurcuk verirsin,
Ama benim fenama gidiyor
Şu bana söylediklerin.

II
Delikanlı:
Sen ki birlikte mani çağırırız, söyle bana
Daha çok söyleyelim birbirimize,
Yas tutacak değiliz ya
Böyle karalar içinde.

İhtiyar:
Ama nerden bulayım be dostum
Mani söyleyecek *keyfi*,
Dört elle işime sarılmışım
Karım da destek oluyor,
İşte gene de ilerlemiyor işler.

Anonim

"Kıbrıslı(rum)ca" söylenişi:
SDU GULUMBARA DU KAFENE

Gathedi o Yiannakis sdo kafeno:
Edon boci bunefanen
me din blazğan din *fesan,*
Ce fardinen o golossu
ce'ndin gradizi mesan.

Bani o Sefer Dayı sdo kafeno:
Bu fardinan o golos'mu
bote do gadlavis?
Okhsa bmiikses di vlossa'su
navris fayin na fayis?

Odan o Kafeci dus ferni du kafe:
Siğobi vre şillo vondo
ce bonos'su nannikso,
Argoşillon grammiyeron
ston golos'su na dripso.

Elen alfabesiyle yazılışı:
ΣΤΟΥ ΚΩΛΟΜΠΑΡΑ ΤΟΥ ΚΑΦΕΝΕ

Κάθεται ο Γιαννάης στο καφενείο:
'Ένδον πο τζ̔ει που να *φανείν*
με την πλαδκιόν την *φέσαν,*
Τζ̔αι φάρνδυνεν ο κώλος σου
τζ̔' εν την κράτησει μέσαν.

Μπαίνει ο Σεφέρ Νταγής στο καφενείο:
Που φάρδυνεν ο κῶλας μου
πόθε το καταλάβεις;
Οξά πηξές τη γλῶσσα σου
να βρεις φαίν νε φάγεις;

Οταν ο καφετζής τους φέρνει τον καφέ:
Σιωπή βρε σκυλόδοντο
τζαι πάνω σου να ρίξω,
Αργκοσσιλον κραμμυερόν
στον γῶλοσ-σου να τρίψω.

Türkçe Çevirisi:
GULUMBARA KAHVEHANESİ

Yiannakis kahvehanede otururken:
Karşıdan göründü işte
koca geniş *fesiyle.*
Götü de öyle yalama ki,
alıkoymaz içinde.

Sefer Dayı kahvehaneye girerken:
Götümün yalama olduğunu
sen nereden bildin?
Yoksa dilini mi soktun
bir şeyler yemek için?..

Kahvehaneci ona kahve verirken:
Sus be kancık köpek
yoksa üstüne kükrerim,
Acı soğanı çıkarıp
senin götüne sürerim.

TÜRKÜLER

Anonim

"Kıbrıslı(rum)ca" söylenişi:
O URANOS*

O uranos na gadevi ci thalassa na'naniksi
aman mu klisi din garda adi na'din'naniksi.

En'eşi blazman ba'sdiğ ği, bu ennen gutsiflimennon
bu en do gandizzo sadanas ya nan grimadizmennon.

Odan isgefdede me nun ce aman medanoyisi
ce bi "O Theo'mu imardon" mbori na to harisi.

Ya tin dimi dam blazmada'na oğonesdenaksum
na'şi garçin du dğo vuna -Ayimbagos ce Drahona-
[mbori nadsa draksun.–

Obu şebezzo uranos ullin tiğ'ğin do homan
boc'ina varedottera na tyis du ksenu soman.

Aman isgefdese me nun ce eşis to loyiğos'su
obu yiri'sis ce sdathis vlebis don eafdos'su.

Bu'sun muzzura ce leksi bolla su breban d'aspra
san embreba ston uranon to galoçerin d'astra.

Enan bullin enna bedo boci bondo sdenes'su
din oran bu hdenizzese na do tu brosobus'su.

* Mustafa Gökçeoğlu'nun orijinal kayıtlarından alındı, 1980'lerin sonunda kaynak âşık (poetriades) Hasan Şeyh'e (Derya) göre Türkçeleştirildi ve Anthi Karra'nın katkısıyla iki dilde edit edildi.

Enan bullin enna bedo bo ci sdin ğidonyas'su
din ora bu hdenizzese ce stegis ce sdolizzese
[allasis in ohras'su...

Elen alfabesiyle yazılışı:
Ο ΟΥΡΑΝΟΣ

Ο ουρανός να κατεβει τζ' η θάλασσα ν' ανοίξει
αμμάν που κλείσει την καρδιά α'τι να την ανοίξει.

Εν έχει πλάσμα πα στιγ γη, που εν ειν' κουτσιφλεμένον
πόυ εν τογ-γαντίζ' ο σατανάς για να 'ν γριμαντισμένον.

'Ονταν ι-σκέφτεται με νουν τζι αμαν μετανοήσει
τζαι πει "ο Θέ μου ήμαρτον" μπορεί να το χαρίσει.

Για την τιμήν ταμ πλάοματαν α βαιριειαναστενάξουν
νά 'σει καρόιν τους δυό βουνό -Αγίμπαγος τζ' η Δραγονά-
[μπορεί να τα ταιριάξουν.–

'Οπου σκεπάζ' ο ουπανός ούλην τηγ-γην το χώμαν
'πο τζεινο βαπυτότερα να δείς του ξένου σώμαν.

'Αμαν ι-σκέφτεσαι με νου τζι έχεις το λογικόσ-σου
όπου γυρίο οεις και σταθείς βλέπεις τον εαυτόσ-σου.

Πού'σουν μουζούρα και λεχνή πολλά σου πρέπαν τ'άσπρα,
σαν έμπρεπαν στον ουρανό το καλοκτζαιρι τ'αστρα.

'Εν μαν πουλίν έν να πετώ 'πο τζει που 'ν το στενόσ-σου
την ώρα που χτενίζεσαι να δω τομ-πρόσωπό σου.

'Εν ναμ-πουλίν εν να πετώ 'πο τζει στηγ-γειττονιάσ-σου
την ώρα που χτενιζεσαι τζαι σιαζεις, τζαι στολιζεσαι
[αλλάσσει-ν η ωχράσ-σου...

Türkçe çevirisi:
GÖKYÜZÜ

Gökyüzü aşağı inse deniz açılsa *aman*
kalbimin kilidi imkânsız açılamaz gene kimseye.

Şu dünyada ayağı takılmayan insan yok ki
şeytan kandırır günahkâr eder kişiyi.

Akıllıca düşünüp pişmanlık duyanlar
"Tövbe Allahım" derse, belki bağışlanırlar.

İnsan bir iç çekmeye görsün namus uğruna
yerinden oynar karşısına çıkan dağlar –hatta
[Ayimbagosto ile Drahona olsa.–

Gökyüzünün örttüğü yer kadar yeryüzünü örten toprak
ondan daha ağırdır yabancı vücuda bakmak.

Akıllıca düşünüp bilgece davran,
yüzünü döndüğün her yerde kendini görürsün o zaman.

On sekizimdeyken genç kızlara bakardım
kim ki, "Seni isterim" derdi kanatlanıp uçardım.

Öyle esmer, zayıfken beyazlar yakışırdı bana
yaz akşamında yıldızlar gökyüzüne nasıl yakışırsa.

Gene kuş olup uçacağım sokağından geçeceğim
aynada taranırken yüzünü göreceğim.

Kuş olup uçacağım mahallenden geçeceğim
sen taranırken, süslenirken, rengini değiştirirken...

Anonim

"Kıbrıslı(rum)ca" söylenişi:
ALLAKSADE DİN OMORFİ

Allaksade din omorfa na men dine ğelusin,
ce na lalusin *maşallah* o'si ce an di thoru'sin.
— Osi ce an din thorun, *maşallah* na lalusin.

Hade na do masdorrisses gamnede *gayrettin,*
men ce ağrisdi ce o ğambros ce hasi to *kısmettin.*
— Osi ce an din thorun, *maşallah* na lalusin.

Don gatton den dom mgannusin gate du busin busin,
Allaksede din omorfo na men dine ğelusin.
— Osi ce an din thorun, *maşallah* na lalusin.

Fonaksede don çirindio narti na din izosi,
ce na dis vali do'stravron ce na don barathosi.
— Osi ce an din thorun, *maşallah* na lalusin.

Elen alfabesiyle yazılışı:
ΑΛΛΑΞΑΤΕ ΤΗΝ ΟΜΟΡΦΗΝ

Αλλάξατε την όμορφην να μιν τη νε γεολούσιν
τζ̔αι να λαλούσιν *μαάλλα* οσοι τζ̔ι' αν τηθ–θώρουσιν
- 'Οσοι τζι' αν τηθ–θώρούσιν, *μαάλλα* να λαλούσιν.

'Άντε να το πασττόρισες, κάμνετε *γαϊρετ-τιν*
μιν τζ̔αι αργησει τζ̔ι ο γαμπρός τζ̔αι χάσει το κισμέτ-την
- 'Οσοι τζ̔ι' αν τηθ–θωρούσιν, *μαάλλα* να λαλούσιν.

Τον γάττον δεν δον μγιανουσιν κάντε του πούσιν πούσιν
Αλλάξετε την όμορφην να μην τηνε γελούσιν.
- 'Οσοι τζ̔ι' αν τηθ–θώρούσιν, *μαάλλα* να λαλούσιν.

Φωνάξετεν δον τζ̔υριν της νά'ρτει να τήνε ζώσει
τζαι να της βάλει τον στουρόν τζ̔αι να την παραδώσει.
- 'Οσοι τζ̔ι' αν τηθ–θώρούσιν, *μασαλλα* να λαλούσιν.

Türkçe çevirisi:
GELİNİ GÜZEL GİYDİRİN

Gelini güzel giydirin de gülünç hale düşmesin
ve kim görürse onu *maşallah* çeksin.
— Ona bakan herkes *maşallah* desin.

Hadi yenge hanımlar azacık *gayeret edin,*
gelin, damadı gücendirip *kısmetini* kaybetmesin.
— Ona bakan herkes *maşallah* desin.

Gel pisi pisi demezsen kediyi tutamazsın,
gelini iyi giydirin de el aleme gülünç olmasın.
— Ona bakan herkes *maşallah* desin.

Babasını çağırın gelsin ona gelin-kuşağını kuşatsın
ve haçı boynuna takıp damada teslim etsin.
— Ona bakan herkes *maşallah* desin.

Anonim

"Kıbrıslı(rum)ca" söylenişi:
MİROLİ SDON ALİ DAYI*

Aman aman Ali Dayı
horo du ce nasbaso
Grao bu i'se da hameo
ce siga na se bgaho.

Aman aman Ali Dayı
bo'don çeron bu ba'thane
Eğo ime ce mavri
ce indan na gamno Ali Dayı.

Bu garterro narto ci kato
ce nedohoro, o'ho... hooo
Beklerim aşşağa geleyim
da seni göreyim, ü'hü... hüüü.

* Tuncer Bağışkan'ın 1990'ların başında yaptığı orijinal derlemelerden alındı, kaynak âşık (poetriades) Meryem Ali'ye göre Türkçeleştirildi ve Anthi Karra'nın katkısıyla iki dilde edit edildi.

Elen alfabesiyle yazılışı:
ΜΟΙΡΟΛΟΙ ΣΤΟΝ ΑΛΙ ΝΤΑΗ

Αμάν αμάν Αλή Νταγή
θωρώ του τζαι να σπάσω
Γπάω απού 'σαι δα χαμαί
τζ̔αι σιγα να σεμ-ππιάσω.

Αμάν αμάν Αλή Νταγή
πο τον τζ̔αιπον πουμ-μπέθανες
Εγώ ειμαι τζ̔αι μαυρη
τζ̔' είντα να κάνω Αλή Νταγή.

Που καρτερώ νά 'ρτω τζ̔ει κάτω
τζ̔αι να ντοq-qωρώ ω'χω χωωω.
Βεκλεριμ ασσαγα κελεγιμ
ντα σενη γουρεγημ, ου'χου χουου.

Türkçe çevirisi:
ALİ DAYIYA AĞIT

Aman aman Ali Dayı
bak nasıl parçalandım
Yokluğuna ağlamaktan
kalk da seni tutayım.

Aman aman Ali Dayı
Sen öldüğünden beridir
karalara büründüm
Başka n'apacaktım Ali Dayı.

Bu garterro narto ci kato
ce nedohoro, o'ho... hooo
Beklerim aşşağa geleyim
da seni göreyim, ü'hü... hüüü.

MANİLER/BEYİTLER

Anonim

"Kıbrıslı(rum)ca" söylenişi:
İ GORİN DU MUHDARİ

Appi'isa du potamu ce badisa *annıhdari*
Ce mu rise ce filisa din gorin du *muhdari.*

Elen alfabesiyle yazılışı:
Η ΚΟΡΗ ΤΟΥ ΜΟΥΧΤΑΡΗ

Αππηήσο τον ποταμόν τζ̔αι πατησα *αννοιχτάρι*
Τζ̔ει μου 'ριξε τζαι φιλησα την κόρην του *μουχτάρη.*

Türkçe çevirisi:
MUHTARIN KIZI*

Atladım dereyi
Bastım *anahtarı*
Verse bana bir şeftali
Muhtarımızın kızı.

* 1972'de, Baflı bir Kıbrıslıtürk kadın âşıktan (poetriades) derlediğim beyitin Türkçesi ilk kez 5 Temmuz 1973'te *Halkın Sesi*'nde, "Fatma Nene" hikâyesinde yer aldı. Ancak buradaki beyitin ikinci dizesi, bir başka varyasyonla, "Bana aitti ve öptüm muhtarın kızını" biçiminde çevrilebilir.

Anonim

Kıbrıslırumcası ve Kıbrıslıtürkçesi söylenip yazılışları:
ΜΟΡΦΙΤΙΣΣΑ & DERTLER

'Αιντε νά γιν'ο ουρανός χαρτιν τζ' η θάλασσα μελάνιν
για να σας πώ τα πάθη μου ακόμα δεν με φτάν-νει.

Gökyüzü kâğıt olsa
Yazılmaz benim derdim
Deniz mürekkep olsa.

'Αιντε σ'έναν δέντρον εκούμπησα να πώ τα βάσανά μου
τζ' ήτουν ξερόν τζαι άθ–θισεν απού τα δάκρυά μου.

Derdimi ağaca açtım
Kuruydu çiçeklendi
Aktıkça gözyaşlarım.

Ekler

Şairler, Yazarlar

ATİNALI EFRAİM (?), İlkçağın sonları ile ortaçağın başlarında yaşayan Efraim'in hayatı hakkında bir bilgi bulunmuyor. Adı başındaki "Atinalı"nın, lakabı mı, yoksa Atina'dan geldiğinin işareti mi olduğu belli değildir.

AZİZ NEOFİTOS (1134-1219, Lefkara-Baf ?), Neofitos, henüz 18 yaşındayken Kutsovendis'teki Hırisostomos Manastırı'na kapandı. Orada yedi yıl kaldıktan sonra Kudüs ve Betlehem'e hacca gitti. Sonunda doğduğu bölge olan Baf'a dönerek çile doldurmaya başladı. Yıllarca dağlardaki mağara kovuklarında yatıp kalkarak, doğada bulduklarını yiyerek ve yarı çıplak dolaşarak yaşadı. Dinsel amaçlı ve mistik edebiyata bağlı 16 kitabını da bu çileci hayat içinde yazdı. Ancak yapıtlarının sadece bir bölümü günümüze ulaşabildi. Çevresine toplanan öğrenci ve izleyicileri, ölümünden sonra onu "Aziz" ilan etti. Özellikle Lüzinyan-Katolik döneminin ilk yıllarında, Ortodoks halkın gördüğü baskıları yazması nedeniyle, Kıbrıslırum Edebiyat tarihinde kendine fazlasıyla önemli bir yer verildi.

EUKLOS, (MÖ 7. yy. ?), Birçok araştırmacı Euklos'un, Homeros sonrasında yaşadığı kanısındaysa da, yazdığı şiirler Homer öncesi edebiyat geleneklerini yansıtır. Günümüze pek az yapıtı ulaşabilen Euklos, "Kehanet" şairidir.

GEORGE BUSTRON (15. yy., Lefkoşa), Lüzinyan-Katolik

kökenli Bustron, Latince (Fransızca) ile Kıbrıslırumcasını birleştiren saray yazıcılarından birisiydi. Kıbrıs Kralı II. James'in (Gayrimeşru) arkadaşı ve yardımcısıydı. Dürüst ve sanata özenli bir yazar olarak isim yaptı. Kitapları sonradan Venedik'te basıldı. 1456-1501 yılları arasındaki tarihsel olayları, Kral'ın kişiliğini ve yakın çevresindeki gündelik hayatı ayrıntılarıyla anlatan *Kıbrıs Günlükleri*'ni yazdı.

HANDİ (HIZIR DEDE) (17. yy.-1727, Lefkoşa), Kıbrıs'ın ünlü bir Mevlevihane şeyhi ve bilinen ilk Osmanlı dönemi şairidir. 17. yüzyılda Lefkoşa'da doğduğu sanılıyor. Lefkoşa Mevlevi Tekkesi'nde yetişti ve halk arasında "Hızır Dede" adıyla ün saldı. Bazı şiirlerinde "Ali" mahlasını da kullandı. Adına Kıbrıs dışında, Türkiye'deki kaynaklarda da rastlanır. Halk ve daha çok Divan şiiri geleneklerini izleyen Ada'daki "Tasavvuf Şiiri"nin öncüsü sayılan Handi'ye ait gazeller, beyitler, tarihler vardır. Bugüne ulaşabilen az sayıdaki şiirlerinin bir bölümü ilk kez *Kıbrıslıtürk Şiiri Antolojisi*'nde (Haz. Mehmet Yaşın, YKY, 1994, İstanbul) yayımlanarak günışığına çıkarıldı.

HİLARİON KİGALAS (BAŞPİSKOPOS) (1624-1682, Lefkoşa-İstanbul), Roma'ya giderek Aziz Athanasion Okulu'nda okudu. 1648'de rahip olduktan sonra eğitimini Padova'da tamamladı. Yunanistan'da bir süre Papalık propagandası yaptı. Buradaki görevi bitince Roma'ya döndü ve Podava'da dinsel eğitim kurumları müdürü oldu. 1660'ta İtalya'dan İstanbul'a gitti ve dönemin Rum-Ortodoks Patrikliği'nde birçok imtiyaz elde etti. 1668'de doğum yeri olan Lefkoşa'daki Anti-Kalvenist Sinod'a temsilci olarak seçildi. 1671'de Kudüs'te Papa'ya karşı yapılan hareketleri destekledi. 1674-1678 yılları arasında Kıbrıs Başpiskoposu olan Hilarion Kigalas, görevi bitince gittiği İstanbul'da öldü. Dinsel şiir, ilahi, dua ve anlatılardan oluşan yapıtlar kaleme aldı.

JEAN SIRE de JOURNY (13. yy., Lefkoşa), Lüzinyan (Lusignan) dönemi şairlerindendir. 1288'de Lefkoşa'da basılan şiir kitabı *Tövbekârın Ödediği Aşar Cezası (La Dîme de Pénitance)*, aslında 3295 dizelik tek bir şiirden oluşur. Aydın üyeleriyle tanınan Lefkoşalı bir Lüzinyan aileden gelir. Söz gelimi, akrabalarından Guy de Journy 1343'te, Kral IV. Hugh'a Papa'dan mesaj getiren bir elçiydi. "Faux Fabliaux" diye anılan yumuşak dizelere dayalı şiir tarzı, Levant'ta gelişmiş Franzsızca şiirin örneklerindendir. Soylu çevrelerin dünyaları şiirinde yansımasını bulur.

KURİONLU ERMİAS (MÖ 3. yy., Kurion), *Dipnosofistes* adlı yapıtta, Athineos tarafından ilkçağın satirik şairleri arasında anılır. Büyük bölümü yitik yapıtlarında, Zenon'un izindeki Stoacıların çelişkili ahlak ve yaşam değerlerini, özellikle genç erkeklerle cinsel ilişkilerini hicveder.

KURİONLU KLEON (MÖ 4. yy., Kurion), Sadece adı ve *Argnuat*'lar (*Aragonuatika*) adlı yapıtından birkaç dize kalan önemli ilkçağ şairlerinden biridir.

LAPTALI GEORGE (14. yy., Lapta), Yapıtları, felsefe, edebiyat ve ilahiyat eğitimi aldığı izlenimi vermektedir. Eski Elenceden başka çok iyi Latince biliyor, Pers ve Kalde yazıtlarını okuyabiliyordu. Kıbrıs Lüzinyan Kralı Hugo'nun (1324-1358) yakın dostu olan ve Lefkoşa sarayındaki edebiyat ve felsefe tartışmalarına katılan Laptalı George, büyük ölçüde, Lüzinyan-Katolik kültüründen etkilenen bir edebiyatçıydı. Özellikle, Ortaçağ Kıbrıslırumcası ile yazdığı uzun ve didaktik tarzda şiirleri ile tanınıyordu.

LEONTİOS MAKHARİAS (1380-1432 ?, Lefkoşa), En önemli ortaçağ Kıbrıs vakanüvisi sayılır. Kıbrıslı Lüzinyan kralların yakın önemli bir Lefkoşalı aileden gelen Leontios Makharias, uzun yıllar saray kurumlarında krala hizmet etti. 1401'de John de Nores'in yanına özel sekreteri olarak girdi ve Kıbrıs Lüzinyan sarayına uzun yıllar hizmetten sonra 1432'de,

Kral tarafından elçi olarak Küçük Asya'ya (Bizans) gönderildi. *Şirin Diyar Kıbrıs* adını taşıyan kapsamlı yapıtında, sadece 1356-1432 yılları arasındaki tarihsel olayların dökümüyle yetinmeyip, tıpkı bir çağdaş yazar gibi çeşitli sırlar ve tutkular etrafında psikolojik çözümlemeler de yaptı. Düzyazının, şiiri de etkileyecek kadar güçlü bir şekilde edebiyata girmesini sağlayanlardan birisidir.

MANOLİ BLESSİ (1515-1585 ?, Lefkoşa-Venedik ?), Venedikli bir şövalye veya Venedik donanmasından bir asker olduğu sanılıyor. Baladların dize tekrarına, sonelerin dize uyak düzenine göre biçimlenen "Stradiote" tarzında şiirler, bir anlamda destanlar yazdı. İtalyancanın Venedik lehçesiyle yazmasına rağmen yer yer Kıbrıslırumcası sözcükler de kullandı. Destansı şiirlerinin başlıca konusu, Venediklilerin kaybettiği bazı savaşlar ve şehirlerdir. *Lefkoşa'nın Düşüşü (La Presa di Nicosia)* adlı kitabı, Kıbrıs, Osmanlılar tarafından ele geçirildikten hemen sonra, 1572'de Venedik'te yayımlandı. Kendisi hakkında da, Venedikli satirik şair Antonio Molino tarafından 1561'de, *I Fatti e le Prodezze di Manoli Blessi* adlı bir kitap yayımlandı.

PERAM (MÖ 370-310 ?, Lapta), Pî-Ram veya Peram adlarıyla da anılır. Fenikeliler tarafından kurulan Lapta (Lapithos) kentinin yönetici-din-adamlarından olduğu sanılıyor. Babil-Mısır-Fenike tanrılarına hep bir arada sungular sunan Fenike dilinde (kısmen Funik sözcükleri ve İbrani harfleriyle) yazılmış uzun bir "şiirin" aslında kendisine mi ait olduğu, yoksa başka tapınak yazıcılarına mı yazdırıldığı kesin değildir.

SEYYİD İBRAHİM bin ebu BEKİR (18. yy., Lefkoşa ?), Lefkoşa Mevlevi Tekkesi mensuplarından olduğu sanılıyor. Osmanlı döneminde Türkçe şiirin ilk boy attığı yerlerin başında gelen mevlevihaneler birçok şair ve yazar yetiştirmiş, ancak hiçbirinin yapıtı bütünüyle günümüze ulaşamamıştır. Seyyid İbrahim bin ebu Bekir tarafından 1785'te kaleme alınan *Dervişnâme* adlı yapıtın, kendisine mi ait olduğu, yoksa daha eskiden mevlevihanelerden çıkmış şiirleri mi derlediği kesin değildir.

64 sayfalık *Dervişnâme*'de, dibace (giriş), dervişlere öğütler, lugaz (uyaklı-bilmece), sağlık, sağaltım, sağlıklı beslenme tavsiyeleri, Mevlevilik hakkında bilgiler ve ayin şiirleri bulunuyor.

SOLİLİ KASTORİAN (MÖ 4. - 3. yy., Soli ?) Athineos'un *Dipnosofistes*'unda, İlkçağ Kıbrıs şairleri arasında anılanlardan biri de Solili Kastarian'dır. Ancak günümüze birkaç dizesi ulaşabildi.

SOPATROS (MÖ 4. 3. yy., Baf), İlkçağ'da, Kıbrıs'ın yanısıra, İskenderiye ve Doğu Akdeniz Helen dünyasında parlayan en önemli satirik şairlerden biri Baflı Sopatros'tur. MÖ II. yy. sonlarında doğmuş olabileceği de belirtilir. Sopatros, uzun yıllar İskenderiye'de yaşadı. 14 komedyasından ve çeşitli destanlarından elimize ulaşabilen, yalnızca 57 dizelik ve 23 bölümlük şiir parçalarıdır. Kıbrıs'ta Stoacılığın kurucusu Fenikeli Zenon'a bağlı rahip-filozoflarla eğlenen *Galatyalılar* adlı şiir, dağınık dizelerin düzenlenmesiyle oluşan en uzun metindir. En çok gündelik hayatla, yemeklerle, müzik aletleriyle, dinsel inançlarla uğraşan şair, Eski Elen tragedyalarını tepetaklak edip gülünçleştirmeyi, tanrı katındaki mitolojik kahramanları hicvetmeyi sever.

STASİNOS (MÖ 7. yy., Salamis ?), Adı günümüze ulaşabilen ilk Kıbrıslı şairdir. Bazı araştırmacılara göre, sonradan "Homerik" diye anılacak destanların kökeni, Troya'dan kaçanlar tarafından kurulan ve Stasinos'un doğum yeri olan Salamis şehri kraliyet kitabelerine dayanır. Bu kitabelerse, Ada'daki Fenike söylence ve destanlarından kaynaklanır. Homeros destanlarının Kıbrıs'a uzanan köklerini vurgulamak açısından, *Kıbrıslı Destan*'ın ozanı Stasinos'un, Homeros'un kızı ile evlendiği, hatta Homeros'la aynı kişi olduğu rivayet edilir. Homeros destanlarını önceleyen beş çevre destanından biri sayılan *Kıbrıslı Destan*'ın (Avrupa dillerindeki adıyla *Cypria/Cyprian Epic*, özgün Elence adıyla *Kupria Eph)* büyük kısmı kaybolsa da, 13 bölümü günümüze ulaştı. Bu destan, sadece İlkçağ Kıbrıs şiirinin değil, Eski Akdeniz ve Elen dünyasının da en önemli yapıtlarından sayılır.

YİANNİS KİGALAS (1622-1687, Lefkoşa), Roma'daki Saint Athanasios Helen Lisesi'nde eğitim gördü ve 1642-1650 yılları arasında aynı okulda dersler verdi. Felsefe ve ilahiyat doktorası yaptıktan sonra Venedik'e giderek, orada avukat olarak çalıştı. Daha sonra Padova'ya yerleşti ve 1687'ye kadar üniversitede dersler vermeyi sürdürdü. Latince (İtalyanca) şiirler, kitaplar yazan Yiannis Kigalas, Elence şiirlerini de ustaca kullandığı "seçkin" Attika lehçesiyle kaleme aldı.

YOSEF LEVİ BARNABAS (MS ? - 75, Salamis), Roma döneminde Kudüs'ten Kıbrıs'a göç etmek zorunda kalan bir Yahudi ailenin oğludur. İsrail/Filistin'de İsa'nın bir havarisi ile karşılaşır ve vaazını dinledikten sonra ona bağlanır. Sonradan İsa'nın havarileri arasına katılıp Hıristiyanlığın kurumlaşmasında rol oynar. Öyle ki, Aphrodite pagan kültü ile Roma yönetim merkezi olan Baf'taki, Roma Valisi Sergius Paulus'a bu yeni dini benimsetir. Böylece Kıbrıs dünyadaki ilk Hıristiyan ülke olur. İkinci defa Yohanna Markos ile birlikte Ada'ya gelen Barnabas'ı, dindar Yahudiler öldürür. Hep yanında taşıdığı el yazması Matta İncili ile birlikte, Markos tarafından bugünkü Barnabas Kilisesi'nin (Salamis/Mağusa) olduğu yere gömülür. 5. yy.'da cesedi ve el yazması incili bulununca Ada kutsanır, ancak sonradan İznik Konsülü bu İncil'i, "Kanonik" İnciller arasından çıkarıp, "Apokrifa" ilan eder. Kimilerince İslamiyet'in habercisi sayılan *Barnabas İncili*, o zamandan beri *Apokrifa* adıyla bilinir.

Diğer Şairler, Yazarlar:

Aleksandros Singlitikos
Antisfenis
Brahimaki Hıristofakis
Diomede J. Strambaldi
Florio Bustron
Francis Amadi
Gregorius II (Kıbrıslı, İstanbul Fener Patriği)
İonnis Vustronios
Jean d'Iblen (Kıbrıs Kralı)
John Francis Loredano
John Sozomeno
Konstantinos Asanis
Kosmas Kyprios
Kosmos Mavrudis
Leontios (Neapolis/Limasol Piskoposu)
Loizos Ruso
Mattheu Galatiano
Neofitos Kyprios
Neofitos Rodinos
Paphoslu Kleon
Peter Donere
Peter Kolettis
Philip de Novare
Philion (Karpas Piskoposu)
Skipion Gonemis
Solomon Rodinos (Bodamyalı)
Stephen J. de Lusignan (Rahip)
Şemî
Şeyh Siyahî Dede
Theodoras (Baf Piskoposu)
Trifyllius (Ledra/Lefkoşa Piskoposu)
Yakovu Kyprios

Kaynakça

ENGLISH

Attalides, Michael, *Cyprus: Nationalism and International Politics*, St. Martins Press, 1979, New York.

Averof, George, "Cypriot Music, Folk Songs and Dances", pp.20-25, *Cyprus To-Day*, January-April 1978, Nicosia.

Barnabas, Yosef Levi, *The Gospel of Barnabas*, Albooks-Delhi, Mercury Printers, 1988, Delhi

Bernal, Martin, *Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilization*, Vol.I- II, Rutgers University Press, 1993, New Brunswick/New Jersey.

Beckingham, C.F., "Islam and Turkish Nationalism in Cyprus", *World of Islam*, No:5, Vol.1-2, pp.65-83, 1957, London.

Bikai, Patricia, "The Phoenicians and Cyprus", *Cyprus in The 11th Century BC*, University of Cyprus-A.G. Leventis Foundation, 1994, Nicosia.

Bryant, Rebecca, "An Education in Honor: Patriotism and Rebellion in Greek

Cypriot Schools", pp. 53-68, *Cyprus and Its People: Nation, Identity, and Experience in an Unimaginable Community (1955-1997)*, Edited by Vangelis Calotychos, Westview Press, 1998, San Fransisco-Oxford.

Burket, Walter, *The Orientalizing Revolution Near Eastern Influence on Greek Culture in Early Archaic Age*, Translated by Margaret E. Pinder and Walter Burkert, Harvard University Press, 1995, Massachusetts and London.

Crawshaw, Nancy, *The Cyprus Revolt*, George Allen and Unwin, 1978, London- Boston-Sidney.

Dahood, Mitchell, "The Phoenician Contribution to Biblical Wisdom Literature", pp.123-148, *The Role of The Phoenicians in The Interaction of Mediterranean Civilizations*, Edited by: William A. Ward, American University of Beirut-National Lebanese Printing Press, 1968, Beirut.

Diringer, David, "The Alphabet in The History of Civilization", pp. 33-42, *The Role of The Phoenicians in The Interaction of Mediterranean Civilizati-*

ons, Edited by: William A. Ward, American University of Beirut-National Lebanese Printing Press, 1968, Beirut.

Efthimiou, Miltiades Basil, *Greeks and Latins on Thirteen Century Cyprus*, Xeros Company, 1974, Michigan.

Gougouris, Stathis, *Dream Nation: Enlightenment, Colonization and the Institution of Modern Greece*, Stanford University Press, 1996, California.

Hackett, John, *A History of the Orthodox Church of Cyprus*, Burt Franklin, 1972, New York.

Harden, Donald, *The Phoenicians*, Thames and Hudson, 1962, London.

Hasluck, F.W., *Christianity and Islam Under The Sultans*, Vol.I, Clarendon Press, 1929, Oxford.

Herzfeld, Michael, *Cultural Intimacy: Social Poetics in the Nation State*, Routledge, 1997, New York-London.

———, *Ours Once More: Folklore, Ideology and the Making of Modern Greece*, Pella 1986, New York.

Hill, Sir George, *A History of Cyprus*, Vol. I-II-III, Cambridge University Press, 1952, Cambridge.

Honeyman, A.M., *Larnax Tes Lapethou A Third Phoenician Inscription*, Extrait du Muséon, tome II, Louvain, Imprimerie Orientaliste L. Durbecq & C., 1938, Chaussée de Tirlemont.

Ioannou, Yiannis, "Language, Politics and Identity: An Analysis of The Cypriot Dilemma", pp.15-41, *The Cyprus Review*, Spring 1991, Nicosia.

Jusdanis, Gregory, *Belated Modernity and Aesthetic Culture: Inventing National Literature*, Theory and History of Literature, Vol.81, University of Minnesota Press, 1991, Minneapolis-Oxford.

Karageorghis, Vassos, *Cyprus: From The Stone Age To The Romans*, Thames and Hudson, 1982, London.

——— *The Ancient Civilisation of Cyprus*, Cowles Education Corp., 1969, New York.

Karageorghis, Jacquline and Masson, Olivier, *The History of The Greek Language in Cyprus*, Pierides Foundation, 1988, Nicosia.

Karoulla-Vrikkis, Dimitra, "The Language of The Greek-Cypriots Today: A Revelation of an Identity Crisis?", pp.42-58, *The Cyprus Review*, Spring 1991, Nicosia.

Kechagioglou, George, "Contemporary Cypriot Literature and the 'Frame' of Modern Greek Literature: A Provincial, Local, Marginal, Peripherial, Independent, Autonomous, Self-Sufficient or Self-Determined Literature?", pp.240-255, *Journal of Mediterranean Studies*, 1992, New York.

Lang, Sir Robert Hamilton, *Cyprus: Its History, Its Present Resources, and Future Prospects*, MacMillan and Co., 1878, London.

Loeb, James, *The Apostolic Fathers*, Vol. I, English translation by: Kirsopp Lake, 1912, William Heinemann and The Macmillan Co., London-New York.

Lambropoulos, Vassilis, *Literature as National Institution: Studies in Politics of Modern Greek Criticism,* Princeton University Press, 1988, Princeton-New Jersey.

Luke, Harry, *Cyprus Under The Turks,* C.Horst, 1969, London.

Maier, Franz Georg, *Cyprus from Earliest Time to Present Day,* Elek Books, 1968, London.

Makharias, Leontios, *Recital Concerning The Sweet Land of Cyprus Entitled 'Chronicle', Vol. I-II,* Edited with a Translation and Notes by: R.M.Dawkins, Calarendon Press, 1932, Oxford.

Mariti, Giovanni, *Travels in the Island of Cyprus,* Cambridge University Press, 1906, Cambridge.

Markoe, Glenn, "Phoenician Bronze and Silver Bowls From Cyprus", *Phoenician Influence Abroad,* Classical Studies, Vol.26, University of California Press, 1951, Berkeley-Los Angeles-London.

Montis, Costas and Christophides, Andreas, *Anthology of Cypriot Poetry,* Translation by Amy Mims, 1974, Nicosia.

Moscati, Sabatino, *The World of the Phoenicians,* Translated from the Italian by: Alastair Hamilton, Weidenfeld and Nicolson, 1968, London.

Masson, Olivier, "The Preservation of the Language Bears Witness to the Conservatism of the Cypriots", An Interview with Professor Olivier Masson, by: Christophoros Christophorou, pp.25-28, *Cyprus To-day,* October- December 1986, Nicosia.

Nairn, Tom, "Cyprus and The Theory of Nationalism", *Small States in The Modern World: The Conditions of Survival,* Edited by: Worsley, P. and Kitromilides, P., The New Cyprus Association, 1979, Nicosia.

New Larousse Encyclopedia of Mythology, Introduction by: Robert Graves, The Hamlyn Publishing Group Ltd., 1968, London-New York-Sidney-Toronto.

Newman, Philip, *A Short History of Cyprus,* Longmans, 1953, London.

Paraskos, Stass, *The Mythology of Cyprus,* Pefkios Georgiades Publications, 1981, Nicosia.

PEN: 27 Century of Cypriot Poetry, Edited by: Theoklis Kouyialis, Translated by: John Vickers, Cyprus PEN, 1983, Nicosia.

———, *Cypriot Prose-Writing: From Antiquity to 1950,* Selection and Introduction by: Nicos S. Spanos, Translated by: David Bailey, Cyprus PEN, 1983, Nicosia.

———, *Five Short Essays on Cypriot Literature,* Edited by: Andreas Sophocleous, Translated by: John Vickers and Lana der Parthogh, Cyprus PEN, 1981, Nicosia.

Politis, Linos, *A History of Modern Greek Literature,* Oxford University Press, 1973, Oxford-London.

Syrimis, George, "Ideology, Orality, and Textuality: The Tradiation of the Poietarides' of Cyprus", pp. 205-222, *Cyprus and Its People: Nation, Iden-*

tity, and Experience in an Unimaginable Community (1955-1997), Edited by: Vangelis Calotychos, Westview Press, 1998, San Francisco-Oxford.

Stamatakis, Nicos A., "History and Nationalism: The Cultural Reconstruction of the Modern Greek Cypriot Identity", pp.59-86, *The Cyprus Review*, Spring 1991, Nicosia.

Yashin (Yaşın), Mehmet, "Three Generations, Three Identities, Three Patries Within Twentieth-Century Cypriot Poetry", pp. 223-233, *Cyprus and Its People: Nation, Identity, and Experience in an Unimaginable Community (1955- 1997)*, Edited by: Vangelis Calotychos, Westview Press, 1998, San Francisco- Oxford.

———, "The Question of Identity and Its Social-Historical Basis in Turkish Cypriot Literature", pp.33-78, *Turkish Cypriot Identity in Literature*, Edited with an Introduction by: Mehmet Yashin, Translated by: Aydin Mehmet Ali, GLA- Fatal Publication, Istanbul-London.

TÜRKÇE

Atay, Tayfun, *Batı'da Bir Nakşi Cemaati: Şeyh Nâzım Kıbrısî Örneği*, İletişim Yayınları, 1996, İstanbul.

Azgın, Bekir, "Politika ve Folklor", pp.8-15, *Kültür Sanat Dergisi*, Sayı:16, Mart 1995, Lefkoşa.

Bağışkan, Tuncer, *Kıbrıs Türk Halkbiliminde Ölüm*, KKTC Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, Lefkoşa-Ankara.

———, "Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıslıtürk ve Rumlarda Ortak İnanç ve Uygulamalar I-II-III ", *Halkbilimi* dergisi, sayfa: 14-24, Sayı:11 (88/3), Kasım 1988; sayfa: 14-24, Sayı: 12 (88/3), Kasım 1988; sayfa: 4-20, Sayı: 13 (89/1), Lefkoşa.

Bedevi, Vergi, *Kıbrıs Tarihi*, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1966, Lefkoşa.

Bergil, M. Suat, *Doğu Akdeniz'de Bir Uygarlık Gemisi*, Galeri Kültür Yayınları, 1995, Lefkoşa.

Boratav, Pertev Naili, *Folklor ve Edebiyat*, I-II, Adam Yayınları, 1982 ve 1983, İstanbul.

Braudel, F., *Akdeniz: Mekân ve Tarih*, Çeviren: Necati Erkurt, Metis Yayınları, 1989, İstanbul.

Çağdaş, Cevdet, *Kıbrıs'ta Türk Devri Eserleri*, Halkın Sesi Basımevi, 1965, Lefkoşa.

Erhat, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 1984, İstanbul.

———, *Ecco Homo (İşte İnsan)*, Adam Yayıncılık, 1984, İstanbul

——— A.Kadir'le birlikte, *İlyada ve Odysseia*, Sander Yayınları, 1970, İstanbul.

Erim, Müzehher, *Lâtin Edebiyatı*, Remzi Kitabevi, 1987, İstanbul.

Eyuboğlu, İsmet Zeki, *Geçmişin Yaşama Gücü*, Adam Yayınları, 1982, İstanbul.

Gökçeoğlu, Mustafa, *Tezler ve Sözler* I-II-III, Gençlik Merkezi Yayınları ve Yakın Doğu Üniversitesi, 1988; 1991; 1994, Lefkoşa.

Gürkan, Haşmet, *Kıbrıs Tarihinden Sayfalar*, Nehir Yayınları, 1982, Lefkoşa.

———, *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta*, Cyrep Yayınları, 1986, Lefkoşa.

———, *Dünkü ve Bugünkü Lefkoşa*, Lefkoşa Belediyesi Yayınları, 1989, Lefkoşa.

Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı), *Anadolu Tanrıları*, Bilgi Yayınevi, 1955, Ankara.

———, *Anadolu Efsaneleri*, Bilgi Yayınevi, 1954, Ankara.

Halman, Talat S., *Eski Anadolu ve Ortadoğu'dan Şiirler*, Akbank Yayınları, 1996, İstanbul.

———, *Eski Mısır Şiiri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1972, İstanbul.

Herodotos, *Herodot Tarihi*, Çeviren: Müntekim Ökmen, Redaksiyon ve Sunuş: Azra Erhat, Remzi Kitabevi, 1983, İstanbul.

HAS-DER, *Halkbilim Sempozyumları*, KKTC Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1986, Lefkoşa.

İslâmoğlu, Mahmut, *Kıbrıs Türk Kültür ve Sanatı*, Yakın Doğu Üniversitesi, 1994, Lefkoşa.

Jusdanis, Gregory, *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür: Milli Edebiyatın İcat Edilişi*, Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, 1998, İstanbul.

Kanol, Kani ve Hoca, Ali, "Halk Oyunlarımızı ve Müziğimizi İrdeliyoruz", *Halkbilim* dergisi, sayfa: 2-11, Sayı (86/1), Temmuz 1986, Lefkoşa.

Kitabı Mukaddes: Tevrat, Zebur ve İncil, Kitabı Mukaddes Şirketi, 1976, İstanbul.

Kı'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl), TC Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1973.

Maden, Sait, *Şiir Tapınağı İnsanoğlunun Beş Bin Yıllık Şiir Serüveni*, Adam Yayınları, 1985, İstanbul.

Remzi Özoran, Beria, "Kıbrıs'ta Uygur Türklerinin İzleri", *Türk Kültürü*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Cilt: VIII, Sayı: 88/1969-70, Sayfa: 240-243, Şubat 1970, Ankara.

———, "Kıbrıs Seferinin Dörtyüzüncü Yılında Bazı Görüşler ve Düşünceler", *Türk Kültürü*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Cilt: IX, Sayı: 99/1970-71, Sayfa: 228-236, Ocak 1971, Ankara.

Thomson, George, *Şiir Sanatı*, Çeviren: Cevat Çapan, Üç Çicek Yayınevi, 1983, İstanbul.

Yaşın, Mehmet, *Kıbrıslıtürk Şiiri Antolojisi*, Yapı Kredi Yayınları, 1994, İstanbul.

———, *Poeturka*, Adam Yayınları, 1995, İstanbul.

———, "Kıbrıslıtürk Edebiyatında Kimlik Sorununun Tarihsel-Toplumsal Nedenleri", sayfa : 38-93, *Edebiyatta Kıbrıslıtürk Kimliği*, Varlık Yayınları, 1986, İstanbul.

———, "Türkiyeli Olmadan Türk Edebiyatında Olmak", söyleşi, *Varlık dergisi*, Nisan 1987, İstanbul.
———, "Eski Kıbrıs Şiiri I-II", yazıdizisi, *Varlık dergisi*, Ağustos ve Eylül 1989, İstanbul.
———, "Adını Tarihimizden Alan Köyler (Kıbrıs'ta Yaşadığımız Yerlerin Türkiyelileştirilmesi)", *Olay*, 2 Ağustos 1982, Mağusa-Lefkoşa.
———, "Tükenen Kıbrıs I-IV", yazıdizisi, *Olay dergisi*, 26 Nisan, 3, 10, 17 Mayıs 1982, Mağusa-Lefkoşa.
———, "Kıbrıslırum Şiiri", yazıdizisi, *Yenidüzen gazetesi*, 31 Ekim-3 Kasım 1986 ve 17-19 Şubat 1987, Lefkoşa.
———, (Özker, soyadıyla), "Fatma Nene", *Halkın Sesi gazetesi*, 5 Temmuz 1973, Lefkoşa.
Yorgancıoğlu, Oğuz M., *Masallar Kıbrıs Türk Folklorundan Derlemeler*, 1988, Mağusa.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ανθολογία Κυπριακής Λογοτεχνιάς, Ποίηση, Τόμος Α Ι–ΙΙ, Πεζόγραφια, Τόμας Α Ις, Εκδοσιες Χρ. Ανδρέου, 1986, Λευκωσία.
Γιαγκουλλης, Κ.Γ., Κυπρίοι Λαϊκοι Ποίητες, τόμας Ι, Εκδοσεις Χρ.
Ανδρέου, 1982–1983, Λευκωσία.
Γίασιν, Μέχμετ (Yaşın, Mehmet), "Κυπριακή της Τάυτοτητα.... Ι–Ις", Νεολαια, Ιουλιπς 1988, Λευκωσία.
Διαβαζο, (Κυπριακα Γραμματα), 17.7.1985, Αθήνα.
Κυριαζή, Η, "Hilmi Efendi, Ο Μουφτης", Πάφος, Ετος Ζ, τ. 4–5, σσ.65–67, 1942, Λευκωσία.
Λέξη, (Κύπρος Λογοτεχνία καί Τέζνη: Αφέιρωμα στιν Κυπριακή Λογοτεχνία), τ.85–85, Ιουνίος–Αύγουστος 1989, Αθήνα.
Μοντη, Κοστα – Χρίστοφιδη, Ανδρέα, Κυπριακή Ανθολογία, Αλπιν Ρεδμαν Ηελλασ, 1965, Αθήνα.
Μουσικό Σχήμα Μεσόγειος, Κυπριακόυ Παλεγία– Μιχαλιης Χατζημιχαηλ, Τα Παραλίμνιτικα 1–2, (phonography record), Studio Suite Sixteen- Ian Production, 1997, Amsterdam–Λευκωσία–Αθήνα.
Παπαχαραλαμπους, Κωστας ανδ οτηερσ, Λυκειον των Ελλήνιδον : Δημοτική Μουσική Χόροι–Τράγοδια Λεμεσός Κύπρου, (phonography record), Studio Sifilms, 17-9-1969, Αθηνα.
Πολιτιστικη, (Αφιερωμα Στιν Κύπρο), Αριθμός 14–15, Αθήνα.
Σικκή, Χρηστο, Κύπρος – Αρχείο Ελληνικής Μουσικής, (phonography record) Ελλίνες Ακριτες 12, 1998, Αθήνα.
Σπανος, Γιαννίς, Κυπριακίς Λογοτεχνιάς, 1978, Λευκωσία.

FRANÇAIS

Ensemble, Huelgas, *Musique â la Cour de Chypre (1192-1489),* (phonography record), 1978, Paris.

——— and Van Navel, Paul, *Musique de la Cour du Roi Janus â Nicosie/Music From The Court of King Janus at Nicosia (1374-1432),* CD (digital recording), Vivarte-Sony, 16-18 June 1993, Chapel of Abdij Marienlof, Bruxelles.

Froissart, Jean, *'Dits' et 'Débats': Avec en Appendice Quelques Poémes de Guillaume de Machaut,* Libraire Droz, 1979, Genéve.

Jorge, Nicholas, *France de Chypre,* Les Belles Letters, 1931, Paris.

Martin-Civat, P., *Le Trés Simple Secret de Mélusine Mythique Aieule des Lusignan,* (Docteur és Lettres de l'Université de Paris, Lauréat de l'Académie Française), Poitiers Imprimerie P. Oudin, MCMLXIX, Paris.

Masson, Olivier, Les Inscriptions Syllabiques de Kouklia-Paphos, Gesam therstelling: Universitatsverlag Konstanz GMBH, 1986, Genéva.

———, and Szyncer, Recherches Sur Les Phéniciens a Chypre, Hautes Etudes Orientales II, Centre de Recherches D'Histoire et de Philologie, Librairie Droz, 1972, Genéva-Paris.

Perrot, G. and Chippel Ch., "Phenicie-Chypre", *Historie de l'Art Dans l' Antiquitê,* Tome.III, Librairie Hachette, 1885, Paris.

Spiakaras-Pitsillides, Themis, *Le Pétrarquisme en Chypre Poémes d'Amour,* Collection Connaisance de la Gréce-Société d'Edition Les Belles Lettres, 1975, Paris-Athens.

Dizin

A History of Cyprus, 64
A. Tahir, 82
Adam Sanat, 22
Adonay, 47
Adonis, 33, 34, 35, 36, 44, 47, 48
"Ahilik", 90, 91, 93
Ahirvan Dede (Ahi Revan), 91, 93, 94
Airelius, Marcus, 45 50
"Aireisçuluk", 52
Ârif Dede, 92
"Akritiki", 52, 62, 84, 86, 87, 98
Allah, 47, 95, 96
"Aleksandria akımı", bkz. "İskenderiye akımı"
Aleksandros II (Potelemeus kralı), 45
Aleksandros Singlitikos, 97
Aleyin, 35
"amane", 87
"Anadoluculuk", 23, 42, 43, 44, 69, 98
Anaksarate, 33
Anat, 29
Anderson, Benedict, 92
"antikristos", bkz. "karşılama",
Antonius, 45
Aphrodite, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 44, 45, 48, 49, 50, 52, 53, 55, 79
Aphrodisia, 40, 48, 79
Apollon, 33, 37
"arabiye", 87
Argonuatika, 46
Arif Kaplan, 82
Aristoteles, 28
Ars Amatoria, 45
Arslan Yürekli Richard, 60
Arodafnusa, 65, 66
Assies de Jerusalem, bkz. *Kudüs Yasaları (Kıbrıs'ın)*
Astarte, 32, 34, 35, 36, 40, 49, 50, 53
"âşık", bkz. "poetriades"
Atay, Tayfun, 94
Atinalı Efraim, 46
Athena, 29
Attis, 35
"Avrupamerkezcilik", 30, 38, 42, 69, 97
Azgın, Bekir, 76
Azino (Azinos M. Haralambos), 76
"aziziye", 87

Baal, 30, 35
Baal (şair), 59
Bağışkan, Tuncer 76, 80

Bakkhalar, 33
"balad", 50, 65, 67, 70
"balo", 87
Barnabas İncili, 46
Barnabas (Yosef Levi), 46, 51, 52, 54
Batı'da Bir Nakşi Cemaati, 94
"Batılılaşma", 42, 43, 69
Bayraktar, 96
Bel, 29
Belated Modernity and Aesthetic Culture: Inventing National Literature, (Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür: Milli Edebiyatın İcadı), 101
Belit, 29
Bernal, Martin, 29, 36
Bir Zamanlar Kıbrıs'ta, 81
Black Athena, 29, 36
Bodamyalızâde, Necmi Sagıp, 96, 97
Burket, Walter, 39
Büyük İskender, 44

Cambolat, 94, 96
"carmina", 45
Castoriadis, Cornelius, 26
Cato, 45
Christianity and Islam Under The Sultans, 73
Cinthio, Giraldo, 71
Clement (İskenderiyeli), 52
Cypria, Bkz *Kıbrıslı Destan Cypriot Prose-Writers From Antiquity to 1950*, 56

Çağdaş, Cevdet, 91
"çatışma", ("catismos, catismada, cattizda"), 75, 76, 78, 80, 87, 90, 100
Çiçero, 45

Dahood, Mitchell, 46
Darrag: Topluma Posda Goyan Gazedda, 85
Demetrisoğlu Persaios, 45
Denktaş, Rauf, 82, 92, 94, 100
Dante, 71
Dervişlik, bkz. Mevlevilik
Desdemona, 71
Devlet, 59
Dıranas, Ahmet Muhip, 89
Diavazo, 22
Diğenis, 62
"Dimotiki", 61, 62, 72, 78
Dionysios, 33
"Divan Şiiri", 23, 53, 66, 89, 94
Dizdar Halil, 89
Dream Nation, 26

El, 47
Eleni, 42
Eleni (Azize), 54
Eleoh, Eloi, 47
Eleonora, 66
Eliun, 47
"Elit Şiiri", 97
Elitis, Odysseus, 89
Embros, 22
Enlil, 29
"epigraf", 45
"epik", 26, 38, 39, 87
"epistle", 52, 55
Erhat, Azra, 23, 40, 41, 42, 43, 105
Ermias (Kurionlu), 46, 49
Eros, 33, 34, 55, 70, 71
"eşcinsellik", 49, 68
Euklos, 38
Euripides, 39
Eyuboğlu, Sabahattin, 23
Ezekiel (Peygamber), 47

Feyzi Dede, 91
Filelefteros, 22
"folklorik", 62, 75, 87, 89, 90, 96, 98, 99
Freud, Sigmund, 26
Fuanus, 48

Galateia, 33, 34
Gâvur İmam, 89
"Gregoryanlık", 67
George Bustron, 56
George (Laptalı), 62
Gregorius II (Kıbrıslı, İstanbul Fener Patriği), 52
Gia, 41, 47
Giovanni Mariti, 74
Gourgouris, Stathis, 26
Gökçeoğlu, Mustafa, 75, 76, 82
Guy de Lusignan, 61
Gürkan, Haşmet, 81

Hackett, John, 81
Hala Sultan, 53, 79, 80
Halikarnas Balıkçısı, bkz. Kabaağaç, Cevat Şakir
"Halk Şiiri", 23, 77, 87, 89
Halkın Sesi, 83
Handi (Hızır Dede), 91
Haravgi, 22
Hasan Şeyh (Derya), 82, 85
Hasluck, F.W., 73-74
"Hececiler", 89
Helen, Bkz. Eleni
Helene, 39
"Helenistik Dönem", 44, 62
Herakles (Herkül), 29
"Heretizm", 23
Hermaphrodite, 33
Herodotous, 28, 29, 48
Herodot'un Tarih Kitabı, 28, 48
"Hıristiyanlık", bkz. "Gregoryanlık, Katoliklik, Ortodoksluk"
Hızır, 94, 95
Hikmet, Nâzım, 89
Hill, George, 40, 56, 57
Hilorian Kigalas, 46
Homeros, 26, 38, 39, 40, 42
"Homerik", 38, 39, 41, 84, 99
Horas (Hora'lar), 33, 41
Hugo (Kıbrıs Kralı), 61
"Hümanizm", 23, 44, 45, 53
Hüseyin Arslan, 82
Hüseyin Teralı, 82

İbrahim (Peyganber), 47
"ikonakırıcı-ikonasevici", 52
İlyada ile Odysseia, 38, 39, 42, 43
İoannis Vustronios, 97
İsa (Mesih), 34, 44, 47, 48, 49, 51, 53, 54, 69
İsaak Komnenos, 60
İshak (Peygamber), 47
"İskele Deniz Panayırı", bkz. "Kataklismos" ("Deniz Festivali")
"İskenderiye akımı", 45
İskenderiye'nin Fethi (La Prise d'Alexandrie), 67
"İslamiyet". bkz. "Müslümanlık"
İslâmoğlu, Mahmut, 76
İsmail (Peygamber), 47
İştar, 33

Janus (Kıbrıs Kralı), 67
Jean Sire de Journy, 63
Jean d'Ibelin, 58
Jeanne d'Allemange, 66
Joyce, James, 101
Jusdanis, Gregory, 89, 101, 102

Kabaağaç, Cevat Şakir, 23

Kalvos, Andreas, 98
Karanfil, 22
Kaos, 33
"karşılama", 78, 97
"kaside", 97
Kastorion (Solili), 46
"Kataklismos", ("Deniz Festivali"), 78, 79, 80
"Katoliklik", 55, 62, 68, 69, 74, 93, 97
Kavafis, Konstantinos, 62, 101
Kaytazzâde Nâzım, 91, 94
Kemal, Namık, 96
Kemal, Yahya, 43
"Kemalist", 69, 95
Keres, 33
Kharon, 62
Kıbrıslı Destan, 38, 39, 40, 41, 70
Kıbrıslıtürk Şiiri Antolojisi, 24, 77, 84, 90, 104
Kıbrıslı Erotik-Aşk Şiirleri, 69, 70, 71
"Kıbrıslı-Minos Dili ve Alfabesi", 31
Kıbrıs'ta Türk Devri Eserleri, 91
"Kilise Şiiri", 87
Kinyras, 33, 34, 35, 37
"Kinyrades", 34, 37, 39
Kitabı Mukaddes, 36, 47
kitap-lık, 22
"Klasizm", 44
Kleon, 46
Kleopatra, 45
Klerides, Glafkos, 100
Konstandini Efendi, 43
Konstantinos (İmparator), 53
"kozmopolit, kozmopolitizm", 31, 38, 44, 45, 73, 94, 98, 100, 102, 103, 104, 105
Kronos, 33, 34
Kudüs Yasaları (Kıbrıs'ın), 58
Kuran, 94, 96
Kutsal Kitap, bkz. *Kitabı Mukaddes*
Külebi, Cahit, 89
Kypris (Kıbrıslı), bkz. Aphrodite
Kytheralı, bkz. Aphrodite

Lala Mustafa Paşa, 92
Leksi, 22
Leonardo da Vinci, 94
Leontios Makharias, 54, 55, 56
"lirik, lirizm", 26, 28
"Linobombakilik", 81, 82, 83, 84, 85, 86, 96, 97
Linos, 29
Loizos Ruso, 97
Ludolfus von Suchen, 58

Machaut, Guillaume de, 67, 71
Mahmut Aziz, bkz. Bodamyalızâde, Necmi Sagıp
Makarios (Başpiskopos), 51, 55
"Mardi Gras", 71
Marsias, 37
Mehdi, 95
Melîk, 29
Melkart, 29
Mélusine, 53, 65, 68, 93, 95
"methiye", 86, 89
"metropol" (merkez), 62, 102, 103
Manoli Blessi, 63, 92, 97
Mehemmedo (Mehmet Mulla Ali), 76
Meryem (Ana), 34, 44, 49
"Mevlevilik", 90, 91, 92, 93
Mevlit, 96
Mitoloji Sözlüğü, 42, 43, 44
Moira'lar, 41
"monofisizm", 53
Mot, 35
Muaviye, 53

Muhammed (Peygamber), 53, 59
Mustafa Hulusi, 82
Mustafa Ramadan (Yallûri, Yiakkulas, Muzaffer, Özboşnak), 82, 83
"Musevilik", 23, 47, 52, 69
Music From The Court of King Janus at Nicosia, 58
Müftü Raci Efendi, 53
"Müslümanlık", 29, 47, 53, 59, 72, 73, 87, 95
Myrrha, 33

Nadir, Asil, 94
"Nakşibendilik", 91, 95
Neo Epohi, 22
Neofitos (Aziz), 60, 61
Neofitos Rodinos, 97
Neolağe, 22
New Larousse Encyclopedia of Mythology, 33
Nikekreon, 45

Odysseus, 62
"oğlancılık", 49, 50
"onbeşheceli", ("dekapentesillabo"), 78, 85
"oryantalizm", 30, 61
Orientalizing the Revolution, 39
"Ortodoksluk", 46, 55, 61, 63, 67, 81, 97
Osiris, 35
Othello, 71
Othello, 71
"ottava rima tarzı", 70
Ovidius, 45

"Paganizm", 25, 50
Papaz Kaloferios, 89
Paphos, 33, 34
Paulus (Havari), 52
Paulus, Sergius, 52
"periferi" (çevre), 62, 102, 103
Peter I, 67
Peter Kolettis, 97
"Petrark sone tarzı", 69
Petros (Havari), 52
Philip de Novare, 63
Piima Morfitika/Didaktik Şiir, 83
Platon, 59
Poetika, 28
"poetriades'", 75, 76, 79, 82, 100
Politistiki, 22
Poseidon, 29
"post-kolonyal", 99
"post-modernizm", 28
Pothos, 34
Psykhe, 65
Pygmalion, 33, 34

"rapsodi", 79
Remzi Özoran, Beria, 99
Rodanti, 65
Rodoslu Apollonios, 46

Sadullah Paşa, 43
Saffet Paşa, 43
Sanat Emeği, 22
Sappho, 26
"satirik", 28
Seyyid İbrahim bin ebu Bekir, 92
Sezar, 55
Shakespeare, 36, 71, 96
Skipion Gonemis, 97
"sone", 69, 70
Solomon Rodinos, 97
Solomos, Diyonisios, 89, 98
Sopatros, 44, 49
Spanos, Yorgos, 99
Stasinos, 38, 40
Stephen J. de Lusignan, 56-57

"stradiote tarzı", 63
"Stoacılık", 44, 49, 50
Sultan Barsbay (Baybars), 57
Süreya, Cemal, 89

Şahmaran, 68
Şeyh Nâzım Kıbrısî, 94
Şirin Diyar Kıbrıs, 54, 56

Talat Cafer, 82
Tammuz, 35
Tanathos, 55, 71
Tanrıverdi (Memlük komutanı), 57
"Tasavvuf", 53, 77
"Tasavvuf Edebiyatı", 53, 90
"Tekke Şiiri", 77, 90, 91
"Teslis", 53
Tezler ve Sözler, 82
Themis, 33
Theodoros Brotromos, 65
"trajik, tragedya", 28, 65, 85
Travels in The Island of Cyprus, 74
To Kenurio, 22

27 Centuries of Cypriot Poetry, 70

Uranus, 47

Ümmü Haram, bkz. Hala Sultan

Varlık, 22
Venüs, bkz. Aphrodite

Yakovu Kyprios, 97
Yenidüzen, 22
"74 Kuşağı", 20
Yiannis Kigalas, 97
Yohanna (Havari), 52
Yunan-î Kadim Tarihi, 43
Yusuf Akandere, 82, 85
Yüz Masal (Hecatommithi), 71

Zenon (İmparator), 55
Zenon (Stoacı), 44, 45, 50
Zeus, 29
Ziya Paşa, 91
Zizek, Slavoj, 26

Kıbrıs'ın kozmopolit şiir birikimi ilk kez bir kitapta, bu kadar geniş bir kapsamda inceleniyor. MÖ 9. yüzyıldan başlayarak 18. yüzyıla uzanan bu antolojik araştırmada, okur adeta bir kazı çalışmasına tanık oluyor.

Fenike, Asur, Eski Elen, Roma, Latin, Lüzinyan, Venedik, Bizans, Osmanlı ve Rum-Ortodoks kültürlerinin ürünü olan, farklı dillerde yazılmış bu şiirler çok renkli bir yelpaze oluşturuyor.

Eski Kıbrıs Şiiri Antolojisi, yine Mehmet Yaşın'ın hazırladığı *Kıbrıslıtürk Şiiri Antolojisi*'nin (YKY, 1994) de ilk adımı.

Akmaya başla, gözlerim, akmaya ve uzaklara
yönel, denize doğru, ırmaklar nasıl akıyorsa, işte öyle.
Ve sen inil inil iççekişlerim, dön de bak
gökyüzüne, o boşluk içindeki şeylere.
Hani dilin gücü yetmez olur ya daha fazlasını söylemeye

TEMA
TÜRKİYE ÇÖL OLMASIN!
(0212) 281 10 27

ISBN 975-08-0030-3
9 789750 800306